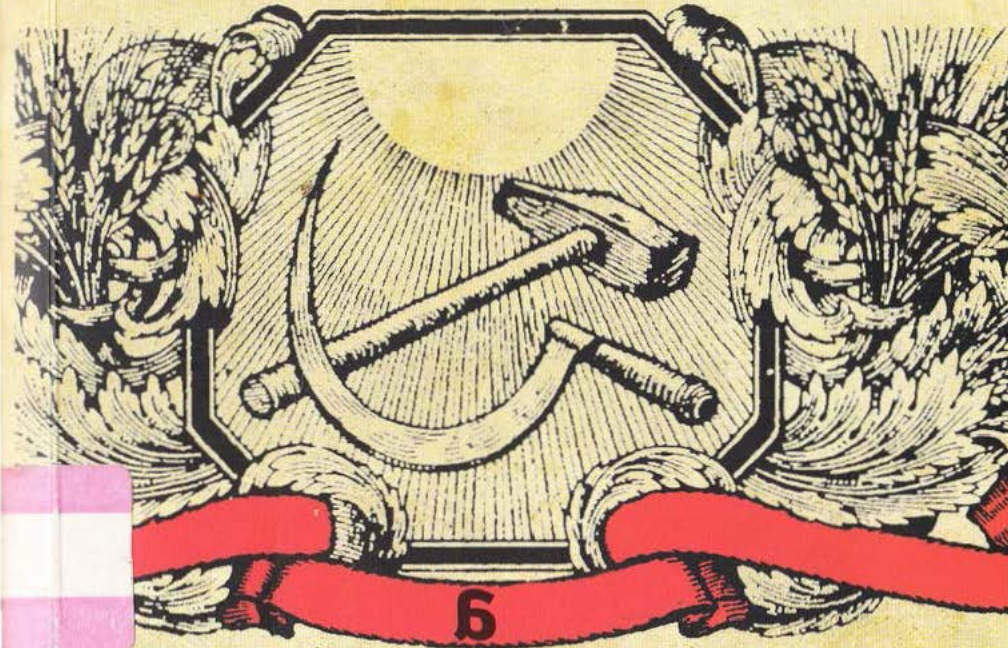
ROMAN

Tarık Ali

AYNA KORKUSU

agorakitaplığı

agorakitaplığı
257

TARIK ALİ

Pakistan doğumlu. Yüksek öğrenimini İngiltere'de Oxford University'de tamamladı. 1960'lı ve 1970'li yılların önemli siyasal kişilerinden birisi. Gerek o onyıllarda gerekse daha sonra bugünlere değin, kitlesel eylemlerle siyasal hareketlerde etkin rol oynamasının yanı sıra, geniş bir ilgi alanına ve türlere yayılan yapımcılığı, oyunları ve kitaplarıyla da beğeni toplamış ve yankı uyandırmıştır. Şimdilerde *New Left Review* dergisi editörlerinden ve Londra'da yaşıyor.

İncelemeleri: *Pakistan: Askeri Yönetim mi, Halk İktidarı mı?* (1970), *1968 ve Sonrası: Devrimin İçinde* (1978), *Pakistan Ayakta Kalabilir mi?* (1982), *Nehru'lar ve Gandhi'ler* (1985), *Sokak Savaşı Yılları: 1960'lı Yılların Otobiyografisi* (1987), *Yukarıdan Devrim: Sovyetler Birliği Nereye Gidiyor?* (1988), *Fundamentalizmler Çatışması* (2002), *Bush Bağdat'ta - Irak'ın Yeniden Sömürgeleştirilmesi* (2003), *İmparatorluk, Direniş ve İsyan - David Barsamian'la Konuşmalar* (2004), *Karayip Korsanları* (2006), *Düello – Amerikan Gücünün Uçuş Rotasındaki Pakistan* (2008).

Romanları: İslam Beşlisi: *Nar Ağacının Gölgesi* (1992), *Selâhaddin'in Kitabı* (1998), *Taş Kadın* (1999), *Palermo'da Bir Sultan* (2005).

Komünizmin Çöküşü Üçlüsü: *Kefaret* (1991), *Ayna Korkusu* (1998).

MEHMET HARMANCI

1932 doğumlu. English High School ve Işık Lisesi mezunu olup, Hukuk Fakültesi'ni yarım bırakmıştır. İlk hikâye çevirileri 1952'de *Varlık*'ta basılmış, Yaşar Nabi Nayır'ın teşvikiyle yaptığı ilk çeviri kitabı 1953'te yayınlanmıştır. 1953'te askerliğini Kore'de Abdi İpekçi ve Can Yücel'le tercüman olarak tamamlamış, 1965'te Köprü Yayınları'nı, 1973'te Tarık Dursun K.'yla Koza Yayınları'nı kurmuştur. 1990'da emekli olana kadar özel bir kuruluşta yöneticilik yapmıştır. Mehmet Harmancı 56 yıllık çeviri serüvenini 434. çevirisi olan *Che'li Anılar*'la -kendi arzusuyla bir emeklilik ilanı olarak- noktalamıştır.

Tarık Ali

AYNA KORKUSU

Türkçesi: Mehmet Harmancı

agorakitaplığı

Çağdaş Dünya Edebiyatı 24

Ayna Korkusu
Tarık Ali

Kitabın özgün adı:
Fear of Mirrors
Arcadia Books, 1998

Görsel Kavram: Mithat Çınar
İngilizce'den çeviren: Mehmet Harmancı
Mizanpaj: Uğur Güç

© 1998; Tarık Ali
© 2009; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Onk Ajans aracılığıyla Agora Kitaplığı'na aittir.

3. basım: Kasım 2009 (Agora)
1.-2. basım: 2000 (Everest)

ISBN: 978-605-103-05-17

Baskı ve Cilt: İdil Matbaacılık
Tel: (0212) 482 36 01

AGORA KİTAPLIĞI
Gümüşsuyu Mahallesi Osmanlı Yokuşu,
Muhtar Kâmil Sokak No: 5/1 Taksim/İSTANBUL
Tel: (0212) 243 96 26-27 Fax: (0212) 243 96 28
www.agorakitapligi.com
e-posta: agora@agorakitapligi.com

Cengiz'e...

AYNA KORKUSU

BİR

Kasvetli bir boşluk içinde yaşıyoruz ve bu yüzyıl neredeyse sona ermek üzere. Yüzyılın tutkusunu da soğukluğunu da yaşadım ben. Donmuş tundraların ötesinde güneşin battığını gördüm. Gerçi kaderime lanet etmemeye çalışıyorum ama, bunda çoğunlukla başarılı olamadığım açık. Ne düşündüğünü biliyorum, Karl. Sen tarihin bana verdiği cezayı hak ettiğime inanıyorsun.

Çağın, bu soykırımcı ütopyalar çağının sona erdiğine; işte bu çağın, bireyi tuğlaya ve çeliğe, devasa hidroelektrik projelerine, çılgın kolektifleştirme planlarına ve çok daha beterlerine tabi kıldığına inanıyorsun sen. İnsanların ahlâki yapılarını cüceleştirecek ve kolektif ruhlarını ezmek için kullanıla-

cak sosyal mimariye inanıyorsun. Çok da haksız değilsin, ama bütün gerçek de bundan ibaret değil.

Ben senin yaşındayken annemle babam sürekli cennete giden yollardan söz ederlerdi. Onlar, cenneti indirecek köprüden başka bir şey olmayan, çok özel bir sosyalist yol inşa ediyorlardı. Hiç ses çıkarmadan aşağılanmayı, yoksulların sürekli küçümsenmesine göz yummayı reddetmişlerdi. Ne kadar da talihliydiler, oğlum. Böyle hayaller kurmak ve hayatını onları gerçekleştirmeye adamak. Şimdi sadece sana ve senin temsil ettiğin dünyaya değil, aynı zamanda daha iyi bir dünya yaratmaya ihtiyacı olan, gelgelelim bugünlerde hayal bile kuramayacak kadar korkutulmuş milyarlarca insana göre ne kadar da çılgın görünüyorlar.

Umut dediğimiz şey, korkunun aksine, hiçbir zaman edilgen bir duygu olamaz. Umut hareket ister. Aktif insanlara ihtiyacı vardır. İnsanlar şimdiye kadar hep daha iyi bir hayat yaşama ihtimalinin hayalini kurmuşken, birdenbire bundan vazgeçiyorlar. Bunun kesin bir vazgeçme olmadığını biliyorum, ama zavallı yaşlı Gerhard'ı ikna etmek için çok geç artık. O dönmemek üzere gitti.

Bugünler, benim gibi insanlar açısından, bazen sadece yaşamaya devam etmek için bile çok büyük çaba gerektiren zamanlar. Otuzlu yıllarda da öyleydi. Annem bir keresinde, babamın Stalin'in adamlarınca öldürülmeden bir yıl önce kendisine şöyle dediğini anlatmıştı: "Böyle zamanlarda ölmek, yaşamaktan çok daha kolaydır." Onun ne demek istediğini ilk defa anladım: Hayatın kendisi kötüye benziyor. En berbat işkence de kendi yozlaşmama sessizce tanık olmak. Aslında niyetim bundan daha çok neşeli bir başlangıç yapmaktı. Üzgünüm.

Annemle ben, o Dresden'de ben Berlin'de, Demokratik Alman Cumhuriyeti yurttaşlarının çoğunluğunu etkileyen o

boğulma duygusundan kaçacak bir sığınak ararken birbirimize yönelmiştik. Bürokratik dünyamızın merkezinde düzen yattığı için anarşiyi özlüyorduk. Gerhard ve bütün öteki dostlarımız da kesinlikle aynı duyguları hissediyorlardı. Umut dolu gelecekten konuştuğumuz, acı kahvenin buharı ve küçük slivovitz kadehleriyle ısındığımız o gece toplantılarımızı nasıl severdik. En karanlık günlerimiz bile neşe içinde geçerdi. Şarkılar söyler, şiirler okurduk. Gerhard bayağı güzel taklitler yapardı, toplantılarımız hep onun Politbüro numarasıyla sona ererdi.

Amansızca bir özgürlük umudu içindeydik; öylesine bir umuttu ki bu, Batı'nın şimdi karşımızda olan manzarasından doğan sıkıcılığı bir süreliğine örtmeyi başaran parıltılarından gözlerimiz körelmişti.

Eski düzenin, başka hiçbir şey olmasa da, en azından bir erdemi vardı. Onun varlığı bile bizi düşünmeye, isyan etmeye, Duvar'ı yıkmaya kışkırtıyordu. Bu uğurda canımızı verseydik, ölüm bir yıldırım çarpması gibi gelir, çok çabuk olurdu. Yeni tekdüzelikse insanı ağır ağır öldürüyor, pasifliğe sürüklüyor. Ancak şimdilik bu kadar karamsarlık yeter.

Bu benim annemle babamın hikâyesi, Karl. Senin ve bir gün sahip olacağını umduğum çocukların için. Çocukluğunda her gün çoğu doğru olan ve hep de birbirini tekrarlayan kahramanlık öyküleriyle beslendin. Okumak üzere olduğun şeylerden nefret edeceksin belki bu yüzden. Tıpkı eskiden yoksulların patatesten nefret ettikleri gibi.

Senin yetişip eğitimli ve yetenekli bir genç olarak ortaya çıkmandan bu yana, annenle seni aramıza çekmeyi, bizimle konuşmanı, yakınmalarını, korkularını ve hayallerini dinlemeyi başaramadık. Bize neden bir şey söyleyemediğini şimdi anlıyorum. Senin gözünde başarısız insanlardık biz ve gençler için başarısızlık korkunç bir suçtur. Ama bizi nasıl yargılarsan

yargıla, yazacaklarımı sonuna kadar okumanı istiyorum. Benim yaşımda zaman bir çavlanı andırır, o yüzden bunu, işe yaramaz yaşlı babanın senden istediği son iyilik olarak kabul et.

Şöyle birarada oturup senin çocukluk anılarına gülüşümüz ve birbirimize sırlarımızı açışımızdan bu yana o kadar vakit geçti ki... En son konuştuğumuzda sen hâlâ okuldaydın, annen hâlâ evdeydi ve Duvar duruyordu. Ben ikimizi sadece baba-oğul olarak hissetmiyor, iki dost gibi görüyordum. Benim çevremden gerçekten sevip saydığın tek kişi olan Gerhard, bizi seyrederken, "Vlady, Karl gibi bir aslan yavrusuna sahip olduğun için talihlisin," derdi.

Faklılıklarımız vardı elbette, ama ben bunların kuşak, hatta baba-oğul farklılıkları olduğuna inanmayı yeğlerdim. Sense son yıllarda benim inançlarımla alay etmeye başladın ve bir keresinde milletin içinde benden dinozor olarak söz ettiğini duydum. Ben 1937'de doğdum. O kadar da yaşlı sayılmam, değil mi Karl? Seçtiğin sıfat beni şaşırtmıştı doğrusu.

Dinozorlar bir milyon yıl önce ölüp gittiler, bizse kafayı hâlâ onlara takmışız. Neden peki? Çünkü soylarının nasıl ve neden tükendiğinin öyküsü gezegenimizin hayatı hakkında çok şey öğretebiliyor bize. Hatta bir dinozoru genetik olarak yeniden yapmaktan bile söz ediliyor. Kısacası oğlum, ben dinozor olmaktan gurur duyarım. Benzetmen senin tahmin edebileceğinden çok daha açıklayıcıydı. Belki de ta içimizde biz hâlâ aynı saftayız, ne dersin ha?

Benim annem babam komünizmin altın günlerinde olduğu gibi en kanlı yıllarında da devrimciydiler. Şimdi Avrupa'da uzak bir anı olan savaş sırasında ben Moskova'da çocuktum. Hayatımın büyük bölümünü yirminci yüzyılda geçirdim. Sen 1971'de doğdun ve talihliysen hayatının büyük bölümünü yirmi birinci yüzyılda geçireceksin. Tek hatırladığın Sovyetler Birliği'nin ölüm sancıları, komünizm adını ver-

dikleri devlet sisteminin nihai çöküşü, annenle benim hiç gelmeyecek bir gelecek uğruna çalışmamız ve Almanya'nın yeniden birleşmesi olacak.

Tabii, annenin valizini toplayıp evimizden gidişini hatırlıyorsun. İlişkimizin bozulmasından ve annenin New York'tan gelen iş teklifini kabul etme kararından beni sorumlu tuttuğunu biliyorum. Bardağı taşıran son damlanın benim Evelyne'le ilişkim olduğunu sanıyorsun, ama bu doğru değil. Helge'yle ben böyle bir şeyin asla yaşanmayacağı kadar yakındık birbirimize.

Bizimki gibi bir evlilik nasıl biter? Sanırım huyumuz da, başka özelliklerimiz de birbirimize çok benziyordu. Evliliğimiz bir tür kendini savunma eylemiydi. Helge'nin dindar ortodoks Lutheryen ailesinden kopmak için bana, benim de annem Gertrude'dan kurtulmak için ona ihtiyacım vardı. Fakat baskılar ortadan kalkınca, sokaklardaki onca çalkantıya rağmen hayatımız birden bomboş görünmüştü. Kendi kapanımıza kıstırılmıştık. Evelyne bu hikâyede sadece bir dipnottu.

Evlat, bazen beni komünizm adına işlenen suçlardan da şahsen sorumlu tuttuğunu hissediyorum. Şimdi de DSP'ye* girdiğim için kızgınsın. Neden? *Neden?* Kararımı ilk söylediğimde sesine yansıyan acıyı hâlâ duyabiliyorum. Onların bürokrasisinin parçası olmayı asla kabul etmeyen ben, şimdi senin eski aparatçikleri gizleyen bir maskeden başka bir şey olmadığına inandığın bir partiye neden giriyordum?

Nedenin sadece bu muydu, Karl? Yoksa kendinin SDP'deki** hızlı yükselişini ve gelecekteki kariyerini etkileyeceğini mi düşünmüştün? Haksızlık mı yapıyorum? Sana söyleyebileceğim tek şey, benim DSP'ye katılma kararının senin gelecek yüzyılda bir SDP hükümetine girmeni engellemesinin

*) Eski iktidar partisi Doğu Alman Komünist Partisi'nin yeniden canlandırılmış biçimi olan Demokratik Sosyalizm Partisi.
**) Alman Sosyal Demokrat Partisi.

beni çok şaşırtacağıdır. Okuduklarım ve duyduklarıma bakarak senin çok ilerleyeceğini düşünüyorum. Sosyalizmi onun doğal düşmanlarına 'mantıklı' göstermekte, onun yıkıcı yönlerini temizlemekte zaten uzmansın. Bence, dine dönmekten daha iyi. Bir papaz ya da dinbilimci olsaydın, annenle ben seni kalbimizdeki kiliseden hemen aforoz ederdik.

Bir şeyi lütfen anla. Sen Şansölye'nin salonunda oturduğunda Soğuk Savaş'ın anıları çoktan uçup gitmiş olacak. O zaman çok farklı ve gerçek canavarlarla karşılaşacaksın. Avrupa ve Amerika, üslûbu değişik de olsa, her biri kendi *Mein Kampf*'ını yazmakla meşgul demagoglarla doludur. Eski faşistlerin o hayvani acımasızlığı, yerini haleflerinin yapmacıklı paternalizmine bırakıyor artık.

Ben DSP'ye, biz Doğu'dan gelenlerin düştüğümüz sefil durumu protesto etmek, insanlara bu sefaletten kolektif bir çıkış yolu olabileceğini göstermek için katıldım. Doğu Almanya'daki intihar vakalarının sayısı Doğu Avrupa'nın başka yerlerinden daha çok olmuştur. Açlıktan ölmüyoruz, ama psikolojik olarak ezilmiş haldeyiz. Bizi etkiliyor bu, karşımızda her ne kadar bizden sadakat bekleyen etiketler varsa ve seçimlerde kime oy vermiş olursak olalım, bu böyle. Bizim o şişko şansölyemizin, benimle aynı duyguları hisseden birinin destekçisini tanıyorum.

Batılılar, geçmişimiz yok edildikten ve Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin bütün izleri silindikten sonra her şeyin yoluna gireceğini düşündüler. Paranın, kendi paralarının tılsımlı çözüm olduğunu sandılar. Anladıkları tek dil bu ve onları bu zayıflıklarından dolayı pek suçlamıyorum. Ne de olsa savaştan sonra düstur olarak para için, daha fazla para uğruna çalışmayı benimsemişlerdi ve insanlar ancak o zaman kendi gerçek değerlerini anlayabiliyorlardı. Kendilerini buna öyle bir kaptırdılar ki, çoğunun gözünde, III. Reich'taki suç

ortaklıklarının anılarını silmeye yarayan bir tedaviye dönüştüğünü söyleyebiliriz.

Bizim açımızdan işler o kadar basit değildi. Eski DAC* ne kadar berbat ve gülünçolsa da (ki başlangıcından sonuna kadar öyleydi), bir III. Reich değildi. Böyle bir denklem kurmak aptalcadır, ayrıca zekâmıza hakarettir. Bunu benim kadar sen de iyi bildiğinden, lütfen yeni efendilerinin bu noktayı bilmesini sağla.

Kırk yıl boyunca farklı kültürler geliştirdik. Örneğin, dilimizi ele alalım. Konuşmamız bile farklı. Batı'da gramer neredeyse tümüyle unutulmuş. DAC okullarında hayat sıkıcıydı, ama anaokullarımız gerçekten iyiydi. Üniversitelerin Prusyacı-Stalinist yapılarındaysa tehlike çatlakları altmışlı ve yetmişli yıllarda görülmeye başlamıştı.

Senin çocukların *Kum Adam*'ı asla göremeyecek. O, çocuklara Batı'da gösterilen Amerikan pisliğinden çok daha iyi değil mi, yoksa ben senin sinirlerini bozmaya başlayan zavallı ve tahammülü zor bir moruk muyum artık?

Yurdumuzun birleşmesinden mutluyuz, ama burada her şey ezilmekte olduğu için de üzgünüz. Onların yeni Berlin'i, gelecek yüzyılın resmi Berlin'i, geçmişi silmek, tarihin cinini tekrar lambanın içine sokmak amacıyla tasarlanıp inşa ediliyor şimdi. Ama bir yandan da eski kutuplaşmaları canlandıracak koşulları yeniden yaratıyorlar. Zengin Batılılar daha da zengin olmak için her şeylerini gayrimenkule yatırıyorlar. Otellerimizde kalmaya geldiklerinde kendi havlu ve sabunlarını getiriyorlar. Bize zorla yeni bir homojenlik dayatılıyor. Kuşkusuz bizim de protesto etme özgürlüğümüz var ve bu iyi bir şey.

Gerhard'ın mektubu, radyoda intihar haberini duyduğumun ertesi günü geldi. Birkaç satırlık bir haberdi. Eski bir

*) Eski Doğu Almanya'nın resmi adı, Demokratik Alman Cumhuriyeti.

profesör Jena'daki bahçesinde kendini asarak intihar etmiş. Hepsi bu kadar. Gerhard'ın mektubunu tekrar tekrar okudum. Bu, en yakın dostumun sesiydi. Birlikte bir akşam geçireli daha on beş gün olmamıştı. Benim gibi o da görevinden atılmıştı. Siyasal görüşleri nedeniyle Jena'daki matematik profesörlüğünü de sürdüremezdi. Oysa o da herkes gibi Duvar'ın yıkılışını kutlamış birisiydi.

Ne yazık ki babası askeri istihbaratta generaldi. Batılılar bizi intikam alırcasına temizliyorlardı. Bana bir şey söyle, Karl. Gerhard gibi insanları ölüme mahkûm etmek Almanya'nın ne işine yarar? Sana onun mektubunu gösterdiğimde ağlamıştın. Çoğunlukla hayal gören, çoğunlukla kendi kendinden kuşku duyan ama asla içine kapanık ya da kederli olmayan o gülümseyen yüzü hatırlıyor musun?

İlk başta bir kor sanki. Sonra titreşmeye başlıyor ve çok geçmeden bir alev beliriyor. İnsanın beynine nüfuz eden bu alev işte. Sonuç mu? Sürekli sancı. O zaman zihnim acıya dayanamıyor; umudun, sevginin, hoş anıların, her şeyin üstüne çıkıp zalimcesine geçmişi örttüğünde önce düşünce ortaya çıkıyor. Sancı asla kaybolmuyor. Ardından, bugünkü gibi güzel bir öğleden sonra en iyi ölüm yolunu düşünüyorum. Neden bahçedeki meşeye asmayayım kendimi? Yarı yarıya kamusal bir eylem. Komşular olayı bildirecekler. Vlady, sonunda bize kalan tek kaçış yolu bu. Batılılar bizi tümden silip süpürmek istiyorlar. Biz hiç var olmamışız sanki. Bizim yaptığımız her şey pislikmiş, boktanmış gibi. Ben insanların bir kere daha süpürülüp atılacak bir çöpmüş gibi görüldükleri bir ülkede yaşayamam... Ruhsal yoksulluk ölümden, küçük düşürülmekten ya da intihardan daha beter...

Karl, sen bizi sadece bütün mirası zehirlenmiş, yenik bir kuşak olarak görüyorsun. Onun için Ludwik'in hikâyesini

anlatmak, babaannen ve benim hakkımda bildiklerinden daha fazlasını söyleyebilme fırsatını verebilir bana. Hemen paniğe kapılma. Küçümsemeni ve acımanı sakla. Seni öylesine sıkı sıkı sarıldığın aygıttan koparmaya ya da kendimi haklı göstermeye çalışıyor değilim. Bu dünyadaki her şey şu anda görecelidir. Senin Hıristiyan Demokrat yerine Sosyal Demokrat olmana seviniyorum; ileride, bugün için seni onlardan ayıran şeyin ne olduğunu açıklamalısın.

En çok istediğim şey bu hikâyedeki insanları, geçmişle sadece güncel yorumlarını haklı çıkarmak için ilgilenenlerin elinden kurtarmaktır. Bu yüzyılın ateş fırtınalarının şekillendirdiği ve onlara rağmen ayakta kalmış olan bizler, hiç olmazsa bu kadarını kendimize borçluyuz.

Anlatacaklarımı okumak istemiyorsan, bunu çocukların ya da onların çocukları oradan çıkartana kadar bir çekmeceye atabilirsin. Belki de sonuna geldiğimde yazdıklarımı kimseye göndermek istemeyebilirim. Okuyacağın şeylerin çoğu benim ürünümdür. Kesin olarak bildiğim gerçeklerin arasındaki boşluklar öyle kalamazdı. Öyleyse izninle, hikâyeme eskilerin yaptığı gibi başlayacağım.

Evvel zaman içinde, geçen yüzyılın son on yılında Galiçya'nın Pidvoçolesk köyünde adları L harfiyle başlayan beş oğlan vardı. Bunlar aynı ırmakta yüzerler, aynı okula giderler, aynı kızlara asılırlar ve Avusturya-Macaristan topraklarıyla Bütün Rusların Çarı'nın toprakları arasındaki sınırda bulunan küçük köylerinin emperyalizmin kaprislerine kurban edilmesine aldırmadan yaşarlardı. Köy birkaç yılda bir el değiştirirdi. Tabii böylece bir yerine iki dil öğrenebiliyor, Puşkin ile Goethe'yi ana dilleriyle okuyabiliyorlardı.

Babaannen Gertrude bir zamanlar Moskova'da gördüğü bir fotoğraftan söz ederdi. Çocukların hepsi oradaydı. Yüzle-

rinde muzip kahkahaları, dizlerine kadar inen mayolarıyla tertemiz ve yozlaşmamış, tepeden tırnağa kadar sırılsıklam, beş oğlan.

Ludwik, Lang (ona hep Freddy derlerdi), Levy, Livitsky ve Larin'in Çarlık rejiminin daha baskıcı olduğunu fark edebilmeleri için biraz daha büyümeleri gerekmişti. Avusturyalılar, herkesin Almanca gazetelerle dergileri okuyabildiği bir kütüphane ve bir okuma odası yapılmasını teşvik etmişlerdi. Okuma odası köyün gençleri için bile bir buluşma yerine dönüşmüştü ve Ruslar orayı kapattığında herkes kızmıştı.

Beş L'den aralarında babam Ludwik'in de bulunduğu üçü Yahudi asıllı olup Yidiş dili konuşurken, diğer ikisinin ailesi Polonya köylüsüydü. Her şey karışıktı. İnsanlar birbirlerinin dilini anlarlardı. Onuncu doğum günleri geldiğinde büyükbaban ve arkadaşları su gibi Almanca, Rusça, Lehçe ve Yidişçe konuşmaktaydılar.

Eski imparatorlukların olumsuz özelliklerini hepimiz biliriz, ama onların bir de olumlu yanları vardı. Bu imparatorluklar, varlıklarıyla egemenlikleri altındaki halkları ortak bir dil ve ortak bir düşman etrafında birleştiriyorlardı.

Küçük Pidvoçolesk köyünde büyüyen delikanlılar, içlerinden çoğunun birkaç yıl içinde Birinci Dünya Savaşı'nda ölüp gideceklerini akıllarına bile getiremezlerdi. Gerçi yaşadıkları çağın fırtınalarının farkındaydılar. Bir sınır köyünde hayat pek o kadar da durgun geçmez. Burada suçluları, siyasal sürgünleri, çeşitli ordulardan kaçanları, anne baba zorbalığından yılıp kendilerini Yeni Dünya'ya atmaya çalışan çiftleri her zaman görüyorlardı.

Schmelka Livitsky'nin babası köy meyhanesinin sahibi olduğu için L'lerin durumları iyiydi. Bu adam siyah kaftanı ve kendisine pek yakışan kara sakalıyla insanda hem korku hem de saygı uyandırırdı. Aslında iyi bir insandı ve en aşağı

tabakadan ziyaretçilerini bile sık rastlanmayan bir saygıyla karşılardı. Ludwik ile arkadaşları St. Petersburg'da Çar'a karşı bir ayaklanma olduğunu Polonyalı sürgünlerden ilk kez orada duymuşlardı.

Yeniden Avusturya'nın eline geçmiş olan köylerine yeni bir sürgün dalgası vurduğunda ayaklanmanın bastırıldığını öğrendiler. Beş L, Essen, Manchester ya da Lille'de yaşamıyorlardı, ancak işçi sendikalarının ve reformcuların varlıklarına rağmen, oralarda bile değişimin hızı karşısında sabırsızlık duyabilirlerdi. Pidvoçolesk iki güçlü imparatorluğun sınırları arasında bir Orta Avrupa köyüydü ve halkının yüzde sekseni Yahudiydi. St. Petersburg'dan gelen haberleri ilk başta gizlemeye gerek duymadıkları bir sevinçle karşılamışlar, yalnız çok geçmeden, yine o alışılagelmiş ihtiyatlı karamsarlıklarına dönmüşlerdi.

1906 yılı Mart ayının güneşli bir günü, karlar erimeye başladığı sırada, köye kalın çerçeveli gözlüklü, yorgun gözlü, otuz yaşlarında, ufak tefek bir adam çıkageldi. Polonyalıydı. Adı Adam'dı. Çar'ın hapishanelerinde uzun yıllar kalmıştı. Tek istediği biraz dinlenmekti. Ludwik bu yeni gelen adamla dost oldu ve o daha sonra L'lerin gizli derneğinin onur üyesi yapıldı.

Artık ırmak kıyısında uzun yürüyüşlere o da katılıyor, aralarındaki konuşmaları dinliyordu. Başlıca konuları köyün kızları ve hahamla köyün diğer belli başlı kişileri hakkındaki dedikodulardı. En son anne babalarının uğradığı zulümleri karşılaştırırlardı.

Adam sabırlı bir dinleyiciydi. Çok güler, az soru sorar, ama kendiliğinden bir şey söylemezdi. Onu ancak sorguya çekmeye başladıklarında, hayatının kendilerininkine kıyasla ne kadar farklı olduğunu anlamışlardı. Adam'ın hikâyesi gençleri etkilemişti. Sıra Adam'ın onları sorguya çekmesine

gelince, gençler o zamana kadar olağan saydıkları şeylere, örneğin pogromlara farklı bir gözle bakmayı öğrenmeye başladılar.

Ludwik Adam'a, yıllar önce amcasının komşu bir köydeki düğününe babasıyla birlikte gittiğini anlattı. Pidvoçolesk hemen hemen tam bir Yahudi köyüydü ve genellikle Avusturya yönetiminde olurdu. Halkı kendilerini güvenlik içinde hissederdi. Ama amcası Rusya'da yaşıyordu. Oturduğu köyün ana caddesi bir dere yatağı gibiydi. Yahudilerin evleri ve dükkânları bir yanda, diğer herkes öbür yandaydı. Ludwik o soğuk sonbahar gecesinde hissettiği korkuyu hatırlayınca sesi kısılıyordu. Şabattı. Mumlar yanık bırakılmıştı ve sokakta yürürlerken Yahudi evlerinin pencerelerinden tılsımlı bir parıltı yayılıyordu.

Hikâyesini sinagogdan çıkan cemaati anlatarak sürdürdü. Kamburu çıkmış, başları öne eğik, kaftanlarının önü açık yaşlı erkeklerdi bunlar. Ludwik gibileri gençti ama onlar da yaşlılar gibi yürümeye çalışıyordu. O sırada yaşlılardan bazıları tehlike kokusu almış olmalıydılar ki, belirli bir sebep olmadan bir anda hepsi susuvermişti.

Ansızın papazların önderliğinde bir köylü grubu üzerlerine saldırdı. Ludwik kamçı, yaba, tırpan, sopa ne varsa sağanak gibi başlarına yağdığını hatırlıyordu. Altmış yaşlarında bir Yahudi, güçlü kuvvetli, bıyıklı bir köylünün savurduğu kamçı darbelerinin altında inlerken, Ludwik gördüğü o nefretten çarpılmış yüzü ve çıldırmış gibi parıldayan gözleri anlattı. Yahudileri Şeytan'ın İsa'yı öldürmek, dindar insanları ticaret ve soygunla inim inim inletmek için gönderdiği bir cehennem canavarı olarak gören Hıristiyanların eskimemiş nefretiydi adamın gözlerindeki.

Ludwik'in babası onun elinden tutmuş, belayı geride bırakana kadar arkalarına bakmadan koşmuşlardı. Tabii saldı-

ndan kurtulmak için kaçarlarken, başka bir grubun Yahudi evlerine zorla girip hepsini Şabat mumlarıyla ateşe verdiklerini görmemişlerdi. Küçük bir pogromdu. O gece sadece iki Yahudi ölmüştü. On iki mil ötedeki Pidvoçolesk'e yürürlerken babası Ludwik'e kaygılanmamasını söylemişti. Lemberg ve Kiev'de durum çok daha kötüydü.

Adam'ı örnek alan Ludwik ve arkadaşları Pidvoçolesk'ten kaçmaya karar verdiler. Okulda hepsi de başarılıydı. Aileleri onları Viyana'daki üniversiteye gönderecek parayı da bulup buluşturmuştu. 1911 yılındaydılar.

Freddy, Levy ve Larin tıp okudular. Avukat olmasını isteyen anne babasının ısrarlı itirazlarına rağmen, Ludwik Alman edebiyatı okuyor, şiir yazıyor ve Heine'yi dilinden düşürmüyordu. Schmelka Livitsky ise matematik okumakla birlikte, zamanının çoğunu keman çalarak geçirmekteydi.

İlk başlarda deneyimlerinden, yurtlarından söz etmek, her şeyin pahalılığından yakınıp hallerine acımak için her akşam biraraya geliyorlardı. Livitsky dışında hiçbiri terzide elbise diktiremiyordu ve bir masanın çevresinde şamata yapıp kahve içerek Yidişçe konuştuklarında dikkatleri üzerlerine çekiyorlardı. Taşralılıklarından bir gecede kurtulmak istiyorlardı.

İlk haftalardan sonra buluşmaları seyrekleşmeye başladı. Hepsi de çok çalışıyorlar ve yeni arkadaşlar ediniyorlardı. Çok geçmeden ilişkileri devam ettikleri kahvelerde değişik masalardan birbirlerine el sallamakla sınırlı kalacak kadar azaldı.

Ludwik Viyana'ya bayılmıştı. Tarihin akıllara durgunluk veren döngüsüne kapılmıştı artık. Her şeyin bir karşıtı var gibiydi. Yahudi aleyhtarı Sosyal Hıristiyanların karşısında Sosyalistler vardı, Schoenberg Viyana valslerine karşı ultra modern bir saldırı başlatmıştı ve bir müzik kurumu sevinç içinde geçmişe gömülmüştü. Freud ise tıptaki ortodoksluğa meydan okuyordu.

Ludwik heyecanlıydı. Tanık olduğu şeyin eski düzenin çöküşü olduğunu henüz fark edemiyordu. İngiliz ve Fransız karşıtlarının aksine, Avusturya'nın burjuva seçkinleri aristokrasiyle ne birleşebilmişler ne de onu yok edebilmişlerdi. Tersine dizüstü çökmüş, kendinden üstün olanları taklit etmeye koyulmuşlardı. İmparatorun otoritesi tartışmasızdı; ama aşağıdan, bir yanda proto-faşistler diğer yanda sosyalistler ona karşıydı.

Bu dünyanın dinamiğini tam olarak anlayamayan Ludwik, sığınağı Viyana basınının kültür sayfalarında bulmuştu. *Feuilleton* stiline ve önde gelen yazarlarına yaklaşıyordu. Bu insanlar kişisel duygularını geliştirmekte uzmanlaşmış, okurlarına gerçeğin ta kendisine ulaştıklarını hissettiren insanlardı. Ludwik çok etkilenmişti. Edebi üslûp kadar narsisizm de hoşuna gidiyordu.

Ludwik sık sık köyünü düşünürdü. Annesini ve annesinin köftelerini çok özlemişti. Galina teyzesinin özel günler için yaptığı çörekleri, hatta babasının alaycı sesini özlemişti. Gecenin geç saatlerinde küçücük odasında oturur ve *feuilleton* yazarlarının üslûbunu taklit ederek anne babasını etkileyecek zekice mektuplar yazardı.

Onun hiçbir şeyi ciddiye almaz ve yapmacık tavırları büyüklerini üzüyordu. Ludwik'in babası geçimini Polonyalı kibar sınıfın çocuklarına müzik öğreterek güçlükle sağlayan bir öğretmendi. Annesi, Pidvoçolesk fırını için ekmek ve kek yapardı. İkisi de en sevdikleri oğullarını Viyana'ya göndermek için çok çalışmışlardı. Ludwik'in kardeşiyse Varşova'da saatçi olan bir amcasının yanma çırak olarak gönderilmişti ve gayet iyi para kazanıyordu.

Bu durum ne kadar sürerdi ve beş L'nin sonu nereye varırdı, bilmiyorum. Tam o noktada, bu saplantı şeklindeki içedönüklüklerini sona erdirip onları gerçeğe yönelten iki şey

oldu. Birincisi, Krystina; ikincisi Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması.

Krystina hayatlarına 1913 yazında girdi. Aylardan Haziran'dı; günler uzun, gökyüzü masmavi ve geceler şurup gibiydi. Freddy kızı bir akşam buzlu limonatalarını yudumlarken sokakta görmüştü. Kızla konuşma çabaları hep boşa çıkarken bir ara onun Kautsky'nin bir broşürünü okuduğu dikkatini çekti. Yanma gidip broşürü o geceliğine ödünç alıp alamayacağını sordu. Bu yaklaşım daha başarılıydı. Kız masalarına gelmeyi kabul etti, ama çayının parasını kendisi ödemekte ısrarcı oldu.

Krystina onlardan birkaç yaş büyüktü. Ateşli ve kavgacı bir zekâya sahipti. Çok da güzeldi, ama mesafeli bir güzellikti bu. Dalkavukluktan nefret ediyordu. Varşova'da büyümüş, Berlin'de felsefe okuyup Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin düzenlediği kurslara katılmıştı. Evine bir sosyalist olarak döndüğünde yeraltındaki Polonya partisine girmişti. Cezaevinde geçirdiği dört ay sayesinde otoritesini kabul ettirebiliyordu. O gece gençlere bunların hepsini anlatmış, ancak özel yaşantısı hakkındaki soruları cevapsız bırakmıştı. Ne anne babasından ne de sevgililerinden söz etmişti. Hatta Krystina'nın onun gerçek adı olup olmadığını bile bilmiyorlardı.

Kıza hepsi âşıktı. Evet, Ludwik bile. Yalnız Ludwik daha sonraları, karısı Lisa kendisini Krystina konusunda sorguya çektiğinde biraz yüksek sesle itiraz edip şöyle diyecekti: "Elbette onu seviyorum. İnsan onu nasıl sevmez? Ama *âşık* değilim. Bu da çok büyük bir fark."

Birkaç ay kızın kurslarına devam ettikten sonra bir akşam Krystina hepsini uluslararası sosyalizm davası saflarına kattı. Viyana ve dünya hakkındaki görüşlerini bu kadar kısa sürede değiştirmiş olmaları inanılır gibi değildi. Krystina onla-

ra hayatı olduğu gibi kabullenmemelerini, her türlü zulme bütün güçleriyle karşı koymaları gerektiğini öğretmişti. Onun kitabında oldu bitti yoktu. Her şey değişebilirdi ve değiştirilebilmeliydi.

Pidvoçolesk'li beş delikanlı artık sürgündeki Polonya Sosyalist Partisi'nin gizli bir hücresini oluşturuyorlardı. Krystina'nın küçücük odası onların gerçek üniversitesi olmuştu. Ancak kız onları akademik kariyerlerinden vazgeçmeye özendiriyor değildi. İşçi sınıfı hareketinin yoksul hastaları bedava tedavi edecek doktorlara ihtiyacı vardı. Bu da L'lerden üçünün iyi yolda oldukları anlamına geliyordu.

Krystina, Ludwik'in yetenekli bir dilci olduğunu anlamıştı. Bunun üzerine onu Alman edebiyatı okumayı bırakıp Almanca, İngilizce, Rusça, Fransızca, İspanyolca ve İtalyanca'nın ayrıntılarında yoğunlaşmaya ikna etti. Her dilin inceliklerini kavramasını istiyordu. Ludwik de bunun için farklı kültürlerin edebiyatını okumak gerektiğini söylemişti. Böylece aylar boyunca en sevdiği kahvelerde Avrupa romanları okumaya koyulacaktı.

O güne değin onun gibi bir kadına rastlamış değillerdi. Krystina daha iyi bir dünya uğruna savaşıyor ve hayatındaki her şeyi bu hedefe tabi kılıyordu. Onlara bir dizi ideale bağlanmanın anlamını öğretti, hayatlarına bir drama duygusu getirdi, kendilerini sadece bireyler olarak değil, tarih sahnesinde oynayacak rolleri olan aktörler gibi görmelerini sağladı. Tabii dünyaya bugün baktığımızda bu tablo çok abartılı görünüyor, oysa o zamanlar böyle değildi. Senin kuşağın işte bunu unutmaya çalışıyor. Krystina onların dünya görüşünü değiştirmiş, insanlığın durumunu değiştirme gerekliliği üzerinde düşünmeye zorlamıştı.

Yeni kimliklerini veren de o olmuştu. Onlardan "benim beş L'm" diye söz ederdi; onlar da seve seve kadının beş par-

mağı olmuşlardı. Beş L'yi devrime itenin onun güçlü kişiliği olduğu kuşkusuzdu. Gerisi de Birinci Dünya Savaşı'nın sebep olduğu sosyal dağınıklığın etkisi.

Düşün hele, Karl. Hepsi kendi zamanıyla evli. Dünya devrimi adına sabırla çaba harcıyorlar. Galiçya'da seçenekler hep sınırlıydı. İmparator ya da Çar? Krystina onlara yepyeni bir ufku sunuyordu. Viyana'daki odalarında bunların boş laftan ibaret olup olmadığını, Krystina'nın ütopyacı hayalinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini merak ederlerdi. Ludwik pogromlara tanık olmuştu. Ezilenlerin bir bayrak altında birleşebileceklerinden kuşku duyuyordu. O zavallı Polonyalı ve Rus köylüler Yahudileri öldürüp evlerini yakmaya o kadar kolay kışkırtılmışlardı ki, kendilerini kurtarmaları gerçekten mümkün olabilir miydi? Onları içine battıkları uyuşukluktan çekip çıkarmak için âdeta bir mucize gerekirdi.

Krystina sabırla dinler ve gülümserdi. Ludwik aslında birkaç yıl önce onun da kafasına takılan kuşkuları dile getiriyordu. Bir akşam yine tartışırlarken sokaktan heyecanlı bağrışmalar duydular. Saraybosna'dan haber vardı. Avusturya tahtının veliahtı bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmüştü. Sevgili Karl'ım, o gün savaşlar ve devrimler yüzyılımızın Saraybosna'yla başlayıp Saraybosna'yla son bulacağı kimin aklına gelirdi?

Savaşın patlak vermesiyle Ludwik'in kararsızlıkları da uçup gitmişti. Krystina'nm durumu ilk günden belliydi. Daha yüksek bir otoriteye danışmaya ihtiyacı yoktu. Taraf tutmanın cinayetle eş olacağı bir savaştı. Ne Çar ne Kayzer. Avrupalı devletler dünyanın geri kalanına kimin egemen olacağına karar vermek için savaşıyor ve kendi emekçilerini cephane olarak kullanıyorlardı. Krystina, bütün emekçi partilerinin savaşa karşı Avrupa çapında bir genel grev ilan etmelerini istiyordu. İngiliz emekçilerinin Alman karşıtlarını öldür-

melerini ya da onlar tarafından öldürülmelerini istemiyordu. Yeni müritlerine gözleri parlayarak, "Emekçilerin vatanı yoktur!" demişti.

L'ler ilk başta ikna olmamıştı. Onlara göre Rus çarı daha kötüydü. Almanların zafer kazanması demokratlara yardımcı olacak, Polonya ile diğer Rus sömürgelerini özgürlüklerine kavuşturacak ve... Krystina bunları duyunca çok kızdı. Neden bir hükümdarın yerine bir başkasını kabul etsinlerdi? Gerçek özgürlük bütün monarşilerin ve imparatorlukların sona ermesine bağlıydı. Günlerce bunu tartıştılar ve sonunda tartışmayı kazanan Krystina oldu.

L'leri en nihayet ikna eden şey, Krystina'nın elinde tuttuğu *Die Neue Zeit* gazetesine bakarak ağladığını görmeleri oldu. Alman sosyal demokratları Bundestag'ta savaş kredileri lehine oy kullanmışlardı. Tek aleyhte oy Liebknecht'indi. Savaş isterisi emekçileri de etkisine almış, partilerinin akıntıya karşı koyamayacak kadar zayıf olduğunu gözler önüne sermişti. Ludwik Kyristina'yı sakinleştirmek için, bunun belki de Alman emekçilerinin bir vatanları olduğunu göstermeye yarayacağını söyledi. Ne var ki bu hakaretini karşılayan dik bakışlar hemen gerilemesine yol açmıştı. Ludwik fikirlerden çok insanlardan etkilenirdi ve bunu kendi felsefesiyle her zaman yansıtacaktı.

Genel seferberlik ilan edildiği için bir an önce Viyana'dan ayrılmaları gerekiyordu. Krystina onları toparlayarak Varşova'ya götürdü.

İKİ

Babam Ludwik ve arkadaşları biraz beklesin. Krystina onları politik savaş sanatında eğitedursun, gerçi az sonra döneceğim yine aralarına, ama ondan önce beni rahatsız eden, geceleri uykumu kaçıran bir şeye değineyim.

Oğlum, ilişkimizi onarmayı ve hayatlarımıza yeniden neşe getirmeyi her şeyden çok istiyorum. Tehlikenin nerede yattığını görebiliyorum. Dile getirilmedik kırgınlıklar ve çözümlenmemiş gerginlikler ikimizin de içinde kök salmış durumda. Ben bu zehirin panzehirini bulmak istiyorum. Umarım sen de kabul edersin, Karl.

Bunu yazarken bile, daha yakın olaylarla uzlaşmaya çalışacak yerde geçmişin derinliklerine dalarak gülünç görün-

düğümün farkındayım. Senin hep beni suçladığın, annenin bizi terk etme kararından söz ediyorum. Oysa annen kalıp da ben gitmiş olsaydım belki de onu suçlayacaktın ve bu da aynı derecede haksızlık olacaktı.

Babaannen Gertrude'un ölümünden sonra her şey ters gitmeye başlamıştı. Annenle birbirimize söyleyecek şey bulamıyorduk. Evimizin boşalmasıyla, onun evde kalmadığı zamanlara daha çok dikkat etmeye ve bana karşı ilgisini kaybettiğini anlamaya başladım. Annen zamanının giderek daha büyük bölümünü kliniğinde geçiriyordu. Bir gün Klaus Winter'le kahve içerken, Klaus söylememesi gereken bir şey söyledi bana. Klaus'u hatırlıyorsun, değil mi? Gertrude'un çok eski dostuydu ve cenazesinde hüngür hüngür ağlamıştı. On dördüncü doğum gününde sana öteki Berlin'den bir blucin getirmişti.

Klaus laf arasında, Helge'yi iki gün önce arkadaşıyla bir konserde gördüğünü söyleyip neden benim de gitmediğimi sordu. Karl, sorun şu ki, Helge bana konsere gideceğini söylemediği gibi, durumu kötü olan bir hastası için o gece Forum toplantımıza da katılamayacağını söylemişti. Bana bu yalanı neden söylemiş olabilirdi?

Klaus Winter'i buluştuğumuz otelde bırakıp eve koştum. Kıskançlıktan çılgına dönmüştüm. Bunun iyi mi kötü mü olduğunu bilemem, sen arkadaşlarınla dışardaydın. Annen eve gelince durumu anlattım. Beni şaşırtan bir davranışla güldü ve bana bir zavallı olduğumu söyledi. Ben de ona bir tokat attım. Yalnız hemen sonra bu yaptığımdan çok utanmıştım. Beni bağışlaması için yalvardım. Hiç cevap vermedi, yatak odamıza gidip eşyalarını dolaptan çıkarmaya koyuldu. Felce uğramış gibiydim. Ne bir şey söyleyebiliyor ne de onu durduracak bir şey yapabiliyordum. Eşyalarını toplarken ben yatağın üzerinde sessizce oturdum. Eşyalarını bir za-

manlar kendi babaannesinin savaş öncesinden kalma, rengi solmuş yeşil valizine doldurdu. Düğünümüzden sonra onu eve getirdiğimde, bu yeşil valizi yatak odamıza taşıdığımı hatırlıyordum.

"Ben sana yalan söylemedim, Vlady. Hiçbir zaman. Konserde yanımda olan adam bir *hastamdı* ve o konsere gitmek *tedavisinin* bir parçasıydı. Senin kendi tepkin suçlu zihninin belirtisi. Ben gidiyorum. Gelecek hafta sakinleştiğinde görüşürüz. Karl'la o zaman ikimiz de konuşuruz. Ona Leipzig'e, annemi görmeye gittiğimi söyle. Eğer Evelyne'in buraya taşınmasını istiyorsan buna da itiraz edecek değilim."

Evimizden çıkıp giderken söyledikleri bunlardı. Bağırmak, arkasından koşmak, onu sürükleyerek geri getirmek, ayaklarına kapanıp kalması ve ilişkimize son bir şans vermesi için yalvarmak isterdim, ama elimden arkasından bir-iki damla gözyaşı dökmekten başka şey gelmedi.

Belki de içimdeki ses bunun yararı olmayacağını söylüyordu. Birbirimizden uzaklaşmıştık ve artık bizi sen bile biraraya getiremezdin, Karl. Gerisini biliyorsun. O geri döndü ve ben Evelyne'den ayrıldım. Aramızdaki büyük kopuş çok daha sonra ve ikimizin de gayet iyi anladığımız sebeplerle gerçekleşti.

Helge, Evelyne hakkında yanılıyordu. İtiraf etseydim kızardı ama anlardı da. İlişkimizi tesadüfen öğrenmişti: Evelyne'den gelen ve yırtıp atmam gereken bir mektuptan. Evelyne mektupta kadın orgazmının bir erkek icadı olduğunu ve kendisini tatmin edemediğim için üzülmeme gerek olmadığını yazıyordu. Mektubu sadece hoşuma gittiği için saklamıştım. Annense mektuptan farklı anlam çıkardı ve Evelyne'in, genç bir kadının ne yazık ki asla sahip olmadığı bir güçte olduğunu düşündü. Galiba her şeyi en baştan anlatmam gerekiyor.

Sana şaşırtıcı gelebilir, Karl, ama ben Humboldt'ta oldukça tutulan bir hocaydım. Kıyaslamalı edebiyat hocaya büyük yaratıcılık tanıyan bir alandır. İşte Evelyne de, benim Rus edebiyatı konusunda verdiğim özel seminerlere katılan öğrencilerden biriydi.

Örneğin, Gogol'un Puşkin'e *Ölü Ruhlar*'dan parçalar okuduğundan söz ederdim ve bunun üzerine öğrenciler iki adam arasında geçen hayali bir konuşma yazarlardı. Evelyne kavrayışı çabuk bir kızdı. Gerçeküstü bir aşamaya gelene kadar kurnazca diyaloglarına hepimiz gülüyorduk. Egemen ortodoks bakışa alerjisi vardı ve yazdığı hayali konuşmanın sonlarına doğru Honecker ile Politbüro'ya sert atıflarda bulunmuştu. Herkes dönüp bana baktı. Ben bir şey söylemeden sonraki öğrenciye geçtim.

Derslerden sonra Evelyne'le hiç konuşmuş değildim. İlişkimiz bakışmalarla, özellikle parti hiyerarşisinde yükselmek için büyük çaba harcayan bir öğrenci saçma sorular sorduğunda saklayamadığımız gülümsemelerle sınırlı kalmıştı.

O hafta ellinci doğum günüm olduğu için Helge bir parti düzenlemişti. Evelyne'in üniversiteden birkaç arkadaşıyla geldiğini görünce çok şaşırdım. Hiçbiri çağrılı değildi. Helge hepsini konukseverlikle karşıladı.

Parti oldukça programsız ve dağınıktı. O gece tek ayık kalan kişi Evelyne oldu ve hepimizi kalın bir sigara dumanı ardından gözlemledi. Gayet çekici bir genç kadın olduğunu o zaman fark ettim. Orta boylu, ince, kısa sarı saçlar ve zarif bir vücut. Göğüsleri Helge'ninkiler kadar şehvet duygusu yaratmıyorlardı, küçük ve diriydiler. Keskin bakışlı mavi gözleri, zeki ve köşeli bir yüzü vardı.

Bir hafta sonra, eski Yahudi mezarlığına bakan bir apartmanın küçük bir dairesinde ilk kez seviştik. Dairenin sahibi öğleden sonraları evde olmayan teyzesiydi. Birkaç ay her şe-

yi paylaştık: deneyimlerimizi, sırlarımızı, kaygılarımızı, fantezilerimizi ve hayallerimizi. Aşkımız bir yabangülü gibi gelişiyordu. Parka gidip çimenlere oturur, heyecanlı yeniyetmeler gibi el ele tutuşup öpüşürdük. Olayı annene söylemeyi ciddi olarak düşündüğüm bir sırada ilişkimiz sona erivердi. Aşkı böyle budayıp yok eden neydi? Sanırım, mantığın keskin bıçağı. Bir öğleden sonra yatmak istediğimde ona sahip olamadım. O ise alaycı ve aldırmazdı.

"Benim malımın değeri düşüyor, seninki de yükselemiyor," dedi. "Birbirimizi tükettik sanırım. Yola devam zamanı geldi. Şaşırmış görünüyorsun, Vlady. Yaşına göre hiç de çirkin sayılmazsın. O asit gibi dilin nedeniyle tutulmuştum sana. Humboldt'taki öteki robotlardan farklıydın. Beni güldürüyordun. Ama senin istasyonunda uzun süre duraklamaya zaten niyetim yoktu, budala moruk. Hem senin sinyallerin onarıma ihtiyacı var, bunun için de benden daha deneyimli bir usta gerek."

Anlaşılan onu yönlendiren şey sadece hırstı. Sevgililerini mesleğinde ilerlemesini sağlayacak kişiye göre değiştiriyordu. Onu bir film yönetmenine tanıştırmış ve adama nasıl asıldığını görmüştüm. Benim yerimi onun alacağından hiç kuşkum yoktu. Nitekim öyle oldu.

Belki haksızlık ediyorum. Belki hayatının başka bir evresine geçmişti. Onun kompozisyonlarına çok zaman harcamış, ciddi notlar almış, en iyisini yaptığına ikna olana kadar ödevlerini tekrar tekrar yazdırmıştım. Hikâyeleri ve şiirlerini okuyan bendim. Diyaloglarda başarılı olduğunu fark edip film senaryosu yazmaya ben yönlendirmiştim.

İlişkimizi bitirdikten birkaç gün sonra onu yolda yönetmenle gördüm. İşte o zaman çok kötü davrandım. Konuşmalarını yarıda kestim ve çekip sürükledim. Onun tepkisiyse ilişkimizin gerçekten bittiğini gösteriyordu. Benimle alay

ediyordu. Nefret, erimiş bir lav gibi dökülüyordu üzerinden. Helge'yi aramakla tehdit etti beni. Sonra da çekip gitti. Çok üzülmüştüm. Kendimi sömürülmüş hissediyordum. Onunla bir kere daha yüzleşmek istedim, ama ortadan kaybolmuştu. Film yönetmeniyle Batı'ya kaçmışlardı. Arkadaşlarından birinden Heidelberg'e yerleştiğini öğrendim.

Annene bir şey söylemenin anlamı kalmamıştı. Olay sona ermişti. Bir kişi hariç. Evelyne de ben de bilmiyorduk ama, yazın parktaki buluşmalarımız, Doğu Berlin manzaraları çizmekle görevli olan Kreuzberg'li Türk ressam Leyla'nın dikkatini çekmişti. Bizi resmettiği tablonun sürrealist bir havası vardı. Parkta kucak kucağaydık ve kaçamak yaptığımız belliydi. Leyla resme *Çalıntı Öpücükler* adını vermişti.

Aradan aylar geçti. Evelyne bilinçaltıma gömülüp gitmişti. Bir gün sağanak bastırınca annen yağmurdan korunmak için bir sanat galerisine girmiş. Rastlantı elbette, ama işte kaderin cilvesi. Tabloyu görmüş, sürrealist maskenin ardını seçebilmiş ve beni tanıyıp Leyla'yı uzun uzun sorguya çekmiş.

Helge'nin alacak parası olmadığı halde, Leyla onun üzüldüğünü görünce tabloyu armağan etmiş. Sergi bitince Helge tabloyu evimize getirdi. İlişkimizin üzerinden bir kasırga geçti o gün. Şu satırları yazarken nasıl da titriyorum, Karl. Korkunç bir gündü. İlişkimizin nasılsa sonu yaklaşıyordu, ama kaderi *Çalıntı Öpücükler* çizdi. Annen evden ayrılırken yanına tabloyu da aldı; konu midesini bulandırmasına rağmen kompozisyondan hoşlandığını ve Leyla'yla iyi arkadaş olduğunu söyledi.

Hayatta öyle anlar vardır ki, bir tek gerileme bir başkasını teşvik eder; tıpkı yerinden kopan küçük bir kayanın heyelan başlatması gibi. Bir ay sonra Klaus Winter'le bir öğle yemeğinde buluştuğumda, bana Devlet Güvenliği'nin Alman Demokrasi Forumu önderler toplantılarının düzenli ve ay-

rıntılı raporlarını aldığını söyledi. Sonra, benim yaptığım iddia edilen konuşmaları kelimesi kelimesine tekrarladı. Winter'in Dış İstihbarat'ta yüksek bir mevkide olduğunu, babaannen Gertrude'la yirmili yıllardan beri Sovyet Askeri İstihbaratı'nda çalıştıklarını o zaman öğrendim. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra DAC'nin istihbarat servisinde görev almışlardı.

Sanki yıldırım çarpmıştı, Karl. Gertrude'un hâlâ bu işlerle uğraştığını bilmiyordum. Kâğıtlarında böyle bir iz bırakmamıştı. Winter'in bana indirdiği darbeyi fark etmemesi için özel bir dikkat gösterdim. Forum'umuzun kurulmasını Gertrude özendirmiş, hatta kuruluş belgesini yazmamda bana bizzat yardımcı olmuş, toplantılarımızdan bazılarına katılmıştı. En gizli sırlarımızı onunla paylaşmıştım ve bunlar arasında, destekçilerimizden biri o binada çalıştığı için Politbüro belgelerinin çalınması da vardı.

Onun evinden çıkınca Gertrude'un Winter'e neler söylediğini merak ettim. Her şeyi mi anlatmıştı? Hiçbir şey mi? Yoksa bölük pörçük şeyler mi? Öyleyse neden bizi tutuklayıp Forum'u dağıtmamışlardı? Bunu kolayca yapabilirlerdi. Belki doğruca Moskova'ya rapor etmişlerdi ve Gorbaçov'un çevresindekiler bizim büyümemize göz yummalarını istemişlerdi.

Cevapları bilmek istiyordum, ama Winter'le yüzleşmeden önce gerçek Gertrude ile onun büründüğü hayaletleri keşfetmek zorundaydım. Gertrude ölmüştü. Fakat hayatını oluşturan ayrı parçaları biraraya getirmeliydim. Hayatı Ludwik'inkiyle nasıl bir ilişki içindeydi? Winter'le ilk kez ne zaman ve nerede karşılaşmıştı? Hem Gertrude aslında kimdi? Hayatındaki gizler gece gündüz üzerime bir kâbus gibi çökmüştü.

Ölümünden kısa süre önce, senin ona ailesinin fotoğraflarının olup olmadığını sorduğunu hatırlıyorum. Ben de çe-

cukken aynı şeyi sorardım ve o hemen başını sallayıp konuyu değiştirirdi. Sen sorduğunda da ağlamaya başlamıştı, hatırlıyor musun? Sebebini biliyor musun, Karl? Çünkü, ailesiyle arasındaki bütün ilişkileri koparark evini terk etmişti.

Gertrude'un annesiyle babası üçüncü kuşak Alman Yahudisiydi. Çay ve havyar ticaretinde başarılı olan büyükbabası, o sıralar Münih'in gözde sayfiye yerlerinden olan Schwaben'de büyük bir konak yaptırmıştı. Şimdi o eski evlerin çoğu yıkılmış haldedir. Ama savaştan dolayı değil, müteahhitler yüzünden.

Gertrude'un babası çok saygın bir doktor, annesi keyfine düşkün bir kadındı. İkisi de dindar değildi. Küçük Gertie'yle kardeşi Heinrich, dini Katolik olan aşçılarıyla iki hizmetçilerinden öğrenmişlerdi.

Çocukluğu mutlu geçmişti. Kimi zaman, bir ucunda her yaz Heinrich'le yaban çileği toplamaya gittikleri küçük ormana açılan bir kapı olan büyük bahçeden söz ederdi. Yaşlı bir sedir ağacıyla bir de salıncak vardı. Heinrich'i daha yükseklere itmekten zevk alır, küçük çocuk yarı korku yarı neşeyle çığlıklar atınca hizmetçi evden koşarak gelirdi.

Sınıfları ve kuşaklarının diğer Almanları gibi yetiştirilmişlerdi onlar da. Gertrude lisedeyken, tarih öğretmeninin pek de ciddi olmayan Yahudi aleyhtarlığını kabul etmediği için cezalandırılmıştı. Lise müdürü babasına sert bir mektup yazmış, Dr. Meyer ise konuyu ciddiye almayı reddetmişti.

"Bunlar cahil insanlar, Gertie," derdi. "Onlara öfke duymak onların düzeyine inmektir. Kendini kontrol etmeyi öğrenmelisin."

Gertrude da, "Cahilse neden bize tarih öğretmesine izin veriliyor?" diye sorardı. Babası gülümser, sakalını sıvazlar, ama verecek bir cevap bulamazdı. Gertrude bunu hatırlayınca gözleri parlardı. İlk kez bir tartışmayı kazanıyordu.

"Soruna verecek bir cevabım yok, Gertie. Sana okulda öğrettiklerini öğrenmeni, sınavlarında başarılı olup üniversiteye girmeye hazırlanmanı tavsiye edebilir miyim? Eğer her küfre ve hakarete karşılık verseydim doktor olabilir miydim sanıyorsun? Yahudi düşmanlığı bunların kültürüne kök salmıştır. Hıristiyanlıkla birlikte öğrenmişlerdir. Luther dinin bu yanını iyice kötülemiştir, ama bunun hiçbir anlamı yok. Hiç."

Gertie sınavlarını başarıyla verirken, Münih Üniversitesi'ndeki ilk yılında David Stein adındaki bir okul arkadaşına âşık oluverdi. Birkaç ay önce kâğıtlarını karıştırırken, onların öğrencilik günlerinde çekilmiş bir fotoğraflarını buldum.

Stein orta boylu, koyu kızıl saçlı ve kıpır kıpır gözlü bir gençti. Bir demiryolu işçisinin oğlu olarak üniversitede pek rastlanmayan bir tipti ve önyargılı davranışlarla karşılaşıyordu. Bir Yahudi, üstelik yoksul bir ailenin çocuğu.

Gertie, Stein'ın kendine güveni ve sürekli uğradığı hakaretleri sindirip bunlara aldırmama yeteneğinden etkilenmişti. Sana garip gelebilir, Karl, ama Alman üniversitelerinin gericiliğin kaleleri olduğunu aklımdan çıkarma. Hitler Şansölye olmadan çok önce, fikirleri üniversitelere hâkim olmuştu bile.

Stein parlak bir matematikçiydi ve kendisi ayartmamış olsaydı Gertie her zaman onun mesleğinin doruğuna çıkacağını düşünmüştü. Belki, ama kader babaanneniz kılığında karşısınıza çıkmasaydı, sonu Auschwitz'e de varabilirdi.

Birbirlerinden ayrılmaz olmuşlardı. Yavaş yavaş duygularını ve vücutlarını keşfe başladılar. Birlikte Yahudi ortodoksluğuna karşı çıktılar. Gertie'nin ailesi her açıdan seküler olabilirdi, ama mutfakları domuz etiyle kirlenmiş değildi. David'in annesiyle babası ateistti. İkisi de Sosyal Demokrat Parti'de aktif görev almıştı. Fakat domuz eti tabusuna onlarda da titizlikle uyuluyordu.

David ile Gertie bir gün, Yahudi olmayan bir kasap dükkânına girip tütsülenmiş jambon alarak aşklarını pekiştirdiler.

Sonra eski Yahudi mezarlığına gittiler, David'in büyükbabasının mezarı üstüne oturup jambonu yediler. Yemek bitince Yaradan'a kendilerini orada öldürerek varlığını kanıtlaması için çağrıda bulundular. Gökyüzü hareketsizdi. Bu kadar heyecan Gertie'ye fazla gelmişti. Sokakta kustu, ama David ağzını temizlesin diye ona yardım ederken yeniden gülmeye başladılar. Bütün kör inançlardan sonsuza dek kurtulmuşlardı. David ancak bu olaydan sonra Gertrude'u annesi ve babasıyla tanışmaya götürdü.

Stein'lar küçük bir mutfağı olan, iki odalı bir zemin katında yaşıyorlardı. Duvarda Eduard Bernstein'ın solgun bir portresi asılıydı. Zaman nasıl da değişiyor, Karl. O günlerde Bernstein revizyonist düşüncenin babası sayılırdı. Bir dönek. Sınıf düşmanıyla barış yapmış bir gerici. Yirmi yıl önce bu görüş hâlâ geniş bir kabul görüyordu. Şimdi bir-iki denemesini oku ve onları senin yeni Sosyal Demokrat efendilerin için yazdığın konuşmalarla kıyasla. Bernstein şimdi tipik bir dinozor, tutucu biri gibi görünüyor. Zaman değişti elbette. Bu gerçeği neden unutuyorum ki?

Bernstein'm portresinin yanında, David'in babasıyla başka altı erkeğin sepya bir fotoğrafı asılıydı. Hepsi pazar elbiselerini giymiş, saat kösteklerini gururla gösteren bu insanlar Münih demiryolu işçileri sendikasının yönetim kuruluydu. Gertie David'in babasından çok etkilenmişti. Eve sık sık gelip gitmeye başladı. Mutfakta konuşulan tek konu sosyalist politikalardı. David'in babası SDP'nin yerel önderlerinden biriyse de kibirli bir insan değildi. Yumuşak bir sesle konuşurdu, demiryolu işçileri sendikasında sayıları giderek artan siyasi hasımlarını dinlemeye her zaman hazırdı.

1918 yılıydı. Müttefikler Almanya'yı parçalamıştı. Lenin ve Troçki Petrograd ve Moskova'da iktidardaydı. Avrupa baştan aşağı kaynıyordu. Kayzer devrilmişti; Prusyalı Jun-

kerler sosyal demokratlarla konuşuyorlar, Alman devriminden kaçınmanın tek yolu olarak onları görüyorlardı.

Sonunda Gertie'nin David'i kendi evine götürmesi zamanının geldiğini düşündüğü gün geldi çattı. Eğer evleneceklerse onu annesiyle babasıyla tanıştırması gerekiyordu. İki aile arasındaki büyük zıtlığı bildiği için korku içindeydi. Korktuğu gibi, Gertie'nin annesiyle babası uğradıkları şoku saklamaya bile çalışmadılar. Kızlarının, annesiyle babası muhtemelen *stetl*'den yeni gelmiş olan bu meteliksiz gençle evlenebileceği düşüncesi tüylerini diken diken etmişti.

Onlar çok başka bir David; yamalı pantolonlu, eski ayakkabılı bir genç görüyorlardı. Gertie onun tek takım elbisesini giymesine engel olmuştu. Gencin aşağı tabaka aksanıyla konuştuğunu, en kötüsü yoksulluğundan hiç utanmadığını gördüler. İyi yürekli Dr. Meyer ile ondan daha yürekli olan karısı, çocuğun küstah birisi olduğuna karar vermişlerdi. David saygısızdı. Ona uygar davranışın başlıca kurallarını küstahça bir sorgulamayla öğretmeye karar verdiler. Ailesi kimlerdi? Nereliydiler? Babası sosyalist miydi? Nerede oturuyorlardı? Daireleri büyük müydü? David üniversiteye nasıl girebilmişti?

Gertrude dehşet içindeydi. Annesiyle babasının sadece 'öteki' korkularını ifade ettiklerini, kaygılarının kızlarını kaybetmekten kaynaklandığını göremiyor, olanları kokuşmuş bir burjuva cehaleti gösterisi sayıyordu. Bana bu tutumun ailesinin o güne değin görmezden geldiği ve örtmeye çalıştığı bir yanları olduğunu söylemişti.

David ise çaktırmadan eğleniyor gibiydi. Her soruya kusursuz bir ağırbaşlılıkla cevap vermiş, bu arada bakışlarıyla Gertie'ye sakinleşmesini ve ne pahasına olursa olsun kavga çıkarmaktan kaçınmasını işaret etmişti. Ne yazık ki bunun yararı olmadı. Babaannen o aşamayı çoktan geride bırakmıştı.

Öfkeden gözü dönmüş bir haldeydi. Böyle bir anne babası, evleri, gözlerini David'den ayıramayan üniformalı hizmetçileri ve Meyer ailesinden olduğu için kendisinden utanıyordu.

David'i bir daha eve çağırmazken, kendisi onun ailesinin yanında daha çok vakit geçirmeye başladı. O Aralık ayındaki tatilde, Rus Devrimi'nin önemini de Stein'ların zemin kattaki evlerinde öğrenecekti.

David'in babası, Lenin'in siyasal parti ve sendika geleneği olmayan Rusya için iyi olduğunu, ama Almanya'ya uymayacağını düşünüyordu. Büyük Alman Sosyal Demokrat Partisi'ni bölen ve Karl Kautsky'yi bile ihanetle suçlayan Spartakist devrimcileri de pek önemsemiyordu. David, büyük Alman partisinin savaş kredileri oylamasında Kayzer'i desteklediği halde, Rus partisinin Çar'ı desteklememekle kalmayıp, kendisi de işçilere gerçek düşmanın yurt içinde olduğunu da söylediğini hatırlatınca, babası üzüntüyle başını salladı. SDP'nin savaşı desteklemesinden pek memnun değildi, ama diğer konuda ısrarlıydı. Almanya Lenin'in devrimine hazır değildi. Tek umut Alman partisinin eski denenmiş ve sınanmış yöntemleriydi.

Herr Stein bir akşam David ve Gertie'ye şöyle dedi: "Eski bir Alman atasözü vardır: 'İpekli şapka çok güzeldir, ama benim olursa Karl ile Rosa'nın sahneye çıkmasına daha çok var..." Herr Stein'ın gözünde, Spartakistler gerçek olmayan bir dünyada yaşıyorlardı.

Annesiyle babasını kırmak istemeyen David, Gertie ile Münih'teki Spartakist eğitim toplantılarına gitmeye başladıklarını babasına söylememişti. Bunun sebebi düşünce farklılıkları değildi. David kendi eğitimi için annesiyle babasının ne kadar özveride bulunduklarını biliyordu. Sadece bu yeni politika merakının kendisini üniversiteden ve meslek yaşantısından uzaklaştıracağından kaygı duyacaklardı.

Bir ay sonra, 1919'un Ocak ayında, Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht Berlin'de Freikorps tarafından katledilince Stein ailesi yasa boğuldu. Karl, sen bu cinayete karışan subaylardan birinin daha sonra Hitler'in amirali olan ve savaş sırasında bazı Batılı liderlerin hayranlık duyduğu Canaris adında biri olduğunu biliyor muydun? Batılılar onunla işbirliği yapabileceklerini düşünmüşlerdi. Haklıydılar da.

David'in babası başını sallayarak ve yüksek sesle ağlıyordu. Üzgün ve öfkeliydi. Rosa ile Liebknecht'i savaştan önceki toplantılarda dinlemişti. Savaşa karşı çıktıkları suçlamasıyla hapse atıldıklarında onlar için bağış toplamıştı, ama öldürülen devrimcilere duyduğu hayranlığa rağmen bir ayaklanma başlatma kararlarını savunamıyordu.

Gözlerinden aşağı yaşlar süzülürken, Gertie ile David'e bakıp, "Çılgın hayalciler," dedi. "Öyleydiler. Gelecek yıllarda işçiler onları arayacak. Rosa bunu yapmaması gerektiğini bilmeliydi. Şimdi harekete geçmemiz gerek. Hiçbir şey yapmadan oturamayız. Harekete geçmezsek Junkerler hepimizi öldürür. Spartakist, Bağımsız, sosyal demokrat demeden. Onların gözünde hepimiz aynıyız."

David babasına sarıldı ama bir şey söylemedi. Yaşlı Stein yanılıyordu. Junkerler gruplar arasındaki farkı çok iyi biliyordu. Feldmareşal von Hindenburg da Friedrich Ebert'in kişiliğinde görevden yılmayacak bir Alman yurtseveri bulduğundan emindi. Sosyal demokrat liderlerin, Ebert, Noske ve Scheidemann'm desteği olmasaydı, Junkerler Berlin ayaklanmasını kanla boğamazlardı.

Karl, 2018'de Ebert Vakfı'nı herhalde ayaklanmalar ve cinayetler için bir anma toplantısı yapmaya ikna etmen gerekecek. O zaman senin SDP'n Ebert'in Alman demokrasisinin babası olduğunu iddia edebilir. Benim DSP'm ise, eğer hâlâ ayaktaysa, 1918-1919 Berlin trajedisinin 1933 felaketinin yo-

lunu açtığını iddia edecektir. Engels bir dostuna yazdığı mektupta tarihin hayatın özgül koşullarından farklı şekillerde etkilenmiş bireylerin iradelerinin çatışmasının sonucu olduğunu söylemişti. Nihai sonuç çoğunlukla kimsenin istemediği şeye benzemez. Genel bir saptama olarak haklı sanırım, ancak Hindenburg ve Ebert Berlin'deki devrimi bilerek ezmek istemişlerdi. Ve bunu yaptılar.

Gördüğün gibi, Karl, benim yüzyılım bir trajediyle başladı ve aynı şekilde sona eriyor. Bizim kuşağımız, devrim Berlin'de başarılı olsaydı her şeyin nasıl değişeceği hikâyeleriyle yetişmiştir. Başarısız devrimlerin enkazı bile olsa bu, umutsuzca bir şeylere tutunmaya çalıştığını düşünebilirsin. Belki haklısındır, ama birkaç dakikalığına da olsa baban olduğumu unutmanı istiyorum. Bırak da kıyaslamalı edebiyat profesörü kisvesine bürüneyim ve sana bu yüzyılın büyük romancılarından birini okumanı önereyim.

Alfred Döblin DAC komiserlerinin gözde yazarlarından biri değilse de, ondan Humboldt'taki derslerimde sık sık yararlanırdım. Eserlerinden bölümler okurdum ve ondan yaptığım şu alıntıyı büyük büyük yazarak ilan tahtama astırırdım: "Bir romanın konusu, zincirlerinden kurtarılmış gerçeklik; olayların belirli akışından tamamen bağımsız olarak okurun karşısına çıkan gerçekliktir. Yargılamak yazarın değil, okurun görevidir! Bir romandan söz etmek, katmanlardan, yığın yapmaktan, debelenmekten, itip kakmaktan söz etmektir. Bir drama, zavallı olay örgüsü hakkında, umutsuzca her an hissedilen olaylar hakkındadır. Dramada hep 'ileri' geçerlidir. Ama 'ileri' asla bir romanın sloganı olamaz."

Döblin sadece *Berlin: Alexanderplatz*'ın yazarı değildi. İki destansı roman daha yazmıştı. Zaman bulursan bir ara *İhanete Uğrayan Halk: Kasım 1918 – Bir Alman Devrimi* ile onun devamı olan *Karl ve Rosa: Bir Alman Trajedisi*'ni okumalısın. Bu

sadece benim fikrim değil. Senin Gunter Grass'ın, Alman Sosyal Demokrasisi'nin lirik şairi de Döblin konusunda benimle tam bir görüş birliği içindedir. Hatta kendisinin Döblin'e borçlu olduğunu kabul ederek, onu Mann, Brecht ve Kafka'dan daha yüksek bir yere oturtmuştur. Grass'ın, senin okumanı istediğim iki romandan hoşlandığını sanmıyorum. Kendisinden onlar üzerine bir şey okumuş değilim, ama buna aldırış etme.

Brecht gibi Döblin de o kötü yıllarda Los Angeles'a sığınmış, III. Reich'ın sonunun gelmesini sabırsızlıkla beklerken MGM'yle çalışmıştı. Sonunda Brecht Doğu'ya, Döblin de Batı'ya döndü. Bu olayların çoğunu, otuz yıl önce beni çok etkilemiş olan anıları *Schickalreise*'de bulabilirsin.

Onu oku, Karl. Oku onu. Beynini tıkayan o bitmek bilmez Bundesbank raporlarından sonra hoş bir değişiklik olur senin için. Sana iş veren denizanalarını beslemek için o raporları okuman gerektiğini biliyorum elbette, ama kendine bir mola verme şansını da tanımalısın.

Gertrude ile sevgilisi David Stein birlikte kaçmak için planlar yapıyorlardı. Gayet yüce fikirleri vardı. Senin kuşağın bunu anlayamaz, ama bu yüzyılın büyük bir bölümünde yüce düşünceler besleyen milyonlarca insan vardı. O günlerde pek çok insan daha iyi bir dünya uğruna kendi gelecekleri feda etmeye hazırdı.

David ile Gertrude Berlin'deki yoldaşlarının kaderini düşünüyorlardı. Berlin katliamından sağ kalanların dehşet içinde olduklarını biliyorlardı. Berlin örgütünün yeniden kurulmasına yardım etmek için öteki kentlerden gelecek insanlara ihtiyaç vardı. Kendileri gibilerine.

Onlar geleceklerini planlamaya çalışırken Münih'te bir devrim patladı. Böyle bir şeyi bugün düşünmek bile imkân-

sız. Bavyera'da? Hangi Bavyera? Hitler'in dinleyicilerinin nefretle sarhoş olduğu ve daha sonra faşistlerin kalesi olan birahaneler ülkesi Bavyera mı? Yoksa bizim zamanımızda Franz Joseph Strauss'un kontrolü altındaki derebeylik mi? Ben, başka, daha eski bir Bavyera'dan söz ediyorum.

1918 Kasım ayında Bağımsız Sosyal Demokratlar'ın lideri Kurt Eisner bir Bavyera Cumhuriyeti ilan etti ve bu cumhuriyetin başbakanlığına seçildi. Fakat üç ay sonra Kont Arco tarafından idam edildi. David Stein'ın babası gibi ılımlılar bile intikam istiyorlardı. SDP'nin harekete geçip bir şeyler yapması için liderlerine yalvardılar, ama kararların denenmiş ve güvenilir ellere bırakılması gerektiğinden başka bir cevap alamadılar.

Yaşlı Stein Münih'te parti bürosundan çıkarken öfkeyle, "Cinayette denenmiş ve sınanmış!" diye bağırmıştı. İşçiler kuşkusuz çok öfkeliydiler, ama bir devrim istiyorlar mıydı? Eugen Leviné öyle düşünmüyordu. Komintern* devrimi hazırlamak ve örgütlemek için Münih'e onu göndermişti.

Münih hayalciler ve ütopyacılarla doluydu. Gertrude ve David kesinlikle yalnız değillerdi. Onlar gibi binlercesi vardı ve hepsi de iktidarı hemen ele geçirmek istiyorlardı. Zavallı Leviné! Bu girişimin sonuçsuz kalacağını biliyordu. Gertrude ona âşık gibiydi. Bize, onun geceleri sabaha kadar oturup hayal dolu kafalarını normale döndürmek için nasıl uğraştığını anlatırdı. Leviné ayaklanmanın ertelenmesini istediği halde Gertrude'la arkadaşları çoğunluktaydı.

*) Üçüncü Enternasyonal (Komintern) 1919'da Moskova'da büyük bir gösterişle kurulmuştu. Hedefi, genelkurmayı kendisinin olacağı bir dünya devrimiydi. Üyelik için koyduğu yirmi bir koşulun başında, İkinci Enternasyonal'e bağlı sosyalist partilerin bölünmesi ve yeni komünist partilerin kurulması geliyordu. Komintern'in kahramanlık dönemi olan ilk dört yıl içinde bu hedef büyük bir kararlılıkla uygulandı. Fakat Komintern daha sonra Sovyet dış politikasının bir aracına dönüştü ve 1943'te Churchill ve Roosevelt'i güvenilir bir müttefik olduğuna inandırmak için Stalin tarafından tek taraflı olarak dağıtıldı.

1919 Mart ayında Budapeşte'de ayaklanma olduğu ve Bela Kun'un bir Macar Sovyet Cumhuriyeti kurduğu haberleri Münih'e ulaştığında, David, Gertrude'a bunun kendileri adına gerçek bir tarih yaratma, Berlin'deki ölümlerin intikamını alma ve devrimi başlatma fırsatı olduğunu söyleyecekti. Nitekim öyle de oldu. Orta sınıfın ve Katolik köylülerin dehşetli bakışları altında Bavyera Sovyet Cumhuriyeti kuruldu.

Moskova sevinç içindeydi. Lenin ve Troçki inatçı insanlardı ama aynı zamanda çaresizdiler. Tecrit edilmenin bedelini biliyorlardı. Lenin Almanya'da bir devrim olmadığı takdirde, bebek gözüyle baktığı Sovyet Cumhuriyeti'nin fazla büyüyemeyeceğini biliyordu. Haklıydı, değil mi Karl? Demek istediğim, yetmiş beş yıllık tarih dilimi bir hiç sayılır. Bunun için Lenin ve Troçki, Münih'le dayanışma içinde olduklarını yüzlerce telgrafla gösterdiler. Viyana'nın da düşeceğini umduklarından, babamın çok sevdiği Kızıl Mareşal Tukaçevski'yi Sovyetler Birliği'nden Bavyera'ya bir askeri koridor açma yollarını araştırmakla görevlendirmişlerdi. Fakat Münih'teki adamları böyle bir hayale kapılmamıştı. Leviné karısına ve yeni doğmuş çocuğuna veda ederek, kendisini başarı umudu olmayan bir dava uğruna feda etmeye hazırlandı.

Junkerler Münih'i kolayca ele geçirebilirlerdi, yalnız bu, ülkenin diğer bölgeleri açısından yeterince caydırıcı olamazdı. Kan dökülmesi gerekiyordu. Bugün de aynı şey söz konusudur. Sırplar ve Hırvatlar bir köyü barışçı yollardan ele geçirip sivil halkına zarar vermeyebilirler, ama nedense bu yola başvurmuyorlar. Kana susamışlık, İnsan biyolojisinde hâlâ yankı bulan hayvani içgüdü.

General von Oven, Bavyera Cumhuriyeti'ni örnek bir vahşetle ezdi. İnsanlar yataklarından kaldırılıp kurşuna dizildi, bıçaklandı, ırzlarına geçildi, dövülerek öldürüldü. Gertrude, Schwaben'deki ailesinin yanına kaçtı. David öğretme-

nin evine sığındı. Leviné kaçıp saklandı. Karısı ve çocuğu aklma gelince kaçınayı akıl edebilmişti, ancak ihanete uğradı, yakalandı, yargılandı ve idam edildi. Yargılanması büyük bir gösteriye dönüştü. Bir burjuva Fraulein'ı gibi giyinen Gertrude her gün mahkeme salonuna gidiyordu. Babaannen, öldüğü güne kadar Leviné'nin mahkemede okuduğu son savunmasını unutamadı. Ben bir zamanlar Sovyetler Birliği denen ülkede henüz bir çocukken bu savunmayı ezberden tekrar tekrar okurdu:

Biz komünistler izne çıkmış ölüleriz. Bunun tamamen farkındayım. İznimi uzatacak mısınız, yoksa Rosa Luxemburg ile Karl Liebknecht'e mi katılacağım, bilmiyorum. Her iki ihtimalde de soğukkanlılık ve iç huzurla kararınızı bekliyorum. Ben sadece Enternasyonel'e ve Dünya Devrimi'ne karşı görevimi yerine getirdim...

Bu sözler, ruhunu sattığı sistem tanınmayacak kadar yozlaştıktan sonra bile Gertrude'u etkilemeyi sürdürmüştü. Şimdilerde bize bunun hep böyle olduğunu söylüyorlar, ama ben onlara inanmıyorum, Karl, sen de inanmamalısın. Bir amaç soyluluğu vardı o zaman. Bu bir ütopya olabilirdi, ama sıra neferlerinin çoğu için asla kötü değildi. Aksi takdirde, ilk yıllarda canlarını feda eden insanları anlayamazsın. Her kıtasında Ütopya yazmıyorsa Dünya haritasının, kendileri için bir anlam taşımayacağını düşünen insanlardı bunlar. Benim burada hayatlarını senin için yeniden canlandırmaya çalıştığım bu insanlar işte.

Leviné'yi bir sabah erken saatte idam ettiler. İdam mangasındaki iki askerin silahlarının tetiğini çekebilmeleri için boğazlarından aşağı tonla içki boca edilmesi gerekmişti. Aynı

gün öğleden sonra Gertie, annesiyle babasına bir komünist olduğunu söyledi. Onların yüzündeki korkuyla karışık dehşeti asla unutmayacaktı. Babası odadan çıktı ve az sonra Gertie onun kustuğunu duydu. Annesiyse sadece olduğu yere çöküp ağlayabilmişti.

Sokak çatışmalarında hafif yaralanmış genç bir subay olan Otto Müller onların evine yerleştirilmişti. Adam, Gertrude pencereden yaşlı sedir ağacıyla salıncağa bakarken arkasından yaklaşarak kulağına fısıldadı:

"Her şeyi duydum. Kararınıza hayranlık duyuyorum. Keşke ben de Leviné'nin yanında olsaydım. O merhamet dilenmeyi reddetti. Kurşuna dizilmesinin hemen öncesinde başı dimdikti."

Gertie'nin duyduğu ilk şok kısa sürede yerini şaşkınlığa bıraktı. Otto Müller gibi insanlar, yani kazanan tarafın adamları bile öyle bir zamanda kendisine bu tür söz söyleyebiliyorsa her şey yitirilmiş değildi. Müller'e yıllar sonra Berlin'de yeniden rastladığımda, doktor olmuş olan adamın acelesi vardı. 1933 yılındaydılar ve en iyi arkadaşının mobilyalarının Danimarka'ya gönderilmesine yardım ediyordu. Çocukluk arkadaşının adı Bertolt Brecht'ti.

Gertie'nin babası kendini toparlayınca kızıyla sert ama titrek bir sesle konuştu. "Artık benim kızım değilsin."

Annesi hiç konuşmamıştı. Gertie odasına gidip ağladı. "Anne, anne sen neden konuşmadın? Neden?" diye hıçkırdı.

Sonra birkaç parça eşyasını topladı, Heinrich'le kendisinin bir fotoğrafını, kitaplarını, bir zamanlar anneannesinin olan yeşil şalı aldı. Kardeşi okulla bir gezintideydi. Masasının başına oturup ona bir veda notu yazdı: *Sevgili Heiny, şu anda gitmek zorundayım ama seni çok özleyeceğim. Beni sakın unutma. Sana yazıp Berlin'deki adresimi bildireceğim. Seni seven ablan Gertie'den sevgiler ve kocaman bir öpücük.*

Gertrude evden çıkıp bahçe kapısına doğru yürüdü. Evin son görüneceği dönemece gelince bir kere daha dönüp bakmak istediyse de gururunu yenemedi. Heiny daha sonra annesinin gözlerinden yaşlar akarak yüzünü cama yapıştırıp, onun baba ocağından ayrılmasını seyrettiğini yazacaktı. Geziden döndüğünde bunu annesi söylemişti. Hiçbirinin bu kopuşun kesin olduğuna inandıklarını sanmıyorum, ama elbette hiçbiri ileride neler olacağını da bilemezdi.

Gertie, savaştan bir süre sonra Berlin'e döndüğünde, Münih'e gidip evi bir kere daha görmek istedi. Duvar yapılmadan önceydi. İki bölge arasında gidip gelmek kolaydı. Beni de yanma almıştı. O zaman on bir yaşındaydım. Schwaben yolculuğumuzu gayet iyi hatırlıyorum. Ev eskisi gibiydi. Gertie beni kucaklayıp ağlamaya başladı. Bir komünist olarak kendisi Nazilerle savaşmış ve sağ kalmıştı. Sadık bir Alman milliyetçisi, sağcı bir adam olan babası ise, oğlu Heiny, karısı ve bütün aileyle birlikte kamplarda ölmüştü. Bir tek Gertrude'la ben kurtulmuştuk. Eve araba yolunun başından bakıyorduk. Gertie içeri girmeye korkuyordu. Tam ağır ağır dönüp çıkmak üzere yürürken kapının dışında koltuk değnekli bir adamın durmuş, bize bakmakta olduğunu gördük.

Adam, "Sen kimsin?" diye sordu Gertie'ye.

Gertie elimi sıkı sıkı tutuyordu. "Çok zaman önce burada otururdum," dedi.

Yaşlı adam yaklaşıp doğruca Mutti'nin gözlerine baktı. "Fraulein Gertrude, siz misiniz?"

Gertie başını salladı.

"Beni tanımadınız mı? Frank'ım ben. Bahçıvan. Sizi ve küçük Heinrich'i sırtımda taşırdım." Adamın gözleri dolmuştu. Gertrude yaşlı bahçıvana sarılıp onu kucakladı. Ayrıldıklarında neler olduğunu soracaktı ki, adam o daha konuşmadan, soruyu gözlerinde okuyarak başını kötü bir şekilde sağa sola salladı.

"1936'da askere alındım. O sırada hâlâ buradaydılar. Doktorun nüfuzlu hastaları vardı. Kendisine saygı duyan Naziler doktorlarını ne olursa olsun değiştirmemişlerdi. 1942'de döndüğümdeyse -Rus cephesinde ilk yaralananlar arasındaydım- hiçbiri ortada yoktu."

Biz başımızı önümüze eğdik. "Ya ev, Frank?"

"Zaman zaman babanıza yardım eden genç doktoru hatırlıyor musunuz? O Nazi partisine katıldı. Bu da onun ödülüydü. Ailesiyle buraya taşındı. Evi de, mobilyaları da, hastaları da aldı. Her şeyi aldı. Birkaç yıl önceyse korkup evi sattı. Ev şimdi boş. Yıkıp apartman yapacaklar. Bahçe diye bir şey kalmayacak. Doktor hâlâ Münih'te. Seçkin yurttaşlarımızdan biri. Bir tıp yayınevi kurdu."

Bir kahvede Frank'la öğle yemeği yedik. Gertie adama para vermek istediyse de cebinde tek kuruş yoktu.

Karl, iki yıl önce Bonn'dan sorgucular geldiğinde o ziyareti hatırladım. Helge'nin doğum günü olduğu için tarihi iyi hatırlıyorum. Nisanın altısı. Bu üç adam beni soruşturmak, üniversitede ders vermeye uygun biri olup olmadığımı anlamak üzere gelmişlerdi. Benim eski rejime karşı olmamın, muhalifleri saklamış, broşür dağıtıp sokaklarda yürümüş, Duvar'ın yıkılmasında yardımcı olmuş olmamın kendilerini ilgilendirmediğini söylediler. Hatta onlara Alman Demokrasi Formu için hazırlanan ve benim de yazılmasına yardımcı olduğum manifestoyu gösterdiğimde pis pis güldüler.

Kızıl saçlı olanı, "Marksist saçmalıklar," diye kestirip attı.

Yanındakiyse oldukça kibar bir sesle, "Onları sokağa dökmüş olabilirsiniz, ama sonra Şansölye Kohl'a oy verdiler," dedi.

Karl, korktuğum için bu olayı seninle hiç konuşmamıştım. Senin onlarla aynı fikirde olmandan korkuyordum. Yanılmışım. Beni bağışla. Bu ikiyüzlülerin yüzlerine bağırmak

istedim. Onlara Schwaben'i hatırlatmak, Gertrude'un evini ne zaman geri alabileceğimi sormak istedim. Ayrıca büyükbabamın evini çalan Nazi'nin durumu bu kadar iyiyken bizi neden kenara kıyıya attıklarını. Ama sesimi çıkarmamayı tercih ettim. Yeni Almanya'nın yurttaşları onları seyreder ve şansölye ellerini yıkarken Türklerle Vietnamlıların evlerinde canlı canlı yakıldıklarını hatırlattım.

Bir ara, "Biz Doğululardan neden bu kadar nefret ediyorsunuz?" diye sordum. "Bizler için bir Passau Antlaşması olsun yapmıyorsunuz."

İfadesiz gözlerle baktılar; üçü de Passau Antlaşması'nın ne zaman yapıldığını ya da ne olduğunu bilmediklerini kabullenmek istemiyordu. O günkü tek zaferim bu oldu. 1552'de yapılan bu antlaşmayla Lutheryenlerin Katolik Kilisesi'yle istemeden birlikte var olmayı kabul ettiklerini anlattım.

Beni üç saat boyunca sorguya çekmelerine rağmen bir karara varmaları sadece on beş dakikalarını aldı. Eski günlerde bizim ideolojik komiserlerimizin düşmanlığıyla sık sık karşılaştığım soruşturma odasına çağırmışlardı beni.

"Lütfen oturun, Profesör Meyer. Dikkatli bir araştırmadan sonra komisyonumuz sizin Humboldt Üniversitesi'nde kıyaslamalı edebiyat dersi vermeye uygun olmadığınızda karar kılmış bulunuyor. Dil yeteneğinizin, İngilizce, Rusça ve Çince bildiğinizin farkındayız. Oldukça yüksek nitelikli olan çeviri işlerinize devam edeceğinizden eminiz. Ama ders vermek. Yeni koşullarda bambaşka bir şey..."

Sana kovulduğumu bildiren kısa bir mektup yazmıştım. Nasıl korktuğumu, güvensizlik içinde azap çektiğimi, umutsuzca annenin dönmesini özlediğimi anlatmak isterdim. Şehirde saatler boyunca amaçsızca dolaştım. Her taraf toztoprak içindeydi. Her ana caddede inşaat iskeleleri yükseliyordu. Hitler ve Speer, Berlin'i yeniden vaftiz etmek istemişler-

di. Gözde isimleri Germania'ydı. Berlin yine bir başkent olacak.

Bu hiç olmazsa seni Ollenauer Strasse'den ve sakin, yaşlı Bonn'dan buraya geri getirecek, Karl. İyi olacak. Mimarların on dokuzuncu yüzyıla dönüş yaptıklarını, bu yüzyılı unutmaya çalıştıklarını hissediyorum. Bunu başarırlarsa Berlin'i yok etmiş olacaklar.

Şimdi yeniden bir olan iki şehrimizi düşündüm. Batı yakası çok uzun süredir yasak bölgeydi bizim için. Peki, kiliselerin ve şapellerin yerini artık seks mağazalarının almış olduğunu biliyor musun? Her türlü zevke hitap eden yerler bunlar. Gertrude ile David'in Münih'ten kaçtıktan sonra yaşadıkları ve bir komünist emekçi kalesi olan Wedding'de şimdi yeni girişimciler egzotik öteberi satıyorlar. Nadir bulunan tropik kuşlar, suaygırı boynuzu tozu, kurutulmuş domuz kulağı ve daha neler neler.

Berlin utanmaz arlanmaz bir tüketici şehri oldu. Sanat, betona sokulmuş eski bir Cadillac arabanın şasisi ile oyma memeler ve penislerle bezenmiş park sıralarından ibaret.

Karl, senin ve benim büyüdüğümüz o kasvetli, kirli ve ukala Berlin'i özlemeye başlamama ben de şaşıyorum.

ÜÇ

Karl Meyer, Bonn'un Fritz-Tillman Sokağı'ndaki apartmanın ikinci katındaki dairesinin penceresi önünde duruyordu. Bu garip şehre kaçmış olmasından bazen pişmanlık duymuyor değildi. İlk başta Berlin'le ilgili her şeyi unutmak istemişti. Duvar. Yıkılış. Annesiyle babası. Gerhard. Adı Marianne olan güzel öğretmen. Babaanne Gertrude. Her şey. Hepsini seviyor, ama durup geriye dönüp bakınca, babasının gerçekleri görmezden gelmesini ya da annesinin Avrupa siyasetinin karmaşık yönlerini monoton bir dille yorumlamasındaki ısrarını hatırlayınca yeniden öfkeleniyordu. Annesiyle babasının mantıksızlıkları hep bir hezeyana benzerdi. Kendileri ve arkadaşlarının çevresinde ördükleri koruyucu duvar, diğer

Duvar'la birlikte yıkılmıştı. Şimdi de yeni düzenin sefilliğiyle çılgınlıklarından söz edip duruyorlardı. Karl, başarısızlıklarından onları sorumlu tutuyordu.

Şimdi, can çekişmekte olan başkentte iktidar merkezlerine yakınken onların kendisini unutmasından korkuyordu. Annesi New York'ta mutluydu, ama Karl babasının aklından ve sağlığından sık sık endişe ediyordu. Zihni bunlarla meşgul halde lacivert elbisesini giydi, uygun bir papyon kravat takıp aynada kendine baktı. Karşısında biraz çekingen, ince yapılı, köşeli çeneli, genç bir adam vardı. Gördüğü manzarayı onaylayarak başını salladı, sonra da kapısını kilitleyerek asansörle aşağı indi. Kahvaltısını aynı bloktaki kahvede ederdi. Espressosunu yudumlarken o günün *Frankfurter Allgemeine Zeitung*'una şöyle bir göz gezdirdi. Kohl'un yine Şansölye olup olmayacağı konusunda epey spekülasyon yapılıyordu; Bosna'da muhalif bir Müslüman-Sırp ittifakı kurulmuştu; İngiliz muhafazakârları yeni bir krize girmişti...

Karl, Balkanlar konusunda kayıtsızdı. Britanya ona göre sonuçları çok kötü çıkmış bir laboratuvar deneyiydi ve kobaylar itirazlarını seçimde göstermeye hazırlanıyorlardı. Orada yeni bir hükümetin kurulması Almanya açısından daha ilginç olabilirdi. Belki.

Karl sadece Alman siyasetinin incelikleriyle ilgileniyordu. Gezegenin gerçek oyuncularının ABD, Japonya ve Çin olduğunu biliyordu elbette, ama bu bilgi bile son iki ülkeye karşı gerçek bir ilgi duymasını sağlamıyordu. Karl yeni Almandı. Almanya'nın dünyada rol oynamasını istiyordu. III. Reich'ın suçlarının, Almanya'nın Avrupa'nın merkezindeki geleneksel rolünü elinden aldığına inanmıyordu.

Birkaç hafta önce liderinin talimatıyla koca bir öğleden sonrasını parlamento üyelerinden iki önemli Hür Demokrat'la geçirmişti; bunlardan biri partisinin talimatına karşı çıkıp Hıristiyan Demokratlar'ın Şansölye adayına oy vermemişti.

Karl'ın görevi, tavırları kadar açık seçikti. Kohl'ün indirilmesini ve SDP liderinin Şansölye olmasını istiyordu. İki parlamenter kendisini gelecek konusunda soru yağmuruna tutmuşlardı. Kabinede kaç koltuk vereceklerdi? SDP'nin Avrupa konusunda niyeti neydi? Genç adam kendilerini Scharping'in aygıtının bir dişlisinden öteye gitmediğine ikna edebilir miydi?

Karl hiçbir şeyi saklamadı. Karşısındakileri Alman istikrarının düzenin kontrolünde bir Şansölye gerektirdiğini söyleyerek şaşırttı. Asla gerçekleşmeyecek umutlar dağıtan, ağzı kalabalık bir popülist yerine, biraz zayıf bir taşralının gelmesi çok daha iyiydi. Almanya sadece SDP yönetimi altında ekonomik kaslarını kullanabilir ve post-komünist dünyada yeni kavuştuğu statüye uygun bir politik baskı uygulayabilirdi. Ayrıca, sadece politik alanda iddialı bir Almanya Orta Avrupa'yı yeniden inşa edebilirdi. Bundestag'dan gelen iki adam, genç SDP aparatçikinin kendine güveni ve heyecanından etkilenmişlerdi. Kendileri gibi o da sadece güç elde etmekle ilgileniyordu. Sonunda birkaç güne kadar gelip arkadaşlarıyla tanışmasını istediler.

Aynı akşam Karl, CNN'in yerel patronunun Atlanta'dan gelen ünlü bir konuğun şerefine düzenlediği partiye gitti. Partide en az üç bakan, çok sayıda büyükelçi, SDP liderleri ve televizyon dünyasının başka önemli simaları vardı. Üst düzey bir meslektaşı Karl'ı en fazla yirmi dört-yirmi beş yaşında görünen Monika Minnerup'la tanıştırdı. Kadın gülümserken bademgözleri birer yağ kandili gibi parıldadı. Karl elini sıkarken kadına baktı. Kadının geniş ve şehvetli yüzünü saran kısa kıvırcık siyah saçları, ince dudakları vardı; yalnız üzerindeki bol gri ipekli elbise, altındaki vücuduyla ilgili bir tahmin yapmayı güçleştiriyordu. Büyük bir bankada sistem analizcisiydi, kazancı neredeyse küçük bir servet demekti. Karl çok etkilenmişti. Başka koşullarda olsaydı kadının yanından ayrılmazdı, ne

var ki gözleri onun güzel başının üzerinden ünlü ve güçlü kişilere ulaşmaya çalışıyordu. Gidip dışişleri bakanını dinleyen gruba katılmaya can attığı söylenebilirdi.

"Birilerinin götünü yalamak istiyorsan defol karşımdan," dedi Monika. "Taşralı oportünistlerle sohbetten hiç hoşlanmam. Güle güle."

Monika, Karl'ı şoka uğramış bir halde bırakarak uzaklaştı. Karl'ın ilk aklına gelen hemen arkasından koşmak olduysa da, kadın kapıya yaklaşmıştı bile. Yaşadığı sarsıntıdan sıyrılmaya çalışırken, zaten dışişleri bakanının Amerikalılara neler söylediğini öğrenmek istediğini düşünerek kendini rahatlamaya çalıştı.

Karl üniversiteden mezun olduktan sonra bir tek şey istemişti: kaçmak, Berlin'den bir an önce kurtulmak. Helge'nin New York'a gidişiyle ilk başlarda ziyadesiyle sarsılmış, çok geçmeden üzerine bir kırgınlık çökmüştü. Kendisini terk ettiği için annesine kızıyordu. Ülkeden neden böyle bir zamanda ayrılmıştı ki? Karl onun New York'u seçmesine gerçekten hayret etmişti. Sonunda sebebin mutlaka bir erkek olması gerektirdiğine inandırdı kendini. İyi de bunu neden kendisine söylememişti?

Annesinin mektuplarından birinde, kendisinden "boktan bir düzen için çalışarak Bonn'da yükselmeye çalışan bir aparatçik" diye bahsetmesi üzerine onun pek mutlu olmadığını anlamıştı. Mektuba gülmüş, verdiği sert cevapla önce bir ateşkes sağlamıştı, fakat sonra annesi bir daha mektup falan yazmamıştı. Yazışmak yerine haftada bir ya da iki defa telefonda konuşup havadan sudan söz ediyorlardı.

Karl babasını düşününce derin derin içini çekti. Babası iflah olmazdı artık. Hiçbir işe yaramazdı. Vlady gerçeklerden kopup bir kozaya kapanmış, kendi dünyasında yaşıyordu. Marksist estetik konusunda artık moda olmayan birkaç sıra-

dan kitap yazmak dışında hayatında hiçbir şey başaramamıştı. Geçmiş yıllarda anlattıklarını pek az öğrencisi anlayabilmiş olmasına rağmen, kitapları Duvar'ın iki yanındaki solcu entelektüellerin zorunlu raf süsleri olmuştu. Ama kitaplarını kimse almıyordu artık. Karl babasına tümüyle yabancılaşmıştı. Vlady'nin yaşama tarzı bir rezaletti; doğru dürüst giyinmeyi hâlâ reddediyordu. Siyasal yorumlarını ifade edince Karl söyleyecek söz bulamıyor, öfkeden kendi kendini yiyordu. Aptal moruk neden her şeyin sona erdiğini anlamıyordu ki? Oysa kendisi artık tartışmaktan vazgeçmiş olsa bile, Vlady'nin hâlâ oğlunu kışkırtıp öfkelendirecek kadar entelektüel gücü vardı. Son seferinde Karl sesini hiç beklenmeyecek derecede yükselterek ona itiraz etmişti.

"Her şey bitti artık, Vlady! Geçmişte kaldı. Anka kuşunun aksine, senin DAC bir daha asla dirilmeyecek. Ben de bunu sevinçle karşılıyorum."

Vlady gülümsedi.

"Ben de, ama bunun Marksizmle ne ilgisi var?"

Karl umutsuzluktan neredeyse çığlık atacaktı.

"Bitti. Bitti. Bitti! Her şeyiyle sifonu çekilmiş bir ütopya. Öznesi kahraman proletarya onu terk ettikten sonra Marksizm nasıl var olabilir? Helge'yle sen bunu anlamıyor musunuz? Marksistler lacivert okyanustaki köpük zerreciklerinden başka bir şey değildir."

Bir zamanlar onlara çok yakın olan kendisi, şimdi annesiyle babasını parçalamak istiyordu. O kendi kariyerini kuruyordu. Bir zaman planı vardı. Hâlâ etkisinde olduğu DAC anılarını silip atmanın en kolay yolu, başarıydı. Karl'ın özlemi 2000'de Bundestag üyesi, 2010'da da Şansölye olmaktı.

Politikaya gerçek ilgisini asla dışa vurmadığı için ortada ironik bir durum söz konusuydu. Tutkusu çok tazeydi. SDP'yi bir futbol takımını seçer gibi seçmişti. Basit kurala göre, kötü

zamanlarda takımının yanında olursan, er geç bir ödül alırsın. Gençken tarih ve politika konularındaki sonu gelmez konuşmalardan hep uzak durmuştu. Babaannesi Gertrude'u severdi. O kendisini yatırırken hep son savaşın serüvenlerini, kahramanlık hikâyelerini ve Almanya'da Hitler'e karşı direnişi anlatırdı. Kendisini SDP'yi Hıristiyan Demokratlara tercih etmeye yönelten belki de o zamanlardan kalan bir şeydi. Kim bilir?

Karl yeni bir başlangıç yapmak istiyordu. Bir araştırmacı arandığı duyurusunu görüp başvurmuş, ne var ki, değil kabul edileceğine, görüşmeye çağırılacağına bile ihtimal vermemişti. Ebert Vakfı yeni mezunlar arıyordu. Yirmili yaşlarında, düşünce yapısı bilgisayara uyum sağlayacak ve Ollenauerstrasse'deki SDP merkezinde politika üreten kadroya uygun belgeleri sağlayacak gençler.

Mülakat iyi geçmişti. DAC'yi soğukkanlılıkla eleştirmesi görüşmeyi yürüten iki kadını etkilemişti. Eski Doğu'dan bazı rakiplerinin aksine, Karl duygusallığa yer vermemiş, ağzından öyle tumturaklı özgürlük lafları boşalmamıştı. Klinik bir yaklaşımı vardı. Devlet mülkiyeti sisteminin, üretilen malların teslim edilmesi ve dağıtılmasını beceremmesi üzerinde durmuştu. Çöküşün sebebi maddi eksiklikler, yoksullaşmış bir ideolojiyi ortaya çıkaran, iflas etmiş bir ekonomiydi. Düşüşü tetikleyen de, demokrasi ve özgürlük gibi soyut simgelere duyulan büyük özlemden ziyade bu olmuştu.

Kadınlar etkilenmişlerdi. Lacivert elbiseli, gri papyonlu bu uzun boylu genç adama dikkatle baktılar. Zeki olduğu her halinden belliydi. İçgüdüleri tutucuydu. Not alışı, çantasındaki titiz dosyalama sistemi, kısacası her şeyi, işine düzenli ve sistematik bir bakışla yaklaştığını gösteriyordu.

Onu iki saat kadar konuşturdular; bu süre içinde Karl'ın duygularını dışavurduğu tek soru, Hristiyan Demokratlar için çalışsaydı aynı derecede mutlu olup olmayacağıydı.

"Elbette hayır!" Karl'ın sesi biraz yükselmişti. "Ben bir sosyal demokratım." İki kadının büyüğü olan, altmışlı yılların öğrenci hareketlerinde yer almış Eva Wolf, karşısındaki gencin az da olsa bir isyan belirtisi göstermesini isterdi, ama göstermemişti. Bunun üzerine o da omuzlarını silkti. Bu çocuklar farklıydı.

Eva vakfa yazdığı ve Karl'ın işe alınmasını öneren raporunda, yeni sosyal demokrat modelin tipik bir örneği olarak tanımlamıştı onu: "İktidara tam bir köle, tek bir saplantısı var: SDP'yi nasıl iktidara getirebiliriz? Bunun yolu, Bavyeralılarca kabul edilebilen fikirler geliştirmekten geçiyorsa bir taslak yazmaya hazır; IG Metall'deki dostlarımızın canını sıkmak pahasına eski parti kalıntılarını temizlemekten geçiyorsa, böyle bir politikayı da hararetle destekleyecek.

"Birkaç ay içinde Bonn'a taşınmaya hazır olup olmadığını sorduğumuzda, Berlin'i ertesi gün terk edebileceğini söyledi. Tilman'ın onunla uzun uzun konuşmasını ve nihai kararımızı ondan sonra vermemizi öneririm. Karl Meyer'i enstitüde araştırmacı olarak tutmak yazık olur. Ona doğrudan parti örgütünde bir görev vermeliyiz. Hızlı düşünüyor, ama sezgisel sonuçlara gözü kapalı değil. Her şeyi dikkatle tartıyor. Onu sınarken yazdığı bir söylevi de ekte gönderiyorum. Birkaç özgün cümle hemen gözünüze çarpacak. Scharping böyle söylevler verebilirse, kim bilir, belki kazanabiliriz."

Parti merkezindeki arkadaşları Eva'nın bu konulardaki sezgilerine büyük saygı duyarlardı. Karl vakfa girdikten bir ay sonra SDP'nin araştırma bürosuna yerleşmişti bile.

Bonn'a taşınmasının sonuçlarından birisi, Eva'yla sağlam bir dostluk kurmasıydı. Karl'dan yirmi beş yaş büyük olan kadın, hayatının bu kritik döneminde bir ölçüde babasıyla annesinin yerlerini almıştı. Geçmişi hakkında konuşabildiği tek arkadaşı oydu. Kadına kendisini çok rahatsız eden Ger-

hard'ın intiharını anlattı. Gerhard kendisini anlar ve Karl'ın Marksist politikaya olan kaygısızlığından endişe duyardı. Ona şöyle bir de şarkı öğretmişti: *"Şeytanın arkasından huzursuzluk gelir/Tanrı'nın arkasından sadece can sıkıntısı..."*

Eva'ya bazen Gerhard'ın kendi babası olmasını istediğini anlattı. Kafasındaki karışıklığı yaratan şey, Gerhard'ın Vlady'yle yakınlığı, hatta politik kardeşler olmalarıydı herhalde. Helge'ye yazarken birkaç kere Gerhard'tan bahsetmişti, annesi de ona anlayışlı karşılıklar vermişti. Vlady'ye ise hiçbir şey yazmamıştı, oysa Gerhard hakkında konuşmaya ihtiyacı olan kişi Vlady'ydi. Karl bazen babasını neden cezalandırdığını merak eder, ama sorusuna tatmin edici bir cevap veremezdi.

Eva dinlerken hep anlayışlıydı. Koruması altındaki bu gencin yaşadığı duygusal karmaşa ile politikada kendine güveni arasındaki çelişkiye şaşıyordu. Dün gece yemek yerlerken onu hem avutmuş hem de yüzleşmişti.

"Her şeyin bir sınırı var, Karl. Bir çiftin birbirleri için, bir babanın oğlu ya da bir annenin kızı için yaptıklarının bir sınırı vardır. Gerçek şu ki, sen babanı çok seviyorsun, kabul ettiğinden de fazla. Gerhard'ın ölümü bunu kendine itiraf etmeye zorlamış. Ama tereddüt içindesin. Neden? En çok ihtiyacın olduğu anda baban sana yardım etmedi diye kırgınsın, peki, sen hiç babana yardım ettin mi?"

"Matthias sana yardım eder mi?"

Eva gülümsedi. Ailesinden Karl'a sık sık söz ederdi. Vakfın Almanya bölümüne araştırma müdürü olarak atandığında film yapımcısı kocası Andi'den ayrılmıştı, ancak dostlukları devam ediyordu. Oğlu Matthias, Berlin'de yarı anarşist-yeşil bir rock orkestrasında solistti. Karl'la aynı yaştaydı. Tabii başka ortak yönleri yoktu. Dikbaşlılığına rağmen Eva oğluna hayrandı.

Karl'ın sorusunu, "Hayır," diye cevapladı. "Ama benim de ona fazla ihtiyacım yok. Matthias babasına çok yakındır. Ortak bir sürü kusurları var. Mali durumları pek istikrarlı olmasa da, bir şekilde idare ediyorlar. Para göndermeme ikisi de izin vermiyor. Birbirlerine yardım eder ve beni hain olarak görürler. Matthias eskiden radikal ve saf olan, şimdiyse SDP'ye girip kirli düşünceleri benimseyen bir anne hakkında yeni bir şarkı yazdı. Stefan Heym'i destekleyenlerin kampanyasında bu şarkıyı sokaklarda söylediklerini duydum. Karl, senin aksine benim Matthias'ım, Bonn'dan nefret eder. O yüzden ayda bir kere Berlin'e gidiyorum. Yakında sen de Berlin'e gideceksin ve ben burada yapayalnız kalacağım. Monika da seninle gidecek mi?"

Karl'ın yüzü kızardı. Monika'yı nereden biliyordu? SDP merkezi Berlin'e taşınıyordu ve Karl o günü korkuyla bekliyordu; korkusunun sebebi Monika'ydı. İyi ama, Eva bunu nasıl öğrenmişti? Hiç beklemeden sordu.

"Bu sır değil ki. Sana birkaç kere telefon ettim. Arkadaşın, Monika'yla telefonda konuştuğunu söyledi. Ciddi mi bari?"

"Bilmem... Çalıştığı bankada önemli bir mevkide, biliyorsun. Amirleri rakiplerinin onu kapıp götürmesinden korkuyorlar."

"Kız bizden mi?"

"Bilmiyorum. Politikayla ilgilenmiyor. Bütün politikacılar yalancı ve pislik, onun sözleriyle. San Francisco'da bir yıl kalmış. Büyükbabası SS albayı ve Heinrich Himmler'in gözdesiymiş. Annesi Maocuymuş, şimdi ilkokul öğretmeni. Babası Stammheim'da ölmüş. Monika onun intihar etmiş olamayacağını söylüyor ve öldürüldüğüne inanıyor. Bilmiyorum."

"Politikadan neden uzak durduğu anlaşılıyor."

"Kimi zaman çok zalim. Kavga ettiğimizde benim Bun-

destag'a girip yalan söylemek ve cebimi doldurmak isteyen bir pislik olduğumu söylüyor. Onun Bundestag'daki bir SDP üyesinden daha çok kazandığını söylediğimdeyse, parasını sahtekârlıkla değil, hiçbir kuralı çiğnemeden, borsada oynayarak kazandığını söylüyor. Onu seviyorum, Eva. Benim çocuklarımı doğurmasını istiyorum."

"Ben de senin bir robot olduğundan ve sevgilinin tıpkı sana benzeyeceğinden korkuyordum. Beni bayağı şaşırttın. Sende ne gördüğünü merak ettim doğrusu. Haftaya onu bana getir. Çarşambaya yemeğe, tamam mı?"

"Olur. Ama Monika adına söz veremem."

"Ona Matthias'ımm çılgın bir rock grubunda şarkıcı olduğunu söyle. Belki o kadar itici bulmaz beni. Ne dersen de işte, ama mutlaka getir."

Karl bir gününü yeni bir koalisyon ihtimali hakkında rapor hazırlayarak geçirdi. SDP'nin iktidara gelmesini, Scharping'in Şansölye olmasını istiyordu, kendisi de 2000 yılına kadar Bonn'da kalsa iyiydi. O zamana değin yaralar kapanmış olur, Vlady'yi bile yeniden görmeye başlayabilirdi. Günlüğüne bir not aldı. Geçen yıl, geçmişinden uzaklaşma çabalarının en yoğun döneminde babasının doğum gününü unutmuştu. Aynı hatayı tekrarlamayacaktı.

O anda Vlady'yi hâlâ ne kadar sevdiğini anladı. Bunu keşfeder keşfetmez de şoka girdi.

DÖRT

Vladimir Meyer sevinçten havalara uçuyordu. Dünkü *Neues Deutschland*'da Rus edebiyatında yeni akımlar üzerine uzun bir makalesi yayınlanmıştı. Yazısı, 'sosyalist gerçekçilik'in yerini 'piyasa gerçekçiliği'nin aldığını ve aynı derecede feci sonuçlar yarattığını biraz da esprili bir polemik üslûbuyla anlatan bir denemeydi.

Humboldt'taki görevinden atıldıktan sonra yayınlanan ilk denemesiydi bu. Sonuç hoşuna gitmişti. Küçük bir zafer. Düşmana teslimiyeti kolay kabul etmeyeceğini açıkça gösteren bir işaret. Genç Karl'a, köpük zerrelerinden öte şeyler olduklarını gösterecek, onlarla edebiyat yumruklarıyla mücadele edecekti.

Birkaç eski arkadaşı telefon edip kendisini kutlamışlardı. Eski günlerde olsa ilk önce Gerhard telefon ederdi. Ama Gerhard ölmüştü. O beni iyi tanırdı, diye düşündü Vlady. Beni içine düştüğüm bu melankoliden nasıl çıkaracağını bilirdi. Yargıları aklı başında ve güvenilirdi. Kıskançlık nedir bilmezdi. İyi yürekli Gerhard bu dünyadan fazla bir şey istememiş, ancak direnmeyi de bırakmıştı. Yeni Alman düzeni maskesini takmış olan ölüm onu çağırmıştı.

Dışarıda geceyi ve sokağı örten bir sis vardı. Vlady evden çıkmamaya karar vermişti. Meyhanenin zorlama neşesine katılmaktansa, hayaletlerle sarılı olmak çok daha iyiydi. Biraz okudu, odanın içinde yürüdü, eski mektuplara göz attı. Kendi kendisiyle, Helge'yle, Gerhard'la konuştu ve gecenin ikisinde yatıp uyudu.

Bunlar dün oluyordu. Sabah epey geç kalkmıştı. Havaya baktı, açık bir gündü, ancak kış gölgeleri manzarayı lekelemeye de başlamıştı. Birkaç saat sonra hava kararacaktı. Derhal yataktan fırladı, aceleyle giyinip kendini sokağa attı. Bir buçuk saat amaçsızca dolaşıp kendini üzgün ve yalnız hissettiği bir sırada, Ku-Damm'da elden düşme kitap satan bir dükkâna girdi. Kitap raflarını görünce keyfi biraz olsun yerine gelmişti.

"Burada ne işin var?"

Evelyne arkasında duruyordu. İkisinin de şaşkınlığı yüzlerinden okunabiliyordu. Evelyne gülümseyip gerçek bir sıcaklıkla sarıldı ona. "Aynı pardesü. Aynı Vlady. Neden tıraş olmadın?"

Vlady gülümseyerek omuzlarını silkti. Bunalımı bir anda uçup gidivermişti. Evelyne'i görünce endişelerini unuttu. Berlin'de en iyi kahvenin verildiği küçük bir sanat galerisine yürüdüler. Evelyne aralarında hiçbir şey olmamış gibi davranıyordu. Sanki sadece eski öğretmeniydi. Vlady'nin o akşam ilk filminin basın gösterimine gelmesi ve ardından kutlama yemeği için ekibe katılmasında ısrar etti.

"Kocam ve kocamın erkek sevgilisiyle tanışırsın. Haydi, Vlady. Hiçbir işin yok, belli. Filmim bir komedi. Sen bile güleceksin, görürsün."

Vlady içinden nasılsa her an fikir değiştirebileceğini söyleyerek daveti kabul etti.

"Yeni bir iş buldun mu?"

Vlady hayır anlamında başını salladı.

"Ya da yeni bir politika?"

Başını bir kere daha salladı.

"Geçmişte yaşamayı bırak, Vlady. Uyan artık. Sonra görüşürüz."

Kadın gittikten sonra Vlady bir kahve daha ısmarladı. Düşüncelere dalıp giderek orada bir saat daha kaldı. Henüz çok kısa bir süre önce önünde uzanan bomboş günü düşünerek güzelim sonbahar güneşini görmezlikten gelmişti.

Dertlerinin çaresi Evelyne olabilir miydi? Vlady gözlerini kapatarak birlikte geçirdiği günleri hayal etmeye çalıştıysa da bir yararı olmadı. Görmek istemediği dünya beyninin içine gömülüydü ve asla yok olmayacak gibiydi.

Gerçeklik dünyayı paramparça etmişti, rüyalarında ve karabasanlarında hâlâ duruyordu. El değmemiş haliyle. Olduğu gibi. Bürokratik yasalar labirenti, kendine özgü töreleri, yerleşip kök salmış mantıksızlığı, alışılagelmiş zalimliği, insanın sadece biçimsizleşmiş bir dünya gördüğü çarpık merceğiyle eski Prusyacı-Stalinci DAC. Tarih, onu bir yurttaş olarak onursuz bırakan yeni bir dünyada yaşamaya mahkûm etmişti. Üstelik kendisi gibi düşünen çok insan vardı. Bir keresinde, iyice sabırsızlaşan Gerhard'a bundan acı acı yakınmıştı.

Vladimir Meyer eski DAC'de bugünkülere tercih edilecek hayat tarzları olduğunu düşünmekte yalnız değildi. Çok sayıda insan, sorunlarını devletçilikten serbest piyasa ekonomisine sancılı geçişin geçici bir sonucu olarak görüyordu.

Kendisi farklıydı. Her şeyi büyük bir felaket olarak değerlendirip kenara atmayı reddediyordu. Düşüncelerini dostlarına açtığındaysa aldığı cevap genellikle şöyle olurdu: "Bizim için de kötü elbette, Vlady, ama her sabah burada, Berlin'de uyandığımızda, Saraybosna'da ya da Moskova'da olduğu gibi gün bitince hâlâ yaşıyor olup olmayacağımızı düşünmüyoruz."

Vlady bu tür tartışmalardan hoşlanmazdı. Olmuş bitmiş gerçeklere körü körüne tapmak insanı her zaman pasifliğe götürürdü. İnsan yaşadığı anla neden uzlaşmak zorundaydı ki? Böyle bir tutum Duvar'ın yıkılmasına asla izin vermezdi. Sadece başka yerlerde olanlar daha kötü diye, var olan durumu kabullenmeyi reddediyordu. Tarih o zaman bir mazerete dönüşürdü. Rahminden küçük yeni cumhuriyetler dökülen, lanetli bir tarihti bu. Canavarca yaratıklar. Onyıllarca süren bu doğal olmayan hamilelikte, ucubelerin doğmasından başka ne beklenebilirdi?

Erkekler, kadınlar ve çocuklar yeni devletler uğruna yaşayıp ölüyorlardı. Geçmişte aynı şeyi imparatorluklar için yapmışlardı, yalnız arada şöyle bir fark vardı: Eskiden istemeyerek ve inanmayarak savaşmışlardı. Herhangi bir işte çalışırmış gibi. Bugünse savaşa inatçılıkla, kafaları ve gövdeleri hoşgörüsüz bir hevesle çarpılmış olarak gitmekteydiler. Bu işin sonu kötüydü. Vlady'nin hiç kuşkusu yoktu. Son birkaç yılda pek çok kesinlikten vazgeçmişti. Bürokratik-komuta ekonomisi sistemi sona ermişti, ama bu sistemin çöküşü diğerinin daha üstün ve tercih edilir olması anlamına gelmezdi. Daha geçen hafta Vlady'nin parlak öğrencilerinden biri, eskiden şiirleri umut vaat eden bir şair tutuklanmış ve cinayete teşebbüsle suçlanmıştı. Kurbanı olan Kreuzberg'li bir Türk pazarcı ölmemişti gerçi, ancak bir gözünü kaybetmişti.

Vlady şimdi düşününce, kendisini en çok etkileyen şiirin, oğlanın büyükbabasının savaştan önce yaşadıkları, yenilgi-

den sonra ve Königsberg'in Kaliningrad adını almasından hemen önce kaçtıkları eski Königsberg'in anısına yazdığı dizeler olduğunu hatırladı. Immanuel Kant'ın ruhundan söz edilmişse de, şiir eski sınırlara duyulan bilinçaltı bir özlemdi. Belki de olmayan şeyler görmeye çalışıyordu ve şiir, hepsinin DAC'nin yapısında şöyle ya da böyle hissettikleri yabancılaşmayı yansıtmaktaydı.

Vlady hesabı ödeyip galeriden çıktı. Evelyne yüzünden planladığı Tiergarten gezintisini yapamadan bir otobüse atlayıp Doğu'ya döndü. Evine vardığında saat dört olmuştu. Ortalık dağınıktı. Önce mutfağı temizledi, sonra oturma odasını düzene soktu. Kendi odası derli topluydu. Ardından yatağına uzandı. Kimi zaman hiçbir şeyin kendilerini etkilemeyeceği yere varana kadar dünyalarının derinliklerine gömülebilen insanlara gıpta ederdi. Tarih umurlarında bile değildi.

Sao örneğin. Tarihi terk edip ticarete atılan Sao. Vlady ne kadar uğraşsa da tarihten kaçamıyordu. Onun gibi insanlar için ormana kaçış yoktu. Yetiştirilişi, bulunduğu çevre, yaşadığı yer Sao'nunkiden çok farklıydı. Hiçbir şey değişmezdi. Değişmesi gereken toplumdu. Yoksulların acı çekerek frenlemeye çalıştıkları öfkeleri sürgit bastırılamazdı.

Bu düşünceler arasında uyuyakaldı. Bir saat sonra uyandığında dışardaki karanlığı görünce şaşırdı, ancak saat daha beşti. Paniğe kapılmaya gerek yoktu. Ağır ağır kalkıp banyoya gitti. Tıraş olmaya başladığında çıplak ışık gözlerini acıtıyordu. Uzun boylu, yapılı bir insandı. Esmer teni, çıkık elmacık kemikleri ve kahverengi gözlerinin hafif çekikliği okulda pek çok sataşmayla karşılaşmasına neden olmuştu. Son bir yılda kilo almıştı. Bunun dışında, yıllar geçtikçe kararan bir İtalyan freskindeki erkeğe benziyordu. Saçlarına kır düşeli uzun yıllar olmuştu. Soluk yeşil kadife elbisesini giydi, saçlarını taradı ve evden çıktı.

Gecenin birinde, partiye katılan insanlar Kantstrasse'nin yan sokağında açılan yeni bir eşcinsel kulübüne gitmek istediler. Vlady yorulmuştu. Kalbinde hafif bir sızı vardı. Evelyne'i sık sık düşünmüş ve tesadüfen karşılaşmalarına sevinmişti. Ama kutlamaya hazırlıklı değildi. İyi bir restoranda küçük ve zarif bir kutlama olacağını düşünmüştü. Oysa karşısına çıkan, boş bir film stüdyosunda absürd bir maskeli yemek davetiydi.

Ortaçağ sıralarında oturmuşlar, film seti gibi ışıklandırılmış salonda Türk mezeleri yiyorlardı. Garsonlar rengârenk giysiler içindeydi. Stüdyonun çevresine dizili vampirler, iskeletler, Marx-Engels-Leninler, zırhlı şövalyeler ve proleterler kendilerini seyrediyorlardı.

Vlady çevresindeki kibirli yüzlere baktı. Gerçek miydi bunlar? Enerji depoları neden tükenmemişti? Sadece yaş farkından mı ileri geliyordu bu, yoksa onlar hayali başarılarla sarhoş muydular? Yanındakilerden sıkılan Vlady'nin bakışları etrafında dolanmaya başladı.

Kadın kendisine bakıyordu ve göz göze geldiklerinde şaşırmıştı. Derken Vlady'ye gülümsedi. Vlady de ona gülümsedi. Üzerinde siyah ve sırma işlemeli, kırmızı ipekli bir bluz ve bol bir siyah pantolon vardı. Vlady gibi o da gösterimden sonra kostüm değiştirmeyi reddetmişti. Kadınla daha önce tanışmış gibi bir duyguya kapıldı. Belleği izlenimciydi ve sözcüklerle görüntülerden oluşurdu. İnsanların kendileri, ne giydikleri, yüz hatları ve özellikleri, zihninde hep bulanık bir gölge gibi kalırdı.

Kadını birden tanıdı: Leyla. Kreuzberg'li Leyla. Farkında olmadan hayatını altüst eden kadın. Duvar-sonrası ilk sergi. Leyla'nın, Frida Kahlo'dan esinlenen, etkileyici portresi. Saçları bal rengi. Gözleri yeşil. Portresinde kendisini siyah saçlı ve kahverengi gözlü olarak görmüştü. Tablolarından gerçek-

dışı bir hava yayılıyordu. Kesinlikle dekoratif olmadığı gibi, şekiller ve renkler Anadolu'da geçen çocukluğundan alınmıştı, yalnız sahne kesinlikle Berlin'di. Yüzleri özlemle dolu Türk çocukları, pencerelerinin ardından, sokakta oynayan Alman çocuklarına bakıyorlar. Sokakta iki araba. Biri endişeli Türk yüzleriyle dolu. Diğerini sürense koca burunlu, keyfi yerinde, halinden memnun görünen, şişman bir Alman burjuvası. Yanlarından geçen dansçıların bacakları arabaların camlarında yansıyor. Helge'nin yağmurlu bir günde gördüğü *Çalıntı Öpücükler;* Helge doğru eve geliyor, sonra hayatından çıkıp gidiyor.

Vlady, sıkılmış pozunu takınıp Leyla'ya gecenin iyice tatsızlaştığını hissettirdi. Kadın anlayışla başını sallamıştı. İçtenliksiz kahkahalardan, başarısını kutlayan abartılı seslerden, sahte dostluklardan herhalde o da sıkılmıştı. Evelyne nasıl da değişmişti. Kalbini bir süreliğine işgal eden o parıltılı gözlü, yürekli kız, bencil bir canavara dönüşmüştü. Yoksa öyle değil miydi? Belki sadece kendisini şok etmeye çalışıyordu, ki bu da fazla değişmediğini gösterirdi.

Evelyne'le baş etmek yetmiyormuş gibi, salakça kostümüne rağmen tanıdık gelen şişmanca, tıraşlı birisi de selam verdi Vlady'ye. Adam sarhoştu ve onun iri burnu, ince yüzü ve kömür karası sakalıyla eski günlerde birçok gizli toplantıya başkanlık etmiş Albert olduğunu hatırladı. Albert, DAC'nin ve Doğu Avrupa'daki bütün sosyal ilişkiler sisteminin, hemen hiç anlaşılmaz derecede felsefi bir eleştirisini yazmıştı. Elyazısı Batı Berlin'e aktarılıp Frankfurt'ta yayınlanmıştı, bunun üzerine Albert de bir ay hapis yatmıştı.

Batı'da çok az kimse onu ya da onun, ülkeyi Marx adına yönettiğini iddia edenlere karşı ustalıkla kullandığı Marksist kategorilerini anlamış olduğu halde, yine de kendisini ödüle boğmuşlardı ve kitabı *Cevapsız Sorular* bir süre Batı Avru-

pa'nın bütün ünlü sehpalarını süslemişti. Ülkeyi yöneten yaşlı budalalarsa, Ebert Vakfı'nın davetlisi olarak bir konferansa katılmaya gittiği Frankfurt'tan dönmesine izin vermemişlerdi. Albert şöhret olmuştu.

Şimdi yeni bir imajla Berlin'deydi. Körfez'de, Afrika Boynuzu'nda ve son olarak Balkanlar'da NATO bombalarının uygarlaştırıcı görevine inanan, Yeşiller'in önde gelen ideologlarından biriydi.

"Merhaba, Vlady. Uzun zamandır dünyayı değiştiriyoruz. Artık bir kere daha yorumlama zamanı geldi. Sen de aynı fikirde misin, ha?"

Vlady adamı başını yarıya kadar eğip selamlayarak anlamsızca gülümsedi. Tam yüzünü çevirecekti ki, Albert'in üstünlük taslayan gülümsemesine kızdı.

"Sen çok palavracısın, Albert," dedi. "Karaciğerinin çürümüş olduğunu duymuştum, ama beyninin bu hale geleceğini hiç tahmin etmiyordum doğrusu."

Albert bu hakaretleri duyunca hemen ona doğru bir hamle yapsa da, Vlady kenara çekildiğinden, eski dostunu kaldırmak garson kızlara düştü. Vlady hiçbir şey hissetmiyordu: ne üzüntü, ne de acıma. Üç gün önce Almanya'da küçük bir kasabada bir Türk ailesi polisin ve halkın gözleri önünde yakılmışken, şimdi Roma askeri gibi giyinmiş bir budala kendisini her şeyin yolunda olduğunu geveleyerek iğnelemeye çalışıyordu.

Vlady yeniden Leyla'yla göz göze gelmeye çalışırken, Evelyne'in cırtlak sesi sofradaki konuşmaları kesti.

"Vlady!"

Spotlar Evelyne'in yüzündeki sırıtışı aydınlanırken, kadın komik makyajının kendisini ne kadar çirkin gösterdiğinin farkında değildi. Üzerine kısa bir siyah deri etek ve deri bir sutyen giymişti.

"Neden Leyla'ya öyle bakıyorsun? O benim. Ondan uzak dur. Bu gece buradaki herkes *benim* dostlarım. Beni takdir ediyorlar. Senin taptığın film yapımcılarından daha yetenekli olduğumu biliyorlar. Hepiniz söyleyin şimdi, beni seviyor musunuz?"

Sarhoş yüzlerde gülümsemeler belirdi, insanlar kendisine el salladılar, ama sözlü bir destek veren çıkmadı. Vlady de gülümsemekle birlikte, bakışları gayet sert ve aksiydi. Davetini kabul ettiği için pişmanlık duyuyordu. Evelyne her zaman kendine güvensiz, insanları yönetmek isteyen, çılgınca hırslı ve ortodoksluğa alerji duyan bir insandı. DAC'de o kadar baskı altında tutulan enerjisi şimdi ekranda patlamıştı. Ne yazık ki çok kötü bir filmdi.

Aslında o kadar da kötü değildi. Melankolisinden sıyrılamayan Vlady, filmin amacını yanlış anlamış, temayı oluşturan, incelikli bir şekilde kendisiyle alay etme esprisini yakalayamamıştı. Kendine acımakla çok uğraştığından, filmdeki alayı kaçırmıştı.

Evelyne'e bakıp içini çekti. Kadının bu saçma geceyle onu şoka uğratmayı ne kadar çok istediği ortaya çıkıyordu. Eski bir konuydu, Weimar'ın çöküşünün bir parodisi. Farklı bir ruh halinde olsaydı geceden keyif alabilirdi, ama yorgundu. Eve gitmek istiyordu. Kendisine el sallayıp gülümseyen Leyla'ya son bir kez baktıktan sonra partiden ayrıldı. Eski Rus şapkasını başına yerleştirip paltosunu giyerken üzüntüyle, Leyla'nın başka planları olmalı, diye düşündü.

Sabahın erken saatlerinin sisli, dondurucu havasını içine çekerek derin bir nefes aldı. Kaçmıştı. Ama yanılıyordu. Derken çok aşina bir ses Berlin şafağında çınladı.

"Vlady!"

Arkasına dönünce Evelyne'in kapı önünde durduğunu gördü. Sutyenini çıkarmış, memeleri sisle sarılmıştı.

"Vlady, seni bok herif!" Kadının haykırışı sessizliği zalimcesine yırtmış, âlem yapanlardan bir grup yanına gelmişti. Seyirciler yerlerini alınca, Evelyne eski sevgilisine bir daha seslendi.

"Neden o kadar ciddisin sanki? Neden çıkıp gidiyorsun? Ne oldu? Bu gece düzüşmek istemiyor musun? Senin için bir şeyler ayarlarım, istediğin Leyla değil de bensem. O ancak..."

"Hayır, teşekkür ederim, Evelyne. Bu gece ne sen, ne de Leyla. Teklifine teşekkür ederim."

Kadının şahane göründüğünü kabul etmek zorundaydı. 'Erkeklerin şehvetine bayılan, ama kendilerinden nefret eden' modern bir Kleopatra. Dante'nin Kleopatra'sı, Shakespeare'in değil. Az kalsın söyleyecekti ona, ama cehennemden bahsetmek için çok geçti. Üstelik Vlady de Dante'nin Toskanyalı bir bok olduğunu işitecek durumda değildi. Kadına kısa yoldan veda etmeyi daha uygun gördü.

"Lütfen, üşütmeden içeri gir. Umarım, filmin büyük başarı kazanır."

Dev avludan çıkarken, arkasından hâlâ kadının sesi duyuluyordu.

"Sersem! Bok herif! Komünist! Otuzbirci! Sen otuzbirini bile prezervatifle çekersin! O kadar sağlamcı oldun işte! Siktir git!"

Vlady güldü. İlişkileri başlamadan önce, kendisiyle yatmayı reddettiğinde Evelyne hep böyle konuşurdu. Sonra canlı adımlarla yürümeye başladı. Berbat bir gece geçirmişti. O zorlama neşe, Evelyne'in yeni arkadaşlarının maskelerinin bir parçasıydı. Hepsi de çaresizce mutsuzluklarını saklamaya çalışıyordu. Bomboş bir hayatları vardı. Umuttan, inançtan, sadakatten yoksun bir hayat. Gelgelelim bunu anlayamıyorlar ve anlamadıkları için de günübirlik yaşıyorlardı.

Düşüncelerini ağır ağır topladı yine. Yemek sırasında Leyla'yla fanteziler kurduğunda başlayan amaçsızlıktan kur-

tulmuştu. Kafası açılmıştı artık. Berlin'in keyfini çıkarmaya koyuldu. Onun Berlin'i. Eski şehrin gerçek anlamıyla hissedilebileceği tek zaman. Trafiksiz. Bir arkadaşı bütün arabaların belirli bölgelerde trafiğe çıkmasını ve eski tramvayların yeniden işletilmesini öneren bir yazı kaleme almıştı.

Vlady eve dönerken yalnızlığın tadını çıkarıyordu. Saat ikiye yaklaşmıştı. Soğuk bir rüzgâr esiyordu ve toprak yer yer donmuştu. Kaldırımların bazı yerleri hâlâ buzlu olduğundan önüne dikkat ederek yürüyordu. Kendi kendine gülümsedi. Bugün elli altı yaşındaydı. Uzaklarda dev bir buzdağı gibi yükselen şey sonunda yanma gelmişti, ama bu karşılaşmadan sağ olarak çıkmıştı. Hâlâ yaşıyordu. Her şeye rağmen kendini bir trenin altına atmamıştı. Hâlâ yaşıyordu ve bu da kutlamaya değer bir sebepti.

Tiergarten'e vardığı sırada gri bir şafak söktü. 1919 Ocak ayının o kasvetli gecesinde Rosa Luxemburg'u böyle bir havada öldürmüş olmalıydılar. Durakladı, Rosa'nın kanala bakan anıtına hüzünle başını eğdi, sonra köprüyü geçip Karl Liebknecht anıtına yürüdü. Junkerler, onun 1914'te yurtseverliğin neredeyse uluslararası grev kırıcılığından başka bir anlama gelmediğini dünyaya ilan etmesini asla bağışlamamışlardı. Tabii oğlunun kuşağı için bunların hiçbirinin önemi yoktu. Rosa'dan son bahsettiğinde, oğlu Karl kendisinden hiç beklenmeyen bir şekilde bağırmıştı Vlady'ye. "Senin ölü ilahların benim umurumda mı, Vlady? Bunların ebediyen bitmiş olduğunu anlamalısın artık. Tam bir karabasan. Unutmaya çalış. Lütfen."

Sadece bugüne bakıyorlardı. Lanet olası bugüne. Vlady, Heine'nin on sekizinci yüzyıl ortasında yazdığı bir dizeyi hatırladı. Şair, *"Dünyanın şimdi arayıp umut ettiği şey, kalbim için tümüyle yabancı artık,"* demişti. Sorun, genç Karl'ın, babasına çok yabancılaşan şeyin tam göbeğinde yer alıyor olmasıydı.

Vlady anahtarı kilide sokarken, bir kereliğine olsun geçmişi değil, geleceği düşünüyordu. Karl'ın çocukları olacak mıydı? Vlady o günü görebilecek miydi? Karl bir SDP kabinesinde bakan olabilecek miydi? Bu düşünce tüylerini ürpertmesine rağmen, tam o anda, bir çaba gösterip ikisinin en azından ortasında buluşabilecekleri bir köprü kurma kararlılığının arttığını hissetti. Karl, arkadaşlarının çoğunun aksine, kitap okumaktan zevk alırdı. Vlady kendi hayatının hikâyesini yazacaktı. Kısmen bir itiraf, kısmen de bir izahat. Gelecek kuşaklar için değil. Sadece Karl için. Evet, çözüm buydu. Oturup bildiği her şeyi yazacaktı.

Vlady her şeyi biliyor muydu? Annesi Gertrude'un miras bıraktığı kronolojide bazı can alıcı boşluklar vardı tabii. Kahramanlık hikâyeleri ve 1937 Aralık ayında, Vlady'nin doğmasından birkaç ay önce Stalin'in emriyle öldürülmesi dışında babası hakkında da çok az şey biliyordu.

Babasını sık sık düşünür, ama annesinin ondan bahsederken neleri atladığını bilemezdi. Annesi, yeni Almanya'da savaş sonrası kimliğini korumak için, gerçeği Moskova'nın ihtiyaçlarına, hatta kişisel ihtiyaçlarına göre değiştirmekte güçlük çekmeyen bir kuşaktan geliyordu.

Hakikat, ya da hakikatin en azından çok küçük bir parçası KGB arşivlerinde yatıyordu. O arşivlere girmesi gerekiyordu ve tanıdık çevresinde kendisine yardımcı olabilecek tek bir kişi vardı.

Vlady, bir zamanlar Vietnam'da gerillayken sonra işadamlığına soyunmuş olan eski dostu Sao'yu hatırladı. Ismarlama Paris takım elbiselerini üzerine geçirirken, siyah Vietkong pijamalarını giydiği zamanki gururunu elden bırakmayan adam. Sao'nun artık her şeyin satılık olduğu yeni Rusya'da birtakım ilişkileri vardı. Ruslar bugünlerde Hermitage'da tablolar, özel koleksiyonlarda elyazması kitaplar bu-

lurken, KGB'li üçkâğıtçılar anılarını Franfurt Kitap Fuarı'nda, tıpkı generallerin Berlin'den çekilmeden önce askeri malzemelerini satmalarını andırır biçimde pazarlıyorlardı. Doğru kişileri tanıyorsan uranyum ve füze bile alabilirdin. Evet. Başka yolu yoktu. Sao aradığı kişiydi ve yarın kendisini yemeğe götürmek üzere Berlin'e geliyordu.

Vlady yorgunluğuna yenik düşüp soyunarak yatağa uzandı. Şafak sökmüştü, uyku yardımına koşmakta gecikmedi. O gün akşama kadar uyuyabilecek gibi olduğu halde, öğle saatinde telefonun ısrarlı çalışıyla uyandı. Gözleri çapaklı ve iliklerine kadar donmuş bir halde, birkaç gün önce iflas etmiş ısıtma sistemine lanetler okuyarak başını örtünün altına soktu. Telefon çalmaya devam ediyordu. Arayanın Sao olma ihtimali, kafasında bir şimşek çakmasına neden oldu. Hemen yataktan fırladı ve bir battaniyeye sarınıp ahizeyi kaldırdı.

"Alo?"

"Doğum günün kutlu olsun, Vlady. Orada mısın? Kaygılanmaya başlamıştım. Vlady!"

Bonn'dan Karl arıyordu. Vlady çok etkilense de sesi soğuk çıktı. "Merhaba, Karl. Teşekkür ederim. İyiyim. Sen nasılsın?"

"Ben de iyiyim. Evden n'aber?"

"Hâlâ buradayım ya."

"Ama..."

"Heuvel'ler elimden alana kadar birkaç yıl daha bekleyecekler. Serseriler bana para bile teklif ettiler."

"Ne kadar?"

"Elli bin mark."

"O parayla hiçbir yerde bir daire bulamazsın."

"En azından bir konuda hemfikiriz."

"Gelecek ay Berlin'e geliyorum, Vlady. Eski odamda kalabilir miyim?"

"Yani patronunla değil, burada..."

"Vlady. Lütfen."

"Elbette, Karl. Treuhandt beni kapı dışarı edene kadar burası senin de evin. Bu akşam Sao amcanla yemek yiyeceğim. Onu hatırladın mı?"

BEŞ

1982 Şubat ayının soğuk bir gecesiydi. Vlady'nin, karısı Helge'nin hasta annesini birlikte ziyarete gittikleri Dresden yağmurluydu. Ağır bir beyin kanaması geçirmiş olan kadına bir hafta kadar bakıp seksen yaşındaki babasını teselli ettikten sonra, Vlady ısrarla bir yemek davetini kabul etmelerini istemişti. Gece gayet iyi geçmişti. Küçük dairede ondan fazla muhalif toplanmış, başlarından geçenleri anlatmışlar, Politbüro'nun durumunu konuşmuşlar ve bol bol bira içmişlerdi.

Eve dönerlerken Vlady yolda, kolunda güzel ve genç bir Alman kadını olan yakışıklı bir Vietnamlı gördü. Helge Vietnamlının öğrenci mi, yoksa yöredeki fabrikalarda çalışan köle işçilerden biri mi olduğunu merak etti. Aniden karanlıktan

çıkan üç-dört kişi çiftin çevresini sardılar. Sao yere düştü, saldırganlardan biri kadını tutarken diğer üçü adamı tekmelemeye başladı. Sonra ikisi göğsünün üzerine otururken, üçüncüsü Sao'nun pantolonunu indirip cebinden bir bıçak çıkardı.

İlk başta ne saldırganlar ne de Sao'yla arkadaşı ses çıkarmıştı, Vlady ile Helge de uzaktan kukla oyununa benzeyen bu sessiz tablo karşısında donup kalmışlardı. Sonra kadın "İmdat!" diye bağırarak yardım istemeye başlayınca, Vlady ile Helge de saldırganlara küfredip polis çağırarak o tarafa koştular. Saldırganlar kaçmıştı. Vlady burnu kanamakta olan Sao'nun yerden kalkmasına yardım etti, Helge de eşarbını çıkarıp kanı durdurmaya çalıştı. Genç kadın hıçkırarak ağlıyordu.

"İyi misiniz?"

Sao hafifçe gülümseyerek, "Hayalarım hâlâ yerinde," dedi. "Gerisini görüyorsunuz. Teşekkür ederim."

"Kimdi onlar?" diye sordu Helge.

Sao'nun arkadaşı, "Genç Komünistler!" dedi. "Biri aylardır peşimde. Benim Sao'yla görüştüğümü öğrenince onu öldüreceğini söylemişti."

"Bu olayı polise bildirmelisiniz," dedi Vlady. "Ben tanıklık ederim. Adını biliyor musunuz?"

Sao güldü. "Beni hadım etmek isteyenin mi? Elbette, ama babasının burada parti şefi olduğunu biliyor musunuz? Şikayet edecek olursanız kabak benim başıma patlar. Beni sınır dışı ederler."

"Nasıl bu kadar sakin olabiliyorsunuz?"

Öfkesini kontrol altında tutan Sao, "Hiç de sakin değilim," dedi. "Çok kızgınım, çok kırgınım ve intikamdan başka bir şey düşünemiyorum, ama bu çok demokratik cumhuriyetinizde çok da güçsüzüm. Kendime hakim olamazsam bir-iki haftaya kalmaz, ölürüm."

Şaşkınlık içindeki Vlady, Vietnamlının mantığını anlayamadığını söylemekten kendini alamadı. Sao kanlar arasından gülümsedi. "Ben eğitilmiş bir askerim. Bir savaş gazisi. Düşmanı ses çıkarmadan öldürmesini öğrendim. Siz gelmeseydiniz ikisinin de boyunlarını kırabilirdim. Sonra Stasi çalıştığım fabrikada bir iş kazası tertipler, üzerime ağır bir şey düşerdi. Küçük bir kaza, ölen bir yabancı işçi daha. Gördüğün gibi dostum, benim hem erkekliğimi hem de canımı kurtardın. Şimdi izninle, evimize dönmeliyiz. O annesinin evine, ben de yatakhaneme."

Helge, Sao'yu kendi evine götürmekte ısrar etti. Orada adamın pek ağır olmayan yaralarına pansuman yaptı ve adamın kendilerini rahatsız etmemekteki ısrarını kırmayı başardı. Sao bir banyo yapıp yemek yedikten sonra, Vlady onu şehrin dışında, hapishaneyi andıran çirkin bir yapı olan Vietnamlılar yatakhanesine götürdü. Yalnız ertesi gün buluşmayı kararlaştırdılar. Böylece arkadaşlıkları doğmuş oldu.

Dresden olayından bir yıl sonra Sao ortadan kayboldu. Nereye gittiğini bilen yoktu. Derken bir gün Moskova'dan bir mektup geldi. Sao, Helge'yle Vlady'ye oraya yerleştiğini ve mutlu olduğunu bildiriyordu. Kuzenleri, dostları, Vietnam Savaşı'ndan arkadaşları Sovyetler Birliği'nin dört bir yanına dağılmışlardı. Onlarla sürekli yazışıyor ve sık sık seyahat ediyordu. Vlady, Helge ve küçük Karl'ın iyi olduklarını umuyordu. Onları yakında görmeye kararlıydı. Mektup bu kadardı.

Sonraki birkaç yıl içinde arada sırada kart alır olmuşlardı; kimi zaman Moskova'dan gelen biri Sao'dan bir armağan getiriyordu; genellikle etiketsiz bir teneke havyar ve arkadaşlarının bu havyarın Politbüro için özel olarak hazırlandığını bildiren notu. Vlady ile Helge havyarı tadınca Sao'nun şaka etmediğini anladılar. Aralarında sıklıkla ondan söz açar, nerelerde neler yaptığını düşünürlerdi.

Vlady şimdi Sao'yla yaptığı konuşmaları hatırlıyordu. Aradan bir süre geçince, arkadaşının hepsi de para kazanmaya ilişkin o sonu gelmez hayallerini önemsememeye başlamıştı. Birbirlerine bu kadar benzemeyen iki kişi olamazdı. Çelişkileri kökenleri ve koşullandırılmalarını yansıtıyordu.

Vlady Meyer Alman idealizmiyle yetişmişti. Marksist düşüncenin pek çok yanına bağlılığına rağmen, ta içinde romantik bir çileciydi. Dünya dili olan İngilizce'de neden *Weltschmerz, Angst, Zeitgeist** gibi sözcüklerin bulunmadığının -bir parodisi değilse bile- canlı bir örneğiydi.

Bir zamanlar ateşli bir Genç Komünist olan Sao savaşta az daha canından olacaktı ve şimdi olanları görünce soyutlamalara katlanamıyordu. Orta sınıf bir köylü ailesinden geliyordu. Babası Fransız ordusunda çarpışmıştı. Sao uzun süre geçmişinin anılarını silmişse de, savaş sonrası yılların yoksunluğu ve kasveti içinde, annesini, amcalarını ve günlük yaşantılarında satın almak, inşa etmek, değiş tokuş etmek ve satmak gibi fiillerin ne kadar önemli olduğunu hatırlamıştı. Uğrunda savaştığı devlete giderek yabancılaşmış ve zamanda hem ileri hem geri gitmişti. Eski köylü ekonomisinin ve şehir-öncesi aile ilişkilerinin erdemlerini yeni anlıyordu. Bunlar yeniden yaratılamasa bile, anıları sayesinde kendi sosyal statüsünü yeniden inşa etmeyi tasarlayabilmişti. Dünyada var olan yeni düzenin yarattığı şokları hafifletmek istemiyordu. Vlady yeni gerçekleri insanı bunaltan bir müdahale olarak görme eğilimindeyken, Sao bunlardan yararlanmaya kararlıydı. Genç Karl'ın hoşuna giden de aile dostlarının bu özelliğiydi.

Vlady yararlı bir dengeydi. Düzenli olarak fikir ve deneyim alışverişi yapmaları için de verimli bir ilişkinin temelini atmıştı.

---

*) (Alm.) *Weltschmerz*, dünyanın haline duyulan sancı; *Angst*, kaygı; *Zeitgeist*, çağın zihniyeti. (y. n.)

Aradan on yıl geçti. Sao 1992'de bir gün hiç haber vermeden Vlady'nin kapısında beliriverdi. Helge gelen kişiyi ilk anda tanımamıştı. Sonra bir sevinç çığlığıyla kocasını ve Karl'ı kapıya koşturdu. Üçü de çok şaşırmışlardı. Eski köle işçinin üzerinde marka bir takım elbise, başında ipekli siyah bir fötr şapka duruyordu, kucağı armağan paketleriyle doluydu. Vietnam'ın devrik imparatoru Bao Dai'nin ellili yıllarda Paris'te sürgünde çekilmiş bir fotoğrafını andırmaktaydı.

Kavuşmaları hepsini sevindirmişti. Sao onları Baltık kıyısında, bir zamanlar sadece parti ekabirinin yazlık mekânı olan bir adaya götürmekte ısrar etti. Nice'teki Casino'da epey vakit geçiren Sao orada da aynı lüksü bulacağını sanmıştı, ancak bunun için daha birkaç yıl beklemesi gerekecekti. Yüzünün her halinden belli olan düş kırıklığı Helge'yi pek eğlendirmişti doğrusu; yine de epey rahat bir hafta geçirdiler. Vlady ile Helge son altı aydaki aralıksız siyasal faaliyetin kendilerini nasıl yorduğunu fark etmemişlerdi. Toplantılar, sokak gösterileri, sabaha kadar süren tartışmalar dışında bir hayatları olmamıştı. Zavallı Karl'ı tümüyle ihmal etmişler, şimdi Sao sayesinde yine biraraya gelebilmişlerdi.

DAC'nin zavallı yurttaşlarının öksüz kalıp tecavüze uğramalarına çok az kaldığı halde, birleşmeden önceki baş döndürücü birkaç haftada bunu fark edebilenlerin sayısı gerçekten çok azdı. Vlady de bunlardan biriydi. Kuşkularını basında ve televizyonda gözlemlemişti. O günlerde Bonn'daki Büyük Lahana'yı* taklit eden küçük lahanalar dostça ama yine de üstünlük taslarcasına karşılık veriyorlardı kendisine:

"Profesör Meyer, sen ve arkadaşların eski dünyanın insanlarısınız. Senin kalben hep sosyalist kalacağını biliyor ve bunu bir kusur saymıyoruz. Bağışlamaya ve unutmaya hazırız. Demokrasiye hâlâ katkıda bulunabilirsin. Bizimle gel. Yeni Almanya'yı birlikte inşa edelim."

*) Kohl kastediliyor. (y.n.)

Sao, Vlady'nin kafasının başka yerde olduğunu biliyordu. Vlady arkadaşının köle işçilikten mülk sahibi olmaya geçiş hikâyesine kibarca bir ilgiden başka tepki göstermemişti. Vlady ile Helge güneş altında birkaç gün geçirdikten sonra suçluluk duymaya başladılar. Sao geceleri onların fısıldaştığını duyuyordu. Ne konuştuklarını pek anlamasa da, duyabildiği bir-iki sözcükten, ülkelerinin geleceğinden kaygı duydukları belliydi.

Hikâyenin bütün ayrıntısını sadece genç Karl can kulağıyla dinlemişti. Sao'nun kendi yaşantısını değiştirmek için tarihin artan hızından yararlanması, Vietnamlı girişimcinin serüvenleri ve ilk milyonunu kazanmasını çok daha heyecan verici bulmuştu. O sırada annesiyle babasına ve onların son zamanlardaki faaliyetlerine karşı iyice soğumuş durumdaydı. Berlin ve Dresden'deki büyük gösteriler genç adamı etkilememişti. Mizacı gereği, sokaktan ziyade komite odalarına uygun bir insandı. Duygu gösterisi yapmaktan utanırdı. Kalabalıkların tutkuları onu korkutuyordu. Vlady ile Helge küçük aslan yavrularının büyümesini seyrederken, birbirlerine umutsuzluk ve çaresizlikle bakmaktan fazla bir şey yapamamışlardı.

Karl'ı heyecanlandıran Sao'nun hikâyesiydi. Sanki Sao ona büyü yapmıştı. Gözleri parlayarak dikkatle dinliyor ve zaman zaman ayrıntıları kaçırmamak için adamın sözünü kesiyordu. Vlady ile Helge'yi Vietnamlı dostlarının anlattığı hikâyeleri daha bir ciddiyetle dinlemeye yönelten şey (aslında Berlin'deki Politbüro'nun sallantılı durumundan başka bir şey düşünmeye niyetleri yoktu) Karl'ın bu ilgisiydi.

Sao Moskova'ya kaçmıştı. Anlattığına göre, Dresden ve Berlin'le kıyaslandığında Moskova kozmopolit bir cennetti. Orada hemen Vietnam cemaatiyle ilişki kurmuş ve sadece beş kişinin yaşadığı iki odalı bir evde bir yatak bulmuştu. Bu

beş kişiden ikisi sürekli seyahatteydi ve biri komşu bir köyden geliyordu. Sao onlara yıllardır görmediği Kiev'deki kuzenini sordu. Ama öyle birini tanımıyorlardı. Bunun üzerine bir daha Ukrayna'ya gittiklerinde bir mektup götürmelerini isteyince arkadaşları güldüler ve mektup yerine yanlarına Sao'yu aldılar. Yol belgeleri ve para sorun değildi. Çok geçmeden bu iki gezginin gayri resmi işadamları oldukları ve ilkel bir şekilde sermaye edinmeye çalıştıklarını anladı. Sovyetler Birliği'nin dört bir yanındaki Vietnam'lı insanları kapsayacak, giderek genişleyen bir karaborsa ağı kurmaya çalışıyorlardı. Dağıtım ağları hem etkili hem güvenilirdi.

Sao, operasyonun boyutuna ve para olarak sadece dolar ya da mark kullanılmasına şaşırmıştı. Kiev'e giderken trende kendi yurdunu düşündü. Saygon'un 1975'te düşmesinden bu yana, Hanoi'deki liderler yıkılmış bir ülkeyle baş başa kalmışlardı. Ülke ekolojisi kimyasal savaş yüzünden büyük zarar görmüştü; bombalanan kentlerin yeniden inşa edilmesi gerekliydi; öksüzlere ev bulunmalıydı; savaşın dehşetini yaşamış askerlere iş alanı açılmalıydı; fazla işgücü, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'ya çok ihtiyaç duyulan malzemeler ve ana maddeler karşılığında satılmalıydı.

Amerika Birleşik Devletleri savaş tazminatı vaat etmişse de, sonradan verdiği bütün sözleri çiğnemiş, aksine bir ekonomik ambargo başlatmıştı. Sao yurdunun cezalandırıldığını biliyordu. Direnmeye cüret etmişler ve kazanmışlardı. Şimdi görkemli zaferlerinin bedelini dünyanın en güçlü ülkesine karşı ödemek zorundaydılar.

Savaş yılları gerilim, ıstırap ve korkuyla dolu geçerken, bir gün zafere ulaşıp Vietnam'ı birleştirecekleri düşüncesinin heyecanını da yaşamışlardı. Tabii bunların hepsi geride kalmıştı. Barış sıradan insanlara fazla bir şey getirmemişti. Sao kırgındı. Mücadeleye bütün gücüyle katılmıştı. Cennetin sa-

dece bir rüya olduğunu bilmekle birlikte, yakın geleceğin az da olsa bir rahatlama getireceğini düşünmüştü.

Umut, mücadele, umut, ihanet, umut, intikam, umut, çöküş... ve umutsuzluk. Bütün bunları Hanoi'de yapılan bir parti toplantısında anlattı. Dinleyiciler içinde pek çok, ama çok sayıda insan sessiz bir kabulle başını eğmişti. Üç hafta sonra kendisini yeni bir cepheye, yolunu şaşırmış bürokratların yanlış yöne götürdüğü DAC'ye gönderdiler. Ne hayat.

Sao kavşakta durduğunu hissediyordu. Ayaklarının altındaki toprak sallanıyordu ve hayatı çeşitli yollara yönelebilirdi. Kiev'de ne alıp ne satabileceklerini araştıran yurttaşlarına baktı ve onlara katılmaya karar verdi. Kurulmakta olan ağın Sovyetler Birliği'nin bütün büyük kentlerini kapsaması ve Doğu Avrupa'daki Vietnamlı işçilerle de bağ kurmaları gerektiğini düşünüyordu.

"Malın dağıtılması gerek," diye gülmüştü Sao. "Ve bunu bizden iyi kim yapabilir? Yüzyıllarca Çin yönetiminde kaldık. Sonra Fransızlar geldi. Ardından Ruslar. Şimdi de bir ekonomik sistem için çalışalım bakalım."

Sao'yla arkadaşları denenmiş ve güvenilir bir aracılar ağı kurdular. Büyük paralar kazandılar. Çöküşün başlamasıyla birlikte mal bedelini dolar ya da mark olarak almakta ısrar etmişlerdi. Paranın bir kısmını Vietnam'a aktardılar. Hanoi'deki birçok yeni motosiklet veya televizyon-video seti bu faaliyetlerin ürünüydü. Hanoi aslında hâlâ Saygon olan Ho Chi Minh Şehri'ne yetişme çabasında küçük bir ekonomik patlama sergilemekteydi.

Sao, "İlk başlarda kârlarımızı *oblast*'ın parti yetkililerinden başlayıp Merkez Komitesi üyelerine kadar, büyük küçüklü parti bürokratlarıyla paylaşıyorduk," diye devam etti. "Sonra sistemi değiştirmeye karar verdiler. Önceleri paniğe kapıldık, bu bizim sonumuzu getirebilir mi diye. Biz orta bü-

yüklükteki bir gölde oldukça küçük balıklardık. Şimdiyse kocaman bir denizde küçük balık olacaktık. Köpekbalıkları her şeyi yiyeceklerdi. Nasıl da yanılmışız ama, dostum. Nasıl da yanılmışız."

Sao bu noktada sözlerine ara verip güldü. Derken bir kahkaha daha attı. Ses tonunda bir isteri sezmemek mümkün değildi.

"Komik olan ne, Sao Amca?" diye sordu Karl, şaşkın bir sesle.

"Komik olan şu ki, çöküşten sadece biz yararlandık. Kimse Sovyetler Birliği'nin bu kadar çabuk çözüleceğini beklemiyordu, ama öyle oldu. Yeltsin, Gorbaçov'u atmakta acele ediyordu; önce Sovyetler Birliği'ni dağıtmak gerekseydi onu da yapardı. Rus mafyası gafil avlandı. Hem zaten onların bağlantıları bizimkiler kadar yaygın ya da etkili değildi. Onlar sistemlerini parti yetkilileriyle ilişkilerine dayanarak kurmuşlardı. Eski sistem felç olmuştu. Dağıtım ağı çöktü. Biz Vietnamlılar, tıpkı savaşta onların bize yaptıkları gibi, bir bedel karşılığında yardımlarına koştuk. Bir emir-komuta zinciri kurup mal sevkiyatını sürdürdük. Kendi ulaşım sistemimizi yerleştirdik. Açılan gediğe giriverdik, oğlum Karl. Böylece Sao Amca'nın şimdi Paris'te bir dairesi ve Fransız karısı var. Canımın istediği yere gidebilirim, ama en iyi dostlarım hâlâ Vlady ile Helge. Gerçek dostlar. Dünyada onlar gibisi yok. Bunu hiç unutma, Karl. Tamam mı?"

Sonra yine gitti.

İşte, bu Sao bir hafta kadar önce Vlady'ye telefon edip önemli bir iş için Berlin'e geleceğini bildirmişti ve birlikte yemek yemek için randevulaşmışlardı. Vlady oraya gidiyordu.

Vietnamlı bir köylü ailenin oğlu olan Nguyen van Sao, Kempinski'nin üçüncü kattaki lüks dairesinin köpükle doldurulmuş banyosundaydı. Çok keyifsizdi. Berbat bir gün ge-

çirmişti; Londra'dan gelirken uçak geç kalkarken, Berlin'de Fransız pasaportu titizlikle incelenmişti. Ama en büyük düş kırıklığı, istediği on yedinci yüzyıl prezervatifini alamamış olmasıydı. *Fleur-de-lis* desenli prezervatif zamanında XIV. Louis tarafından kullanılmışsa da, katalogda işe yarayıp yaramadığı belirtilmemişti. Prezervatif, Güneş Kral'ı öldürecek vebayı gerçekten önleyebilmiş miydi acaba?

Sao, prezervatifi babasının yetmişinci doğum gününe armağan olarak istiyordu. Sotheby'daki müzayededе, muhtemelen Moskova ya da Berlin'deki bir müşterinin temsilciliğini üstlenmiş olan kürk paltolu bir Çeçen fiyatı arttırmıştı. Sao küvetten çıkıp bornozunu giyerken, hiç olmazsa namussuz herife Kral'ın ipeklisine dokunma ayrıcalığı karşılığında elli bin dolar daha fazla ödettim, diye düşündü. Bugünlerde Rusya'da Amerika'dan daha çok dolar basıldığı için, Sotheby'a sahte dolar ödendiğini umuyordu. Sao, böylesine başarılı olduğu dünyadan kendini çok uzak ve tecrit edilmiş hissetmekteydi.

Sorunu çözülmemişti. Babasına ne alacaktı? Geçmiş yıllarda yaşlı adama ipekli gömlekler, el yapımı ayakkabılar, antika Vietnam kostümleri, kasa kasa şampanya ve bir sürü şey göndermişti, tabii armağanlarının çoğu sonunda Hanoi karaborsasına düşmüştü.

Babası bu yıl ilk kez bir istekte bulunmuştu. Bir dergide XIV. Louis'nin prezervatifinin açık arttırmayla satılacağını okumuş, Sao'nun hiç anlayamadığı, mistik bir sebeple bunu istemişti. Sao suçluluk duygusu içindeydi. Belki de Çeçeni susturana kadar arttırmaya devam etmeliydi. Babası ilk defa kendisinden bir şey istemişti ve o bunu yerine getirememişti. Sao babasını severdi.

Baba Sao 1954'te Fransızların işgal ettiği ve yenilmez olduğuna inandığı küçük bir şehir olan Dienbienfu'da savaşmıştı. Ancak Fransızların safında savaşmış olduğundan, bu

gerçek çoktan unutulmuştu ve hiç kimsenin yeniden gündeme getirmeye niyeti yoktu. Aile tarihçesinde onun komünistlerin ajanı olduğu iddia edilirdi. Oysa yalandı bu.

Sao'nun babası üniformalı bir uşak, Nimes yakınlarında büyük bir malikânesi olan aristokrat bir Fransız albayının emireriydi. Albaya iyi hizmet ederdi, albay da ona iyi davranırdı. Eski elbiseler, eski ayakkabılar, bol bahşiş, şişenin dibinde kalmış şampanya ve bir-iki tatlı söz, basit Vietnamlı askeri mutlu etmeye yeterdi. Üstelik bütün bunlar, usta bir berber olan Vietnamlmm her sabah efendisini büyük bir özenle tıraş etmesinin karşılığıydı.

Albay emirerinden o kadar memnundu ki onu Fransa'ya götürmeyi teklif etti. Tarih namussuzluk etmeseydi götürecekti de. Sao'nun babası 1954 yılında bir sabah kuşatılmış Dienbienfu kentinde uyandı ve büyük bir askeri stratejist olmamasına rağmen, akla bile gelmez sanılan şeyin gerçekleşmek üzere olduğunu gördü. Kendisinin bulunduğu taraf bozguna uğramak üzereydi. Vietnam direniş ordusu lideri Vo Nguyen Giap, ya da Fransızların taktıkları adla 'Orman Generali', yankı uyandıracak bir zaferin arifesindeydi. Fransız ordusunun seçkin birliklerinin iki seçeneği vardı: ya kayıtsız şartsız teslim olmak ya da toptan imha edilmek.

Koyu bir düş kırıklığı başlamıştı. Sao'nun babası, kurtuluşu kazanan tarafa kaçmakta buldu; böyle hareket eden tek kişi o değildi. Fransız ordusu iki gün sonra teslim oldu. İkinci Vietnam Savaşı sona ermişti.

Baba Sao eski efendisinin teslim olmaktansa öleceğinden emindi. Kendisinin tavrı geç kalmış bir taraf değiştirme olsa da, politika ve duygu açısından doğru olanı yapmıştı. Fransızlar yenildiler. Bir daha dönmemek üzere Vietnam yarımadasından çekildiler. Albay ise yerli emirerinin sezgilerini doğrulayan bir hareketle intiharı tercih etti.

En önemlisi, Sao'nun babası Sao'nun annesiyle tanışmıştı. Gerilla yoldaşlarının şimdiden gazi kabul ettikleri, yirmi yaşındaki Thu Van da Dienbienfu savaşına katılmıştı. Müstakbel kocasını Fransız üniformasıyla dikenli telin altından geçip tertemiz bir beyaz mendil sallarken gören oydu. Her nedense bu haline katıla katıla gülmüştü. Sonra onu sorguya çekmiş, Fransızlardan kaçtığını bildirmiş ve siyasi amirine teslim ederek cepheye dönmüştü.

Fransızların teslim olmasından sonra Sao, kızı bir an bile rahat bırakmadı. O da kendisini sevdiğini itiraf edene kadar hep peşindeydi. Thu Van tam bir komünistti. Bundan dolayı sevgilisinin siyasal eğitimini çok ciddiye aldı. Doğal olarak ancak eğitimini tamamladığına, yeni bir insan olduğuna inandıktan sonra ona bir oğul doğurmaya tenezzül etti: küçük Sao.

Ülkenin genel bir seçim sırasında bölündüğü 1956'dan sonra Sao'nun babası, Thu Van ve komünistlerle kuzeyde kalırken, Hue'yi Katolik papazlara ve küçük evini bir kuzenine bıraktı.

Baba Sao Fransız ordusunda hizmet vermiş olmaktan pişmanlık duysa bile, Fransızların hayat tarzını özlüyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, albayın konyak şişesinin dibinde kalan yudumları ve konserveler, söyledikleri şarkılar, güzel Fransız kadınları ile kıvırcık saçlı çocukların fotoğrafları gözünde tütüyordu. Fransız sömürge dönemini arıyordu. Oğlunun Paris'ten gönderdiği pahalı armağanlar ve yiyecekler aynı tadı veremiyordu.

Vietnam'da hiç seçim yapılmadı. Neden? Çünkü Fransızların yerine geçen Amerikalılar komünistlerin kazanmasından korkuyorlardı. Akabinde Üçüncü Vietnam Savaşı patlak verdi. Güneyin coğrafyasını bildiği için çok büyük katkılarda bulunacağı tartışılmaz olan Thu Van, küçük oğluyla kocasını

Hanoi'de bırakıp, yeni kurulan Ulusal Kurtuluş Cephesi'ne (UKC) katılmak üzere güneye gitti.

"Ben yokken yemeğini ihmal etmemelisin, Sao. Bebekken un çuvalı gibi toraman bir şeydin. Bir de şu haline bak. Korkuluğa dönmüşsün. Bana yemeklerini yiyeceğine söz ver, bakayım!"

Sao söz vermişti, annesi de onu kaldırıp gözlerinden öpmüştü. Gözleri dolu doluydu. Kocasıyla oğluna veda ederken içinden bir ses onları bir daha göremeyeceğini söylüyordu.

Kocasının kulağına, "Ona iyi bak," diye fısıldadı.

Thu Van birkaç ay sonra 1962'de, Amerikalıların ilk ciddi yenilgiyi aldığı Ap Bac savaşında öldü. Aslında küçük bir çarpışma olmuş, ama savaşın kaderi de orada yazılmıştı.

Küçük Sao bir gün babasının çalıştığı ve müşterilerin çoğunlukla izinli denizciler olduğu berber dükkânına geldi. Saat ilerlemişti ve içerde müşteri yoktu. Sao kararmış aynaya bakınca, babası birden ağlamaya başladı. Sao sessizce sarıldı babasına.

Babası, Thu Van'ı düşündüğünü gösteren yumuşak bir sesle, "Amerikalılar gerçekten aptalmış," dedi. "Bizi Frânsızlar yenemediğine göre kimsenin yenemeyeceğini anlayamıyorlar mı?"

Sao her zaman yanında annesinin bir fotoğrafını taşırdı. Gelecek kuşaklar ve propaganda için çekilen o ciddi fotoğraflardan biriydi. Annesinin üstünde siyah tulum, başında hasır şapka, elinde tüfek vardı. Umut dolu yüzü gülümsüyordu. Bu onun son fotoğrafıydı ve Sao ömrü boyunca onu hep yanında taşımıştı. Çarpışmaya gittiğinde yoldaşlarına gururla gösterirdi.

Annesi nasıl böyle umut dolu olabiliyordu? Sao en çok buna gıpta ediyordu işte. Kendisininki bir zenginin yerleş-

miş, rahat dünyasıydı, ama geleceğe umutla bakmayı gerektiren bir şey vaat etmiyordu.

İyice kurulanmıştı artık. Saatine bakınca epey geciktiğini görüp aceleyle giyinmeye başladı. Cüzdanını ceketinin iç cebine yerleştirdiği sırada telefon çaldı. Ayakkabılarını bağlarken birkaç kere daha.

"Özür dilerim Herr Sao, sizi resepsiyonda Profesör Meyer adında biri bekliyor."

"Yukarı gelsin," diye gülerek adamı cevaplayan Sao altın kol düğmelerini taktı.

Vlady, Ku-Damm'a kadar yürümüş, soğuktan yanakları kızarmıştı. Şimdi kendini zinde hissediyordu, vücudu da zihni de canlanmıştı âdeta. Asansör çatı katına çıkarken, yaklaşık on iki yıl önce eski DAC'de Dresden'de tesadüfen karşılaştıkları geceden bu yana geçen yılların, Sao'nun ve kendisinin hayatlarında meydana getirdiği değişiklikleri düşündü.

Sao odasının kapısını açmış, kapının önünde onu bekliyordu. İki arkadaş kucaklaştılar.

Sao gözlerinde muzip bir parıltıyla, "Profesör, sana ilk sorum şu olacak," dedi. "İşçiler şimdi hayatlarından memnun mu?"

İkisi de güldü.

"Bütün işçiler senin gibi yaşayamaz, Sao."

Asansörle alt kata inip Istakoz Bar'a yürürlerken, Vietnamlı, "Yazık," diye güldü. Havyar, ıstakoz ve şampanya ısmarlarken, Halong Körfezi'nde deniz ürünlerinin çok daha iyi olduğundan söz açtı. Vlady bir biftek ve salatayla yetinmişti. İki günde iki iyi yemek. Yeni dünyada değeri yükseliyor olmalıydı.

Daha sonra Sao'nun dairesine dönünce bir şişe konyağı paylaştılar. Birden duygusallaşan Sao, arkadaşına para, Ber-

lin ya da Paris'te bir daire, Dresden'de kendi adına bir enstitü, Münih ya da Viyana'da bir yayınevi veya Vlady'nin isteyeceği her şeyi teklif etti.

Vlady minnetle gülümsedi ama başını hayır anlamında sağa sola salladı.

"Beni iyi dinle, Vlady. Sen benim hayatımı kurtardın. Bunu unutur muyum sanıyorsun? Şimdi zenginim. Hayal bile edemeyeceğim kadar çok param var. Ben öldükten sonra karımla çocuklarıma yeter de artar bile. Üstelik para hâlâ akıyor. Sana yardım etmek istiyorum. Sorun nedir, Vlady? Ahlaki bir ikilem mi? Ha? Neden?"

"İkilem ahlaki değil, varoluşsal. *Nasıl* yaşadığın *yaşayıp yaşamamaktan* daha önemli. Gerhard bu sorunu kendisini Jena'da bahçesinde ağaca asarak çözdü, ama ben..."

"Ama sen öyle değilsin, Vladimir Meyer." Sao sanki savaş tutsağıymış gibi yakaladı dostunun kolunu. "Sen öyle değilsin. Senin pes edeceğine inanamam. Tamam, Batı'dan gelen orospu çocukları seni işten attılar. Ama sen de onlarla mücadele etmelisin. Karşı mücadeleni ben finanse edeceğim. Bana yıllar önce öğrettiğin Brecht'in sözünü hatırlıyor musun? *'Rüzgâr çıkarsa yelken açar; yelkenim yoksa branda ve direklerden bir tane yaparım'.*"

Vlady gülümsedi.

"Hiç rüzgâr olmadığı gibi, denizde, söyleyecek tek şarkıları olan dev gemiler kol geziyor. O şarkı da Brecht değil, *'Deutschmark, deutschmark über alles'* Birleşme bunların başına vurdu, Sao. İçlerinden bazıları ne diyor, biliyor musun? Büyümezsek daha da küçülürmüşüz."

Sao, Vlady'yi öfkeli gördüğüne sevinerek gülümsedi. SDP'yi ima ederek, "Ya salyangozlar?" diye sordu. "Genç Karl iyi yolda, ki buna çok seviniyorum. Şansölyelikte bir dostum olursa işlerim iyice genişleyecek. Senin sadece biraz

sakinleşmeye ihtiyacın var, Vlady. Yeni Almanya Dördüncü Reich'ın cenini değil. Bazı budalalar böyle hayal ediyor olabilir, ama Almanya burjuvazisi aynı yanlışı ikinci kere tekrarlamaz. Asla. Ben SDP'nin bir daha kazanacağından eminim."

"Daha zamanı var. Gerilemeyi durdurmak için beyin nakline gerek var. Aman neyse, ölü politikadan ve ölü politikacılardan çok konuştuk. Senin paranın nereden geldiğini öğrenmek istiyorum, Sao. Ve gerçeği istiyorum, ona göre."

Sao gülümsedi. "Unuttun mu yani? Sana her şeyi anlatmıştım. Kendimi, ailemi, paramı. Her şeyi. Beraber geçirdiğimiz o haftayı unuttun mu? Birleşmeden önceki hafta. Unutmuşsun anlaşılan. Özgürlük ve demokrasiyle sarhoştun. Onunla kıyaslanınca benim hayat hikâyem önemsiz görünüyordu. Neyse, boş ver. Sen haklıydın. Önemsizdir. Vlady, yan odaya geçip Batı tarafına bir telefon etmeliyim. İşle ilgili. Uzun sürmez. Sen bir konyak daha iç. Anlatacağım çok şey var."

Vlady kızmıştı. Saatine baktı. On ikiyi otuz yedi geçiyordu.

"Pis telefonlarını daha sonra edersin. Ben önce gerçeği duymak istiyorum. Hiçbir şey unutmadığımı da ekleyeyim. Sadece hayat hikâyene yeni bir bölüm eklendi galiba. Haklı mıyım?"

Sao koltuğuna yaslanıp içini çekti. "Eh," diyerek kadehini doldurdu.

"Cevap ver, Sao. Para *şimdi* nereden geliyor? Uyuşturucu mu, silah mı?"

İki adam birbirlerine baktı. Vlady arkadaşının gözlerinden sıkıntılı bir gölgenin geçtiğini gördü. Ardından bunaltıcı bir sessizlik oldu. Sao, sonsuzluk gibi gelen bir sürenin sonunda konuştu.

"Ben asla uyuşturucuya bulaşmam, Vlady. Asla. Ama eski ortaklarının Pakistan ve Kolombiya'da sık sık tatile çıktıkları doğrudur. Yalnız ben gitmedim, Vlady."

"Şu halde silah kaçakçılığı?"

"Çok eski kafalısın, Vlady." Sao bir kahkaha attı. "Tank, füze, savaş uçağı, evet. Ama kaçakçılık, hayır! Alır satarım. Çinliler füze mi istiyor, Alma Ata'ya gidip Kazaklarla anlaşma yaparım. Sırplar tank ister. Irak'ın MIG uçakları için yedek parçaya ihtiyacı var. Her istediklerini vermeye çalışırım. Arz-talep meselesi, Vlady. Piyasa kuralları. Senin koyu bir nefret beslediğin kapitalizm dünyayı fethetti artık."

"Senin dünyanı belki, ama başka bir dünya daha var, Sao." Vlady sesindeki kırgınlığı belli etmemeye çalışıyordu. "Bir süreliğine batmış olabilir ama yine yükselecek. Bunu senin unutmana şaştım doğrusu. Sıradan insanların onca fedakârlığından sonra."

"Kumlar insanların üstüne üstüne geliyorsa, çekilip gitmek gerek. Eski bir Çin atasözü bu, Vlady. Fedakârlık mı? Biz Vietnamlılar bunu herkesten iyi biliriz. Ben on altı yaşımdayken Hanoi'de Komünist Gençlik Tugayı'na katıldım. Bir yıl sonra güneyde savaşıyordum. Bütün yakın arkadaşlarımın öldüğüne tanık oldum. Bir keresinde beni bile ölü sanıp bıraktılar. Enkazın içinde değerli öteberi arayan bir köylü ailesi benim hâlâ soluk aldığımı anladığı için buradayım şimdi. Beni en yakın UKC müfrezesine götürmüşler. Oradan Kamboçya'da bir hastaneye. Sonra da dönüp Saygon'un düşüşünü gördüm. O zaferi hak etmiştik, değil mi? Fedakârlıkmış!..

"Bazen buna değip değmediğini düşünürüm. Biz iki milyon insan kaybettik, Vlady. Ne uğruna? Daha iyi bir gelecek kurmak uğruna mı? Buna artık çocuklar bile inanmıyor ve çok az öğretmen aynı şeyin tekrarlanmaya değer olduğunu düşünüyor. On iki yaşımdaki halimi hatırlıyorum. Köylerimiz kasabalarımız Amerikalılar tarafından gece gündüz bombalanıyordu. Öğretmenimiz, düşürülen Amerikan uçak-

ları hakkında ev ödevleri verdiğinde gurur duyardık. O ölüm ve yıkıma rağmen neden gururlu, hatta mutluyduk, Vlady? Çünkü bir şeye inanıyorduk. Bırak yeni dünya piyasasını, eski Doğu Avrupa'da bile köle işçi olacağımızı hayal ettiğimiz için değil herhalde. Demek istediğim, buraya varacağını bilseydik 1975'ten çok önce Washington'la anlaşma masasına otururduk.

"Amerikalılarla birlikte kaçan bütün spekülatör ve parazitler yavaş yavaş geri dönüyorlar. Otuz yıldır savaştığımız sömürücüler. Onun için soruyorum sana: Buna değer miydi?"

Vlady inandırıcı bir itiraz gelmeyeceğini görerek saldırıyla karşılık vermek istedi. "Ya plütonyum kaçakçılığı, Sao? Sende ahlaki bir kısıtlama yoktur herhalde... Eğer piyasa kuralları işliyorsa, o zaman büyük bir talep olduğunda neden plütonyum da satmayasın? Bombayı herkese ver, bakalım!"

"Sen kızgınsın, dostum. Vlady, lütfen, bilerek anlamazlıktan gelme. Ben bir hilkat garibesi ya da canavar değilim. Yaşamak için çalışıyor ve iyi yaşıyorum. Hepsi bu. Hanoi ya da Hue'ye dönüp küçük bir kitapçı dükkânı açsaydım, bir parti bürokratı, bir pezevenk ya da sokak satıcısı olsaydım daha mutlu mu olurdum? Bana ellerini kirletmekle kendi boğazını kesmek arasında bir hayat sahası olmadığını söylemeye kalkma. Hayır dostum, ben ne plütonyum işi yaparım, ne de kimyasal silah. Benim yaptığım silah işi bunların dışında."

Vlady soğuk bir bakışla süzdü arkadaşını.

"Bana inanıyor musun?"

"Evet," dedi Vlady. Sao'nun gerçeği söylediğini hissediyordu. "Peki, şu anda neden buradasın?"

"Eski Kızılordu hâlâ burada, değil mi? Generaller satmak istiyorlar, ben de almak. Irak'tan büyük bir sipariş var. Ödeme dolarla yapılacak. En azından bir Rus generali Berlin'de kalacak. Sana bunu vaat edebilirim."

Sao birden sustu. Arkadaşı çok uzaklardaydı. Vlady bu yüzyılda, çaba harcamaya değer bir şey olup olmadığını düşünüyordu. Rus Devrimi ve Vietnamlıların destansı direnişi, New York Borsası önünde diz çökmeyle sonlanmıştı. Sao'nun sesi düşüncelerini böldüğünde Rusya'da ölenlerin sayısını düşünüyordu.

"İşte, sana her şeyi anlattım, Vlady. Neden sana bir yayınevi alınama izin vermiyorsun, ha? Olmaz mı? Kitaplar şu anda konserve somon gibi bir meta. Arkadaşın Christa Wolf gibi, gidip Amerika'da mı yaşamak istiyorsun? Ha? Onu da ayarlayabilirim. California Üniversitesi'nde dostlarım var."

"Hayır! Christa kovulmuştu, seni namussuz! DAC yaşarken işlerine geliyordu. O zaman ihtiyaçları vardı. Christa soylu bir vahşiydi. Şimdi DAC'de her şeyin, ama her şeyin kirli olduğuna inanmak için onu yok etmeleri gerek. Üstelik bunu yapanlar, savaştan sonra yeni devletlerini yönetmek için eski Nazilerin binlercesine iş veren insanlar. Nazi savaş kahramanları Luftwaffe'de hâlâ anılıyor. Buradaki her şeyden çifte standardın pis kokusu yayılıyor."

"Sen hayatını nasıl sürdüreceksin, Vlady?"

"Bilmiyorum. İnsan ölene kadar o anki durumunda yaşar. Bugünlerde çoğu insan bunu yapıyor. Benim açımdan bir cangılda yaşamaya benziyor. Senin de tanıdığın Gerhard bu koşullarda yaşamak istemediğine karar verdi. Ve sen Sao, sen öyle değiştin ki..."

"Sen hiç arkadaşsız kalmadın, Vlady."

"Ama o günlerde arkadaşlığın bir anlamı vardı. Şimdi insan birine rastlıyor ve sonra onu sonbaharda ağaçların yapraklarını dökmesi gibi bir yana fırlatıp yoluna devam ediyor."

Sao gülümsedi. Vlady'yi bu kadar sevmesinin bir sebebi de siyasal konumunun saçmalığını görmesiydi. Vlady üni-

versiteden atıldıktan sonra, Batı'dan ve Sovyetler Birliği'nden arınmış bir Doğu Almanya hayali bir karabasana dönüşmüş olsa da, Sao, arkadaşının tarihin kısa süre önce son verdiği diyalektik savaşta çarpışmaya devam ettiğini görüyordu. Ona en çok istediği şeyin, Vlady'nin sadece arkasında duran şeyi görmek için bile olsa bakmaya devam ettiği aynayı parçalamak olduğunu söyleyemezdi. Bu adımı Vlady'nin kendisinin atmasını istiyordu.

"Sana yardım edeyim, Vlady. Lütfen."

Vlady uzun bir sessizlikte dikkatle düşündükten sonra sakin bir tonla konuştu. "Benim için yapabileceğin tek şey var, Sao."

Divanın üzerine uzanmış olan Sao şaşkınlıkla doğruldu.

"Nedir o?"

"Babam. Onun nasıl öldüğünü ve kimin öldürdüğünü bilmek istiyorum. Moskova'daki ilişkilerinle bana KGB arşivlerinden onun dosyasını alabilir misin?"

Sao sevinçle gülümsedi. "Elbette. Alman markı her şeyi satın alabilir. Bugünlerde koca kentler alınıp satılıyor. Sense sadece bir-iki kâğıt parçası istiyorsun. Sorun değil. Tarih satın almak, emlak satın almaktan kolay. Mafya arşivlerle ilgilenmiyor. İstediğini alabilirim. Yalnız bana ayrıntıları ver. Elinde fotoğraf var mı?"

Vlady evet anlamında başını salladı.

"İyi. Yarın getir."

"Bu kadar kolaysa annemin dosyasını da alabilirsin belki," dedi Vlady. "Bari, hikâyenin tümünü öğreneyim."

"Anlaştık." Sao güldü. "Aklına başka bir şey gelirse, lütfen bana haber ver. Son olarak, Vlady, rica ederim sana başka türlü de yardım etmeme izin ver."

Vlady kalkıp Sao'nun karşısında şakayla eğildi. "Yarın görüşmek üzere."

Sao arkadaşını kucakladı. Vlady kolları arasından sıyrılırken, "Sen benim hayatımı kurtardın, bırak da şimdi ben seninkini kurtarayım," diye fısıldadı.

Vlady'nin gözleri güldü, hafifçe başını salladı. Bu bir minnet ifadesiydi. Sonra Sao'nun odasından çıktı. Kempinski'den çıkınca kendisini de şaşırtan bir davranışla taksiye bindi. Saat gecenin iki buçuğuydu. Evine girince soyundu, ama o sırada başına korkunç bir ağrı saplandı ve uyku, zalim uyku, bir türlü gelmek bilmedi.

Önce eski Sovyetler Birliği ve eski Çekoslovakya'daki arkadaşlarını düşündü. Uzun zamandır hiçbirinden haber alamamıştı. Kim bilir, kaçı şimdi yeni Avrupa denen o çılgın dönme dolaptan aşağı düşmüştü? Yeni zenginler. Yeni özgürler. Eski dostlarından herhangi biri, bu iğrenç ve karmaşık *fin de siècle*'in* öncülerinden olabilir miydi? Yoksa onlar da kendisi gibi bu gösteriden uzak kalmayı seçerek iç sürgünler mi olmuşlardı? Önemli olan sağ kalabilmekti. Başını bir battaniyeyle örtmek ve bu kirli yağmurun dinmesini beklemek.

Sao'dan istediği şey konusunda kuşku duymaya da başlamıştı. Gerçekten daha fazlasını bilmek istiyor muydu? Belki geçmişin korunmuş ve saklanmış olması daha iyiydi. Babası olarak bildiği insanın bambaşka biri olduğunu öğrenmesi neyi değiştirecekti? Bütün bunların anlamı neydi? Hiçbir şey değişmeyecekti ki. Hayır, değişecekti. Belleğin ıstırap verici işkencesine son verecekti. Yüzyıl lanetliydi, ama o yine de bilmek istiyordu. Ne kadar çaba harcasa da geçmiş hiç yaşanmamış gibi davranamaz ve kendisini şimdiki zamandan tümüyle koparamazdı. Kafasının içindeki çelişkiler sonunda onu yorgun düşürdü ve uyuyakaldı.

---

*) (Fr.) On dokuzuncu yüzyılın sonunu ve o dönemin çürümesiyle yozlaşmasını anlatan bir terim. (y.n.)

ALTI

1913 yılı. Çöküşün arifesinde olan bir imparatorluğun başkenti Viyana'da hiçbir şey değişmemiş sanki. Şehrin sakinlerinde belirgin bir panik yok. Yeni yıl kutlamaları her zamanki kadar neşeli. Strauss valsleri burjuva çevrelerde ve halkın arasında popülaritesini koruyor. Schoenberg'in yeni müziğini sadece küçük bir azınlık dinliyor ve sadece günlük gerçeklerden çok uzak bir öncü grubunca benimseniyor ya da öyle görünüyor. Büyük devletler arasındaki yaklaşmakta olan çatışma bütün bunları değiştirecek, ama bu *belle époqe** Viyanasında çoğunluğun yıkıcı bir savaşı düşünmediği de açıkça ortada.

*) (Fr.) 1890-1914 arasındaki dönemde, I. Dünya Savaşı'nın yıkıma uğrattığı hayat tarzının doruk noktası. (y.n.)

İmparatorluğun dış bölgelerinden gelen öğrenciler üniversiteye hâlâ kabul ediliyordu. Ludwik de Lisa'yla böyle tanışmıştı. İkisi de on dokuzuncu doğum günlerini kutlamamıştı. Lisa arkadaşlarıyla bir kafede otururken, Ludwik onun yüz hatlarının bir gülümsemeyle değiştiğini gördü, ardından derinden gelen bir kahkahanın çınlamasını duydu. Kızın güçlü, biçimli bir yüzü, geniş alnı, delici mavi gözleri, topuz yapılmış, gür kumral saçları vardı. Siyah bir elbise giymiş, boynundaki ipekli eşarp gümüş bir broşla tutturulmuştu.

Ludwik başkasına bakınırken, kız onun bakışını yakalayıp kaşlarını çatana kadar gözlerini ayırmadı. Ludwik ilk bakışta yakışıklı sayılmazdı. Gözleri güzel olmakla birlikte, biraz kısa boylu ve tombuldu. Lisa'nın mükemmeliyetçi yanı, ince ve heykel gibi biçimleri tercih etmesiydi. Üstelik delikanlının kara saçları seyrelmeye başlamıştı; Lisa onun birkaç yıl içinde iyice kel kalacağını düşünerek başını çevirdi. Ludwik'se ısrarla bakmaya devam etti. Sonra, Lisa'yı büyüleyen ve dikkatini yeniden ona yönelten, genç erkeğin sesi oldu; konuşmaya başladığında kişiliğinden yayılan gücü hissetti. Yine de kız hâlâ direniyor, oğlansa yenilgiyi bir türlü kabullenmiyordu.

Böylece bir ömür boyu kadar uzun gelen yorucu kur günleri başladı. Hafta sonları geldiğinde ikisinin de bütün enerjisi ve duyguları tükenmiş oluyordu. Viyana sokakları Ludwik'in gözünde yeni bir anlam kazanmıştı artık. Duygularının yoğunluğu nedeniyle birbirlerine söyleyecek fazla bir şey bulamadan saatlerce yürüyorlar, ayrılma saati gelip çatınca tek kelime bile konuşamamış olarak içlerinden birisinin sessizliği bozmasını bekliyorlardı. Eve dönünce Ludwik kaybedilmiş o günü zihninde yeniden yaşar ve dolaştıkları sokakları hayal ederdi. Lisa şurada gülmüştü, orada el ele tutuşmuşlardı, Zentrale'ye yaklaştıkları sırada bir kavga daha et-

mişlerdi. Kendisi heyecanını bastıramadığından bir şey yiyememişti, Lisa'ysa kahvesinin yanında pasta ısmarlamıştı.

Ludwik daha tanıştıklarının haftasında ilanı aşk etmişti kıza. Lisa direnmiş, sezgilerine bakarak bu erkeğin tehlikeli olabileceğini düşünmüş, bu yüzden onu sevmediğini ve asla sevmeyeceğini söylemişti. Ludwik'in yüzü sararmış, ama hiçbir şey söylemeden kalkıp uzaklaşmıştı.

Lisa on beş gün saklandı, birbirlerini görebilecekleri kafelerden uzak durdu, hatta eski sevgilisiyle sıkıntılı bir-iki gün geçirdi. Eski sevgilisi onu yeniden ayartmaya çalışınca Ludwik'i ne kadar özlediğini anladı. Bütün gün onu düşünüyordu. Daha fazla direnmek yararsızdı. Eski sevgilisinden ayrılıp Ludwik'i bulmaya gitti.

Bir öğleden sonra Lisa'nın odasında seviştiler; vakit akşamdı, sonra gece oldu. Kızın kollarının arasında yatan Ludwik bir şey söylemeye çalışırken Lisa hemen eliyle onun ağzını kapattı.

"Şşşt. Bu gece acıdan söz etmek yok."

"Neden?"

"Acılı günlerimiz geride kaldı artık."

Ludwik yatışmıştı ama melankolisi tamamen ortadan kalkmamıştı. "Yarının ne getireceğini kim bilebilir?"

"Asıl önemli olan *bu* gece, Ludwik. Farzet ki bu gece gökyüzünde birer ilahız."

Üzüntü yüklü anılarını maziye gömmüşler, dün ile yarın arasındaki çizgiyi silmişlerdi. Geçmiş adına yakınmak ve gözyaşı dökmek yoktu. Kızın son derece romantik havası Ludwik'i hem şaşırtmış hem ona da bulaşmıştı. Sevinçten uçmuş bir halde gülmeye başladı.

Lisa onu dünyaya mutluluğunu haykırmaya hazırlandığı pencerenin önünden çekti. Ludwik kızın gözlerini öperken, Lisa, "Kaderin ne getirip getirmeyeceğini düşünüp kaygılan-

manın ne anlamı var?" diye erkeğini teselli ediyordu. "Bu seni mutlu mu ediyor?"

İkisi de rahatlamış, birbirleriyle sarhoş olmuşlardı. Henüz çok gençtiler. Bir değişiklik olmuştu tabii, ama Ludwik ne zaman ilişkilerinin yeni ve daha üst bir aşamaya geldiğini düşünmeye başlasa, Lisa aralarına yeni duygusal engeller dikiyor ve içine kapanıyordu. Kendisini ne ona ne de başkasına borçlu hissetmek istiyordu. Çok erkendi daha. Düşünecek zamana ihtiyacı vardı. Birbirlerinden ayrı yaşamaya dayanıp dayanmayacaklarını anlamak için bir-iki ay ayrılmalarını teklif etti.

"Sana âşık olmaktan korkuyorum, Ludwik. Sebebini bilmiyorum. Sadece korkuyorum. Lütfen, sabırlı ol."

Ludwik ilk önce öfke krizlerine girip hakaretler yağdırdı. Kıza önce anlamadığı Yidiş diliyle, sonra da iyi bildiği Lehçe ve Almanca olarak küfürler etti. Derken sakinleştiler ve ayrılmaya karar verdiler. Ludwik insanüstü bir çaba gösterip kızdan uzaklaştı.

Bir gece Krystina'nın odasındaki toplantı bitip de diğerleri gittiğinde Ludwik derdini kadına açtı. "Kalbimin çevresine tuğladan bir duvar ördüm. Onun topçu ateşi başlamadan önce surlarımı güçlendirmem gerek. Sanırım o benim kalbimi fethetmek değil, sadece surları yıkmak istiyor."

Krystina durumu çok iyi anlıyordu. Tam bir dinlenme, hava değişimi ve yoğun siyasal çalışma önerdi. Krystina devrimci heyecanın her türlü arzuya baskın çıkacağı tezine yürekten inanırdı. Böylece Ludwik Varşova'ya gitti. Orada yaşlı bir Yahudi matbaacıdan sahte belge ve pasaport yapmayı öğrendi, ama kalpazanlığın yollarını öğrenmeyi başaramadı. Adam bunun için özel bir yetenek gerektiğini ve ne yazık ki genç adamın bu yetenekten yoksun olduğunu söylemişti. Ludwik bir aylık yoğun eğitimden sonra Viyana'ya döndü.

Krystina'nın Dzherjinsky'den* istediği sahte pasaportlarla talimatları getirmişti. Ludwik ona kendi eliyle yaptığı pasaportları gururla gösterdi. Krystina da onu kutlamayı ihmal etmeden başka acil işler verdi. Ludwik bütün enerjisini, içindeki minnet duygusuyla, tamamen yeraltında yürütülen siyasal çalışmalara hasredecekti.

Krystina bir gün, "Tedavi yararlı oluyor mu?" diye sordu.

Ludwik hiç konuşmadan başını salladı.

Lisa ise aradan birkaç hafta geçince Ludwik'i her şeyden çok istediğini anlamıştı. Erkeğini iyiden iyiye özlüyordu. Hayatından bir ışık çıkıp gitmişti sanki. Eski esprilerini hatırlayıp gülüyor, konuşmalarını kafasında yeniden yaşıyor, mektuplarını baştan sona bir daha okuyor, her gün yeni bir mektup yazıyor, ama bir türlü cevap alamıyordu. Bir cuma sabahı içinden bir ses Ludwik'in Viyana'da olduğunu söyledi. Bunun üzerine her gün Café Zentrale'ye gitmeye başladı. Ludwik'in kahveye geliş saatini bildiğinden, onu yolda yakalamayı umuyordu; ancak Ludwik ile diğer dört L'nin gündüzleri kahveye gitmeyi bıraktıklarını bilemezdi.

Çok sıkıntılı ve umutsuz olduğu bir gün, kahvede akşama kadar kalıp kederini şekersiz kahveyle boğmaya çalıştı. Ludwik belki hâlâ Polonya'daydı, belki hayal gücüyle gerçeği olmasını istediği gibi kurmaya çalışıyordu. Café Zentrale bir katedral örnek alınarak inşa edilmişti. Her tarafta sütunlar vardı. Lisa ön kapının yakınındaki köşe masasında otururdu, oradaki iki sütun kendisini gözlerden saklardı. Buradan Krystina ile beş L'nin genellikle oturmayı tercih ettikleri masayı rahatça görebiliyordu.

Lisa'yı uzaktan gözlemleyen birisi, güzel kadının durmadan bir şeyler yazdığını görür ve bir yazar olduğu tahminini yürütürdü. Aslında kız sadece bir şeyler karalıyor, kaleminin

*) Sovyet gizli polisi Çeka'nın kurucusu. (y.n.)

çizdiği dairelerle kafasının içindeki bunalımı kâğıda aktarıyordu.

Düşüncelere dalmış Lisa toparlanıp saatine bakınca bir küfür savurmamak için kendini güç tuttu. Dokuza beş vardı. Dışarısı karanlıktı. Tam çıkmaya hazırlanırken Ludwik'i Krystina'yla kol kola içeri girerken gördü. Arkalarından da diğer L'ler geliyordu. Hepsi kahkahalarla gülmekteydi. Lisa öfkeden çılgına dönmüştü. Gözlerinden yaşlar süzülüyordu. Öfke, çaresizlik ve kıskançlık ile rahatlama arası bir şeydi hissettikleri. Öyle bir lafa dalmışlar ki kendisini görmemişlerdi. Topluca her zamanki masalarına oturdular.

Lisa Ludwik'in sırtına bakıyor, aynı zamanda duvardaki aynadan yüzünün bir kısmını görüyordu. Ludwik neden üzgün değildi? Krystina onları bu kadar güldürmek için ne söylemişti? Aşkın yerini yeniden öfke almak üzereydi. Tam erkeğin dikkatini çekmeden dışarı çıkmayı düşünürken Ludwik birden döndü ve kendisine baktı. Bir an gözlerine inanamayarak bakıştılar. Sonra Ludwik büyülenmiş gibi kalktı, Lisa'nın masasına yürüdü ve karşısına oturdu. Duyguları yüzlerinden okunuyordu, ikisi de konuşamıyordu. Aşklarının ateşi azalacağı yerde ikisini de pençesine almıştı. Lisa başıyla bir hareket yapınca Ludwik ne demek istediğini anladı. Krystina ile dört L'nin meraklı bakışları altında kahveden ayrıldılar.

Doğruca Lisa'nın odasına gittiler. Üzerlerindeki çöken ağırlık kalkmaya başlamıştı. Tutkuları yeniden ve bu kez tropik bir fırtına gibi patlamış, havayı karşılıklı suçlamalardan temizlemiş, kendi budalalıklarına gülmeye yöneltmişti. İçlerinden biri yarı özür dileyip yarı açıklama yapmaya, duygularının gelgitini analiz etmeye kalkıştığında diğeri hemen sözünü kesiyordu. Lisa bunu erkeğini öperek yapıyor, dudakları ve dili daha fazla konuşmayı gereksiz kılıyordu. Ludwik

de ona uymaya karar verdi. Sabah aşırı bir sevecenlikle uyanmıştı. Kızın başını okşadı, meme uçlarını öptü, okşadı, sonra da ısırdı.

"Seni seviyorum, Lisa."

Lisa ona bakıp dalgın bir tavırla gülümsedi. Ludwik'in kalbi duracaktı sanki. Bir duygusal çatışma döngüsü daha mı bekliyordu onları?

"Ödevim konusunda kaygılıyım. Profesör Loew geçen hafta iade etmeliydi. Sinir sistemi hakkında ve..."

"Lisa!" diye bağırdı Ludwik. "Benim sinir sistemim daha fazla itiraza dayanamaz!"

İkisi de güldüler ve yeniden sevişmeye koyuldular. Tatlı anılar Tuna gibi akıyordu.

"Landtmann! Ludo'yu hatırladın mı?"

Ludwik gülümsedi. Lisa da. İlk kez karşılaştıkları 1913 yılı. Arşidük henüz Saraybosna'yı ziyaret etmemişti. Viyana yüzeyden bakıldığında her zamanki gibi sağlam görünüyordu, oysa alttan alta çatlaklar oluşmaya başlamıştı.

Lisa, Café Landtmann'da tıp fakültesinden sevgilisi olan gençle oturuyor. Fincanları yarı yarıya boşalmış, masanın üstündeki dolu su bardaklarına el sürülmemiş. İçeriye elinde *Arbeiterzeitung* gazetesi olan yırtık ceketli, kareli gömlekli, pantolon paçaları kısa, siyah çoraplı, aksi yüzlü bir genç giriyor. Görünüşündenöğrenci olduğu belli, ama Landtmann'da daha önce hiç görülmemiş. Sonra Lisa'ya bakıp gülümsüyor. Lisa bir gülümsemenin bir yüzü böylesine değiştirebileceğine inanmıyor. Sevgilisi kulağına, "Seni tavlamaya çalışıyor," diye fısıldıyor. "Konuşmaya nasıl başlayacak dersin?"

Lisa cevap veremeden, Ludwik masalarına yaklaşmış bile. Güçlü bir Polonya aksanıyla Almanca konuşuyor.

"Özür dilerim, Fraulein. Böyle bir havada iki başlı kartallar bile erir."

Çok özgün bir giriş bu. Lisa kahkahayı basıyor ve gülmesini bir türlü durduramıyor. Arkadaşı da ona katılıyor, kendine hakim bir şekilde. Ludwik'in yüzündeki gülümseme kayboluyor. Lisa'ysa kontrolden tümüyle çıkmış. Birden yandaki masadan gelen bir ses, ilk karşılaşmalarının arasına giriyor.

"Bir kartalı eritmek için bir gazeteden daha fazlası gerek."

Ludwik kurşun yemiş gibi dönüyor. Siyah pamuklu bluzlu, uzun etekli, elli yaşlarında bir kadın. Omuzlarında beyaz ipekli bir şal, başında kırmızı hasır şapka var. Gözleri Ludwik'i delip geçiyor. Ludwik kızarıyor. (Evet, gerçekten kızarmıştı.) Sonra Lisa'yla arkadaşından acele özür dileyerek kadınla birlikte kahveden çıkıyor.

Şimdi de çok yakın olan, ama sonsuzluk kadar uzak görünen olayı hatırlayıp gülmüşlerdi.

"Ah, hep böyle olabilse, Lisa. Başka ne isteriz?"

"Ya devrim? Unutuldu mu yoksa? Umarım bana karşı da aynı derecede vefasız davranmazsın."

Dışarda hava kararıyordu. Bütün günü yatakta geçirmişlerdi. Bunu fark etmek onları hem düşündürmüş hem de mutlu etmişti.

YEDİ

Hitler Sovyetler Birliği'ni istila ettiğinde ben dört yaşındaydım. O sırada babaannen Gertrude'la Moskova'daydık. Gertrude Moskova Radyosu'nun Almanca yayınlarına yardımcı olmak istemişti. Arkadaşları kendisine beni şehir dışına göndermesi için yalvarırken, Gertrude bir ara buna yanaşır gibi olmuşsa da ben ondan ayrılmayı reddetmiştim. Kıyameti koparmış, evdeği bütün kap kacağı kırmış, pencereden atlamakla tehdit etmiştim. Yarattığım ürkütücü sahneler etkili olmuştu. Hepsi korkmuşlardı, ben de Gertrude'un yanında Moskova'da kalmıştım.

Sana bir şey söylemek isterim, Karl: Karşılaştığımız insanların çoğunda en ufak bir korku yoktu. Hitler bizi birleştir-

mişti, bizler o korkunç temizlik ve tasfiyeler dehşetini, ölümcül kolektifleştirme girişimlerini unutmuştuk. Ben çok küçük olduğum halde insanların yüzlerindeki ifadeleri hâlâ hatırlarım. Belki bir hatırlama değil bu. Belki de benim anılarım, Gertrude'un bana o zaman ve Nazilerin yenilmesinden sonra söyledikleriyle iç içe geçmiştir. Bütün bunlar garip gelebilir, yine de savaş yıllarında Moskova'da kahkahalar hiç eksik olmamıştı. Sanki bu daha büyük felaketle, kendi yöneticilerimizin bize yaptıkları işkenceleri aşabilecekmişiz gibi.

Almanlar gelip şehrin varoşlarına dayanmıştı. Stalin'in halkı silahlandırması gerekiyordu. Benim on yaşında ve daha büyük arkadaşlarım vardı. Hepsine gerçek tüfekler verilmişti ve onlar da sokaktaki düzensiz savunuculara katılmışlardı. Ben de onlarla gitmek istiyordum ama, annem beni gözlerinin önünden ayırmıyordu. Onunla birlikte radyoya gidip, "Alman halkına, bütün Alman yurtseverlerine" hitabıyla başlayan ve bitmek tükenmek bilmeyen sıkıcı radyo konuşmalarını dinlemek zorundaydım. Evet, yurtseverler. Stalin'in konuşmalarının tonu artık tamamen milliyetçiydi, ama sersemler Alman 'yurtseverleri'nin çoğunun isteyerek ya da istemeyerek Nazileri desteklediklerini ve Moskova'da zafer kazanmayı umduklarını anlayamıyorlardı. Alman genelkurmayı, Napolyon'un yenildiği topraklarda Hitler'in başarılı olabileceğini umuyordu.

Stalin de Napolyon saplantısı içindeydi. Çar'ın Aydınlanma Çağı'nı süngüyle yaymaya çalışan Fransız general karşısındaki başarısı, kahramanca ve yurtseverce bir örnek sayılıyordu. O koşullarda, henüz idam edilmemiş olan Kızılordu generalleri de salıverilip cepheye gönderildi.

Gertrude akşamları eve geldiğinde bana çocukluğundan söz eder, Almanya'dan neden kaçtığını anlatırdı. Normal koşullarda olsa uyurdum, ancak onun heyecanı, gergin atmosfer, aynı blokta yaşayan sıradan insanların gerçek kahramanlıkları beni oturup dinlemeye zorluyordu.

Yıllar sonra hikâyelerinden bazılarını unuttuğumda onu tekrar tekrar sorguya çeker ve anlattıklarını kendi belleğimin bir parçasına dönüştürürdüm. Geceleri yatarken seninle de konuştuğunu tahmin ediyorum. O zaman sen yedi-sekiz yaşlarında olmalıydın. Ama o güler ve bana, "Senin Karl'ın bir burjuva olacak. Hep yanlış zamanda uyuyakalıyor," derdi.

Tabii burjuva olma hakkında her şeyi bilirdi. Yaz kokuları ona çocukluk günlerini çağrıştırıp her zaman çok sevdiği Münih'i hatırlatıyordu. Bana Schwaben'deki eski konağın büyük bahçesini anlatırdı. Yaban çilekleri ilk göründüğünde duyduğu heyecanı, çamların insanı dipdiri eden kokusunu.

Sevgilisi David'le Berlin'e gitmek üzere şehirden ayrılmadan birkaç gece önce, Ernst Toller'in devrimci oyunu olan -ki bir tür silaha sarılma çağrısıydı- Masse-Mensch'i görmeye gitmişlerdi. Gertie özellikle performanstan ziyade hikâyeden büyülenmiş bir halde dönmüştü.

O oyunu okudum da... Gerçekten berbat, Karl. Bir DAC yurttaşı olarak ben tiksinmiştim, ama babaannen farklı düşünüyordu. David'le kendisinin kalpleri ve kafalarını aynı anda fetheden koronun sözlerindeki çelik devrimciliği son ânına kadar aklında tutmuştu:

Biz, kule gibi yükselen kentlerin uçurumunda
ezelden beri hapsolmuşlar;
biz, mekanik ve alaycı sistemlerin
sunağına yatırılmışlar. Biz,
gözyaşı geceleriyle yüzleri örtülmüşler
ve ezelden beri anasız olanlar –
Fabrikaların uçurumlarından sesleniyoruz:
Ne zaman sevgiyle çalışacağız?
Ne zaman isteğimizle çalışacağız?
Kurtuluş ne zaman?

Toller'in oyunu Gertrude'un kararlılığını daha da pekiştirmişti. Asla Toller'in oyunundaki kadın gibi olmayacak, şiddetten asla kaçınmayacak, insani önyargıların üste çıkmasına izin vermeyecekti.

Gertrude babamla ilk kez Berlin'de karşılaşmış. Bana hikâyeyi tek bir ayrıntısını atlamadan defalarca anlattı. Hep aynı şekilde. Bu sırada sesi hafif tizleşir ve yapaylaşırdı. Kimi zaman o ıstırabın ardında neler yattığını merak ederdim.

Gertrude, Ludwik'i ilk kez Potsdamer Platz'daki Fürstenhof barında görmüş. Berlin'de soğuk bir Kasım gecesi: Kesin bir tarih vermek gerekirse, 7 Kasım. Nedense son cümlesi beni hep rahatsız etmiştir. Kesin bir tarih vermek gerekirse, 7 Kasım. 'Kesin olmayan 7 Kasım' diye bir şey olamaz ki, değil mi? Hepimiz o günün Rus Devrimi'nin yıldönümü olduğunu biliriz.

Gertrude gergin, sinirli ve aşırı heyecanlıydı. Ludwik, Komünist Enternasyonal'in ve Kızılordu'nun Dördüncü Dairesi'nin, yani askeri istihbaratın bir temsilcisiydi. Kendisiyse Alman Komünist Partisi'nin Berlin yönetiminin gizli işler için seçtiği altı üyeden sadece biri. Altısı da her şeylerini bırakmışlardı. Özel kimlikleri, milliyetleri, resmi parti üyelikleri gizliydi. Kendilerini dünya devriminin düşman hatları gerisinde çalışan gözleri ve kulakları sayıyorlardı. Ludwik daha önce Gertrude adında bir komünistle karşılaşmadığından, Gertie'nin ilk adını kullanmasına izin vermişti. Öyle biriydi işte. Garip, komik ve parti kurallarıyla çelişse bile arkadaşlarına sadık.

Ludwik bardaki kadın garsona abartmalı bir şekilde eğilerek selam verip, "Fraulein, en iyi Riesling'inizden iki kadeh lütfen," dedi. "Bugün 7 Kasım, çocuğumuzun altıncı doğum günü. Ve lütfen, siz de bize katılın."

"Teşekkür ederim, Ludwik. Çocuğunuzun adı ne?"

Ludwik bir an şaşırmış gibiydi. Sonra gülümseyerek kadehini kaldırdı.

"Vladimir'e içelim. Ona babasının adını verdik: Vlady."

Gertrude gülemeyecek kadar heyecanlıydı; hem Lenin ve Devrim hakkında böyle şakalar yapmak disiplinsizlik sayılmaz mıydı? Garson kız gerçi bir şey anlamamıştı ama, Gertrude onda kendisine yönelik bir saygısızlık hissediverdi.

İyi giyinme talimatı almıştı. Yeni çalışma alanında yarıproleter giysiler pek özendirilmezdi. Aslında Gertrude açısından bir sorun oluşturmuyordu bu. Ludwik'le ilk görüşmesi için kahverengi ceket ve etek, siyah tayt ve bej bluz giymişti. Bluzun yakasını bir zamanlar anneannesinin olan ametist bir broşla tutturmuştu. Düz ve siyah saçlarını topuz yapmış, sonra bembeyaz ensesinde toplamıştı. Masanın üzerinde duran gözlüğü çirkindi. Ludwik ona yeni bir gözlükçü tavsiye etmeyi unutmaması gerektiğini düşündü.

Ludwik kızın açık sözlü konuşmasına ve gözlerindeki gülümsemeye dikkat etmişti. Gözlerinde neden gölgeler vardı acaba? Ne tür sıkıntıları vardı? Dosyasını dikkatle okumuştu. Münih'i ve ailesinden koptuğunu biliyordu. Wedding'de David Stein'la kısa süren evliliğini de biliyor, fakat gözlerinin altında, ne makyajın ne de gözlüğünün saklayabildiği koyu gölgelerin sebebini bilmiyordu.

Gertie ise kendisinden pek büyük görünmeyen Ludwik'in Komintern'de böyle yüksek bir mevkiye nasıl geldiğini merak etmekteydi. Sıradan bir insana benziyordu. Gerçekten bir entelektüel olabilir miydi? Kendi hayalinde bir entelektüelin yüzünü ancak Rosa Luxemburg, Eugen Leviné, Karl Radek ve Leon Troçki gibi simalar doldurabiliyordu.

Düşüncelerinin ortasında birden duruverdi. Ludwik bir Orta Avrupa Yahudisi değil, Slav olmalıydı. Tahmini yarı ya-

rıya doğru çıktı. Ludwik'in annesi Rus, babası Galiçyalı bir Yahudiydi. Annesinden geniş alnını ve koyu sarı saçlarını almıştı. Gözleri babasınınkiler gibi maviydi ve güldüğü zaman yüzü kırışıyordu. Gertie, onun kaba köylü ellerinin ama bakımlı tırnaklarının olduğunu fark etti. Tütün lekesi yoktu. Parmaklarının biçimleri de kaybolmamıştı.

Ludwik yemek sırasında aniden suratını asıverdi. Yüzü sertleşti, gözlerine soğuk ve delici bir bakış yerleşti. Gertrude'a bir tek sebeple göreve alındığını söyledi: İngilizce, Fransızca ve Rusça konuşabilmesi sayesinde. İşi kolay olmayacaktı. Almanya içinde ve dışında sık sık seyahat etmesi gerekecek, iki hafta içinde teknik eğitim almak amacıyla Moskova'ya gidecek, sonra kendisine yeni bir pasaport verilecek, Alman partisiyle bağlarını hemen koparacak, üyelik kartını iade edecek, parti sempatizanlarıyla birlikte görülmeyecekti.

"Sevgilin var mı?"

"Bunun bir ilgisi olduğunu sanmıyorum."

"O da bir yoldaş mı?"

"Hayır!" Gertrude'un sesinde meydan okuma vardı.

"Ee?" Ludwik ısrarlıydı.

"İlla bilmek istiyorsan, fotoğrafçı. Bir Sosyal Demokrat, ama aktif değil. Yani..."

Ludwik gülümsedi.

"Çok iyi. Mükemmel. Güvenilir biri mi?"

"Ne için?"

"Zaman zaman ihtiyaç duyacağımız fotoğrafları çekmeye."

"Para alacak mı?"

"Elbette."

"Öyleyse güvenilir."

"David Stein'dan neden ayrıldın? İyi bir insan, iyi bir yoldaştı. Neden?"

"Şimdi bunun ne ilgisi var?"

"Her şeyin bir ilgisi var."

"Yine mutlaka bilmek istiyorsan, David bir başkasına âşık oldu. Sosyal demokrat bir doktora!"

"Biliyorum."

Gertrude gülmeye başlarken, Ludwik'in yüzü hâlâ asıktı.

"Özür dilerim. Öyle 'biliyorum' deyişine güldüm. Yeni sevgilisinin adı Gerda. David hep doktor olmak isterdi. Bavyera devrimi ona engel oldu. Gerda onun tıbba dönüşünü temsil ediyor. Şimdi Heidelberg'deler ve David'in öğrenim giderlerini Gerda karşılıyor. Gerçek aşk. Politikada artık aktif olmadığını duydum."

"Yanlış duymuşsun," dedi Ludwik buz gibi bir sesle.

İşte her şey, 1923 yılı Kasım ayının yedinci günü böyle başladı. O zaman birinin aklına gelip de Gertrude'a olayların nereye varacağını ve Ludwik'in sonunun nasıl geleceğini söylemiş olsaydı, herhalde alay eder ve delirmiş olduğunu düşünürdü.

Yalnız o zaman bile, kırgın ihtiyar Karl Kautsky gibi, kendisini dünyanın gerçekliğinden tecrit etmiş Bolşevik deneyinin ancak felaketle sonuçlanabileceğini bıkıp usanmadan tekrarlayan insanlar vardı. Usta polemikçi Lenin ve Troçki ona yazılarıyla cevap vermek zorunda kalmışlardı. Almanya'nın dört bir yanındaki parti üyeleri hararetle onaylayarak Lenin'le Troçki'ye desteklerini göstermişler ve *Dönek Kautsky ve Proleter Devrimi* ile *Terörizm ve Komünizm*'i gözlerine sokarak Sosyal Demokratları tehdit etmişlerdi.

Ya Ludwik? Gertie onu tanıdıkça -şakalarını, ani ruhsal değişimlerini, pırıl pırıl zekâsını, Moskova ve Berlin'deki komünist liderlerin güçlü ve zayıf yanları hakkında psikolojik görüşlerini ilk elden yaşayıp öğrendikçe- neden ve nasıl hızlı bir şekilde yükseldiğini anlamaya başladı. Ludwik çok özel biriydi. Yarı şair yarı komiser, yumuşak yürekli ve acımasız.

Puşkino'da güzel bir yaz gününü hatırlıyorum. Yelena Teyze ve kocası Mitya Amca dediğim dostlarımızın yanında kalıyorduk. Oğulları Saşa benim yaşımdaydı ve Moskova'da aynı okula gitmiştik. Mitya Amca atomu parçalamaya çalışan fizikçilerden biri olduğundan huzur içinde çalışabileceği özel bir daçası vardı.

Saşa'yla bir çam ağacına adlarımızı kazırken bize doğru koşan Gertrude'un sevinçli sesini duyduk, Saşa'nın annesiyle babası da neşeyle dans ederek arkasından koşuyorlardı.

"Kızılordu Berlin yolunda! Bu ne demek, biliyor musun Vlady? Savaşı kazandık!"

Sevinç içinde onlara baktık.

"Gerçek mi Mutti?"

"Doğru, oğlum." Mitya Amca kendinden emin bir tavırla sakalını sıvazladı. "Almanların işi bitti. Berlin üzerinde orak çekiç dalgalanacak artık."

"Ama biz Almanız," dediğimi hatırlıyorum. Hep birden gülmeye başladıklarında da kızmıştım; tıpkı bir soru sorduğunda annenle ben gülersek senin kızdığın gibi. Benim sözlerim Saşa'yı kaygılandırmıştı.

"Bizim generallerimiz bütün Almanları öldürecek mi?" diye sordu.

"Elbette hayır, salak!" diyerek azarladı annesi onu. "Sadece Nazileri öldürecekler."

Büyükleri dinlemekten bıkıp dere kenarına koştuk. Burada yüzüstü yatar, yüzlerimizi avuçlarımız içine alır ve önümüzden akan dereye bakarak saatlerce hayale dalardık. Duyulan tek ses kuşların ötüşü ve Jurassic çağı kayalarının arasından çıkıp aşağıdaki ırmağa giden derenin çağıltısı olurdu.

Güneş üzerlerinde parladığında rengi kızılımsı kahverengiye dönüşen koyu yeşil yosunlarla kaplı kaygan kayalara tırmanıp dereye atlardık. Dere çok sığ olduğundan bu yaptı-

ğımız yasaktı gerçi. İnsan buradayken Sovyetler Birliği'nin savaşta olduğunu, milyonlarca insanın öldüğünü, yüzlerce kasaba ve şehrin boş kabuklara dönüştüğünü ve hatta tam da o günlerde Kızılordu'nun Berlin'e ilerlediğini unutuyordu. Puşkino'daki o öğleden sonrasını hiç unutmadım. Hiç. Aradan yıllar geçtikten sonra o büyülü manzarayı hâlâ hatırlarım. Her şey çok sakindi. Gertrude nice sonra kendisinin de aynı duyguları hissettiğini söylemişti. Kötü anılarını bir anlığına buzdolabına kaldırmış gibiydi. Dereyle birlikte akıp giderken aklına üşüşen şeyler ulvi düşünceler, ütopyacı istekler ve benim geleceğimdi. O zaten hep kendi yoluna giderdi.

Gertrude, Stalingrad ile Leningrad'ın nasıl yerler olduğunu biliyordu. Moskova radyosu için General von Paulus ve onun yenilmiş Altıncı Ordu askerleriyle röportaj yapmıştı. Döndüğünde Almanya'yı nasıl bulacağını meraketmeye başlamıştı. Schwaben'i hatırladıkça, Heiny ile anne babası aklına geldikçe ağlıyordu, ben de koşup ona sarılıyordum. Birbirimize çok yakındık, senin anne babana olduğundan daha yakın. Zaman zaman bunun sebebini çıkarmaya çalışırım. Biz neyi yanlış yaptık, Karl? Hem ikimiz de eski rejimi savunmuyorduk. İkimiz de bir şeyleri değiştirmek için mücadele ediyorduk; ama şok tedaviyle, insan olduğumuzu göz önüne almadan bizi zorladıkları o zorunlu dekolektivizasyon için değil. Sen ve Ebert Stiftung'daki arkadaşların bile bunun başka bir biçimde yapılabileceğini görüyor olmalısınız.

Gertrude'un beni soğuk limonata getireyim diye daçaya gönderdiğini hatırlıyorum. Başka bir şey değil, sadece soğuk limonata. Benim için iyi anılarla dolu o günün nasıl sona erdiğini Gertrude daha sonra anlatacaktı. Limonatayı almadan bağırarak ona koştum.

"Mutti! Mutti!" Yaklaşınca gözyaşlarıyla ıslanmış yüzümü görüp beni kucakladı.

Soluğumu toparlamaya çalışarak, "Üç adam geldi, seni istiyorlar," dedim. "Askerler."

"Sakinleş. Geliyorum. Neden bu kadar telaşlandın, Vladimiro."

"Birinin Stalin yoldaş gibi kara saçları ve bıyıkları var. Kaçmamam için sımsıkı tutu beni. Sonra havaya fırlattı, hepsi güldüler. Birbirleriyle yabancı bir dilden konuşuyorlar. Sonra bana, 'Git anneni çağır,' dedi. 'Çabuk gelmezse o Alman kafasını kopartacağımızı söyle!'"

Gertie'nin yüzü solmuştu; biliyordu. Kendi titremesini önlemek için benim elimden sıkıca tuttu, daçaya doğru yürüdük. Gelenin kim olduğunu ve Vlady'yi neden öyle hayvan gibi sertçe tuttuğunu biliyordu. Midesi bulanıyordu.

Ben annemle içeri girmedim. Dışardan siluetlerini görüyor, seslerini duyuyordum. Gertrude'un da bıyıklı adamdan hoşlanmamış görünmesine sevinmiştim. Adam bizim kendilerini gözlediğimizi görünce tehdit edercesine yumruğunu salladı. Saşa'yla hemen ormana kaçıp saklandık. Askeri arabanın uzaklaştığını duyunca geri döndük.

"O adam kimdi, Mutti? Ne istiyordu?"

"Sus, Vlady! Sus. Yıllar önce beraber çalışmıştık."

"Zalim biri o," dedim.

Gertie bir çocuğun sezgilerinin doğruluğunun karşısında irkildi. "Umarım bir daha asla karşılaşmazsın onunla," dedi.

SEKİZ

Moskova 1924 Ocak ayında tarihinin en soğuk kışını yaşıyordu. Lenin'in öldüğü gün ısı eksi kırk dereceydi. Her yer donmuş, meydanlarda ateşler yakılmıştı. Haber yayılmaya başladığında insanlar ateşlerin çevresine toplanıyorlardı. Lenin Yoldaş öldü. Lenin Yoldaş öldü. Şehrin merkezinden ve kenar mahallelerinden gelen insan yığınları siyahlı kırmızılı elbiseler içinde ağır ağır ölü liderlerinin yattığı Sütunlu Salon'a doğru ilerliyorlardı.

Ateşlerden yükselen dumanın isi nedeniyle görüş mesafesi o kadar azalmıştı ki, çıngırakları durmadan çalan tramvaylar bile solucan hızıyla ilerliyordu. Buzla kaplı vagonlar, ya-

ya halkın daha hızlı yürümesi yüzünden sanki hiç hareket etmiyormuş gibiydi.

Ludwik, Lubiyanka Meydanı'ndan gelen müzik sesini duyuyordu. Dinamit patlamalarıyla biten Cenaze Marşı'ydı bu. Lenin'e ölümde bile huzur yoktu. Mezarını kazmak için donmuş toprağı dinamitle patlatıyorlardı. Hava artık kararmış, Moskova ve halkı kutup gecesine gömülmüştü.

Lenin'in naaşına doğru hiç ses çıkarmadan yürüyorlardı. Lenin'in yorgun yüzü çiçekler ve kızıl bayraklar ardına saklanmıştı. Ludwik'in yanaklarından aşağı gözyaşları boşanmaktaydı. Çıkık alınlı ve küçük elli ölü adamın önünden geçerken, Lisa koluna sıkı sıkı sarıldı. Birçok konuşmasını dinlemişlerdi. Ludwik Komintern toplantılarında onu yakından görmüş, zaman zaman da birkaç kelime konuşmuştu. Lisa şişmiş karnını okşayarak, doğmamış çocuğuyla konuştu.

"Bu tarihin tam göbeği. Anlıyor musun?"

Dışarı çıkarlarken Ludwik, Gertie'yi gördü; siyah bir elbise giymiş, başına kırmızı bir eşarp geçirmiş, yaşlardan ıslak yüzü üzüntüden çarpılmıştı. Onu kolundan tuttu ve hep birlikte Kızıl Meydan'dan uzaklaştılar. Savaş, devrim ve iç savaş; görüp geçirdikleri şeyler başka hangi kuşağa nasip olmuştu? Mumlarla aydınlanan küçük odalarına gelince votka içip durmadan Lenin'den konuştular.

Ludwik, Gertie'yle Lisa'ya çirkin söylentiler olduğunu söyledi. Stalin, Lenin'in çok uzun zamandır birlikte olduğu eşi Krupskaya'ya hakaret etmişti. Lenin Stalin'le bütün ilişkisini koparmıştı. Lenin Stalin'e karşı ortak bir blok oluşturmak amacıyla Troçki'ye çağrıda bulunmuştu. Lenin'in bıraktığı vasiyetinde, partiden Stalin'in genel sekreterlikten alınmasını istemişti. Stalin Lenin'i zehirlemişti.

Heyecandan bir an soluk alamayan Gertrude, "Doğru mu bunlar?" diye sordu.

Ludwik omuzlarını silkti.

Ertesi gün Troçki cenaze töreninde yoktu. Moskova'dan çok uzakta bir yerde, yüksek ateşle hasta yatıyordu. Politbüro, Troçki'nin başkente iyileşerek dönmesinin daha iyi olacağını bildirmişti.

Stalin'in törendeki konuşması, "Yemin ederiz ki, Lenin Yoldaş..." diye başlıyordu. Bu dil Ludwik'e de, parti üyelerinin çoğuna da yabancıydı. Ludwik konuşmanın gayet belirgin dinsel tonundan ve kör inancı çağrıştıran imalarından rahatsız olmuştu. Ama neden Stalin? 1917'deki konuşmasıyla bütün Petrograd'ı büyüleyen, sonra Savaş Komiseri ve Kızılordu lideri olarak askerleri ikna eden ve örnek davranışlarıyla herkesten iyi savaşacaklarına inandıran Troçki'nin orada olmadığını biliyordu; böyle de olsa Stalin dışında herkes daha iyi bir konuşma yapabilirdi. Buharin. Zinovyev. Kamenev. Hepsi oradaydı. Neden Stalin? Sıradan insanlar bile şaşkınlık içindeydi.

Ludwik o gece Lisa'ya, "Yeni bir savaş başladı," dedi. "Bir halef-selef savaşı ve korkarım bizim dostumuz yarıştan çekildi bile. Hasta yatağından çıkıp trene atlamalıydı. Ne kadar hasta olursa olsun herkesin önünde savaşa koştuğuna kendi gözlerimle tanık oldum ben." Ludwik Savaş Komiseri'yle hiç konuşmuş değildi, ama iç savaşta emrinde çarpışmış ve gizemli büyüsünün etkisine girmişti.

"Daha fazla kan dökülür mü dersin?" diye sordu Lisa. "Biz de Fransızlar gibi kendi adamlarımızı mı yiyeceğiz?"

Ludwik'in endişesi gözlerinden okunuyordu. Lenin ve Troçki'nin kışkırtmasıyla Parti'nin donmuş suları geçerek Kronstadt'ı zorla almaya, denizci komitelerini dağıtmaya, isyancıları 'karşı devrimin nesnel ajanları' şeklinde suçlamaya karar vermesinden büyük rahatsızlık duymuştu. Amaçları ne olursa olsun, devletin onlara bilinçli düşmanlar muamelesi yapacağı anlamına geliyordu bu.

Lenin, bunu *Thermidor** diye açıklamıştı. Robespierre ve Saint-Just'ün kaderini hatırlayın. Bu da bizim trajedimiz, diye düşünmüştü Ludwik; her yeni devrim selefinin kaderinin gölgesi altında kalıyor. Lenin de *Thermidor* saplantısı içindeydi. İktidar ne pahasına olursa olsun bırakılmamalıydı. Menşeviklerin ve Sol Sosyal Devrimcilerin faaliyeti gazeteleriyle birlikte yasaklanmış, Bolşevik partisi içindeki hizipler dağıtılmıştı. Üstelik bütün bunlar o lanet olası *Thermidor* adına yapılıyordu.

Ludwik, Radek'in, öldürülmeden üç gün önce Rosa Luxemburg'la yaptığı bir konuşmayı anlatışını hatırlıyordu. Rosa Berlin'de Radek'e şöyle demişti: "Onların terörü bizi ezmeyi asla başaramadı. Peki ama, teröre *biz* nasıl güvenebiliriz?" Radek sessizce piposundan nefesler çekerek Ludwik'in ya da yanındakilerin buna ne cevap verdiğini sormalarını beklemiş, ne var ki hiç kimse ağzını açmamıştı.

Buna sinirlenip sabırsızlanan Radek cevabını söylememezlik etmeyecekti tabii. "Ona şöyle dedim: 'Rosa, burada söz konusu olan dünya devrimi. Birkaç yıl kazanmamız gerekiyor. Yeni bir sınıfın yükselen dalgasının karşısında, sonu gelmiş bir sınıfın ellerindeki terör güçsüzdür. Ama terörü biz tarihin ölüme mahkûm ettiği bir sınıfa uygularsak çok güçlü olacaktır.'"

Beş ses, hep bir ağızdan sormuştu Radek'e: "Peki, o ne dedi?"

Radek öfkeyle baktı yüzlerine. Hepsini tanıyor, hepsinin de Polonya yeraltı örgütünün emektarları olduğunu biliyordu. İçlerinde hapiste yatmayan yoktu. Rosa'yı severlerdi. Radek ise onlara cevap vermeden kahveden çıkıp gitmişti.

*) Fransız Devrimi'nin getirdiği devrimci takvime göre 9 Thermidor'da (27 Temmuz 1794) Robespierre'in devrilmesiyle sonuçlanan hükümet darbesinden hareketle, devrimin bağrından doğan karşı-devrimi anlatmakta kullanılan bir kavram. (y. n.)

Lisa'nın yüzü lambanın yumuşak ışığında parlıyordu. Ludwik onun gözlerindeki kaygıyı okudu. Birbirlerine tutkudan çok çaresizlikle sarıldılar. Ludwik onun yanaklarını avuçlarının içine alıp dudaklarını, sonra gözlerini öptü. Çocukları bu ay doğacaktı. Acaba Moskova'da bir sıcaklık bulacaklar mıydı?

Evet, devrimin ilk aşamasında bile gelecekten kaygılıydı. Almanya'da bir zafer kazanılacağına çok güvenmişlerdi, ancak beklentileri gerçekleşmemişti. Ludwik bir Alman devriminin artık imkânsız olduğuna inanıyordu. Sosyalistler fabrikalarda çok güçlüydüler fakat kırsal kesim onlara düşmanlık besliyordu. Üniversiteler Alman milliyetçiliğinin elindeydi. Aydınlar bölünmüştü. Rus Devrimi'nden ürken orta sınıfa da, 1924 yılında bu fikirler dine küfretmekten farksız geliyordu.

Peki, ya Gertie? O Berlin'den Moskova'ya gelirken trende Ludwik'i istediğine karar vermişti; ama sadece o yolculuk için değil, bir ömür boyu. Yılbaşını diğer yolcularla birlikte trende kutlamışlar, sonra kompartımanlarına girmişlerdi. Pasaportlarında karı-koca oldukları yazılıydı. Gertie sevişmeyi önerdi.

Ludwik duygusal bağları -karısı Moskova'da çocuk bekliyordu- ve mesleki kuralları ileri sürerek teklifini nezaketle reddetti. Aynı alanda çalışanların birbirlerine duygusal olarak bağlanmaları kötü ve hatta tehlikeli olurdu. Sırf bu yüzden insanların hayatı tehlikeye girebilirdi. Ona sadece yoldaşça bir yakınlık sunabilirdi. Gertie yaşadığı düş kırıklığını şakayla örtmeye çalıştı.

"Yani 'bir bardak su' erkeği bile değil misin?"

Ludwik gülümsedi. Lenin Clara Zetkin'e -yoksa Kollontay'a mıydı?- sevişmenin bir bardak su içmeye benzediğini söylemişti. Hepsi o kadar. Daha fazla değil. Düşünmeden söylenmiş bu söz bir anda bütün Avrupa komünistleri için çok uygun bir parola olmuş, bu şekilde dünyanın her tarafında çok sular içilmişti.

"Hayır," diye gülümsedi Ludwik. "Ayrıca Vladimir İlyiç sadece kendisinin Krupskaya'yla olan ilişkisinden söz ediyordu. Inessa ya da sana adlarını verebileceğim başkalarıyla ilişkisi asla bir bardak su içmeye benzemezdi."

Gertie reddedilmeye kırılmış, buna izin verdiği için de kendine kızmıştı. Moskova'ya vardıktan sonra yoğun bir eğitim programına girdi. Ludwik'e duyduğu tutku giderek azalmaya başladı. Yine dost kaldılar ve Gertie, Ludwik'in sevgilisi Lisa'yla tanışınca, ciddi bir ilişkinin zaten söz konusu olamayacağını anladı.

Gertie, sadık bir Kominternci ve Grigori Zinovyev'in izleyicisi oldu; ortodoks çizgiye yönelik hiçbir tehdide prim vermiyordu. Ludwik'le, gerek tek başlarına olduklarında, gerekse 'Almanya'nın durumu'nu tartışmak üzere düzenlenen parti toplantılarında sürekli ve şiddetli kavgalara tutuşuyordu. 'Küçük burjuva kötümserliği' dediği eğilimin en küçük bir belirtisini yakaladığında hemen bir dişi kaplan kesilmekteydi.

Ludwik de, "Proletarya her zaman iyimser mi sanıyorsun?" diye alay ediyordu onunla, ama Gertie umut sarhoşuydu, kaynağını hiç bilmediği bir enerjisi vardı. Dünya devriminin başkentinde yaşıyor, dünyanın dört köşesinden gelen yoldaşlarla tanışıyor, devrimin, burjuvaların ve Batı'nın emperyalist liderlerinin yüreklerine saldığı korkunun sevinciyle kendinden geçiyordu.

Radikal bir İngiliz gazetesinin muhabiri, Zinovyev'le İngiltere'deki işçi sendikalarına yazdığı söylenen bir mektup hakkında konuşmaya gelmişti. 'Zinovyev mektubu' diye bilinen belge, aslında İngiliz istihbaratının azınlıktaki İşçi Partisi hükümetini gözden düşürmeye yönelik bir komplosuydu. Ancak Zinovyev buna kızmamış, hatta gerçeği söylemek gerekirse gururu bile okşanmıştı.

Christopher Brown adındaki uzun boylu, zayıf gazeteci, Gertrude'un çevirmenlik yeteneğinden çok etkilenmişti. Kızı

yemeğe davet etti. Yemekte Gertie durmadan konuştu, adam da dinledi. Kızın heyecanı kendisine bulaşmaya başlamıştı. Gertie daha sonra gazeteciyi arkadaşlarıyla tanıştırdı ve şair Mayakovski'yi dinlemeye götürdü. Mayakovski o gece çok formdaydı: *"Sovyet potasında/İnce bir küf tabakası/Ve SSCB'nin arkasından/uzanmış burjuva burnu."*

Brown iyice yumuşayınca sıra Ludwik'e geldi. O da gazeteciyle uzun uzun konuştu, Berlin ve Hindistan'daki durumu ayrıntılı olarak sordu. Moskova'da on beş gün kalmaya niyetli olan Brown sonunda üç ay kaldı. Her geçen gün gazetesine daha ateşli haberler geçiyordu.

Ardından iki şey gerçekleşti. İngiliz, Gertrude'un sevgilisi, Ludwik'in de gizli ajanı oldu.

Ludwik gazeteciye, "Biz dünya devriminin piyade erleri değil, gözleri ve kulaklarıyız," dedi. "Döndüğünde kamuoyu önünde bizimle aramıza mesafe koymalı ve gördüğün bazı şeylerden tiksindiğini söylemelisin. Yalan söylemen de gerekmeyecek. Sana gerekli malzemeyi veririz. Bir de *Manchester Guardian*'dan ayrılıp *The Times*'a girmeni istiyorum."

Brown sersemlemişti. İyi bir aktör olmadığından arkadaşlarına nasıl davranacağı konusunda kaygılıydı. Böylesine bir ikiyüzlülüğe hazır değildi. Bunun üzerine Gertie devreye girip onu böyle bir tutum takınmanın gerekli olduğuna inandırdı. Brown kadına âşık olmuştu, evlenip birlikte Londra'ya dönmelerini teklif etti. Ludwik ise bu fikri ciddi olarak düşünmüş, ama reddetmişti. Getrude'a Almanya'da ihtiyacı vardı.

Gertie'yle İngiliz her gün sevişiyorlardı, yalnız gazeteci kendisini sevdiğini açıklayınca daha fazla dayanamadı. David Stein'la olan romantik serüveni çoktan unutmuş olarak, kişisel ilişkilerde her türlü duygusallık ve romantiklikten nefret ediyormuş pozlarına girmeye başladı.

Bir gece yatağa girerlerken, "Aşk!" dedi. "Aşk ne demek? İnsanın zihnini kuşatan bir hastalık. İnsanı mantıksız eden.

Aşk sözcüğünden bile nefret ediyorum. Ne şaka. Senin gibi insanların gözünde aşk güzel bir ev, çocuklar ve bankada esaslı bir para demek. Aşk bir burjuva kavramı. Sen biraz fazla romantik şiir okumuşsun. Hem eski bir Alman hastalığıdır bu. Zaten seni de o yüzden anlıyorum. Bu bir hastalık, Christopher. Tanrı aşkına, bu hastalığı içinden söküp at. Sadece aşk'ı ve yumuşak duyguları yazan şairler ve romancılar, gözlerini bu dünyanın alçaklığına kapattıkları için başka bir yoldan gitmiyorlar. Şimdi dön de, seni bir güzel düzeyim."

Brown kadının patlaması karşısında şaşkına dönmüştü. Yeni saf değiştirmiş birinin heyecanıyla yüklü olmasına rağmen kadının yanıldığını biliyor ve bu patlamanın altında esas neyin yattığını merak ediyordu. Yine de onun rahat tavrı kendisini de uyardığından istediğini yaptı. Ertesi hafta da Londra'ya döndü.

Gertie, Lisa'yla arkadaş olmak için çok çaba harcamıştı. Akla gelebilecek her şeyi, eski hayatlarını, ailelerini, geçmişten kopuşlarını ve sevgililerini konuşmuşlardı birbirleriyle.

Gertie, Ludwik ile dört arkadaşının hikâyesini ilk olarak, hamileliğinin sonuna yaklaşmış olan Lisa'dan dinledi.

Sakin bir pazar günüydü. Dışarıdaki masmavi gökyüzünün altında her şey donuyordu; ısı daha da düşmekteydi. Ludwik öğleden sonra Prag'dan dönecekti. Lisa'nın bebeği karnında kıpır kıpırdı. Bebeğin oğlan olacağını düşünüyor, gözlerinin önünde karnına hapsolmuş minyatür bir Ludwik canlandırıyordu. Bu düşünceyle gevşemiş bir halde, karnını hafif hafif sıvazlayarak annesinin çocukken kendisine okuduğu eski bir Ukrayna şarkısını mırıldanmaya başladı.

Üzerinde bir Kızılordu kaputu, başında kürklü kalpak olan Gertie kolları yiyecek dolu olduğu halde göründüğünde çok sevindi. Kara ekmek, peynir ve çikolata. Çok geçmeden laf dönüp dolaşıp Ludwik'e geldi.

Gertie, "Onu ilk gördüğümde bana çok sıradan gelmişti," diye itiraf etti. Tabii bu düşüncenin gülünçlüğü karşısında kahkahalarını tutamadılar.

"İşinde o yüzden çok başarılı. Orta Avrupa'dan küçük bir işadamı. Prag'daki ajanlarıyla, aynı zamanda genelev olarak kullanılan bir meyhanenin üstünde buluşur. Meyhaneci onu pezevenk sanıyor."

Gertie birden konsolun üzerindeki çerçeveli resmi fark etti. Tepeden tırnağa kadar sırılsıklam beş oğlan, dizlerine kadar inen mayoları ve haylazlık akan yüzleriyle yakalanmışlardı fotoğraf makinesine.

"Ludwik'i seçebilecek misin, bakalım?" diye sordu Lisa.

"Hangisi?"

"Tahmin et!"

Gertie tahmin etti. Lisa gülümsedi.

"Diğerleriyle tanıştın mı?"

Gertie başını salladı.

"Tanışmış olmalısın. Hepsi senin departmanında çalışıyor."

"Ama imkânsız bu. Hepsi de mi?"

Lisa başını salladı. Tam o anda bir kasılma hissedip karnını tuttu. Gertie çay fincanını bırakıp kadının boynunu ve omuzları ovuşturmaya başladı.

"Vakit yaklaştı, Gertie. Ludwik'e gerçekten ihtiyacım var. Şu an onu yanımda istiyorum. Bugün döneceğinden emin misin?"

"Elbette! Onunla nasıl tanıştın? Aynı köyden miydiniz?"

"Hayır!" Lisa içten gelen bir kahkahayla güldü. "Ben Lemberg'liyim. Viyana'da üniversitede tanıştık. Beşi de oradaydı ve her biri başka bir bölümde okuyordu. Ludwik edebiyattaydı. İçlerinde en komiği oydu, beni çok güldürürdü. Savaşın hemen öncesi, çok keyifli günlerdi. Güvenli bir dünyada yaşıyorduk ya da biz öyle sanıyorduk. İkili Monarşi sonsuza kadar başımızda kalacaktı. Biri çok geçmeden Çar'ı, Kayzer'i ve İmpara-

tor'u deviren bir devrimi tetikleyecek bir savaş olacağını söyleseydi, herhalde topluca alay edip Dr. Freud'a gönderirdik."

"Ludwik onun gerçek adı mı?"

Lisa gülümsedi ama karşılık vermedi. Gertrude daha ileri gidemeyeceğini biliyordu. Dairede öğrendiği ilk derslerden biri, en yakın dostları dahil asla gerçek kimliğini açıklamamaktı. Kendi güvenliği için de gerekliydi bu. Geçmişi unutmak zorundaydı.

"Krystina'ya ne oldu?"

"Geçen yıl Bakû'de öldü. Tifüs. Tabutunu beş L'si taşıdı. O gün görecektin onları. Devrimin emektarları; dördü iç savaş kahramanı. Çocuklar gibi hıçkıra hıçkıra ve uzun uzun ağladılar. Ludwik'i hiç öyle görmemiştim. Masumiyetin ölümüydü sanırım; gençliklerine bir veda. Zavallı Krystina."

"Sen ondan hoşlanmıyor muydun, Lisa?"

"Pek hoşlanmazdım. Ludwik'i avucunun içinde tutardı, onu kıskanırdım. Arkadaşlıklarının bedensel olmadığını bilirdim gerçi, çok daha derin bir şeydi. Evet, kıskanır ve bunu belli ederdim. Doğrusunu söylemek gerekirse, öldüğünde fazla bir şey hissetmedim. Onların halini görünce üzüldüm, oysa içten içe seviniyordum. Ohh, işte anlattım artık. Sanırım bu duygu karşılıklıydı. Krystina da beni kendisine pek yaklaştırmazdı. İlişkimizi onaylamıyordu. Evliliğe çok benzeyen bir şeydi."

"'Bir bardak su' kadını mı?"

"Herhalde. Bizim beşlerin onunla yatmadığını biliyorum. Onu bir kaidenin üstüne çıkarıp tapıyorlardı. Gerçek bir Bolşevik madonnası. Krystina yaşıyor olsaydı sanmıyorum ki çocuk sahibi olmaya karar verelim. Şiddetle karşıydı buna. Bir keresinde çocuğumuz olmasının işimize yarayacağını, Avrupa'nın her yerine burjuva bir çift olarak gidebileceğimizi söylediğimde öyle bir öfkeyle bakmıştı ki dakikalarca konuşmaya cesaret edememiştik. Sonra öfkeden sapsarı kesilmiş bir yüzle şöyle

demişti: 'Biz tehlikeli işlerle uğraşan devrimcileriz. Yüreğimizden korkuyu atmaya çalışıyoruz. Çocuk buna engel olur. Onun yüzünden çok endişeli hareket eder, birer korkak haline geliriz.' Sesi nefret doluydu."

Lisa birden susup karnını ellerinin arasına aldı. Su gelmeye başlamıştı. Binada daha önce haber verilmiş bir ebe vardı, ama Ludwik neredeydi? Gertie ebeyi getirmeye giderken kışlanın büyük kapılarının açıldığını duydu ve kucağı boy boy paketlerle dolu olan Ludwik göründü. Gertrude'u seçince gülümsedi; bakışlarıyla geç kalıp kalmadığını soruyordu. Gertie yine de gülümsemeyi başardı.

"Az kaldı," dedi. "Tam zamanında geldin, Ludwik."

"Hep öyleyim zaten."

Küçük Felix saat gece yarısını çalmadan birkaç dakika önce doğdu.

"Oğlan olacağını biliyordum," dedi Lisa, doğumdan birkaç dakika sonra ve sıcak bir fincan kakao istemeden hemen önce. "Oğlan olması gerekiyordu." Kakaosunu yudumlarken de nedenini söyledi.

"Kız olsaydı Ludwik adını Krystina koymak için ısrar edecekti. Ben hortlaklardan hoşlanmam."

"Şuna bak, Felix'e bak," dedi Ludwik, onu duymazdan gelerek. "Tıpkı Devrim gibi; çirkin ve küstah!"

Ludwik ile diğer Dördüncü Daire ajanlarının yaşadıkları eski kışladan birkaç kilometre ileride oturan Gertrude odasına dönmek için onlardan ayrıldı. Dışarıda yüksek çamların ardında mehtap yükselmişti, yerler karla kaplıydı. Gertrude ayın yükselişine ayak uydurarak çok ağır adımlarla yürüyordu.

Yeni doğan çocuğu kucağına alan Ludwik'in gözlerindeki sevinci görmek, içindeki bastırılmış tutkuları uyandırmıştı. Aslında en ufak bir suçluluk hissetmiyordu. Yanardağ uyandığını fark edince bundan suçluluk duyar mı?

DOKUZ

1928 yılında Ludwik'e Sovyet Cumhuriyeti'nin en büyük askeri madalyası olan Kızıl Bayrak nişanı verildi. Beratında, dünya devrimine yaptığı ve güvenlik sebebiyle açıklanamayan hizmetlerden söz ediliyordu. Lisa onun birçok Avrupa ülkesinde ajan ağı kurduğunu bilmekle birlikte, Kızıl Bayrak nişanının çok özel durumlarda verildiğinin de farkındaydı.

Lisa bir an, onun önemli bir düşmanı öldürmüş olacağını düşündü. Ama Ludwik buna şiddetle itiraz etti. O âna kadar kimseyi öldürmediğini söyledi. Bir kişinin ölmesinin fazla önemi yoktu zaten. Onlarınki, sadece Almanların iki milyona yakın insan kaybettikleri Birinci Dünya Savaşı'nı görmüş kuşaktı. Büyük savaş ölümün kıymetini azaltmış, savaş arası yıl-

larda tek tek kişilerin öldürülmesinin iki tarafta da insan hayatının değerine yönelik ahlaki sorunlar yaratmayacak derecede düşürmüştü. Peki ama, stratejik önemde bir cinayet değilse bu nişanın nedeni ne olabilirdi? Lisa gerçekten şaşırmıştı.

"Ne yaptın, Ludwik? Lütfen, anlat bana. Tehlikeli bir şey miydi?"

Ludwik ne yaptığını Lisa'ya asla söylemedi. Özel görevinde yaptıklarının çoğunu ondan saklardı. Karşı taraf kendisini tutuklarsa onun bulaştırılmasını istemezdi çünkü. Lisa onun sakınganlığının sebebini anlasa da, gizliliği karşısında sinirlenmekten kendini alamıyor, bir zamanlar aralarında gizli kapaklı hiçbir şey olmadığını hatırlıyordu. İç savaş boyunca ikisi de birbirlerinden bir şey saklama gereğini hissetmemişlerdi. Madalyayı almasını sağlayan olay hakkında onu çok sıkıştırmıştı, ama Ludwik her seferinde söylemeyi reddetmişti.

Lisa yıllar sonra bu olayın 1927'de, üçünün de neredeyse normal bir hayat sürdürdükleri Amsterdam'da meydana geldiğini öğrendi. Ludwik yaptığı işi maskelemek için bir kırtasiyeci dükkânı açmıştı. Lisa da dükkânı öyle iyi yönetmişti ki, kendilerini şaşırtan ve Berlin ile Moskova'dakileri pek eğlendiren bir şey olmuş, iş kâr etmeye başlamıştı.

Olayı Lisa'ya anlatan, geçen kış Paris'i ziyaret eden Ludwik'in en eski dostlarından ressam Hans'tı. Hans ona bir şey söylenmemesine çok şaşmıştı. Hep onun olayı bildiğini düşünmüşlerdi.

"Yani, sana hiç söylemedi mi?"

Lisa başını sallayarak kaşlarını çattı. Hans piposunu yaktı, sonra Hollandalıya kaçan Alman aksanıyla her şeyi anlattı. "Senin Ludwik'in her şeyi çok basit gösterirdi. Bir gün stüdyoma gelip, 'Eşyalarını topla, dostum, bir yolculuğa çıkıyoruz,' dedi. Londra'ya gidip Olga'nın yanına yerleştik. Onu tanır mısın? Hayır mı? Neyse, önemli değil. Üç gün kaldık ora-

da. İlk günümüzde Ludwik beni bir gezintiye çıkardı: Trafalgar Meydanı, Buckingham Sarayı, Avam Kamarası falan. Son derece normal bir turist turu. Ardından bana İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nı gösterdi. 'Şu binaya dikkatle bak,' dedi. Baktım. Diğerlerinden hiç farkı olmayan bir yapıydı. Emperyalist mimari. Omuzlarımı silktim. 'Yoldaş, bir an estetiği unut,' dedi. 'Bu onların Enternasyonal'inin merkezi. Dünya karşı-devrimi o binada planlanıp uygulamaya konur. Oraya birini sokmamız gerek.' Bu şakaya güldüm. Ludwik de güldü. Amsterdam'a döndüğümde olayı çoktan unutmuştum.

"Ertesi hafta sizin evde yemek yiyorduk. Ludwik birden, 'Biliyor musun, ben şaka yapmıyordum,' dedi. Neden söz ettiğini anlamamıştım bile. Olay tümüyle aklımdan çıkıp gitmişti. O zaman hatırlattı. Çıldırdığını düşündüm. İngilizce'si çok kötü, Hollandalı bir ressam olan ben, değil Dışişleri Bakanlığı'na, Londra'da herhangi bir yere bile giremezdim. Ancak Ludwik'in her zamanki gibi bir planı vardı. Durum kolaylıkla bir felakete dönüşebilirdi, zaten ben öyle olacağına mutlak gözüyle bakıyordum. Ama başarılı oldu. Şimdi çıkıp bir şey yemek istemediğine emin misin?"

"Deli misin sen!" diye Lisa bağırdı. "Önce hikâyeyi bitir."

"Plan çok basitti, en kafasız birinin bile düşünebileceği kadar basit. Yalnız Ludwik aptal değildi. Planlarının basitliğinin gerisinde hep bir deha yatardı ki, doğrusu benim resimlerim için aynı şey söylenemez."

"Hans, ne olur çabuk anlat," diye yalvardı Lisa.

"Üç aşamalı bir operasyondu. Bak, ben bile onun gibi konuşuyorum artık. Önce Cenevre'ye gidip bir stüdyo kuracaktım. Gündüzleri ister resim yapıp ister düzüşebileceğimi, istersem her ikisini birden yapabileceğimi söyledi. Fakat gecelerim Dördüncü Daire'nin emrinde olacaktı. Neden Cenevre'yi seçmiş olduğunu merak ettin mi peki?"

"Milletler Cemiyeti mi?"

"Evet. Orada bir İngiliz heyeti vardı. Heyette de bir-iki şifre memuru. Onlardan biriyle arkadaş olacaktım. Berbat İngilizce'mle bu pek kolay olmasa da, Ludwik çok geçmeden ikisinin tiplerini ve geceleri nerede içtiklerini öğrendi.

"İki hafta süreyle adamları dikkatle izledim. Sonunda daha yaşlısına yaklaşmaya karar verdim; sebebini sorma ama, sadece bir sezgi. Aşağı-orta sınıf kökenli, mükemmel Almanca, Fransızca ve Rusça konuşan, çok zeki bir adamdı. İletişim sorununu böyle çözmüştük. Çok geçmeden iyi arkadaş olduk. Birinci aşama tamamlanmıştı.

"Birkaç ay sonra komünist sempatizanı olduğumu itiraf ettim, Rus Devrimi'nden falan konuştuk. Ardından onu Ludwik'le tanıştırdım. İnan Lisa, aradan daha üç hafta geçmeden, senin kocan İngiliz dostumuzu Komünist Enternasyonal saflarına kazandırmıştı. Çok zekiydi, konuları çok çabuk kavramıştı. İngiliz yönetici sınıfını iyi tanıyordu. Bize Curzon hakkında anlattığı hikâyeler hem komikti, hem de kinini ele veriyordu. Ülkesini yöneten insanlara karşı gerçek bir nefret besliyordu. Ludwik bir gün pat diye soruverdi. David de bizim için çalışmaya razı oldu. Artık dünya çapındaki operasyonlarının merkezinde bir adamımız vardı. Hem de metelik ödemeden. Sadece politikayla başarmıştık. Hepsi geride kaldı şimdi, ama o günlerde..." Hans sözünü kesip piposunu bir daha yaktı.

"Ya üçüncü aşama, Hans?"

"Çok basit." Hans'ın sesinde duygudan eser yoktu. "David Cenevre'deki görevini tamamlayınca Londra'da Dışişleri Bakanlığı'na döndü. Ludwik de beni bir fotoğrafçı olarak Londra'ya gönderdi. Fleet Street'te küçük bir stüdyo kurup portre çalışmaya başladım. Doğrusu, fotoğrafçılıkta ressamlıkta bir türlü başaramadığım paraları kazanmıştım. Ludwik bize yap-

tığımız maskeleme işi ne olursa olsun, mutlaka gerçek olmasını söylemişti. Aksi halde ciddi risklerle karşılaşırdık."

Amsterdam'daki kırtasiyeci dükkânını hatırlayan Lisa güldü. Hans onun neden güldüğünü tahmin etmişti.

"Senin de dükkânın aklına geldi, değil mi? Ben fotoğrafçılıkla zaten ilgileniyordum. Ludwik beni tam bir profesyonel yaptı. İngiltere'de ve Avrupa'da gazetelere fotoğraf satmaya başladım, ama sadece ciddi burjuva gazetelerine. Hiçbir solcu gazeteye yaklaşmamamı söylemişti. Böylece Fleet Street'in demirbaşlarından oldum. Herkes geçimimi neyle sağladığını biliyordu. Şifre uzmanı David, haftada bir kere Dışişleri Bakanlığı'ndan gelirdi. Bir kahvede ya da lokantada buluşurduk. Bana bir tomar kâğıt verirdi, ben de hemen stüdyoma koşup hepsinin fotoğrafını çeker ve yine koşa koşa kahveye dönüp kâğıtları kendisine iade ederdim. O da derin bir soluk alıp çıkar giderdi. Ben aynı öğleden sonra fotoğrafları basınca bir kurye gelip onları alır, Moskova'ya gönderirdi. Kimi zaman Moskova bu belgeleri Dışişleri Bakanlığı ya da Downing Street'ten önce okurdu. İşte Ludwik'e Kızıl Bayrak nişanını bu ustaca işi kotardığı için verdiler."

"Şifreci David ne oldu?"

"Söylesem inanmazsın." Hans kahkahalarla gülerken gözleri kaybolmuştu. "David Moskova'daki İngiltere Büyükelçiliği'ne tayin edildi!"

ON

"Babam neden hep geç geliyor, anne? Neden?" Yeni kesilmiş, yıkanıp taranmış sarı saçlarıyla öylece duran Felix'in sesinde bir umutsuzluk vardı. Onuncu doğum günüydü. Sacher'de bir kutlama yemeği istemişti ve Lisa bu özel gün için bir pasta ısmarlamıştı.

Felix'in üzerinde ilk yelekli takım elbisesi, boynunda kırmızı bir kravat vardı. Ayna önünde bir saat uğraşmışsa da, sonunda kravatının düğümünü tam istediği gibi yapabilmişti. Felix heyecanlıydı, iyi ama Ludwik neredeydi?

Lisa da krem rengi ipekli bir bluz, uzun bej bir etek ve ona uygun bir ceket içinde gayet şıktı. Kürk mantosu, kendisini dı-

şarısının soğuğundan korumak üzere bir koltuğun üzerinde bekliyordu.

"Bugün gelecek mi, anne?"

Lisa gülümsedi ve kendi endişesini örtmeye çalışarak oğlunun başını okşadı. Hep aynı şey oluyordu. Ludwik ne zaman geç kalsa aklına en kötüsü geliyordu. Ölüm. Taşsız bir mezar. Sağ mı ölü mü olduğunu bilememenin azabı! İç Savaş'ta Kızıl ve Beyaz birlikler göğüs göğüse savaşırken, Devrim'in yaşamasıyla kıyaslandığında ölüm çok önemsizdi. Dahası, o zaman kendisi de komiser olarak cephedeydi. İkisi de aynı tehlikelerle karşı karşıya olduklarından, ayrılığa katlanmaları daha kolay oluyordu. Doğrusu istenirse, kendi birliğinin karşılaştığı sorunlar arasında Ludwik'i düşünecek vakti de pek bulamamıştı.

Şimdiki görevi iyi bir anne ve eş görüntüsü vermekti. Bir de Felix vardı tabii. Lisa, Krystina'nın çocukların insanın devrimci bağlılığını ters yönde etkilediği şeklindeki uyarısını hatırladı. Akıllı Krystina. Kuru tu o, biliyordu.

Faşistlerin Almanya'daki zaferindensonra her şey çok daha kötüleşmişti. Nice zamandır onca düş ve umudun bağlandığı Berlin düşmanın eline geçmişti. Ludwik ile Gertrude iki haftadır oradaydı. Ludwik gizli ajan ağını yeniden toparlıyor, kaçının hapiste olduğunu öğrenmeye çalışıyor, hâlâ serbest olanlarla toplantılar yapıp ülkeye bir karabasan gibi çökmüş olan kahverengi seline ucundan kıyısından bulaşıp bulaşmadıklarını araştırıyordu.

Lisa, Ludwik'i sandığından da çok özlemişti. Kimi zaman bütün varlığı onun özlemiyle dolup taşıyordu. Sesini, vücut dilini ve jestlerini hatırlıyor, yüzünde elinin temasını hissediyor, kur yapma dönemlerinin ilk günlerinde buluştukları Zentrale'deki kahve kokusu burnunda tütüyordu. Böyle zamanlarda âdeta felce uğrar, hiçbir şey yapamazdı. Şimdi de Ludwik'i düşünmekten ancak oğlunun ısrarlı sesiyle sıyrılmıştı.

"Anne?"

"Dinle, yavrum. On dakika daha bekleyeceğiz. Sonra sen anneni lokantaya götüreceksin. Yemeğimizi yiyecek, senin sağlığına içecek ve keyfimize bakacağız."

Felix'in gözleri doldu. Lisa çömelip oğlanı kucakladı, göğsüne bastırdı.

"Baban her neredeyse, ki şu anda Viyana'ya yaklaşan bir trende olduğuna eminim, seni düşündüğünden emin olabilirsin. Daha fazla beklemeyelim, yürü haydi."

Ana oğul apartmandan kol kola çıktılar. Dışarısı soğuk ve karanlıktı. Tramvay beklerken ikisi de titremişti. Sacher'in önündeki görevli kapıları açarken rahatlayarak içlerini çektiler. Lokantanın sıcaklığı iyi gelmişti. Felix Lisa'ya bakıp gülümsedi. Üstlerindeki vestiyere verip salona girdiler. Şef garson kendilerini Felix'in adına ayırtılmış masaya doğru götürürken oğlanın gözleri parladı ve bütün ciddi hali bir anda uçup gitti.

"Baba! Baba!"

Ludwik gazetesini bıraktı, kalkıp oğlunu öptü. Lisa duygularını kontrol altına almaya çalışarak erkeğine baktı. Ludwik yaşlıydı.

Ludwik en babacan sesiyle, "Geç kalmazsanız olmaz," dedi. "Saat tam sekizde buradaydım. Beni çok beklettiniz."

Felix sevinçle güldü. Babası oğlana küçük bir paket uzattı. Felix sevincinden kendini tutamayarak paketi açtı: içleri pul dolu küçük zarflar ve bir pul albümü. Habsburgların çöküşü yeni devletler doğurmuştu ve bu da yeni pullar demekti. Felix, Orta ve Doğu Avrupa pulları toplardı. Babasının bitmek bilmeyen yolculuklarının tek bir iyi yanı vardı; pul koleksiyonu giderek çoğalıyordu. Felix yeni Alman pulları üzerindeki svastikaları ve kahverengi gömlekleri incelemeye başladı.

"Berlin nasıldı?" diye sordu Lisa.

'İyi değil. Arkadaşlarımızın çoğu ortadan kaybolmuş."

Başka bir şey konuşmadılar. Çok az soru sormasına rağmen Felix'in tahminlerinden çok fazlasını bildiğinden emindiler. Artık bebek değildi ve son birkaç yılda çocuğun önünde giderek daha şifreli konuşmaya başlamışlardı.

Lisa uzanıp Ludwik'in yüzünü okşadı. Ludwik'in gözlerinin içi gülüyordu. Karısının elini tutup öptü. Bir yılı aşkın süredir Viyana'daydılar ve şimdiye kadar eski gittikleri yerlerle eski politik arkadaşlarından uzak durmuşlardı. Ancak geçmişi mutlak bir şekilde mühürlemek mümkün değildi. Viyana'da çok anıları saklıydı. İkisi de eski günleri düşünüp gülümsüyorlardı. O sırada Felix, sorduğu soruyla onları daldıkları hayalden uyandırdı.

"Anne, bir dondurma daha yiyebilir miyim?"

"Elbette," dedi babası. "Bugün senin günün. Ne istersen yiyebilirsin."

Lisa, "Ludwik, sana neden Landtmann'da kahve içtiğimi hiç söylemiş miydim?" dedi.

"Üniversiteye yakın olduğu, politikayla ilgilenmediğin, aptal erkek arkadaşın istediği ya da Alma Mahler'in güzelliğini nasıl koruduğunu görmek istediğin için."

Felix güldü.

"Hayır, sersem." Lisa tatlı kaşığıyla Ludwik'in eline hafifçe vurdu. "Sigmund Freud'u görebilmek içindi."

Ludwik oğluna, "Biz Zentrale'de Dr. Freud'dan çok daha ilginç bir şey izleyebilirdik," dedi. "Adler ile Troçki'nin satranç oyunlarını!"

"Kim kazanırdı?" diye sordu Felix.

O gece Felix uyuduktan sonra Ludwik içindekileri döktü. Lisa'ya Almanya'daki durumun yakın gelecekte düzelmeyeceğini anlattı. "Avrupa haritasını değiştirecek bir yenilgiye

uğradık. Bundan hiç kuşkum yok. Eğer Moskova'daki sersemler anlamış olsalardı bunun önüne geçilebilirdi..."

"Troçki haklıydı." Lisa'nın sesi öfkeli çıkmıştı.

"Evet, o da var. Ama artık çok geç. Komünistler ve Sosyal Demokratlar kamyonlara doldurulup ceza kamplarına götürülüyor. Şimdi de Hitler'e karşı birleşecekler. Mezarlığın dayattığı bir birleşme."

"Ya Gertrude? O hâlâ Berlin'de mi?"

"Hayır. Onu örgütümüzün son durumunu anlaması için Münih'e gönderdim. Ayrılmadan önce de tek mesaj aldım. Bizimkiler hâlâ yerlerindeymiş, ama babasının Yahudi olmayan hastaları eksiliyormuş. Üstelik kendisi Hitler'i desteklediği halde."

"Ludo?.."

"Efendim?"

"Sen ve Gertrude. Siz?.."

"Ne?"

"Onun seni çok çekici bulduğunu herkes biliyor. Merak ettim, acaba..."

'*Acaba* ne? Koca sersem. Onun benim tipim olduğunu mu düşünüyorsun? Bana gözlüklü bir patlıcanla sevişip sevişmediğimi de sor bari."

"Bunun tiple ilgisi yok, Ludo. Arkadaşlık. Yalnızlık. Bizim insanlarımız için pek çok şey aniden önemli oluverir. Sen bunu çok iyi bilirsin. Ben sadece gerçeği bilmek istiyorum."

Ludwik Lisa'nm ciddi olduğunu anlayınca ses tonunu değiştirdi. "Bugüne kadar beni çok daha iyi tanımış olman gerekirdi. Ben Richard Sorge değilim. Yoksa öyle miyim?" Lisa gülümsedi. Sorge'nin zamparalığı Moskova'da Dördüncü Daire merkezinde sonu gelmeyen bir dedikodu konusuydu. İstihbarat şefleri Sorge'yi en yetenekli ajanları olarak görürler, ancak içki merakı ve kadın düşkünlüğü yüzünden bir gün düşmanı içlerine sokacağından korkarlardı.

"Ludwik, benimle oyun oynama."

"Gertrude bana bir teklifte bulundu."

"O kadarını tahmin etmiştim."

"Ben de reddettim."

"Neden?"

"Çünkü bu onun gözünde, benim için olduğundan daha çok şey ifade edecekti. Üstelik ben onu arzulamıyordum. Anlaşıldı mı? Yoksa sorguya devam etmek mi istiyorsun? Öyleyse öteki iki L'yi çağırmanı tavsiye ederim. Onlar bu işi senden iyi becerir."

"Seni seviyorum, Ludwik."

"Biliyorum, onun için lütfen bu saçmalığı bırak artık."

Seviştikten sonra Ludwik mutlu ve tükenmiş bir halde yatarken Lisa konuyu yine açtı.

"Uyan, Ludo. Seni haftalardır görmedim. Sabah istediğin kadar uyuyabilirsin."

Ludwik homurdanarak gözlerini açtı. Yüzünde çepeçevre bir itiraz vardı. Erkeğin kendisine itaat etmesine memnun olan Lisa, en masum ve büyüleyici tavrıyla yine sıkıştırdı: "Yabancı ülkede çok çalışan biri birden susuzluk hissederse bir bardak suya izin vardır kuşkusuz."

"Yine başlamayalım, n'olur."

"Cevap ver!"

"Evet, izin vardır."

"Erkekler için olduğu kadar kadınlar için de."

"Elbette!"

"Hiçbir kısıtlama yoktur."

"Pek az. Yalnız su kirliyse filtre kullanmak gerekir."

Lisa güldü. "Hepsi bu kadar mı?"

"Galiba."

"Ya aynı bardaktan içmek bir alışkanlık haline gelirse?"

"O zaman içene susuzluğunu mu giderdiğini, yoksa bardağa bağımlı mı olduğunu sormak gerekir."

"Teşekkür ederim, Herr Ludwik. Bir bardağa bağımlı olursan bana söylersin, tamam mı?"

"Sana yemin ederim, Lisa Yoldaş," diyerek Stalin'i taklit etti Ludwik.

"Yeter. Bu gece ciddi bir şey konuşacak halde değilsin. Uyuyalım şimdi."

"Ben zaten uyuyordum," diye inledi Ludwik.

Ertesi sabah Felix okula gittikten sonra Ludwik yazı makinesinin başına oturup şifre kılavuzunu sakladığı yerden aldı ve Almanya'daki durum hakkında ayrıntılı bir rapor yazmaya koyuldu. Sadece çıplak gerçeklerle yetiniyor, Moskova'nın Komintern'in Altıncı Kongresi'nde başlattığı o çılgın bağnazlığa karşı içinde kabarıp duran saldırma dürtüsüne direniyordu. Dünya devriminin liderleri sosyal demokrasinin baş düşmanları olduğunu ilan edip onun örgütlenmesine karşı amansız bir mücadele çağrısında bulunmuşlardı.

Ya faşizm? "Önce Hitler, sonra sıra bize gelecek." Ludwik'in hissettiklerini en hafif bir yolla dahi olsa ima etmesi geri çağrılıp gözden düşmesine, belki de idam edilmesine neden olacaktı. Avrupa'da yapılacak çok iş vardı, hele Hitler iktidardayken. İlk kayıp Avusturya'nın bağımsızlığı olacaktı herhalde. Durum giderek kötüleşiyordu. Ludwik o yıl bitmeden başka bir şehre taşınmak zorunda kalacaklarını biliyordu.

Gökyüzü bulutsuzdu, hiç rüzgâr yoktu; güneşin sıcaklığı baharın çok uzak olmadığını gösteriyordu. Yazdığı rapor hemen iletilmek kaydıyla Sovyet Büyükelçiliği'ne teslim edilmişti, Ludwik de sabahın diri havasında bir randevusuna yetişmek üzere Zentrale'ye gidiyordu. Viyana'da görevli Macar adamlarından biri olan Teddy telefonda heyecanlı bir ses tonuyla konuşmuştu.

"Onunla sen görüşsen iyi olur, Ludo. Senin emrinde çalışacak. Yanlış yapacaksak da bu senin yanlışın olsun. Yoksa Bortnotsky, 'Yani, Macarların sözlerine inandınız mı?' der."

Ludwik gülümsedi. Dördüncü Daire için çalışan Polonyalılarla Macarlar arasındaki rekabet iki taraf için de bir sürü şakanın konusuydu. Ludwik İngilizi düşündü. Hepsi neden böyle etkilenmişlerdi ki?

Zentrale'ye girerken köşedeki masada oturduklarını fark etti. Onları görmezden gelerek, kendisi görülmeden onları gözetleyebileceği bir yere oturdu. Kadının Macar olduğu belliydi. O çılgın Macar gözlerine sahipti ve herhalde Teddy'nin metreslerinden biriydi. Erkeklerin çoğunun önünde su bardakları duruyordu. Teddy dibi görünene kadar sürahiden içmeyi yeğlerdi. Sürahi şimdi yarı doluydu. Demek ki işleri bitmemişti.

İngilizi dikkatle inceleyince gördüğü manzaradan memnun kaldı; yelekli takım elbise giymiş, muhafazakâr bir tip. Fazla konuşmuyordu ve bu da lehine bir puandı. Suskunluğunun kaynağı ünlü İngiliz çekingenliği miydi, yoksa adam içe dönük ve kapalı tiplerden biri miydi? Ludwik, ne kadar komik, diye düşündü. İçgüdüler hep yanlış çıkar. Pekâlâ bunların hiçbiri olmayabilir. Belki de o anda terbiyeli davranan, ağzı kalabalık bir ayyaştır. İlk bakışta bir şey söylemek imkânsız gerçi, ama görünüşü olumlu işte.

Teddy kendisine bakınca Ludwik başını sallayarak masalarına doğru yürüdü. İki adam kucaklaştılar.

"Adım Ludwik." Ludwik kadınla el sıkıştı ve İngilizin gözlerinin içine baktı.

Kadın kusursuz dişlerini ortaya çıkaran bir gülümsemeyle karşılık verdi: "Hannah."

İngiliz ise elini Ludwik'e uzatırken hafifçe kekeleyerek, "Philby," dedi.

ON BİR

Hanoi'den gelmiş olan orta yaşlı kadın, "O kadar gençtiler ki," diye durmadan tekrarlıyordu. "Yüzlerinde o kadar nefret vardı ki. O kadar genç ve o kadar kötü."

Daha yirmi beşine bile gelmemiş, hamile bir kadın, Sao'ya karnını nasıl tekmelediklerini anlatıyordu.

"Üstelik hep eski günlerden söz ediyorlar, 'Siz yabancılar, Yahudiler gibi gaz odalarına doldurulup öldürülmelisiniz,' diyorlardı. Geçmişi unutmamışlar. Hep hatırlıyorlar, hem de özlemle."

Sesler Sao'nun kafasının içinde yankılanıp duruyordu.

Sao, Vlady'nin mutfağında çay içmekteydi. Sakin ve bakımlı yüzü gergindi; bütün gün dehşet hikâyeleri dinlemişti. Kuze-

ni, onun arkadaşları, genç ve yaşlı kadınlar, öğrenciler, bir yıl önce faşist bir çete yurtlarını kundaklığında olanları bütün ayrıntılarıyla anlatmışlardı. Sao olayı *Le Monde*'da okumuş olsa bile, kendisini dün Rostock'ta anlatılanlara hazırlamış değildi.

"Daha fazla anlatamam, Vlady. Biraz da sen konuş."

Vlady arkadaşına baktı. "Neden şaşıyorsun? Bir gece Dresden'de az daha hadım ediliyordun ve o DAC zamanındaydı. Ne garip bir çınlama. DAC zamanı. Demek ki sadece patlamayı bekliyorlardı. Rostock içlerinde en kötüsü değil. Hiç olmazsa kimse ölmedi. Solingen'deyse Türkleri yaktılar." Sao bağırınca sesi birden inceldi, ki bu hem yorgun olduğunun hem de kendini kaybettiğinin belirtisiydi. "Ulan şaşkın salak, sen ne söylemeye çalışıyorsun? Batılıların Doğululardan daha vahşi olduklarını mı? Rostock'ta kimsenin öldürülmemesi sadece şanstı. Bizi dayanışma duygumuz kurtardı. Herkes birbirine yardım etti."

"Biliyorum. Sadece Vietnamlılar değil. Alman aileleri de sığınacak yer verdiler. Sakinleş, Sao. Lütfen. Uzun bir aradan sonra buraya geldin ve şoka uğradın. Ben burada yaşıyorum. Elbette durum feci, ama Fransa ya da İtalya'dan daha kötü değil. Orada Afrikalıları yakıyorlar. Yeni faşistler Avrupa'nın gerçeği. İngiltere'de ve İsveç'te de aynı örnekler var. Buradaki olaylar daha az kötü demek değil elbette, ama lütfen, Almanya Dördüncü Reich'ın eşiğinde korosuna sen de katılma. Biz faşizmden on-yirmi yıl geride değiliz. Artık buna ihtiyaçları yok. Tarih ikinci kez tekrarlanırsa fars olur, biliyorsun."

"Bunun kendisi komik zaten. Oscar Wilde olmaya çalışan yaşlı profesör Karl Marx'ın zeki ama düşüncesizce bir sözü. Rastgele sarf edilmiş bir cümlenin parti bağnazları tarafından ebedi gerçeğe dönüştürülmesi. Louisana'daki amcamın bana ezelden beri söylediği gibi, vaaz vermeyi bırak, Vlady. Hele bugün. Başka şeylerden söz edelim."

Bir süre ikisi de konuşmadı. Vlady içini çekti ama bir şey söylemedi.

"Ders vermeyi özlüyor musun?" diye sordu Sao.

"Kimi zaman ders vermeyi arka arkaya üç kere sevişmekten daha yorucu bulduğum olmuştur."

"Dört kere, beş ya da altı kere sevişseydin, yine de kendini daha az yorgun mu hissedecektin? İkisinde de dil çalışır. Farklı olan beyinden gelen sinyaller. Bazen seni hiç anlamıyorum, Vlady."

Vlady güldü. Normal konuşmaya başlamışlardı, Sao eski haline dönmüştü. Yine de Rostock ziyaretinin onu rahatsız ettiği açıkça belli oluyordu. "Seni gerçekten rahatsız eden neydi, Sao?"

"Yangın."

"Anlıyorum."

"Hayır, anlamıyorsun Vlady. On altı yaşımdayken Dua adında bir sevgilim vardı. Benden bir yaş büyük bir kız. Babası güneyde savaşıyordu. Hanoi'den Haiphong'un yirmi kilometre ilerisinde küçük bir köye gönderilmiştik. Köyde çalışmamız sona erince Dua'yla bir-iki kilometre yürür, bir kayanın üzerine otururduk. Güneşin altımızda uzanan Halong Körfezi'ndeki batışını seyrederdik. Ejderha şeklindeki kayalar kısa süren büyülü anlarla güneşi yansıtır ve sanki gerçek ejderhalara dönüşürlerdi. Sonra güneş batar, biz de suyun renk değiştirmesini seyrederdik. Dua, 'Doğanın tabloları,' diye fısıldarken birbirimize sıkı sıkı sarılırdık.

"Savaşın en şiddetli dönemi, benim hayatımın da en güzel anlarıydı. Her şey çok saf görünürdü. Savaştan sonra onunla dünyayı dolaşacağım derdim kendi kendime." Sao anılarının gücü altında ezilirmiş gibi sustu. Sonra anlatmayı sürdürdü.

"O Şubat ayında babamı görmek için Hanoi'ye gittim. İki günlük ateşkes ilan edilmişti. Dönüşümde bombardıman

uçaklarını duydum. Tam iki gün köye yaklaşamadım. Mağaralarda saklanıyorduk. Üçüncü gün köye girebildim. Geriye hiçbir şey kalmamıştı, Vlady. Evlerimizin ve dostlarımızın kömürleşmiş kalıntılarından başka hiçbir şey. Dua diri diri yanmıştı. Arkadaşlarıyla bir cipte oturuyormuş. Yanık cesedinden şöyle böyle tanıyabildim onu. Eti kömür olmuştu, Vlady, ama onu tanıdım."

Vlady arkadaşını kucaklamak, onu avutmak, Gertrude'un bütün ailesinin kamplarda yok olduğunu söylemek isterdi. Sao'yla onun sandığından daha çok ortak yanımız var, diye düşündüyse de ağzını açıp bunu söyleyemedi. Gözleri dolu doluydu. Kalkıp ağır adımlarla pencereye yürüdü. Vefalı yaşlı armut ağacı hâlâ oradaydı. Vlady çocukluğunda o yaşlı ağacı garip bir şekilde güven verici bulurdu. Bunu hatırlayınca gülümsedi, yine masaya döndü. Sao da gülümsüyordu. Şimdi daha filozofça bir havaya girmişti.

"Tanrıların insanların mutlu olmalarını hiç istemediğini düşünüyorum," dedi.

"Durum gerçekten o kadar kötü mü, Sao?"

"Daha da kötü, Vlady, daha da kötü. Bana bak. Param, güzel bir Fransız karım, iki çocuğum var. İstediğim yere gidebilir, her şeyi yapabilirim. Para benim dünya pasaportum. Memnunum ama mutlu muyum? Hayır."

"Neden?"

"Bunu sen mi soruyorsun?"

"Evet. Sen asla fazla politik bir insan değildin. Hayatının Doğu'da da Batı'da da halkımızın çoğuna göre bir cennet olduğunu görmüyor musun? Senin sahip olduğun şeylerin binde birine sahip olsalardı Rostock'ta yangın mangın çıkmazdı. Hem bir şey daha var, Sao, eskisinden çok daha iyi görünüyorsun. Yeni yaşantın sana yaramış. Yakınmalarının hepsi boş saplantıdan başka bir şey değil. Sen bir sahtekâr-

sın, Sao. İyi olduğunu kabul ettiğin takdirde karşı bir gücün harekete geçip seni öldüreceğinden korkuyorsun."

Sao güldü. "O zaman bırak da paramın bir kısmını sana vereyim ve bu zekice sözlerini kendine uygula."

"Yanılıyorsun, dostum. Senin başında benim Marksist-Lutheryen günah hayaleti yok. Geleneklerimiz farklı."

"Sen hâlâ bir materyalist ve sersemsin, Vlady. Ben vizyonu olan bir gerçekçiyim. Fark bu işte. Sana mutlu olmanı sağlayacak her şeyi sundum. Eğer bir yayınevi kurarsan benim mutsuzluğumu azaltırsın."

"Vicdan parası!"

"Ne dersen de, Vlady. Başka ne isterdin ki?"

"Bir baba!"

Vlady'nin ses tonunun sertliği ikisini de şaşırtmıştı. Vlady, Sao'nun sorusuna verdiği cevaba kendisi de inanamadı. Doğal olarak Sao çok etkilenmişti. Bunca yıllık arkadaşlıkları boyunca cinsel ilişkileri dahil pek çok şeyden söz etmişler, ama Vlady'nin şimdi dile döktüğü kadar derine asla inmemişlerdi. Sao arkadaşının gözlerinin içine bakmaya çalıştıysa da, Vlady utanarak bakışlarını kaçırdı.

"Bunu neden söylediğimi bilemiyorum... ta içimde bir yara var herhalde. Bir insanın babasını bilmemesi çok ağır bir yük."

"Benim ülkemde bu hemen herkesin bildiği bir deneyim. Ben çok az sayıdaki talihliden biriyim. Üç savaş halkımızı yetim bıraktı. Hepsi de kahramanca ölümlerine koşan küçük askercikler. Son sefer dışında. Sonuncusunda ölümün yıldırım gibi gökten gelmesini beklemek zorundaydın. Kongları zaplamak! Hatırladın mı? Kimi zaman bellek, gerçek kişiden daha önemli oluyor."

"Benim için değil. Bendeki gariplik, hiç tanımadığım babamın bir tapınma nesnesine dönüşmesi. Gertrude ondan bir

ilahmış gibi söz ederdi. Sanırım sana daha önce de anlattım; ondan söz edişinde hep tuhaf bir yan vardı. Yüzüne garip bir bakış yerleşirdi. Belki bunu hayalimde ben yaratıyorum, ama yalan söylediğini hissederdim."

"Yani babanı sevmez miydi?"

"Hayır, çok sevdiğine inanıyorum, ama babam gerçek miydi acaba?"

"Ne?"

Vlady omuzlarını silkti.

"Bir keresinde Ludwik'in gerçek adı olup olmadığını sormuştum. Bilmediğini söylemişti. Doğruyu söylüyordu ve beni babamın varlığına ikna eden de bu oldu. Bir gece bir parti toplantısından eve döndüğünde sarhoştu. Konuşası var gibiydi. Honecker'e ve rejime ağır eleştiriler yapıyordu. Bana sosyalist muhaliflerden gizli bir ağ kurmamı söyledi. Eski günlerden ve Komintern'den söz etti.

"Ses tonundan cesaret alarak o gece kendisini epey ayrıntılı bir sorguya çektim. Ölmeden üç yıl önceydi, 1981'de falan. O zaman bana Ludwik'in bir başkasına âşık olduğunu, kendisinin, yani Gertrude'un onunla hiç yaşamadığını söyledi. Yine gerçeği söylediğini hissediyordum ve bu defa anlamlı gelmişti. Ben bir gecelik fiyaskonun sonucuysam, varsın öyle olsundu. Hayır, şoka uğramış değildim. Biraz düş kırıklığı vardı belki, ama hepsi o kadar."

"Demek gerçek bir esrar yok," dedi Sao, o yumuşak sesiyle.

"Bence var, Sao." Vlady yan odaya gidip Ludwik'in fotoğrafını duvardan indirerek arkadaşının kucağına bıraktı. Soluk bir siyah-beyaz fotoğrafta, kalabalık bir sokakta şemsiye altına sığınmış bir kadınla erkek görünüyordu. Daha zayıf bir adam da bir kahve masasında oturmuş purosunu tüttürmekteydi.

"Kendimi Ludwik'te seçebilmek bir yana, Gertrude'u bile güçlükle tanıyorum."

Sao, Ludwik'in yüzüne dikkatle bakıp güldü, sonra arkadaşına baktı. Başını salladı. "Haklısın, bu aptalca bir fotoğraf. Adam benim bile babam olabilir. Gülünç. Bu resim hiçbir şeyi kanıtlamaz."

"Belki de her şeyi kanıtlar, ha?"

Sao gülümsedi. "Ve sen, gerçek her neyse, bunun KGB arşivlerinde yattığına inanıyorsun, öyle mi?"

"Evet."

"O zaman çok beklemeyeceksin. Gelecek ay iş için Moskova'ya gidiyorum. Böyle bir dosya varsa sana mutlaka getireceğim. Dur, dur, Ulan-Bator ve Pekin'e de gideceğim için bana iki ay süre tanı."

"Teşekkür ederim."

Saat öğleyi henüz geçmişti. Dışarıda güneş vardı. Vlady çalışma odasını arşınlayıp duruyordu. Evelyne'e telefon etse miydi? Yoksa yürüyüşe mi çıksaydı? Sao üç saat önce gitmişti ve uzun bir süre koltuğunda oturup düşünmüştü. Bazıları açısından geçmiş terk edilmiş bir ülkeydi. Ama Vlady için değil. Geçmiş kendisini kovalıyor, üstüne bastırıyor, rüyalarına giriyor, bazı günlerini tümüyle örtüyordu. Gerhard'ın çıkış yolu intihar olmuştu, ama yanılıyordu. Yanlış: Ölüm tek kaçış değildir. Geçmiş yeniden yazılabilir, benimsenebilir, esrarından armdırılabilir, unutulabilirdi. İnsanların yaptıkları da çoğunlukla buydu. Vlady ölümü ciddi olarak düşünemeyecek kadar iddiacı ve meraklı bir insandı.

Bugün Sao'nun önünde, kendisini çocukluğundan beri rahatsız eden baba kaygısını bastıramamıştı. Kimi zaman bir babayla ilişkisinin nasıl olacağını düşünmeye çalışırdı. Babalık üzerine görüşleri büyük ölçüde romanlardan alınmaydı

ve bu yüzden oturmuş değildi. Joseph Roth'un şaheseri *The Radetsky March*'ın ilk sayfaları, saldırgan bir havaya girip bütün duygusal düşüncelerden uzaklaşmaya ve tarihe kendisini bir babadan yoksun bıraktığı için teşekkür etmeye yeterliydi. Bugünse havası farklıydı. Roth'un o kemirici alaycılığı aklına hiç gelmiyordu; tersine, kendi oğlu Karl'ı ve babasız büyümenin bir baba olarak kendi başarısızlığını ne derece etkilediğini düşünüyordu.

Masasının başına geçti, daktilosunu önüne çekip Karl'a bir mektup yazmaya karar verdi. Anılarını belki tamamlayabilir, belki tamamlayamazdı. Herhalde hayatı birbirinden kopuk, karmakarışık anılar dizisi olarak kalacaktı. Karl anlayacaktı; oğlu küçükken bulmaca çözmekte ustaydı. Ona bir mektup borçluyum, diye düşündü Vlady.

Sevgili Karl,

Doğum günümde bana telefon ettiğinden bu yana vicdan azabı içindeyim. Neden daha sıcak davranmadım sana? Bir zamanlar o kadar yakınken, artık sadece çok ciddi ve gergin seslerle konuşuyoruz. Bu mektubu acı çektiğim için yazıyorum sana, oğlum. Dört yıllık bir aradan sonra ne yazabilirim ki? Sana anlatacak o kadar şey var ve ben nereden başlayacağımı bilemiyorum. En acı veren yerden mi başlamalıyım? Annenin benim Evelyne'le ilişkim olduğu için evi terk ettiğini sanıyorsun. Bu doğru değil. Helge asla kişisel etkenleri siyasal etkenlerin üzerine koymamıştır. Bu bir gerçek, Karl. Bu düşünce annen, babaannen ve benim açımdan bir inanç meselesiydi.

Ne olursa olsun, bir şey bilmeni istiyorum. Annenin gidişi benim yediğim en ağır kişisel darbe olmuştur. Çok değerli bir şeyimi kaybettim. Gerhard'ın ölümünden sonra en yakın dostum Helge'ydi. Her şeyden söz ederdik (evet, Evelyne'den de). Uğradığımız siyasal ve kişisel kayıplar için birbirimizi avuturduk. New York'a

gitme kararı o kadar ani, o kadar olağandışı olmuştu ki ağzımı bile açamadım. Dizlerimin üstüne çöküp kalması için yalvarmak, onsuz bir hayatı düşünemeyeceğimi söylemek isterdim, ne var ki ben uğradığım şoktan çıkamadan o ayrılıp gitmişti bile.

Bir keresinde öylesine bunalmıştım ki, Gerhard'ın yaptığını yapmayı düşündüm. Yalnız o, bu dünyadan siyasal sebeplerle ayrılmıştı, bense aşırı derecede yalnızdım ve sadece kendime acımaktaydım.

On ya da on bir yaşındayken seni Brecht'in Üç Kuruşluk Opera'*sına götürmüştük. Sen Macheath'i oynayan aktörü sevmiştin. Adam Gertrude'un eski bir dostuydu ve oyundan sonra giyinme odasına gittiğimizde "Mac The Knife"ı senin için özel olarak söylemişti. Hatırladın mı? Bir daha söyleyemeyecek ama. Gerhard gibi o da canına kıydı. Eski düzenin dönüşünden beri sürekli bunalım içindeydi. Kişisel bir sorunu yoktu: Hamburg'dan teklifler almıştı ve para sıkıntısı çekmiyordu. Stasi'yle (Devlet Güvenliği) bir ilişkisi yoktu ve kimse kendisini suçluyor değildi; ama mutsuzdu. Yeni Almanya'da yaşamaya tahammül edemiyordu. En çok nefret ettiği de, bizim halkımızın Hıristiyan Demokratlar'a oy vermesi, her şeyin çok hızlı değişmesi ve en azından kendi ömründe umuda yer kalmamasıydı. Böylece yaşamanın bir anlamı olmadığına karar verdi. Bu yüzyılın en karanlık yıllarında bile, III. Reich'ın Avrupa'ya hakim olacağı göründüğü zamanlar bile, bizim inancımızda olan pek az insan bu uç adımı atmıştır. Şimdi neden, peki? Çünkü ruhlarımızı yoğun bir grilik kemiriyor ve bazılarımız ölüm şarkılarımızı son ana kadar söylemekte zorlanıyoruz. Bu yüzyıl acı, çirkinlik ve keder yüzyılı oldu.*

Hıristiyan mitolojisinde intihar günahtır. Günümüzün laik sistemleriyse intiharı suç olarak görürler ki bu da çok gülünç bir şeydir; çünkü 'suç' başarılı olursa suçlu asla cezalandırılamaz. Ruh göçüne inandıkları için Hıristiyan hayalperestler hiç olmazsa daha tutarlıdır.

En yetenekli şairleri, "İntihar Edenler Ormanı"nı Inferno'nun merkezine yakın olan Cehennemin Yedinci Katı'na yerleştirir. Bu ormandaki ağaçlar ve fundalıklar yeryüzünde intihar etmiş insanların ruhlarında çiçek açmışlardır. Dante'ye kalırsa ruhlar da kirlidir, çünkü ormanında, "Yeşil yaprak... düzgün bir dal... zehirli dikenler dışında meyve yoktur."

Bütün bu saçmalıkları neden kabul edelim? Bir insanın canına kıyması aşırı bir adım. Geçici bir çılgınlık ânında ya da içinde asla çıkamayacaklarını sandıkları derin bir şoka uğrayanlar arasında kendini yok etmeye eğilimli sayısız insan olmuştur kuşkusuz. Bunların yardıma ya da tedaviye ihtiyaçları var. Ama başka türlü insanlar olduğunu da unutmayalım. Örneğin Gerhard ve Macheath gibiler yapacakları şeyi uzun uzadıya düşünüp, bu dünyada yaşamaktansa ölmeyi tercih edecekleri sonucuna varmışlardı. Geride bıraktıkları bizler için ne kadar acı olsa da, kendi gelecekleri konusunda karar verme hakkı onlara aittir. Bireysel kendi kaderini tayin! Aynı fikirde misin? Henüz doğmamış olan çocukların da aynı fikirleri mi paylaşacaklar? Kim bilir? Şimdi böyle düşünüyor olmama şaştın mı? Mantığım sana çok mu varoluşçu geliyor? Beni insanları, bir toplumun, bir ağın parçaları olarak görmeye zorlaması gereken sosyalist içgüdülerime aykırı mı sence? Belki, ama acil bir durum söz konusu, Karl. Kendimize olan saygımızı, insanlık onurumuzu bilerek yok ettiler ve toplumumuz paramparça oldu. Kimi zaman kişilere kalan tek çözüm varoluşçu çözümlerdir.

Anne babanı anlamaya çalış, Karl. Bize en azından bunu borçlusun. Kızgın olduğunu biliyorum. Kendini yaralanmış hissediyorsun. Helge'yle benim saplantılı fikirlerimizin olduğunu ve bunun sonunda patladığını düşünüyorsun. Dolayısıyla bütün fikirlere kuşkuyla yaklaşıyorsun. Ama bizim fikrimizin DAC olmadığını da çok iyi bilirsin. Marx'ı birçokaçıdan eleştirebilirsin, ama onu sözde-sosyalist deneyimlerimizden sorumlu tutmak haksızlık olur. Lütfen, bunu demagoglara bırak.

Seni bu mektubu okurken hayal edebiliyorum. DAC harfleri seni ürkütüyor. Ama bu sefil sistemi denemeye ve hatta işletmeye hazır pek çok insan vardı. Örneğin, babaannen Gertrude. Sadece o da değil. Yüz binlerce sıradan emekçi, savaşın dehşetinden sonra doğru dürüst mobilyası olan, yaşanabilir bir ev inşa edeceklerine inanmışlardı. Ne yazık ki bu hayal gerçekleşmedi. DAC'nin temelleri Kızılordu'nun omuzları üzerinde atılmıştı ve Ulbricht ile Honecker'in temin ettikleri mobilya elden düşmeydi: Moskova'nın Lubiyanka cezaevinin döküntüleri. Yine de kendime şu soruyu sorma gereğini duyuyorum: Onlar Vietnamlıların ya da Türklerin diri diri yakılmalarına izin verirler miydi? Kendi yasa ve düzenlerini korumak için bile olsa bunu yapacaklarını sanmıyorum. Bizim bu zavallı ülkemiz faşist döneminde milyonlarca insanı gaz odalarına göndererek kendini tanıttı. Yabancı işçileri ve ailelerini yakmaksa yeni bir demokratik ayrıcalık. Her şey gibi buna da alışacağız galiba. Senin liderlerin bunun bir cinayet olduğunu söylüyorlar, iyi ama böyle bir şeyin olmasına izin veren polise ve daha kötüsü, hiçbir şey yapmadan kenarda duran ya da yollarına devam eden yurttaşlarımıza ne diyeceksin? Tıpkı otuzlu yıllarda Kristallnacht'ta dedelerinin yaptıkları gibi. Ya da Yahudilerin trenlere doldurulup kamplara gönderilmelerini seyrettikleri gibi. Sıradan insanlar insanlıklarını kaybettikleri zaman, bu onların yurttaşı oldukları devlete çok daha kötü bir şekilde yansır.

Dresden ve Berlin'de gösteriler başladığında Helge'yle ben sevinçten kendimizden geçmiştik. Senin şimdi bulunduğun yerden pislik ithal etmeden buradaki pisliği temizleyebileceğimizi umuyorduk; ama bu bir ütopyaymış. Bonn'un kaçınılmaz hegemonyası ekonomik gücü sayesinde baştan kendini kabul ettirdi. Bütün insanlar içinde bizim bu gerçeği anlayamamamız, aklımız bir karış havada olarak bütün dünyayı sevgiyle kucakladığımızın göstergesiydi. Annen benim açımdan hep bir güç abidesi, yaslanabileceğim bir ağaç gövdesi olmuştu. Her şeyden konuşurduk onunla. Bir ta-

ne dışında hiçbir sırrımız yoktu ve sonunda bizi yıkan da o oldu. Bunu sana yeniden dost olduktan sonra anlatacağım. Şimdi söylemek seni ebediyen kaybetmek anlamına gelir ve bunu da istemiyorum. Helge'siz kendimi kaybolmuş hissediyorum; hasar görmüş, sadece yarım motorla yol alıyormuşum da her an bir yere çarpabilirmişim gibi. Ne söylediğimi anlıyor musun?

Zaman zaman senin ihtiyacın olan ya da istediğin baba olabilir miydim diye düşünüyorum. Bir keresinde yüzüne sert bir tokat indirdiğimi hatırlıyorum. Ne yapmış olduğun şimdi aklıma gelmiyor ve bu bile önemsiz bir şey olduğunu, yalnızca baba otoriteme aptalca meydan okuduğunu gösterir. Ama yüzündeki dehşeti çok iyi hatırlıyorum. On iki yaşında falandın. Beklenmedik tokadım senin gözünde ihanetten farksızdı. Benimle bir hafta konuşmadın. Bağışlaman için sana yalvarmak zorunda kalmıştım. Sık sık o tokadın nereden geldiğini düşünmüşümdür. Ben hiç baba tanımadığım için referans noktalarım sınırlı. Baba vahşeti zincir kopana kadar babadan oğula geçer ama ben çocukluğumda öyle bir zulüm görmemiştim; Gertrude da büyükbaban Ludwik'in tanıdığı en sevecen insan olduğunda ısrar ederdi. Kendim öğrenince bir gün onun hikâyesini anlatacağım sana. Sao Amcan Moskova'daki tanıdıkları aracılığıyla son ayrıntıları bulmaya çalışıyor. Belki de senin oğlun gelecek yüzyılın uzaklığından bakarak bu yüzyılı gerçekten anlamayı başaracak, kim bilir?

Telefonda beni Bonn'a çağırdın. Bonn benim sevdiğim Alman şehirlerinden biri değil. Neden gelecek ay Münih'te buluşmuyoruz? Leviné orada yatıyor. Hem seni görürüm hem de Yahudi mezarlığını ziyaret ederim. Tarihin geride bıraktığı iyi bir adama gecikmiş saygılarımı sunarım. Bunun insana neler hissettirdiğini biliyorum; zaman farkı dışında. Leviné hâlâ umut varken yaşadı. Benim kuşağım 'Cennet'i görebilme umudu'nu tümden kaybetti. 'Ebedi bir karanlık, buz ve ateş'e sürükleniyoruz, ama senin Bonn'daki dairenden öyle görünmediğine hiç kuşkum yok. Yine ro-

mantik hayallerimden biri olduğunu mu düşünüyorsun? Geçmiş on yıl içinde elden kaçırılmış bir ütopya mı? Haklı olduğunu sanabilirsin ama yanılıyorsun. Gülüyor musun?

Ben gülüyorum.

Cevabını geciktirme.

Sevgiler,

Vlady.

(Baban!)

Vlady sade bir sarı zarfın üzerine Karl'ın adresini yazdıktan sonra nedense pişmanlık duygusuna kapıldı. Belki de mektup oğlunu daha fazla rahatsız edecekti, ama kendisi de herşeyi itiraf edecek havada değildi. Henüz değil. Belki bir yıla kadar. Mektubu yırtsa mıydı? Karl'a sıradan bir kart atmakla yetinse miydi? Yazık ki Sao gitmişti, yoksa ona sorabilirdi. Vlady çaresiz kaldığında kitap raflarını karıştırırdı. Tıpkı daha mistik olanların istediklerini söyleyen falcılara gittiği gibi. Vlady de bir şairde karar kıldı: Puşkin. Bir tabureye çıkıp bütün Rus şairlerinin yaşadıkları üst raftan *Toplu Eserler*'i aldı. Sonra masasının kenarına oturup rasgele bir sayfayı açtı. Bugün talihi vardı doğrusu; yüksek sesle okumaya başladı:

İç daraltan düşünceler geçiyor
Istırap içindeki zihnimden; bellek
Uzun tomarını açıyor önümde sessizce,
Heyhat! okurken hayat hikâyemi iğrentiyle
Silmiyorum bu hazin satırları, ne kadar titresem,
Lânet etsem, acı gözyaşları döksem de.

Puşkin'in öğüdüne uyuldu. Zarf kapatıldı, pullandı ve postalandı. Vlady mektubu posta kutusuna atmaktan dönerken annesini düşündü.

"Mutti, babama ne zaman âşık oldun?"

Soru annesini şaşırtmışsa da kendini hemen toparlamıştı. "Sanırım Berlin'de. Evet, kesinlikle. Berlin'de Fürstenhoff'un arkasındaki barda."

"Beraber çok seyahat ettiniz mi?"

"Ne kadar çok soru soruyorsun, Vlady. Merakını bir türlü gideremiyorum. Her yere gittik. Moskova, Paris, Berlin ve tabii Viyana. 1934'te Viyana'da önemli bir mesaj iletecektim ona. Zentrale'de buluştuk, üstelik orası Nazi casusları ve Mussolini'nin ajanlarıyla dolu olduğu halde. Onlar birbirlerini gözetlediklerinden ve Avusturya nasyonalistlerinin İtalya'yı mı Almanya'yı mı seçeceklerini öğrenmeye çalıştıklarından Ludwik orasının güvenli olacağını düşünmüştü..."

Evet, diye düşündü Vlady, Gertrude'un her zaman kendisinin öğrenmek istediği her şeyden aklını başka bir yana çekecek iyi bir hikâyesi vardı. Bir gün onu yine ısrarla sorguya çekmişti, Gertrude da babasının kendisiyle ilk kez soğuk bir Şubat sabahı, Viyana'daki otel odasında yattığını söylemişti; sonra pencere önünde çırılçıplak durmuşlar, karlı sokağı seyretmişlerdi.

Bu ayrıntılar Vlady'yi o zaman ikna etmişti, fakat artık yetmiyordu. Şimdi Gertrude'un kendisine söylediği her şeyden kuşkulanıyordu. Kafası sürekli olarak neyin doğru neyin yalan olduğunu ayıklamaya çalışmaktaydı.

Dünya annesini kendisine yalan söylemeye zorlamıştı, dünya kendisini ahlaken yıkmıştı, kendinden utandırmıştı ve şimdi o dünya da paramparçaydı. Sadece bu gerçek bile kendisini mutlu etmeye yetmeliydi. Ama mutlu değildi.

ON İKİ

1934 Şubat ayıydı. Gertrude o yıl doğrudan Ludwik ve Teddy'nin emrinde çalışarak Viyana'da birkaç ay kalmıştı. Orada olanları asla unutmadı; nitekim anlattığı hikâyeler arasında hiç değişmeyen sadece bu dönemde yaşadıklarıydı.

Viyana giderek kötüleşmeye başlamıştı. Almanlar, "Avusturyalılar kötü Naziler, ama iyi Yahudi aleyhtarları," diye şakalar yapıyorlardı. Gertrude bir keresinde Sosyalist Parti'nin bir Yahudi ve bir de Yahudi olmayan üyesinin Kahverengi Gömlekliler tarafından yakalanıp küçük bir odaya kapatıldığını anlatmıştı. Yakalayanlar sık sık odaya girip masanın üzerine çıkmışlar ve iki adamın başından aşağı işemişlerdi. Yahudi sosyalistin, "Ben pis bir Yahudiyim," arkadaşının da,

"Ben de iyi bir Alman olmak istiyorum," demeleri gerekiyordu. Bu işkence bütün gece devam etmişti, adamlar daha sonra salıverilmişti.

Ne yazık ki David Frohmann o kadar talihli değildi. Babası ve dedesi gibi o da saat tamircisiydi. Bir sabah dükkânın önünde dolaşan Kahverengi Gömleklileri görmüştü. İçlerinden birisi, iki dükkân aşağıdaki komşusunun oğluydu. Frohmann tam dükkânını açmak üzereyken Kahverengi Gömlekliler cam kapıyı kırıp içeri girip vitrini parçalamışlar, Frohmann'ı boynundan yakalayıp yüzünü cam kırıklarına sürtmüşlerdi. Nefretten kendisinden geçmiş biri, "Yahudiyi öldürelim!" diye bağırdı. Yüzü kanlar içindeki Frohmann yerde kıvranıyor, yağmur gibi yağan tekmelerden korunmaya çalışıyordu. Sonunda yoldan geçen biri polis çağırdı ve gençler kaçtılar. Çalabildiklerini çalmışlar, geri kalanını da parçalamışlardı.

Başında kulaklıklı kürk bir şapka olan ve yüzünün üst kısmı Ludwik'in eski kahverengi atkılarından biriyle örtülmüş Felix, bu olaydan bir gün sonra okuldan döndüğünde telaşlıydı. En iyi arkadaşı olan Erich Frohmann dün okula gelmemiş, bugünse geldiğinde her ders ağlamıştı. Sınıfın zorbası kendisiyle alay edince de çıldırmış gibi üstüne atlamıştı.

Arkadaşı için endişelenen Felix öğretmenlerini çağırdı. Erich ona öğle paydosunda bir gün önce babasının başına gelenleri anlatmıştı. Adam röntgen çekilen ve yaralarının tedavi edildiği hastanede kalp krizi geçirmişti. Durumu oldukça ciddiydi.

Annesi, kocasının başında beklerken Erich'in okula gitmesi için ısrar etmişti. O gün paydostan sonra Felix arkadaşını ısrarla kendi evine çağırdıysa da, Erich ona hastanede ihtiyaçları olduğunu gerekçe göstererek gelmedi.

Felix Viyana'nın hemen her sokağına asılı svastikaların tehlike ve ölüm demek olduğunu ilk kez anlıyordu. Lisa evlerinin kapısını açtığında çocuk annesini kucaklayıp ağlamaya başladı. Lisa çocuğun başını okşayarak ağlamasının geçmesini bekledi. Sonra bir-iki soru sordu ve Felix arkadaşının başına gelen felaketi anlattı.

Lisa hemen mantosuyla eldivenlerini giydi. Ludwik'in iş alanında çelikten bir kuralı vardı: Aile dikkat çekmemeli ya da yoğun dostluklar kurmamalıydı; ancak normal bir insan gibi davranması ve analık güdülerini saklamamasının da Felix için önemli olduğunu biliyordu. Oğullarının bu gelişme yılları sadece Dördüncü Daire'nin talimatlarıyla belirlenemezdi. Felix'i kolundan tuttu.

"Yürü. Erich'le babasını hastanede ziyaret edeceğiz."

Ama geç kalmışlardı. Erich'in babası ölmüştü, Erich ile annesi çoktan evlerine dönmüşlerdi. Lisa ile Felix hemen Helengistadt tramvayına atladılar.

Erich'in ailesi Viyana'nın sosyalist yönetiminin işçiler için yaptırdığı Karl Marx Hof bloklarında oturuyordu. Burada insanlar birbirlerini kollarlardı. Bir topluluğa ait olma duyguları güçlüydü. Öbür dünyaya, vurguncular ve svastikalar dünyasına, düşmanlar dünyasına karşı bir dayanışma hakimdi mahalleye. Sosyalist lider Otto Bauer Avusturya çölünün ortasındaki bu küçük vahayla sık sık övünürdü. Mahallenin işçi sınıfı aileleri arasındaki popülerliği faşist bürokratları rahatsız etmekteydi. Burjuvazi 'Kızıl Viyana'yı bir tehdit olarak algılıyordu. Karl, eğer Viyana'ya gidip Marx ve Lenin'in yirmi metrelik heykelleriyle o apartmanları görürsen, toplu konutların ille de kentsel sefalet ya da sosyalistlerin devasa şeylere hayranlığı demek olmadığını anlayacaksın.

Haber yayılmıştı. Küçük küçük işçi grupları Erich'in apartmanının kapısında durmuşlar, alçak sesle konuşuyor-

lardı. Üzüntüleri yüzlerinden belliydi. Lisa ile Felix saat tamircisinin oturduğu ikinci kata çıktılar. Koridor tren istasyonundan farksızdı. Her yer insan doluydu. Doğal olarak Erich'in dairesi de kalabalıktı.

İçerideki yüzlerden biri çok tanıdık gelmişti. Lisa ilk önce onu Ludwik'in eski arkadaşlarından biri sandı, ama adama doğru yürüyünce Avusturya Sosyalist Partisi'nin gönüllü savunma gücü Schutzbund'un komutanı Julius Deutsch olduğunu görerek şaşırdı. Adamın fotoğrafı bir Yahudi-Bolşevik canavarı olarak resmedildiği sağcı gazetelerde sık sık çıkardı.

Deutsch veda ederek dışarı çıkarken, keşke bir canavar olsaydı, diye düşündü Lisa. Erich ise Felix'i görünce odadaki kalabalığı yarıp koştu ve arkadaşını kucakladı. İki çocuk hemen gözden kayboldular. İkisinin de üstlerinde okul formaları vardı: beyaz gömlek, kravat, dizlerine kadar inen siyah kısa pantolon ve ceket. Uzun çorapları dizlerine kadar çıkıyordu. Çocuklar Erich'in odasına gidip yatağa oturdular ve hiç konuşmadan duvara baktılar.

Lisa kendini tanıttı, Erich'in annesine başsağlığı diledi. Saatçinin karısının yüzü üzüntüden çarpılmıştı. Tam bir şoka girmişti, başsağlığı dileklerini başını hafifçe eğerek kabul etti ve kocasını bir daha göremeyeceğine inanamadığını tekrarladı. Lisa, Erich'in hafta sonunu kendilerinde geçirmesini önerdi. Anne bundan çok etkilenmişti, ama hayır anlamında başını sallayarak bu teklifi geri çevirdi.

"Şu anda yanımda olmasına ihtiyacım var. Durum iyice kötüleşecek. Erich'imin burada yaşamasını istemiyorum artık. Kız kardeşimle kocası Londra'dalar. Kız kardeşim bir yıldır bizim de gitmemiz için yalvardı ama kocam çok inatçıydı. 'Burada doğdum, burada öleceğim,' diyordu." Kadın yine ağlamaya başladı. Lisa'nın da gözleri dolmuştu. Yaslı kadını kucaklayıp başını okşadı.

"Erich için Londra'ya gideceğim. Bu ülkenin geleceği kalmadı. Söylentilere göre, Prusyalılar Viyana'yı ele geçirince Yahudilerin ve sosyalistlerin pasaport almaları güçleşecekmiş."

Lisa başını eğdi. Bugün yapabileceği bir şey yoktu. Oğlunu arkadaşının yanından alıp çıktı. Felix elini tramvayda bile bırakmamıştı.

"Babam bugün nerede?"

Lisa ellerini iki yana açarak bilmediğini belirtti.

"Babam ne iş yapar?"

"Ne yaptığını çok iyi biliyorsun. Seyahat eder. Avrupa'nın her yerinde dolmakalem satar. Burada ve Amsterdam'daki kırtasiye dükkânlarımızın çalışabilmesi için durmadan yeni siparişler almak zorunda."

"O zaman nasıl oluyor da geçen gün bir dolmakalemin kaç para olduğunu söyleyemedi. Ben aptal değilim. Gerçeği benden niye saklıyorsunuz?"

Lisa oğlunun parıltılı gözlerine bakarak gülümsedi. "İstersen bunu kendisine sor. Çok gecikmezse bu gece hem de."

"Onun şimdi Zentrale'de arkadaşlarınla konuştuğundan eminim. Gidip bulalım mı?"

Lisa başını salladı. "Hava soğuk, tekrar çıkmayalım. Haydi, git yıkan ve ödevlerini yap. Ben de yemek hazırlayayım. Baban yemeğe geleceğine söz vermişti."

Felix'in tahmini doğruydu. Ludwik, Zentrale'de hararetli bir konuşmanın içindeydi. Saatçinin ölüm haberi yayılmıştı ve bu trajedi Avusturya'da sürekli olarak kutuplaşan siyasal durumla iç içe geçmişti. İki İngiliz, Sosyalist Parti'nin gazetesi *Arbeiterzeitung* yazarı Ernst'i sorularıyla bunaltırlarken Ludwik de sessizce onları dinlemekteydi. Philby gayet sakin konuşuyordu. Ses tonu çok yumuşaktı. Ayrıntılarla ilgileniyor ve Ernst'e neredeyse bir saattir çok sıkı sorular soruyor, polis ile ordu içindeki güçlerin somut ilişkileri hakkında bilgi istiyordu.

"Sanırım, sormak istediğim kısaca şu: Sosyalist Parti'nin polis ve orduda hücreleri var mı, yoksa askeri çalışması kendi savunma gücü Schutzbund'la mı sınırlı?"

Ernst, amacı bildiğini ama söylemeyeceğini yansıtan, sinir bozucu bir sırıtmayla gülümsedi. Philby ise onun bir şey bilmediğini tahmin etmişti. Sebebi de çok basitti; bilecek bir şey yoktu. Sosyalistler, üzerlerindeki baskının artması korkusuyla polis ve ordudan uzak durmuşlardı. Philby bir an Ludwik'le göz göze geldi.

Tam benim soracağım soruları soruyor, diye düşündü Ludwik. Analitik bir kafası var. Philby'nin yurttaşı olan otuz-otuz beş yaşlarındaki Oxford öğrenimli genç daha saldırgandı, ancak daha dolaylı konuşuyordu. Kahveye *Arbeiterzeitung*'un yazarıyla gelmişti. Avusturyalı, İngiliz dostunu Avusturya Sosyalist Partisi'nin izlediği taktiklerin Nazilere ve bürokrat-faşistlere karşı tek alternatif olduğuna inandırmaya çalışıyordu.

"Bunlar senin görüşlerin, dostum. Başkaları bunun tam zıddı fikirler ileri sürdüler." Ülkeyi ziyaret etmekte olan İngiliz sosyal demokratı Hugh Gaitskell yüksek sesle ve heyecanla konuşuyordu. "Sen sanki bir tek ihtimal varmış gibi konuşuyorsun, oysa kanımca yanlış yolda olan sensin."

O sabah Berlin'den çok önemli yeni haberlerle dönmüş olan Gertrude, Ludwik'e bakarak gözleriyle gülümsedi. Genç Gaitskell'in kabalığı kendini etkilemişti.

"Haydi, Ernest. Bu kadar saçmalık yeter." Gaitskell'in tartışmayı kesmeye niyeti yoktu. "Bir-iki basit soruya doğru cevap alalım. Bir: Faşistler silahlıysa ve işçilere eziyet ediyorlarsa, direnmenin tek yolu silah kullanmak değil mi? Ya da sen ve Otto Bauer, gerçekten tehdidin sadece bir güç gösterisiyle ortadan kalkacağına mı inanıyorsunuz?"

Ernest sıkıldığını belli eden bir gülümsemeyle, "Sevgili İngiliz dostlarım, biz çok hassas bir satranç oyunu oynuyo-

uz," dedi. "Siz de gelmiş, bizim bu tahta üzerinde paldır küldür dolaşmamızı istiyorsunuz. İşçiler kabul etmeyeceği için bunu asla yapamayız."

Masanın çevresinde oturan herkes satranca yapılan göndermeyi anlamıştı. Senin işverenlerin Bauer'i fazla radikal bulmuşsa, bunu sen de anlarsın, Karl. Onun *Arbeiterzeitung*'daki "Satranç Oyunu" yazısı bütün Avrupa'da hararetli tartışmalara yol açmıştı. Moskova bunu burjuvaziye mutlak bir teslimiyet olarak ilan ederken, başka yerlerde oldukça ciddiye alındığını söyleyebilirim. Moskova'nın karşı kutbunda duran Avusturyalı faşistler bunu bir tehdit saymışlar ve Bauer'i devrim kışkırtıcılığı yapmakla suçlamışlardı. Avusturyalı önder, makalesinde demokrasiyi kendi kuralları olan bir satranç oyunu olarak görüyordu ve kuralların en önemlisi yenilen tarafa bir fırsat daha verilmesiydi. Sorun Nazilerle oynamaktı, çünkü onlar şöyle diyorlardı: "Biz oyuna da kurallarına da inanmıyoruz, ama kazanana kadar katılacağız. Ardından satranç tahtasına bir tekme savuracak, taşları yakacak, düşmanı ya hapse atacak ya da kafasını kopartacak ve bir daha satranç oynamayı ihanet sayacağız." Böyle bir oyuncunun oynamasına izin vermek intiharla eşanlamlıydı. Demokrasinin korunması Nazilerin oyunun dışında tutulmasını gerektiriyordu. Bauer bunu yazmıştı.

Sen ne düşünüyorsun, Karl? Çok mu aşırı sol? Yoksa Stalin ile Kremlin'deki dalkavuklarının aksine Almanya'daki gelişmeleri çok iyi anlayan biri mi?

Gaitskell, "Gerçek sorun sizi tehdit edenlerin sadece Alman Nazileri olmaması," dedi. "Sizi tehdit eden o küçük Dolfuss eşkıyası. O ve bürokrat faşistleri sizin kurallarınıza göre oynamayı reddediyorlar. Dolfuss Almanlardan nefret ediyor. Kendisini kullanılıp atılacak bir araç olarak gördüklerini biliyor. Ama bizim tarafa duyduğu korku daha büyük.

Herkese kendisinin tıpkı Mussolini gibi sert bir lider olduğunu göstermek istiyor. Sizin vezirinizi, atlarınızı ve kalelerinizi alıp sadece piyonları bırakacak. Ondan sonra satrancın ne önemi kalır, sorarım size?"

Ernst bu konuşmadan huzursuz olmuştu. İngiliz dostlarının kendisini destekleyeceklerini umuyordu anlaşılan. Kaşlarını çattı, saatine baktı ve Gaitskell'e bir yemek randevuları olduğunu söyleyerek kalktı. Yanındakiler de kendisini izledi. Ludwik ertesi günü için Philby'yle randevulaşarak tokalaştı. Gertrude da arkasından çıktı. Geride sadece *The Times*'ın bir hafta önceki sayısını okuyan Philby kalmıştı.

Dışarıda gökyüzü bulutlarla kaplıydı. Daha önce erimeye başlamış olan karlar şimdi donmuştu. Gece soğuk, kaldırımlar kaygandı. Gertrude, Ludwik'in koluna girdi. Onun Bakerstrasse'ye ve karısıyla oğluna gittiğini hissediyordu. Bir süre yanında konuşmadan yürüdü. Sonra yolundan caydırmak için zayıf bir girişimde bulundu.

"Bir yere gidip yemek yiyelim mi?"

"Bu gece olmaz. Lisa ile Felix'e geç kalmayacağıma söz verdim. Saatçi bugün öldü. Oğlu, Felix'in en iyi arkadaşı. Şimdi canı çok sıkılıyordur."

Gertrude düş kırıklığını sakladı. Hep böyle oluyor, diye düşündü. Ne zaman çekip götürmeye çalışsam bir mazeret buluyor. Yüksek sesle, "Elbette anlıyorum," dedi. "İkisine de sevgilerimi ilet. Ha, az daha unutuyordum. Felix'in bunları sevdiğini bilirim." Çantasından zarif ambalajı içinde bir paket çikolata çıkarıp uzattı.

Ludwik armağanı kabul ederken gülümsedi, kadını yanaklarından öptü. "Genellikle yarısı benim mideme iner bunların," dedi.

Eve girdiğinde kendisini bekleyen Felix ağlıyordu. Ludwik oğlunu kaldırıp kucağına aldı.

"Baba, neden? Neden? Yahudilerden neden bu kadar nefret ediyorlar? Erich'in babaannesi her şeyin demokrasinin kusuru olduğunu söylemiş. Başta İmparator olsaydı bunların hiçbiri olmazmış."

"Belki," dedi Ludwik. "Belki, ama Çarlık devrinde Rusya'da durum çok daha kötüydü. Sana bu akşam bir hikâye anlatayım mı? Babaannemin anlattığı bir hikâye değil ama, Galiçya'da kendi gözlerimle gördüğüm bir olay."

"Anlat, baba. Ne oldu? Biz Yahudi miyiz?"

"Benim annem de babam da dindar Yahudilerdi, ama senin annen Yahudi değildir. Onun için gerçek inançlı Yahudilerin gözünde aslında bir Yahudi sayılmazsın. Ama Naziler ve Yahudi aleyhtarları için bunun hiç önemi yok. Onlar için sen bir Yahudisin."

Felix hafifçe ürperdi.

"Korkutma çocuğu, Ignaty." Ludwik'in gerçek adı, Lisa'nın ağzından birden kaçıvermişti. Ludwik karısına öfkeyle baktı, ancak durumu fark eden Felix bir şey söylemedi. Bu gece bütün bilmek istediği, arkadaşı Erich'in neden babasız kaldığıydı. Şimdi de kahverengi gömlekli adamların bir gün kendi babasını da öldürüp öldürmeyeceklerini merak ediyordu. Lisa oğlunu gerçek dünyanın dehşetinden sakınmak istediği halde, şimdi çocuğun kendisi tarihle yüz yüze gelmişti. Bazı cevaplar alması gerekiyordu.

"Galiçya'da ne gördün, baba?"

Ludwik'in gözleri hüzünle doldu. Oğlunu kucaklayıp görgü tanığı olduğu pogromu ve Yahudilerin nasıl sadece Yahudi oldukları için öldürüldüklerini anlattı.

"Peki, sen ne yaptın baba?" diye sordu çocuk.

"O zaman hiçbir şey yapamadım tabii. Ancak birkaç yıl sonra on altı yaşıma geldiğimde sosyalist oldum. Geleceğe heyecan ve tutkuyla bakardım. Değişiklik istiyorduk. Oğ-

lum, yoksulların ölüm seçenekleri bile sınırlıdır: barış zamanında kayıtsızlık ve ihmal, savaş zamanında şiddet. Birinci Dünya Savaşı herkese milyonlarca ölüye mal oldu. Süslü şapkalarıyla dolaşan, herkesin önünde selama durduğu, mantar ve en iyi konyaklarla beslenen generaller açısından bir insan hayatının hiçbir değeri yoktur.

"Bu soruyu ilk defa Antik Roma'da Seneca dile getirmişti: 'Ya bir gün köleler kendilerini saymaya başlarlarsa?' İşte biz de bunu yapmaya başladık. Aralarında benim gibi Yahudi olmayan Yahudiler de olan yüz binlerce kişi Devrim'e sığındık. Pisliği sona erdirmenin tek yolunun bu olduğuna inanıyorduk."

"Ama neden, baba? Bizden neden bu kadar nefret ediyorlar?"

"Bunun tek bir cevabı yok. Dünyamızın başlangıcından beri insanlar birbirlerine kötülük etme yeteneğine sahipler ve bu hâlâ sürüyor. Ta içimizde hâlâ biyolojinin esiriyiz. İçimizdeki hayvan bu. Bir hayvan sürüsünün, içlerinden kendileri için bir tehdit olduğunu düşündükleri ya da kendilerinden farklı gördükleri birini öldürdüklerini bilirsin. Bunun sebebi ne? Hayvanlarda içgüdüsel bir korku var da ondan; insanlar da çılgına dönüp birbirlerini öldürmeye başladıklarında aynı şey oluyor."

"Şu basit gerçek dışında, Ludwik," diye Lisa aralarına girdi. "İnsanların anlayış yeteneği olan bir beyinleri var. Bizi hayvanlar dünyasından ayıran, aklm gücü."

"Acaba! Gel de bunu Hitler'den kaçan Almanlara anlat."

"Biz de Erich gibi Londra'ya gidecek miyiz?"

"Belki," dedi babası. "Ama sen önce şimdi yat uyu bakalım."

Ludwik o gece uzun süre konuşmadı. Eski bir koltukta oturup gözlerini konsola dikmişti. Lisa onun böyle hallerini

iyi bildiğinden sessizliği bozacak bir şey yapmadı. Gece sona ermeden nasılsa konuşacağını biliyordu, ancak çok yorgundu ve fazla beklemeyeceğini umuyordu. Ludwik kalkıp bir kadeh konyak doldurunca rahatlayarak derin bir soluk aldı.

"Bu evden nefret ediyorum. Şuna bak. Pis perdeler. Koltuğun yayları patlamış..."

"Ludwik, Viyana'dan ayrılma zamanı geldi mi?" diye Lisa sözünü kesti.

"Evet," diye karşılık verdi Ludwik, oldukça yorgun bir sesle.

"İngiliz sıkıcı mıydı?"

"Hayır. Epey zekiydi. Sıkıcı olan bendim. Sıkıcı olan Moskova. Komintern. Bana Almanya'daki felaketi ayrıntılarıyla sordu; Komintern'in Hitler'in zaferine giden yolu neden açtığını. Onunla aynı fikirdeydim, ama ne yazar, parti politikasını savunmam gerekiyordu. 'Troçki'nin Almanya üzerine yazdıklarını mı okuyorsunuz?' diye sordum, adamı savunmaya zorlamak için. Şiddetle karşı çıktı. 'Okumalıydın. Troçki haklıydı. Yanılan Moskova'ydı,' demek isterdim. Ama yaratacağı şok biraz fazla olabilirdi."

"Gertie'yi gördün mü?"

"O da sıkıcıydı. Partiden ayrılmak ve Moskova'yı terk etmek istiyor. İntihar havasında."

"Bunun Moskova ya da Komintern'in çılgın politikasıyla ilgisi olmayabilir!"

"Yani?"

"Belki seni istiyordur. Onunla yatmayı reddetmen yüzünden olabilir."

"Çok zalimsin! O da olabilir, ama hakikaten berbat durumda. Nedeni de politik. Onun bir Alman komünisti olduğunu, partisinin yok olma noktasına geldiğini unutma. Ajanlarımın böyle bir duruma düşmelerini istemem. Herkes için tehlikeli."

"Onu sakinleştirdin mi?"

"Politik olarak. Kendisiyle aynı fikirde olduğumu, fakat..."

"Fakat ne?"

"Fakat suyunu içmek zorunda kalacağımız kuyuya tükürmeyeceğimizi."

"Demek sence Troçki Komintern'i suçlamakta ve yeni bir Enternasyonal toplanmasını istemekte haksız?"

"Zamanlaması yanlış. Hiç kuşkum yok, yeni bir Avrupa savaşı olacak. Sovyetler Birliği de işe karışacak ve Stalin paçasını kurtaramayacak. Parti onu değiştirmenin gerekli olduğunu görecek."

"Dördüncü Daire böyle mi düşünüyor?"

Ludwik başını sallayarak kalkmak üzere doğrulduysa da, sonra yorgun bir halde geriye düştü. Lisa gülerek onu çekti.

"Ya Viyana?"

"Eşkıya sosyalistleri silmeye hazırlanıyor. Dolfuss ve Heimwehr solu temizledikten sonra Naziler Dolfuss'u bir kenara atıp Avusturya'yı alacaklar."

"Yalnız Almanya'daki Komintern'in aksine sosyalistler silahlı. Schutzbund direnir."

"Schutzbund'un taktikleri tamamen savunma üzerine kurulu. Savaş zamanının seçimini hükümete bıraktılar. Zafer kazanmak için saldırıya geçebilmelisin. Sen bunu iyi bilirsin, değil mi? Bu insanlarda kazanma güdüsü yok. Bence en fazla altı ayları var. Daha sonra sağ Otto Bauer'e satrancın nasıl oynanacağını gösterecek!"

Hâlâ orada mısın, Karl? Yoksa okuduğun bu konuşma mideni yakmaya mı başladı? Aynı tarafta olan politik insanlar kendi başlarına kaldığında böyle olurdu işte. Ludwik ile Lisa müthiş bir gerginlik içinde yaşıyorlardı. Hayatları çifte bir

yalandı. Bir yandan Sovyet askeri istihbaratı için çalışıyor, öbür yandan küçük bir dükkân işletiyormuş gibi davranıyorlardı. Nefret ettikleri bir despotun yönetiminde olan Moskova'dan emir alıyorlardı. Açık açık konuşabildikleri çok az insan vardı. İkisini bir arada tutan çimento da bu bağdı.

Gertrude bu faktöre de dikkat çekmiş, yalnız not defterlerine göz atınca bana söylemediği şeyleri de öğrendim. Ludwik ile Lisa birbirlerini seviyorlardı, çok yakın bir ilişkileri vardı. Bunu yazarken bile Gertrude'un Ludwik'in metresi, Ludwik'in de benim babam olmadığını ta iliklerimde hissediyorum. Gertrude neden yalan söyledi bana? Bilemiyorum. Onun için Sao'nun Moskova'daki arşivlerden getirmeye söz verdiği bilgileri bekliyorum.

Ludwik en fazla altı ay süre tanımış, ancak zamanlamada küçük bir hata yapmıştı.

Ertesi sabah üniversite yakınlarındaki dükkânına giderken, Ringstrasse'de bir dizi tramvayın boş durduğunu gördü. Önce bir elektrik kesintisi sandığı sırada boş bir tramvay daha geldi. Derken vatman inip arkadaşlarına katıldı. Ludwik yanlarına yaklaştı.

"Grevde misiniz, yoldaşlar?"

Vatmanlar hep birden omuzlarını silkti.

"Bilmiyor musunuz?"

"Hayır," dedi içlerinde en genç olanı. "Faşistlerin Linz'de işçilere ateş ettiklerini duyduk. Genel grev var. Partiden talimat bekliyoruz."

Ludwik adamlarla el sıkışıp canlı adımlarla yürümeye başladı. Sokak köşelerinde, çevrelerinde çelik miğferli, tüfekli polislerin bulunduğu savaşmaya hazır askerler duruyordu. Heimwehr birlikleri belediye başkanını tutuklamak üzere Rathaus'a gitmekteydi.

Ludwik bir subaya yaklaştı. En iyi Viyanalı burjuva aksanıyla, "Özür dilerim, neler oluyor?" diye sordu.

"Sen de kimsin?"

"Bir işadamı."

"Sosyalistler bir devrim başlattı. Hükümet de sıkıyönetim ilan etti. Bir an önce evine gitsen iyi edersin."

Ludwik dönüp yürüdü. Vatmanları gördü. Hepsi de yere yatmışlar, korkuyla titreşiyorlardı. Başlarında bir Heimwehr birliği duruyordu. İşçiler tekmeleniyor, dipçikle dövülüyorlardı. Ludwik'in midesi bulanmıştı. Hızlı adımlarla uzaklaşırken askerlerin Ringstrasse çevresine dikenli tellerle barikatlar kurduklarını gördü. Belirli aralıklarla makineli tüfek müfrezeleri yerlerini alıyorlardı.

Otto Bauer gereğinden fazla bekledi ve karşı devrim harekete geçti diye düşündü, eve doğru yürürken. Kapışmanın kanlı olacağından da, Hitler'in Avusturya'yı yutacağından da emindi. Prusyalılar çok geçmeden Viyana'ya gireceklerdi.

O akşam yemeğe otururlarken işçi sınıfının yaşadığı semtlerden gelen patlama seslerini duydular. Sosyalist Viyana havan topuna tutuluyordu. Satranç oyunu bitmişti. Felix, Erich'in güvenlikte olacağını umarak pencereden bakıyor, arkasında annesiyle babasının Avusturya'nın kaderini konuştuklarını duyuyordu.

Dolfuss Mussolini'yi taklit etmeye çalışsa da bu durum uzun sürmeyecekti. Hitler'e direnebilecek tek parti olan sosyalistleri ortadan kaldırarak, aslında kendi ölüm fermanını imzalamıştı. Ludwik Hitler'in vakit geçirmeden saldıracağından ve anayurdu olan Avusturya'yı III. Reich'a katacağından emindi.

Lisa içini çekerek, "Eh, hiç olmazsa Moskova'nın sorumlu tutulmayacağı bir yenilgi olacak," dedi.

"Belki doğrudan değil, ama Almanya'yı Hitler'e teslim etmeseydik bu olur muydu?"

"Moskova'da bizim gibi konuşan kaç kişi vardır dersin?"
"Stalin için çok."

Viyana'daki şiddet üç gün sürdü. Schutzbund'un etkili bir direniş gösteremediği üç gün. Viyana işçi sınıfı üç gün içinde yıkıldı, liderleri ya sürgüne ya cezaevine gönderildi. *Arbeiterzeitung* artık gizli basılıyordu. Gazeteyi dağıtırken yakalanan herkese beş yıl hapis cezası verilmekteydi. Dolfuss kazanmıştı.

Mussolini'nin Avusturya'daki hizip oyunlarına ve sözde zaferine kızan Hitler, yenilgiye uğrayan işçilere şu mesajı gönderdi: "Avusturya işçilerinin şimdi Avusturya hükümetinin kendilerine uyguladığı şiddete doğal bir tepki olarak Nazi davasının arkasında yer alacaklarına inanıyorum."

Ludwik öfkeden köpürmesine rağmen sessizce işine devam etti. Usta bir casusta olması gereken altı meziyetten beşine sahipti: Yüzler, adlar ve konuşmalar konusunda inanılmaz bir bellek; gizlilik; dil yeteneği; tükenmez bir yaratıcılık gücü; en yabancı insanlarla rahatça konuşabilme. Ludwik'te yalnız altıncı meziyet olan vicdansızlık eksikti ve Moskova'dakiler baş casuslarının bu zayıf noktasını çok iyi biliyorlardı.

Ludwik ertesi hafta Philby'yle buluştu ve uzun uzun konuştular. Ludwik sonuçtan memnundu. Hemen Dördüncü Daire'ye yeni ajanı konusunda gerekli bilgileri aktardı. Düzensiz olmakla birlikte en gizli düşüncelerini günlüğüne yazardı.

Ludwik bir günlük tutmaya uzun süre direnmiş, bunu bireysellik ve narsisizm belirtisi olarak görmüştü. Ancak Lisa böyle bir fikri alayla karşılamış, insanlığını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu söylemişti. Ne kadar da haklıydı. Ludwik şimdi günlüğü, gittiği kahvelerde çevredeki masaların gürültüsünden ya da bir trende diğer yolculardan tec-

rit etmek için kullanıyordu. Boş bir sayfanın görüntüsü kendisini sakin bir dünyaya, gürültü denizi ortasında kendi yarattığı bir inziva adasına çağırmaktaydı.

20 ŞUBAT 1934:

Bugün yine P'yle buluştum, yalnız artık birer entrika yuvası olan kahvelerden uzak durmaya karar verdiğimizden Schottenring yakınlarındaki bir köprüde randevulaştık. Tuna boyunca yürümemizi önermiştim. Hava soğuk ama güneşliydi, kırk beş dakika kadar yürüdükten sonra Karl Marx Hof'un delik deşik yüzünü gördüğümüz bir sıra bulduk. Oturup Sosyalist Viyana'nın yıkıntılarına baktık. Buradaki olaylar P'yi davamızın doğruluğuna inandırmış. Tavırları sakindi, sesinde heyecandan eser yoktu ve kararı kesindi. Bizim tarafımızdaydı artık. Ona öteki İngilizi, G'yi sordum. Gülümsedi. G'nin olaylardan tam ters yönde etkilendiğini söyledi. Sosyalistlerin yok edilmesi onu devlete asla etkin bir şekilde meydan okunamayacağına inandırmıştı. P'nin, arkadaşının davranışına karşı tek yorumu, "Tam bir İngiliz tepkisi," şeklindeydi.

P tanıştığı bir Schutzband yeraltı liderinin adamlarının disipliniyle övündüğünü söyledi. Soygun ve yağma yapılmamış, tam birer centilmen gibi davranmışlardı. O yüzden kaybettiler, dedim. Başını sallayarak beni onayladı. Viyanalı bir komünistin bana bildirdiği bir rapordan söz ettim. Heimwehr bir parka yaklaşırken Schutzband lideri teslim olma emri vermişti. Neden? Çünkü aksi takdirde parkın çimenlerine basacak ve "Basmak yasaktır!" yasasını çiğneyecekti. P buna güldü ve olayı uydurduğumu söyledi; oysa uydurmamıştım, gerçekti.

P bana yıllar önce Londra'da gittiği bir akşam yemeğini anlattı. Orada emekli bir Avusturyalı general, uzun uzun Avusturyalı sosyalistlerin işledikleri suçları anlatmıştı. P onun sözlerini kelimesi kelimesine hatırlıyordu: "Bir gün bu saçmalığa adil ya da ka-

tı bir şekilde son vereceğiz. İşçiler için parke döşeme ve duş mu? Domuz ahırına İran halısı serip hayvanları havyarla besleyelim daha iyi!"

P işçileri domuzlarla bir tutmalarının kendisine ne kadar garip geldiğine dikkat çekti. Burke 'domuz sürüsü' demiş ve radikaller de bu sıfatı benimseyip gazetelerine Domuz *ya da* Domuz Paçası *gibi adlar takmışlardı.*

Ondan sonra Avusturya'da liberal burjuva değerlerinin çöküşünden konuştuk. Benim bütün bunların elitist bir kültür görüşüne bağlı olduğu fikrime çok şaştı. Bunun üzerine kendisine Viyana burjuvazisi hakkında kısa bir ders verdim. Lisa ve diğer arkadaşlarla savaştan önceki tartışmalarımızı hatırladım. Üniversite öğrencileri olarak saatlerce durup tavana bakar ve Klimt'in Felsefe *adlı tablosunun anlamını tartışırdık. Bu, Kültür Bakanlığı'nın iddia ettiği gibi ışığın karanlığa zaferi miydi, yoksa daha belirsiz bir anlamı mı vardı? Yeryüzü Cennet ve Cehennem bileşimi içinde erimişti. Istırap çeken insanlar evrende amaçsızca yüzüyordu. Tablo, Lisa'yı heyecanlandırmıştı. Doğrusu ben de hoşlanmış, yalnız mistisizminden nefret etmiştim. Lisa kızmıştı buna.* Das Wissen *adlı tablonun alt tarafındaki yüz, bilinçli insan zihnini simgeliyordu. Lisa resmin ruhunun bu yüzde yansıdığı kanısındaydı. Klimt* Das Wissen*'in bütün insanlık açısından hayati birönem taşıdığını vurguluyordu. Tartışma bu doğrultuda devam etmiş, böylece biz de Avusturya burjuvazisinin aşırılıklarına bulaşmıştık.*

P güldü ve bunun pek de Avusturya aydınlarının zayıflığının materyalist bir açıklamasına benzemediğini belirterek sözlerini sürdürdü. Yüzüne bir öğretmen ifadesi yerleştirerek, "Bir daha dene," dedi. Yaptığı espriye ikimiz de güldük.

P'ye Avusturya'da burjuvazinin, Fransız ve İngiliz karşıtları gibi aristokrasiyi yok etmeyi ya da onunla birleşmeyi başaramadığını söyledim. Bu yüzden hep dışarıda kalıp İmparator'a ve saraya tabi olmuş, ülkeyi yönetme tekelinde gerçek bir pay alamamıştı. İk-

tidardan uzak tutulunca sanata sığınmış, üstelik sanatı bir din statüsüne yükseltmişti. Karl Kraus, Viyana liberalizminin hareket alanının gala gecelerinde tiyatro parkeleriyle sınırlı kaldığına değinmişti.

Dinci-faşistlerin yolunu açan, liberallerin kendilerini geri çekmeleriydi yani. İmparator, Yahudileri Katoliklerin Yahudi aleyhtarı kampanyalarına karşı savunurken, daha sonra sosyalistler geleneksel liberal değerleri savunmuşlardı. Faşistlerinin önüne bir set çekmek artık mümkün değildi. Ancak Avrupa bir şeyler yapıp direnebilirdi, o da mücadeleye girmeyi göze alırsa.

P, Avrupa çapında bir savaş mı çıkacak, diye sordu. Başımı salladım.

Sonra beni Almanların hezimeti konusunda inceden inceye sorguya çekti. Israrla, Alman Komünist Partisi liderleri neden Moskova'nın intihar anlamına gelen talimatlarına direnmediler, diye sordu. P'yi ilk kez telaşlı görüyordum. Boşboğazlık olacağını kavramama rağmen, ona Alman partisinin önemli liderlerinden ve Komintern kurucularından biriyle yaptığım konuşmayı anlattım. Bu liderin özel sohbetlerinde Moskova'nın politikalarını eleştirdiğini biliyordum. Ben de dayanamayıp, neden fikirlerini kamuoyuna açıklamıyorsun, diye sormuştum. Alman işçilerinin Komintern tarafından Hitler'e teslim edildiğini bütün dünyaya anlat. Bana verdiği cevap sanki dünmüş gibi belleğime kazınmış halde: Sovyetler Birliği'nin varlığını düşünerek yapamam. Stalin'le çatışmayı önlemek için Alman hareketini feda ettiğimizi çok iyi biliyorum. Başka ülkelerdeki hareketleri de feda etmek zorunda kalabiliriz. Faşizm eninde sonunda kapitalist dünyada galip gelecek ve ondan sonra faşizm ile Sovyetler Birliği arasında müthiş bir kapışma olacak.

P şaşırmıştı: Gerçekten öyle mi söylemişti? Başımı eğdim. Bu çılgın adam, faşizmin, değil sadece Amerika'ya, Avrupa'nın tamamına yerleşmesi halinde Sovyetler Birliği'ni beş kere paramparça edecek güce kavuşacağını göremiyor muydu?

Arkasından bana Moskova'ya gitmesinin mümkün olup olmadığını sordu. Bunun imkânsız olduğunu söyledim. Görevi Batı'da çalışmaktı. Almanya ve İngiltere'nin en üst kademelerinden bilgi toplamalıydık. O yüzden Sol'la bütün ilişkisini koparması gerekiyordu. Yeni bir kişilik geliştirmeliydi: küstah, herkese yüksekten bakan, üstünlük taslayan –biraz da kekeme. Doğru çevrelere girmeliydi, aksi halde bize bir yararı dokunmazdı. Benim bunu yapmam sandığından daha kolay, dedi. Babamın harika bağlantıları var.

Göreceğiz. Ona bunun açıkta son buluşmamız olduğunu söyledim.

ON ÜÇ

Evelyne uyandığında öfkeliydi. Vlady'nin filmini beğenmemesine, üstelik bunu yüzüne söyleyecek cesareti olmamasına kızmıştı. Her şeyden çok da kendisiyle yatma önerisini reddetmesini içine sindiremiyordu.

Yatağından atlayıp banyoya koştu, ışığı yakıp boy aynasında çıplak vücuduna baktı. "Hiç de kötü değil," diye mırıldanarak kaşlarını çattı sonra.

Nesi vardı adamın? Gerçekten benim erkeklerden vazgeçtiğime inanıyor mu? Menopoza uğramış, budala! Yoksa beni artık önemsemiyor mu?

Dişlerini fırçalarken birden Vlady'yi ininde kıstırmayı düşündü. Önce telefon edip uyarmayı aklından geçirdiyse de,

karşı taraftan açılmadan kapattı telefonu. Hayır. Bu iyi bir fikir değildi.

Ona sürpriz yapacağım.

Pazar günüydü ve üç katlı evindeki saatler az önce yediyi çalmıştı. Evelyne üzerine gri ipekli pantolonuyla siyah kaşmir kazağını geçirdi. Mutfağın önündeyken özel karışım kahvesinin kokusunu duyunca durakladı. Vlady'nin evinde neyle karşılaşacağını biliyordu. Çıkmadan önce bir fincan içse miydi? Ama hazırlaması uzun sürerdi şimdi. Şehvetin gücü açgözlülüğe baskın çıkmıştı. Hızla arabasına koştu.

Evelyne sabahın bu saatindeki Berlin'i severdi. Sokaklar hemen hemen boştu. Vlady'ye o kadar kızmamış olsaydı evine kadar yürüyecekti. Ama şimdi Ku-Damın'da Mercedes'ini seksen kilometre hızla sürüyordu. On dakika sonra Vlady'nin apartmanının önüne gelmişti. Ancak hemen dışarı atlayıp yukarı koşmadı. Direksiyonu sıkı sıkı tutarak bir süre öylece durdu. Buraya neden gelmişti? İçinden bir ses cevap verdi: Bir hayaletle düzüşmeye, bir hayaletle düzüşmeye.

Evelyne güldü. Kimi zaman ilişkilerini vaktinden önce patlatılmış bir çıban olarak düşünürdü, ama bugün değil. Zaten kendisi Vlady'yle ilişkisini sona ermiş saymıyordu ki? Yanılıyor olabilir miydi? Yoksa kendi kendini mi kandırıyordu? Vlady bir hayalet, her şey çok aksi gittiğinden hâlâ kafasından atamadığı beş yıllık bir anı mıydı? Burada ne işi vardı?

Başlangıçta her şey çok farklıydı. Bir kere Vlady çok farklıydı. Neşeliydi, eğlendiriyordu onu. Konuştukları ilk günü hatırladı.

"Sana bir şey soracağım, Evelyne. Evliliğimi yıkmak mı istiyorsun?"

"Hayır," demişti kendisi, ama açıksözlülüğü de hoşuna gitmişti.

"Çok iyi. Bir ilişkimiz olabilir, yalnız önce temel kuralları açıklamalıyım."

Evelyne birkaç ay sonra bir çocuk istediğini söylemişti.

"Neden?" diye sormuştu Vlady. "Çılgınca bir fikir. Bunun hayatını ne kadar etkileyeceğinin farkında mısın?"

"İstiyorum, Vlady. Benim hayatımda bir devrim olacak."

"Benimkinde de bir karşı-devrim!"

O günlerde, aralarındaki gerilim kahkahalarla dağılır giderdi. Neden bu muydu? İyi anıları yeniden canlandırmaya mı çalışıyordu?

İçindeki ses düşüncelerinin ortasına giriverdi yine: Sao, değil mi? Parisli para babası Vietnamlı. Onun bir sonraki filmine para yatırmasını istiyorsun. Vlady sadece bir araç. Doğru değil mi?

Hayır, diye söylendi. Hayır! O kadar da değil. Ona karşı hâlâ bir şeyler hissediyorum, fakat neyi neden hissettiğini pek bilemiyorum.

Kapıyı açıp dışarı çıkacağı anda aklına bir şey geldi ve kahkahalarla gülmeye başladı. Onunla sadece bir kere yatmıştı. Ardından iki hafta bir şey olmamıştı. Bir daha becerememeleri ikisini de sinir küpüne çevirmişti. Sonra Evelyn onun Humboldt'taki odasına, çırılçıplak vücudunun üzerine sadece uzun bir asker kaputu giyerek girince bu açmazı çözmüştü. Kapıyı kilitlemiş, kaputu çıkarmış ve en tatlı sesiyle, "Herr Meyer, bir gecelikten daha uzun bir ilişkiye girebilecek misiniz?" diye sormuştu. Vlady'nin gözlerindeki o inanamayan ve dehşet karışımı bakış kendisini şimdiki kadar güldürmüştü. Vlady'nin adlandırmasıyla 'olay'dan sonra ilişkileri gelişmişti ve kendisi de erkeğe bağlanmıştı. Eski Vlady'yi hâlâ özlüyordu. Zehirli bakışlı ve asit dilli muhalif lider; kalemini kılıç gibi kullanan, rejimi paniğe düşüren polemikçi; öğrencilerine Rus ve Çin edebiyatı sevgisini aşılayabilen heye-

canlı profesör. Evelyne üçüncü kata çıkmaya başladı. Zile bastı. Cevap yoktu. Kapıyı yumrukladı.

Vlady gece boyunca Adorno'nun denemelerinin Çince çevirisinin provalarını okumuştu. İş zevkliydi, üstelik para da alıyordu. Bir-iki saat önce derin bir uykuya daldığından kapının önündeki gürültüyü duymamıştı. Umutsuzluğa kapılan Evelyne kapıyı her defasında daha bir şiddetle yumrukluyor, parmağını da zilden çekmiyordu. Ne oluyordu? Kim gelmişti? Neden? Vlady komodinin üzerinde duran kol saatine baktı. Yedi buçuktu. Yataktan kalkıp kapıya giderken bir küfür savurdu.

"Evelyne! Tanrı aşkına?.."

"Misafir sevmez numaralarına kalkışma, Vlady. Berbat görünüyorsun. Canım seninle kahve içmek istedi."

"Evelyne." Vlady'nin sakin sesi aldatıcıydı. "Sabahın yedisinde burada ne işin var?"

"Seni görmek istedim. Yeterli bir sebep değil mi?"

Bu defa sakinliğin ardından öfke baş gösterdi. "Bu saatte olmaz!" diye bağırdı Vlady. "Öğleden sonrayı bekleyemez miydin? Git, lütfen."

"Hayır."

"Neden?"

"Beni buraya sürükleyen sebep çok güçlü de ondan. Öfkeli olmana sevindim. Sakin adam pozu takınmandan nefret ederim. Hiç değişmemişsin. Sen neden yatağına dönmüyorsun, kahveyi ben yaparım."

"Kahve kalmadı."

"Sana inanmıyorum," diye Evelyne bağırdı. "Sabahları ne içersin? Çişini mi?"

Vlady sırıtarak odadan çıktı. Evelyne onun peşinden koridordan geçip çalışma-yatak odasına girdi. Vlady yatağa girdi, pikeye sıkıca sarındı.

"Ben uyuyacağım. İstersen kalabilirsin. Oku. Müzik dinle. Mastürbasyon yap. İstediğini yapmakta serbestsin, yeter ki beni rahat bırak. İstersen eve gidip bir termos kahve getir. İstersen duş yap, yürüyüşe çık ve sonra gel. Yalnız şimdi bırak da uyuyayım."

"Lütfen, sus artık. Sözlerini tekrarlamaya başladın. Uyumana izin vermeyeceğim. Benim de uyuduğum söylenemez."

"Neden? Yalnız mıydın?"

"Genellikle yalnızımdır. Canım değişiklik istedi."

Evelyne soyunup yatağa girdi. Vlady donup kalmıştı. Bir yüzleşmenin kaçınılmaz olduğunu anlıyordu. O berbat yemeğe kadar Evelyne'e ne yazmış, ne de onu düşünmüştü. Hatta bir an olsun görmek bile istememişti. Evelyn lekeli bir geçmişe aitti; umutlarını, hayallerini ve onun sorumlu olmadığını bilmesine rağmen Helge'nin gidişini hatırlatıyordu. Kadının düşünceli yüzüne baktı. Maske kaybolmuştu. Evelyne bir kere daha beş yaz önce kalbine giren o sıkıntılı öğrenciydi.

Çok kolay sahte pozlar takındığını bildiği için Vlady'nin canı sıkıldı. Durmadan şok etmeye çalışan, çılgınca ve postmodern tezcanlılığı baştan aşağı uydurmaydı; para sahibi olma, en fazla gelişen sanayinin pornografi olduğu bu ülkede yeni bir mesleğe atılma planının parçasıydı ve bunu kendi üstünde denememiş olmasını isterdi.

Evelyne ise Vlady'nin ikiyüzlülüğüne ve *alles in Ordnung*, her şeyi düzene sokma özlemine kızıyordu. Moskova'da doğup büyümüş bir Yahudi için bu kadar Alman olmak ne kadar ironikti. Helge'nin New York'a kaçması Vlady'yi kötü yaralamıştı, Evelyne de en iyisinin kırılan gururu onarılana kadar onu yalnız bırakmak olduğunu düşünmüştü. Yanıldığını düşünüyorsa Vlady bunu söylemeliydi. Neden şimdi

yanlış bir şey yapmasına izin vermiyordu ki? Artık öğrencisi değildi. Kendi kendine kimi zaman bu budalanın duyduğu en güçlü duygu hoşnutsuzluk, diye düşünürdü.

Ayrılmadan önceki son üç ayları çok ıstıraplı geçmişti. Birlikte yatsalar bile iki ceset gibiydiler, bir kere olsun sevişmemişlerdi. Komik ve müstehcen bir alışkanlık haline gelmişti bu. Her geceden sonra Evelyne midesinde korkunç bir düğümlenme hissederdi. Sonunda kaçmıştı.

Şimdi onun kaskatı vücuduna bakarken kötü anılar bir kere daha aklından geçti ve kendine lanetler okumaya başladı. Tek kelime söylemeden kalkıp giyindi. Vlady sessizce onu seyrediyordu. Alışılmadık bir sahne değildi.

"Gitme, Evelyne. Bırak da tıraş olup giyineyim. Çıkıp biraz yürürüz."

Evelyne'in yüzünden hüzünlü bir ifade geçti. "Bize ne oldu, Vlady? Birbirimize o kadar yakındık."

Vlady cevap verecek yerde masasına gidip Shurkamp'ın Adorno'nun *Toplu Eserler*'inin 1980 baskısını aldı.

"Dün gece bu kitabın Çince çevirisini kontrol ediyordum. Bak, ne hazine buldum. Bunu eski baskılara almamışlar. Sebebini ancak Tanrı bilir. Belki de Adorno'nun hayatındaki hassas bir noktaya dokunduğu için."

Vlady duş yapmaya giderken kitabı kadının eline sıkıştırdı. Adorno'yu Çince'ye çevirmek ne kadar anlaşılmaz bir iş, diye düşündü. Yapabileceği çok daha pratik şeyler olmalı. Eğer gettosundan çıkartabiliyorsa Humboldt'taki işini kaybetmesi iyi oldu denebilir. Bir gazetede köşe yazarlığı ya da bir radyoda program sunuculuğu yapabilir; onu kendi bağırsaklarını incelemesinden vazgeçirecek bir şey olsun da, ne olursa olsun.

"Bitirdin mi? Ne diyorsun?"

Evelyne yatağa girip yazıyı okudu.

Erotik-ilişkilerin sona ermesindeki ıstırap, sanıldığı gibi aşkın geri çekilmesi korkusundan kaynaklanmaz, Freud'un tanımladığı türden narsisist melankoliden de. İnsanın kendi duygularının geçiciliği korkusu da etkendir. Bir başkasını sevme korkusu hiç kuşkusuz o kişinin sevgisini kaybetme korkusundan daha büyüktür. Birkaç yıl sonra tutkumuzu anlayamayacağımızı ve sevdiğimiz kadınla başkaları önünde karşılaştığımızda uçucu ve şaşkın bir meraktan öte bir şey hissetmeyeceğimizi öngören düşünceler insanı ölçüsüz derecede rahatsız edecektir. Rasyonel yararlılık kavramını bölen ve insanın içindeki hapishaneden kurtulmasını sağlayan bu tutkunun rezilce bir neden yüzünden bireyin hayatına sokulabilmesi en büyük küfürdür. Yine de iki insan arasındaki bölünmez sınırı yaşayan tutku, tam o ânı düşünmek ve altında kaldığı anda bu boyun eğişin hiçliğini görmek zorundadır. İnsan boşunalığı gerçekten her zaman hissetmiştir; mutluluğun sırrı, saçma bir şey olan kendinden geçmede yatar; yanlış olan da hep sonuncusudur, ölümdür. Hayatın en yoğun duygusunun geçiciliği kendisini tam da bu odaklanmanın en şiddetli ânında gösterir. Her şeyin üstünde duran talihsiz âşık, kendini unuttuğunu sandığı yerde aslında sadece kendisini sevdiğini kabul etmek zorundadır.

Vlady siyah bir balıkçı yakalı kazak, rengi solmuş bir blucin ve epey eskimiş spor ayakkabılarıyla göründüğünde Evelyn yazıyı üçüncü kere okuyordu.

"Eee?"

"Çok anlaşılmaz, Vlady, tıpkı senin gibi. Seni daha çok neresi heyecanlandırıyor?"

"İnsanın kendi duygusunun geçiciliği korkusu."

"Mesajı aldım."

Vlady güldü. "Evelyne, senin sorunun her şeyi üstüne alınman."

"Senin sorunun da Vlady, DAC'nin çöküşünden beri acınacak bir hale düşmüş olman."

"Birden fazla sebeple."

"Yani?"

"Duvar'ın birinci yıldönümünde talihsiz bir olay oldu..."

"Bu halde bile bu kadar çekingen olmak sana göre değil, Vlady."

"Sevişmeye çalıştım ve..."

"Kiminle?" diye Evelyne sözünü kesti.

"Senin kesinlikle tanımadığın biriyle."

"Adorno'nun geçicilerinden biriyle herhalde. Her neyse, n'oldu?"

"Bütün sorun da bu ya. Hiçbir şey olmadı. Gülme, Evelyne. Komik değil."

"Ondan sonra bir daha denemedin mi?"

Vlady başını salladı.

"Yani, son üç yıldır bir keşiş gibi mi yaşadın?"

"Tam öyle sayılmaz. Keşişlerin bildiğin gibi her zaman sürekli ve tam bir cinsel hayatları vardır. Ben onların aksine tam bir cinsel perhize girdim. Bu beni kaygılandırıyor. Seni çok düşündüm, ama seni görmek için içimde bir istek de yoktu."

"Bu rahatlatıcı işte, Vlady. Sorununun ne olduğunu bildiğimi sanıyorum, dostum. Kendi kendini sevmeyi bıraktın ve sevgiyi kabul etmeyi unuttun. Fedakârlık kompleksin üste çıktı. Bütün bunların ilacı güzel, uzun ve rahat bir sikişme. Berlin Duvarı olsun ya da olmasın, ben bu meydan okumayı kabul ediyorum, Vlady. Şimdi elbiselerini çıkar, lütfen."

Vlady güldü. "Pekâlâ. Neden olmasın?"

Elbiselerini çıkardı. Yatak ikisinin ağırlığıyla gıcırdayıp durdu.

Vlady bir süre sonra kadını okşayıp, onun unutulmuş ve iyi bildiği sıcaklığını hissederken, "Vücudunu unutmuştum," diye mırıldandı.

Daha sonra beklentiyle baktı kadına. Evelyne doğruldu, güldü.

"İşte bu kadar. O kadar kötü değildi, değil mi? Performans için onda üç. Gösterilen çaba için onda on. Bunu daha sık yapacağız."

Vlady gülümsedi. "Bence biraz yürüsek iyi olur, Evelyne. Şu güneşe bak."

"Kendini sıcak tutacak bir şeyler giymelisin. Dışarısı hâlâ çok soğuk."

Kısa sürede giyindiler. Vlady iskemlenin arkasına attığı soluk koyu yeşil paltosunu alıp sırtına geçirdi. Evelyne güldü.

"Hâlâ o DAC antikasını giyiyorsun. Neden onu Brandenburg kapısındaki Pakistanlı işportacılardan birine satmıyorsun. Ulbricht ve Honecker portreleriyle DAC bayraklarından fazla para verirler."

Vlady yine gülümsedi. "Alay etme, Evelyne. O işportacılarla sık sık konuşurum. Birlikte bir fincan çay içeriz. Otuz-otuz beş yaşlarında olan birine neden böyle şeyler sattıklarını sordum. Bana ne dedi biliyor musun? 'Anam sikildi, ben sikildim. Bu sikilmiş ülkenin kalıntılarını satmaktan başka ne iş kaldı?'"

"Uydurduğunu biliyorum ama yine de iyiydi, Vlady." Evelyne bir kahkaha attı. "Ben sadece senin paltonun da sikilmiş olduğunu söylüyorum."

"Ben bir şey uydurmuş değilim, Fraulein. Tek kelimesini bile. Ve paltomu rahat bırak. İnsan bazı şeyleri hiç atmamalı. Bu paçavra beni soğuktan korumuyor ama pek çok sıcak anıyı hatırlatıyor."

Evelyne onu ilk gördüğü günü hatırladı. Soğuk bir kasım öğleden sonrası, dolu bir konferans salonu. Yedi-sekiz yıl önce olmalıydı. Salon sıcak olsa da Profesör Meyer paltosunu çıkarmamıştı. O günü unutulmaz yapan Vlady'nin giysileri, tavrı ya da vücut hareketleri değil, işlediği konuydu. Dinleyicilerini önce şaşırtan, sonra heyecanlandıran bir içtenlikle Heine'den söz etmişti. Şair Heine'den değil, Alman kültürünün tarihçisi Heine'den. Vlady konu olarak *Almanya'da Din ve Felsefe*'nin yazarı Heine'yi seçmişti.

DAC'nin muhafazakârlığının bir etkisi de, eğitimi uzun sözcükleri kullanma alışkanlığıyla video-öncesi bir aşamada tutmasıydı. Batı'nın, zaferinin ilk sonuçlarından biriyse, video dünyasının Orta Avrupa'nın eski moda yüksek kültüre saygısını alaşağı etmesiydi. Üstelik bu yıkıma, Batı'nın, komünist rejimlere muhalif oldukları sürece saygı duyduğu yazarların küçümsenmesi de dahildi. Aynı yazarlar şimdi yapıtlarının çevrilmeleri için yalvarıyorlar, sosyalist gerçekçiliğe isyanlarının kendilerini yeni düşman olan pazar gerçekçiliğine karşı silahsız bıraktığını anlamaya başlıyorlardı.

Vlady sözünü bitirdikten sonra uzun bir sessizlik olmuştu; daha sonra kendisini şaşırtan ve beklenmedik bir alkış geldiğini hatırlıyordu. Gülümsemiş ve Evelyne işte o anda onun başka şeylerine, bu arada yeşil paltosuna dikkat edebilmişti.

"Vlady, Heine'den okuduğun o pasajı hatırlıyor musun?" diye sordu.

"Hangisini?"

"Alman perhizi hakkındakini. Reformasyon'un başlangıcının endüljansların satışına bir başkaldırı olduğunu açıklarken bizim kolektif libidomuzun donduğunu ima ettiği metin."

Vlady gülümsedi, kadının kolunu tutup kulağına Heine'nin sözcüklerini fısıldadı.

Biz Kuzeylilerin kanı soğuktur ve Leo'nun bize duyduğu babaca kaygıyla şehevi günahlarımız için gönderdiği o kadar çok endüljansa ihtiyacımız yoktur. Bizim iklimimiz Hıristiyan erdemlerinin uygulanmasını kolaylaştırır; 31 Ekim 1516'da Luther endüljanslara karşı tezlerini Augustin Kilisesi kapısına asarken, Wittenberg'i saran hendek belki donmuştu ve insan üzerinde kayabilirdi, ki bu da çok soğuk bir zevk olduğundan günah sayılmazdı.

Evelyn erkeğin başını okşadı.

"Hiç olmazsa belleğin yerinde duruyor."

"Kitabı okumuş muydun?"

"Hayır. Bir anlamı yoktu. Senin konferansın yeterdi bize. Kitabı okumuş gibiydik."

"İyi niyetli budalalar. Size dilin güzelliğini nasıl aktarabilirdim? Okumuş olsaydın senaryolarına canlılık katacak bir-iki cümle bulabilirdin."

"Vlady, filmimden nefret mi ettin?"

"Hayır. Nefret edecek kadar güçlü değildi. Sorun da oydu. Sen hâlâ milletin dikkatini çekeyim diye Batı modalarını taklit eden bir acemisin. Değil mi, Frau Yönetmen? Kendi sesini duymaya başlamalısın. Bizim seslerimizi, Evelyne. Gerekli olan bu. Bence yapabilirsin de. Kendi payıma, bundan eminim."

Evelyn cevap vermedi. İlk anda sessiz bir öfkeye kapılmıştı. Ne kendini beğenmiş pislik, diye düşündü. Ondan nefret ediyorum.

On beş dakika kadar sessizce yürüdükten sonraysa haklı olduğunu anladı. Bir an bunu fark etmiş olmak da canını sıktı. Sonra dönüp erkeğe sarıldı.

"Teşekkür ederim, Profesör. Yararlı bir öğüt."

Vlady kadının tepkisine şaşırmış ve rahatlamıştı. Bir an

yine rol yapmaya ve kendisini yoldan geçen herkesin önünde suçlamaya başlayacağını sanmıştı. Onu daha fazla yatıştırmaya fırsat bulamadan aşina oldukları bir ses ikisini de şaşırttı.

"Evelyne ve Vlady. Ne güzel bir sabah, değil mi?"

Koyu kırmızı bir şala sarınmış, elinde resim sehpası ve boya kutusuyla Kreuzberg'li Leyla karşılarında duruyordu. Leyla gülümsedi ve jestine karşılık verilmesini bekledi. Nedense öyle bir şey olmadı. Sonunda Vlady çok hafifçe başını eğip gülümser gibi yaptı. Evelyne ise Leyla'yı kucakladı.

"*Çalıntı Öpücük*ler'i yaptığım yer buraya yakındı. Siz ikiniz hep şu söğüdün altındaki çimenlere uzanırdınız. Pozunuz bana göre mükemmeldi. O yıl her ağustos öğleden sonrası. Adeta bana poz vermeye geliyordunuz. Aynı vücut hareketleri ve sonra hiç görmediğim kadar uzun öpüşmeler. Bu bir kutlama ziyareti mi? Sana tabloyu sevip sevmediğini çok sordum ama bir keresinde bile cevap vermedin."

"Tabloyu beğenmeseydim yatak odamın duvarında asılı olur muydu?" diye sordu Evelyne.

"Onu biliyorum, Evelyne. Ben Vlady'ye soruyordum."

Evelyne'in itirafı Vlady'yi şaşırtmıştı.

"Tablo bu kadar zamandır sende mi?"

"Evet."

"Neden bana söylemedin?"

"Herr Profesör Meyer! Sizde bellek diye bir şey kalmadı mı? Benden nefret ettiğinizi ve beni bir daha görmek istemediğinizi söyleyerek odamdan çıktığınızı gerçekten unuttunuz mu? Herhalde o an, sizi yatar durumda resmeden bir sanat eseri aldığımı bildirmek için pek uygun değildi."

"Ne eseri?"

"Demek hoşlanmadın, Vlady?" dedi Leyla.

"Ben sanat eleştirmeni değilim, Leyla, yine de ben bile üs-

lûbunun biraz karışık olduğunu görebiliyordum. Schiele ile Picasso'yu evlendiremezsin. Onlar..."

"Kes sesini, Vlady!" diye bağırdı Evelyne. "Bunu beni cezalandırmak için söylüyorsun. Neden Leyla'yı kırmaya çalışıyorsun şimdi? Tabloya ilk tepkini hatırlıyorum: 'Hmmm. Oldukça sıradışı. Zengin renkler. Çizgiler biraz kaba olsa da güzel. Beğendim.' Fikrini değiştirten ne oldu?"

"Bugün bunları konuşamam. Özür dilerim, Leyla."

Vlady onları baş başa bırakıp ağır adımlarla yürüdü.

ON DÖRT

Karl, Vlady'nin mektubunu birkaç kere, şimdi otel odasında olduğu gibi yalnızken okumuştu. Bir yayıncıyla konuşmak üzere Münih'e gelmişti. Adamla daha sonra yemekte buluşacaklardı.

Birden içinde kendini haklı çıkarmak için karşı konulmaz bir istek duydu. Daha önce böyle bir şey olmamıştı. Yaptıklarını neden Vlady'ye karşı savunmak istiyordu ki? Neden kendisini haklı göstermek zorundaydı? Aniden siyasal bir güvensizlik hissettiği için mi? Parti'nin lideri değişmişti ve Karl yeni adamdan hoşlanmıyordu. İyi bir Şansölye olamayacak kadar geveze, istikrarsız ve düşüncesizdi. Karl

SDP'nin iktidarı yine kaçıracağından korkmaktaydı. Zamanın unutturucu gücüne karşı mücadele etmek için iktidara ihtiyaçları vardı. Karl düşüncelerini berraklaştırmak istiyor ve böyle zamanlarda Vlady'yi özlüyordu. Yemeğe daha bir saat vardı. Bunu fırsat bilip dizüstü bilgisayarını çıkardı.

Sevgili Vlady,

Mektubuna çok sevindim. Sana ayrılmanızdan dolayı seni ya da annemi sorumlu tutmadığımı bildirmek için yazıyorum. Doğru, çok canım sıkılmıştı, ama bütün bunlar geçmişte kaldı. Benim nihai hedefim konusunda bir türlü karar verememle, bendeki motivasyon eksikliğiyle nasıl alay ettiğini hatırlıyor musun? Eh, artık kararımı verdim, ancak sen benim kararımdan hoşlanmadığın için hâlâ öfkelisin. Bir oğul mu istiyorsun, yoksa bir kopya mı?

Senin kuşağında beni çıldırtan şey, tarihin kararını kabullenmeyi reddetmeniz. Bir zamanlar durdurulamaz bir şekilde tarih sizin ütopyalarınıza doğru ilerliyordu. O zaman tarihi öznesi olan bir süreç görüyordunuz: büyük ve yenilmez, düşmanına karşı bir sınıf olarak birleşmiş dünya proletaryası. Şimdiyse tarih bir fahişe oldu. Çevrendeki dünyaya bak, Vlady. Bir bak. Ruanda'da yoksul köylüler yoksul komşularını bir kabile adına öldürüyorlar. Rus Ortodoks Sırplar Bosnalı Müslümanları öldürürken, Katolik Hırvatlar her ikisini de öldürüyor ve her ikisi tarafından öldürülüyorlar. Bu mu ilerleme?

Sana anılarını ve geçmişini çok görmüyorum, baba, ama lütfen sen de bana geleceğimi çok görme. Ben ütopya istemiyorum. Ben sakin bir hayat, dürüst bir hükümet, seveceğim ve beni seven bir kadın, iki çocuk, işleyen bir toplu taşıma sistemi ve sağlam bir bisiklet istiyorum –hem de bu sırayla. Sıkıcı mı? Belki, ama ben sıkılıp da sıradan bir ömür sürmeyi, heyecan duyup da milyonlarca insanın yok olmasını seyretmeye yeğlerim. Akıl,

dogmanın ve ideolojinin yerini almalıdır. 'Daha aşağı' tarihleri yok eden bir tarih için yarışmayı reddediyorum.

Sen öfkelisin. Benim inatçı olduğumu düşünüyorsun. Görüşlerimi sana ve Helge'ye karşı çocukça bir isyan sayıyorsun. Yabancı varlıkların beynimi ele geçirdiğine inanıyorsun. Benim meslek kaygılarımla hareket ettiğimi düşünüyorsun. Bu yüzden de politikamdan nefret ediyorsun. Sana kalırsa sadece kendin haklısın. 'Fikir'in hakimiyetinde olan bu yüzyıl için herhangi bir sorumluluk almayı reddediyorsun. Ayrıca benim sevgili Vlady'm, senin ve babaannem Gertrude ile büyükbabam Ludwik'in (ki onun da büyükbabam olmayabileceğini söylüyorsun; yani gerçek idealler uğruna savaşan ve ölen tek kişi bizim akrabamız bile olmayabilir!) uğrunda savaştığımız ütopyalar... Siz aslında yel değirmenlerine saldırıyormuşsunuz. Canını sıkacağını bilsem de benim duygularım böyle. Senin geçmişin benim için önemsiz değil tabii, ama bana hiçbir şey öğretmiyor. Bütün bunlara rağmen kendimi sana çok yakın hissediyorum ve sana ihtiyacım var. Seninle bunları karşı karşıya tartışabiliriz.

Yakında Berlin'de olacağım. Eski dairemizin hâlâ orada olmasına sevindim. Lütfen, o konuda kaygılanma. Birlikte yeni bir daire arayabiliriz.

Helge Almanya'ya dönebileceğini yazdı. Sonunda New York'u 'çok zor' bulmaya başlamış! Buna çok memnun oldum. Ya sen? Lütfen, yakında yaz ya da telefon et. Daha iyisi, bir faks ve bir telesekreter al. Böylece daha kolay iletişim kurarız. Telefon yaygınlaşmaya başladığında insanlar mektup yazmanın biteceğini sandılar, oysa faks çıkınca yine mektuba başladık. Yani, senden başka bütün Avrupa başladı. Bugünlerde daktilo şeridini nereden buluyorsun? Fabrikanın kapandığını duymuştum.

Sevgiler,
Karl

ON BEŞ

1936 Eylül ayında İspanya'da iç savaş başlayalı birkaç hafta olmuştu. Cervantes'in vatanı, Avrupa'nın horoz dövüşünün yapıldığı yere dönmüştü. İspanya hakkında yazıp yazmamakta duraksıyordum, Karl. O kadar eskiden olmuş gibiydi ki, sabrını tüketeceğimden korkuyordum. Sonra gidip İngiliz sinemacı Ken Loach'un *Ülke ve Özgürlük* filmini seyrettim.

Garip bir ironi. İngiltere kıtamızın en geri kalmış ve tecrit edilmiş ülkesi olduğu halde, Herr Loach'u çıkarabiliyor. Filmin sonunda paranın büyük kısmının Avrupa'dan geldiğini gördüm, ki bu da güven vericiydi kuşkusuz, yine de fikir İngiltere'de yeşerdiğinden onların hakkını teslim etmemiz ge-

rekir. Sinema gençlerle doluydu, senin de yanında oturuyor olmanı isterdim. Filmin eksikleri olsa da, bana Berlin'de Gertrude'la çoğu Thaelmann Tugayı'nda çarpışmış arkadaşlarının tartışmalarını hatırlatıp eski anılarımı canlandırdı.

Gertrude sık sık Fransa'nın bir sahil beldesi olan Collioure'dan söz ederdi. Ben on yedi yaşındayken, babaannenin eski bir arkadaşı olan Walter Paris'te Ticaret Heyeti'nde görevliydi. Onunla kalmaya gitmiş, sonra hep birlikte Collioure'a geçmiştik.

Orasının önemini sonradan öğrendim. Ludwik Collioure'u bir randevu yeri olarak seçmişti. Burası bir sınır kasabası olmasa da, hem sınırda olmanın getireceği sıkıntılardan uzak hem de İspanya'ya çok yakındı. Ludwik, Lisa ve Felix'le birlikte kısa bir tatil için oraya yaz ortasında gittiklerinde bile durgun bir yerdi. Felix kasabanın tam bir cennet olduğunu söylemişti.

Lisa ile Felix Paris'e dönmüşlerdi. Collioure, oranın halkı, Ludwik ile Moskova'dan gelen iki adam, eski dostları Freddy Lang ile Schmelka Livitsky dışında bomboştu. Kendilerini balıkçılığa ve iyi yemek yemeye kafayı takmış iş arkadaşları olarak tanıtmışlardı. Yabancılar her yerde yerli halkın kolayca kandırılabileceğini sanırlar. Oysa bu çok seyrek böyledir. Collioure balıkçıları da istisna değildi. Üç L'den hoşlanmışlardı. Ancak Ludwik ile arkadaşlarının balıkçılığa, mahalli şaraplara ve Fransız Katalan mutfağına düşkün olduklarını kabul etseler bile, bu üçlünün oraya sadece iyi vakit geçirmeye geldiklerine asla inanmamışlardı. Yanıbaşlarındaki ülkede süren iç savaşla bir ilişkileri olduğunu biliyorlardı.

Hilal şeklindeki, insanı şaşırtacak derecede güzel kayalıklarla çevrili olan Collioure o gün bulutlarla kaplıydı. Ludwik'in günlük düzeni çok basitti. Üç L'ler otellerinden sabah erken saatte çıkarlar, kıyıya gidip avdan dönen balıkçıları

seyrederlerdi. O gün gelen balıklar, o geceki balık çorbasının niteliği ve lezzetini belirliyordu.

Freddy, kalkmaları için aralarında kararlaştırdıkları bir işaret olan piposunu yakınca, balıkçılarla bir-iki dakika daha sohbet edip kıyı boyunca yürüyüşlerine devam ediyorlardı.

Bir saat sonra otellerinin karşısında kahvaltılarını ederken, bir yandan da gazetelerini okurlardı. Ondan sonra Ludwik'in siyah Citroen'ine binip giderler ve gün boyunca bir daha görünmezlerdi.

Ludwik onları genellikle İspanya'dan gelen ajanlarla buluşmaları için Port Bou'ya götürürdü. Bugün de Fransız Pirenelerinde üç yüzden az olan nüfusunun tümü İspanya'da Cumhuriyetçi davaya sadık bir köye götürmekteydi. Ludwik'in örgütçülük becerisi bu küçücük dağ köyünü Katalonya'nın savaş alanlarına bağlı önemli ve gizli bir merkeze dönüştürmüştü.

Burada Fransız, İsviçre ve İngiliz pasaportları, Alman ve İtalyan kimlik kartları ile paralarının üretildiği orta ölçekte bir atölye vardı. Hemen yanı başlarındaki terzi üniforma dikmekte uzmandı ve gizli tavan arası bölmesinde Ludwik'in İspanya ve Moskova'da Dördüncü Daire'yle ilişki kurabildiği bir telsizci bulunuyordu. Köyün dışında da büyük bir çiftlik vardı. Ludwik burayı büyük bir dikkatle seçmişti. Çiftliğin binaları metruk ve boş görünüyorsa da, içlerinde özel bir silah atölyesi kurulmuştu. Burada makineli tüfekler ve tabancalar onarılıyor, geliştirilip denenerek tekrar İspanya, Fransa ve Portekiz'deki Dördüncü Daire ajanlarına teslim ediliyordu.

Operasyondan fazlasıyla etkilenmiş olan Freddy ile Livitsky, Ludwik'e bakarak gülümsediler; ikisi de içlerinde en disiplinsizinin Ludwik olduğu Pidvoçolesk'deki okul günlerini hatırlamışlardı.

"Gelin de bir şeyler için, sonra çalışmaya başlayalım." Ludwik'in sesi pek yorgundu.

Arkadaşları oturdukları sıradan kalkıp pipolarını söndürdüler ve ağır adımlarla binalara doğru yürüdüler. Kapının önünde duran Ludwik, onların yaklaştıklarını görünce sırıttı. Schmelka Livitsky'nin annesinin tek oğlunu elbiseleriyle ırınağa attıkları için kendilerine nasıl bağırdığını hatırlamıştı o da. Bu olaydan sonra Schmelka'nın arkadaşlarıyla oynaması bir hafta yasaklanmış, oyun yerine hahamdan özel ders almaya gönderilmişti.

Ludwik operasyonun lojistik yönünü anlattıktan sonra Dördüncü Daire'den iki arkadaşını uzman işçilerle konuşmak üzere yalnız bıraktı. Kendisi de kalarak ilk izlenimlerini etkilemek istemiyordu. Freddy ile Livitsky her bölümün çalışması hakkında ayrıntılı notlar aldılar.

Birkaç saat sonra fırından yeni çıkmış ekmek, keçi peyniri ve yerel kırmızı şaraptan oluşan yemeklerini yerken birbirlerine gerekli bilgileri aktardılar. Ludwik 1929'dan beri Sovyetler Birliği'nin dışındaydı. Son üç gündür Avrupa krizini ve ajanların yerleştirilmesini konuşmuşlardı. Ludwik yurduyla ilgili haberleri öğrenmek istiyordu. Daha sonra bu toplantı konusunda Gertrude'a bilgi vermiş olmalı. Çünkü aşağıdaki konuşma Gertrude'un not defterlerinin birinde yazıyor. Senin daha iyi anlaman için ben de bir-iki açıklayıcı cümle ekledim, Karl, yalnız içimden bir ses senin zaten buraya kadar okumayacağını söylüyor. Okuyacak olursan, lütfen, senin 'tarihsel komünizm' dediğin şeyin bu insanların günlük yaşantılarını yansıttığını anlamaya çalış. Bunlar insan malzemesiydi ve geçici durumlar dışında Fikir'in asla yenilmeyeceğine inanıyorlardı.

Livitsky hemen öne atılarak, "Bu bizim son şansımız," dedi. "Faşistler İspanya'da kazanırsa Hitler Avrupa'yı alacak ve Stalin rejimini sağlamlaştıracak."

Freddy sakin bir sesle konuşsa bile, otoritesi tartışılmazdı. Dördüncü Daire'nin baş müfettişlerinden biri olarak hemen

her şeyi bilirdi. "Hitler Avrupa'yı ele geçirirse Stalin onunla anlaşmaya gidecektir," dedi.

Livitsky'nin ses tonu, duyduğu dehşetin ifadesiydi. "Hayır! Çok ileri gidiyorsun, Freddy. Stalin bile bunu yapamaz... Parti ona..."

"Bana partiden söz etme. Parti onun aracı oldu. Alman istihbarat raporlarını gördüm. Bizimle bağlantı kurmuşlar. Raporlardan ikisi Mareşal Tukaçevsky'nin onlar için çalıştığını ima ediyor."

Ludwik küçümseyen bir sesle, "Sahtedir," dedi. "Ancak Moskova'da bir kişinin bunlara inanmaya ihtiyacı olduğundan eminim. Haklı mıyım, Freddy?"

"Haklısın, dostum."

"Stalin!" Livitsky gerçekten şoka uğramıştı. "Ama neden? Tuka elimizdekilerin en iyisi."

"Hitler'in adamları da bu yüzden onu saf dışı bırakmak istiyorlar ya. Almanların askeri stratejilerini her şeyiyle bilir. Bu yıl manevralarda Almanların Sovyetler Birliği'ne nasıl ve nereden saldıracaklarını, onlara nasıl karşı konulabileceğini göstermişti."

"Bütün bunları biliyorum, F-F-Freddy." Livitsky aşırı heyecanlandığında bazen kekelerdi. "Peki ama, büyük önderimiz neden ondan kurtulmak istesin?"

"Tuka'nın Kızılordu'nun gözündeki yerini kıskanıyor ve bir kriz anında kendisine cephe almasından korkuyor," dedi Ludwik. "Ayrıca Troçki'yi kınamayı reddettiği için Tuka'yı asla bağışlamadı. Dolayısıyla, en büyük askeri komutanımızın yakında tutuklanacağına kuşku yok ve çok rahatça Alman casusu olmakla suçlanacak. Sen ne diyorsun, Frederick?"

"Korkarım bence de öyle. Üstelik suçlanan sadece o olmayacak. Emrinde çalışanları da temizlemek istiyorlar."

"Keşke bizim iç savaşta ölseydim."

Freddy piposunu yakıp arkadaşının yüzüne baktı. Ludwik'in gözleri hüzün doluydu. Bir süre hiçbiri konuşmadı. Ne zaman Moskova'yı tartışsalar hep böyle hüzünlenirdi.

Freddy, "Ludwik," dedi. "Senin rapor vermek üzere Moskova'ya dönmeni istiyorlar."

"Neden?"

"Yüzeyden bakıldığında, istekleri mantıksız değil. Yedi yıldır ülke dışındasın. İspanya Avrupa'nın geleceği açısından çok önemli. Sen de İspanya'yı herkesten iyi biliyorsun."

"Ama?.." diye sordu Ludwik.

"Ama teklifi reddetmelisin," diye sözünü tamamladı Freddy. "Stalin'in yeni adamlarından biri seni soruyordu. Kardeşinin 1921'de neden Polonyalılarla birlikte Kızılordu'ya karşı savaştığını öğrenmek istiyordu. Bence döndüğün takdirde seni orada tutacaklardır."

"Öleceksem faşistlerle çarpışırken ölmek isterim."

"Aynı fikirdeyim," diye Livitsky söze karıştı. "Ludwik'e İspanya'da ihtiyaç var. Franco'nun safında çalışan casuslarımızın yerlerini bir tek o biliyor."

"Benim daha iyi bir fikrim var," dedi Freddy. "Şu anda senin Avrupa'da kalmanın vazgeçilemez önemde olduğunu bildireceğim. Lisa ile Felix'i, arkadaşlarını ve akrabalarını görmek üzere kısa bir tatil için Moskova'ya gönderirsen oyunlarını bozabiliriz. Bu, vicdanının temiz olduğunu ve korkacak bir şeyinin olmadığını gösterir."

"Freddy, onlara bir şey olursa ben yaşayamam."

"Bir an önce gidip gelirlerse hiçbir şey olmaz."

"Emin misin?"

"Olabileceğim kadar."

"Peki, düşüneceğim."

Collioure'a dönerlerken hava açılmıştı. Ludwik arabayı kenara çekti, üç arkadaş günbatımının son birkaç dakikasını seyretmek üzere aşağı indiler.

Arabaya dönerlerken Ludwik, "Frederick, üç gündür ikinizin bana bir şey söylemesini bekliyorum," dedi.

"Ne?"

"Neden Schmelka ya da sen mahkemeden söz etmediniz? Zinovyev ile Kamenev'i sizin sorguya çektiğiniz doğru mu? Böyle bir şey gerçek olabilir mi?"

Bu isimleri duymuş muydun, Karl? Rus Devrimi'nin Rosencrantz ve Guildenstern'i. Lenin'le birlikte Bolşevik Partisi'nin kurucuları. Lenin'in en yakın yoldaşları. Kamenev'in ayrıca Lenin'le çok yakın bir kişisel dostluğu vardı ve öldürüleceğini düşünen Lenin, pek de Leninist olmayan tezi *Devlet ve Devrim*'i Kamenev'e bırakmıştı.

İki adam da Ekim ayaklanmasına karşıydılar, bunu bir serüven olarak görüyorlardı, Menşeviklere yakındılar ve Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmeyi planladıkları tarihi kamuoyuna açıklamışlardı. Lenin buna çok kızmıştı. Hatta partiden atılmalarını istemişti, ancak yapılan oylamada Merkez Komitesi onun isteğini benimsememişti. Lenin daha sonra onları bağışlamakla birlikte, bu olayı asla unutmadı.

Lenin'in ölümünden sonra ikisi de Troçki'ye karşı Stalin'le birleştiler, daha sonra Stalin'e karşı Troçki'ye katıldılar. Diktatör de doğallıkla onlara bir daha güvenmedi. Stalin, Lenin'in Merkez Komitesi'nin büyük kısmını temizlemeye karar verdiğinde, listenin başında onlar vardı. Bir şey daha var. Kamenev, Makyavel üzerine mükemmel bir tez yazmıştı ve bu tez dava sırasında kendi aleyhine çok iyi kullanıldı. Prens hepsini yiyip yutmuştu.

Sorusuna iki adam da karşılık vermedi. Sonra, hatırladığı şeyle yüzü çarpılan Livitsky ağzını açtı.

"Freddy'yle onları sırayla sorguya çektik."

"Hanginiz sert adamı oynadı?"

"Ben."

"Sen ha!"

Ludwik gerçekten şaşırmıştı. Schmelka Livitsky eski grubun en yumuşak olanıydı. Herhalde hiç de inandırıcı olamamıştı. İki Bolşeviğe bütün bunların bir komedi olduğunu söylemenin bir yolu olarak, bu fikir Freddy'den çıkmış olmalıydı.

Freddy içgüdüsel bir şekilde Ludwik'in böyle hareket etmelerinin sebeplerini anladığını hissetti. İki adam bakıştılar.

Freddy eski dostuna, "Berbat bir işti," dedi. "Eski günlerde hep birbirleriyle aynı fikirde oldukları için onlarla alay ettiğimizi hatırlarsın. Siyamlı ikizler. Aslında o kadar kötü değillerdi. Zinovyev gözlerimin içine bakarak, 'Bizi suçladıkları şeylerin yalan olduğunu sen çoğu kişiden daha iyi bildiğin halde, şimdi bunu bize neden yapıyorsun? Hiç olmazsa zekâmıza hakaret etme,' dedi. Kamenev de başını sallayarak onu onayladığını gösterdi. Lubyanka'da bile karakterleri değişmemişti. Onlara gerçeği söylemek istedim. Ne olursa olsun itiraf etmemelerini bağırmak istedim, ancak Zinovyev'e bile bir şey söyleyemiyordum. Stalin'e iletilmek üzere her şey kayda alınıyordu. Bizi gözetliyorlardı. Mecburen sorguya devam ettim."

"Peki, nasıl itiraf ettirdin? Neden itiraf ettiler?"

"Çok basit. Onlara mahkemede Stalin'in iradesine karşı çıktıkları takdirde Stalin'in kendilerini nasıl olsa idam ettireceğini, ama ailelerini de cezalandıracağını söyledim. Suçlu olduklarını itiraf ederlerse aileleri rahat bırakılacaktı. Onlar da kabul ettiler."

"Basitti demek, yoldaş? Basit? Bunu onlara söyledin ha? Hem de sen! Lenin'in en eski yoldaşlarına yalanla ölmelerini söyledin, ha? Neden? Neden?"

"Başka seçeneğim yoktu. Ludwik, Moskova'da olsaydın sen de aynı şeyi yapardın. Ya da onların akıbetine uğrardın."

"Sana her şeyi anlatmadı, Ludwik."

"Sen anlat, Schmelka. Hepsini anlat."

"Bu çok uzun sürer ve sözümü bitiremeden hepimiz ölmüş oluruz."

Ludwik motoru çalıştırıp arabayı dağın virajlı yollarına sürerken, "Geçmişten hiçbir şey öğrenmiyoruz," dedi. "Devrimimiz doğduğunda ağzımıza Fransız Devrimi'nden başka bir şey almadık. Onun yanlışlarından nasıl kaçınırdık, falan. Onlar kendi insanları öldürmeye başladığında günleri sayılıydı artık."

Freddy güldü. "Bizim liderlerimiz o konuda asla fazla kaygı duymadılar, Ludwik. Onuncu Parti Kongresi'ni hatırlarsın. Sen de oradaydın, değil mi?"

Ludwik buruklukla başını salladı. "Evet. Oradaydım ve Tuka'nın ardından Kronstadt'a yürümüştüm."

Sevgili Karl'ım, Kronstadt, bir zamanki adıyla Petrograd'ın yakınlarında bir kale adaydı. Bir deniz üssü. 1917'de devrimcilerin kalelerinden biri olmuştu, Troçki denizcileri Bolşeviklerin yanına çekmişti. Denizciler sonra ekmek ve özgürlük istediler. Kimsenin bir diyeceği olamazdı onlara. Zaten herkes aynı şeyi istiyordu, yalnız onlar Bolşevikleri silahla tehdit ettiler. Onuncu Parti Kongresi oybirliğiyle isyanı bastırma kararı aldı.

"Tahmin etmiştim," dedi Freddy. "Lenin'in konuşmasını hatırlıyor musun?"

"Hangi kısmını?"

"*Thermidor*'dan söz ettiği yeri," dedi Livitsky. "Hatırladın mı? Bizim *Thermidor*'umuz olabileceği gerekçesiyle Kronstadt ayaklanmasını ezmemiz gerektiğini söylemişti."

"Bu, Fransızlardan öğrendiğimiz dersti," diye Freddy mırıldandı. "Ne pahasına olursa olsun *Thermidor*'dan kaçınmak."

Ludwik birden parladı. "*Thermidor* Stalin'dir; Gürcü bıyıklı ve seri cinayetleriyle yeniden dirilmiş *Thermidor*. Komünist kisvesi altında bir Çar, bir tek kendisini sınırlayacak yönetici sınıf eksik."

"Buharin de aynı sözcükleri söylemişti bana. Ne yazık ki Napolyon'un zekâsının binde biri bile yok," dedi Freddy.

"Fakat çok daha kurnaz," dedi Ludwik. "Üstelik hayali düşmanlarının kanına düşkün."

Collioure'a gelinceye kadar bir daha konuşmadılar. O gece, sabah yakalanan balıklarla yemek yedikten sonra Ludwik Freddy'ye döndü.

"Bugüne kadar, İspanya'da kazanırsak Stalin'in parti içindeki durumu zayıflar, hatta onu başlarından atarlar, diye düşünüyordum. Ne var ki, senin söylediklerini dinledikten sonra bundan o kadar emin değilim."

"Çok karamsarsın, Ludwik. Sıradanlık yenilgi ve uyuşuklukla beslenir. İspanya'da kazanılacak bir zafer Avrupa'daki genel güç dengesini değiştirecektir. Bir iyimserlik dalgası yayılıp Moskova'ya ulaşacaktır. Ondan sonra ne olacağını kim bilebilir ki? Şimdiden pes etme."

"Ya sen ne diyorsun, Schmelka?" diye sordu Ludwik.

"Freddy haklı olabilir. O içeriyi benden iyi tanır, ama..." Livitsky omuzlarını silkti.

"Asıl cevaplanması gereken soru, İspanya'da kazanıp kazanamayacağımız. Sen de işbaşındaki en deneyimli ajanımızsın. Senin aklı başında ve titiz raporların Daire'de herkesin takdirini kazanmıştır. Senin cevabın nedir, dostum?"

"Emin değilim," dedi Ludwik.

"Neden?" diye Freddy sordu. "Posbıyık silah ve para için yeşil ışık yaktı."

"Biliyorum ve karşılığında Cumhuriyet'ten bütün altın rezervlerini emniyete almak için Moskova'ya göndermesini istedi. İşte buna tam enternasyonalizm denir. Her neyse, sadece silah yetmez. Cumhuriyet'in bütün güçlerini birleştirecek ve hem askeri hem de siyasal stratejiden anlayan bir öndere ihtiyacımız var. POUM'un* hükümetten, Troçki'yi Meksika'daki sürgünden çağırmasını istediğini biliyorsun."

Freddy gürültülü bir kahkaha attı. "Stalin, Hitler, Daladier ve Chamberlain'i birleştirmenin en çabuk yolu olur bu."

"Evet komik, ama sorunlar gerçek. Anarşistler kiliseleri yakıp papazları öldürmeye kararlılar. POUM'cular bu budalalığı kontrol altına alacak kadar güçlü değiller. Hükümet zayıf ve Komünist Enternasyonal'in İspanya seksiyonu, Halk Cephesi'ni Sol'daki hasımlarını ortadan kaldırmaya yönelik bir strateji olarak görüyor. Diğer yandan sağ bir ölçüde birleşmiş ve hedefleri basit: Kiliseyi ve mülklerini vahşete karşı korumak, İspanya'yı Bolşevik tehdidine karşı savunmak ve İspanya'nın Avrupa'da Hitler ve Mussolini'nin yanı başında çarpışmasını taahhüt etmek. Üstelik bu işe yarıyor. Sağdaki birçok insan Franko'ya güvenmiyor, ama Cumhuriyet'ten de nefret ediyorlar."

Schmelka Livitsky, "Ama sen de çok karamsarsın, Ludwik," dedi. "Halkın çoğunluğu Cumhuriyet'i destekliyor."

"Belki. Ama daha ne kadar? Tartışma şu: İç savaşı kazanmanın tek yolu devrimi yapmak. POUM'un, anarşistlerin, solcu sosyalistlerin ve daha pek çok aklı başında insanın görüşü bu. Moskova'nın adamları, bizim sözde yoldaşlarımız

*) Katalonya'da güçlü olan Birleşik Marksist Parti. Bu parti Troçki'ye yakındı. Önderi Andres Jin, Stalin'in ajanları tarafından katledilmişti.

sosyal demokratlar ve dürüst liberallerse şöyle diyorlar: Savaşı biz kazanana kadar devrim mevrim olmaz.

"İki taraf da haklı. İki taraf da haksız. Karşı tez aptalca ve dogmatik. Diyalektikten uzak. Lenin veya Troçki anlayabilirdi, ama bunlar anlamaz. Bunlar tarihi coşkun akan bir ırmak gibi görüyor. Durdurulmaz. Doğruca denize gidiyor. Oysa böyle olsaydı bize ihtiyaç kalır mıydı? Onlara tarihin bir dereler toplamı olduğunu ve bunlardan hangisinin ırmağa aktığının bir sürü faktörle belirlendiği doğrusunu anlatmaya çalış bakalım. Bizim deremiz kuruyabilir, ama bu ihtimal de sonsuza kadar dışlanmış olur."

"Ludwik, yeni emirler var. Doğrudan Kremlin'den."

Freddy'nin sesindeki bir şey, Ludwik'i yeni emirlerin onun sadakatinin sınanması anlamına gelebileceği konusunda uyarmıştı. Schmelka bakışlarını kaçırıyor gibiydi.

Ludwik, Freddy'nin açık gri gözlerine baktı. "Söyle, en kötüsüne hazırım."

"Dördüncü Daire dışında, tek bir amacı olan özel bir birim kuruldu: İspanya'daki POUM önderlerinin ortadan kaldırılması ve Meksika'da Troçki'nin öldürülmesi."

Ludwik sersemlemişti. Hiç konuşmadan arkadaşlarının yüzlerine baktı. Sessiz kalabilirler miydi? Kendisi gibi onlar da Troçki'nin komutasında çarpışmışlardı. Freddy Troçki'nin trenindeki özel birimin içindeydi ve bu özel birimin tek amacı Kızılordu liderinin sağ kalmasını sağlamaktı. Freddy ile Schmelka, Ludwik'in kafasından geçenleri biliyorlardı.

Ludwik fısıltıyla, "Belki de vakit geldi çattı," dedi.

"Hayır!" diye iki adam aynı anda bağırdılar.

"Neden? Stalin'in cinayetlerini işleyerek kimin çıkarına hizmet ediyoruz ki?"

"Bu iş o kadar basit değil," dedi Freddy. "Sen bunu bizden daha iyi bilirsin. İspanya'da kazanırsak Hitler'e bir darbe in-

dirmiş oluruz! Sen üç yıldır bize hep aynı isteği belirten raporlar gönderiyorsun. Kimle olursa olsun Hitler'e karşı bir blok oluşturmak ve herkesi faşizmle savaşa hazırlamak. Şimdi de Stalin'i bu birleşik cephenin dışında tutmak istiyorsun."

"Hitler'in yolunu Stalin temizledi. Troçki haklıydı."

"Elbette Troçki faşizm konusunda haklıydı, ama ne yazık ki gücü yok. Kızılordu'yu elinde tutan Stalin ve bu ordu faşizme karşı savaşabilir. O yüzden Moskova'dan kopmak gibi romantik hayaller saçma. Anlaşılabilir, ama yanlış. Bu durumu Daire'de konuşmadık sanma hem."

"Bu arada eski Bolşevikleri öldüreceğiz, anarşistleri ve POUM'cuları idam edeceğiz, Troçki'nin öldürülmesine göz yumacağız ve Stalin, Avrupa'nın en parlak askeri stratejisti Tukaçevsky'yi yalan yere suçlarken sesimizi çıkarmadan seyredeceğiz. Bütün bunları yaparsak da faşizmi yenemeyebiliriz, o zaman n'olacak? Yöntemlerimizin onlarınkinden ne farkı kalacak?"

"Hiçbir şey yapmadan oturmayacağız elbette. Bunu neden yapalım ki? Troçki kendisini öldürmek için ciddi bir komplo kurulduğu konusunda uyarılmalı. Bunu Amsterdam'daki adamların aracılığıyla yapabilirsin. Dostun Sneevliet Troçki'nin oğluna çok yakındır. Biz de Moskova'da Tukaçevsky'yle diğerlerini uyarmaya çalışırız."

"Buna hiç kuşkum yok. Zinovyev ve Kamenev'e yardım ettiğiniz gibi. Freddy, anlamıyor musun? Çok geç artık. Meğer ki... Bir deliliğe hazır olun." Ludwik'in sesi bir fısıltıya dönüştü. "Meğer ki Tukaçevsky iktidarı ele geçirsin!"

"İmkânsız. Bonapartizm Devrim'i öldürür."

"Devrim çok uzun zaman önce öldü, dostum."

"Seninle aynı fikirdeyim, Ludwik, ama artık çok geç," diye mırıldandı Schmelka.

Sabahın ilk ışıkları görünene kadar konuştular. Hiçbiri ya-

nındakini bir daha görüp görmeyeceğini bilmiyordu. Yirmili yılların başının *élan*'ını hatırlıyorlardı. İşler kötüye gitse bile umutlar henüz yok olmamıştı. Bu, yozlaşmışların zaferinden önceydi; dünyanın masumların kanıyla renk değiştirmesinden önce; Avusturyalı badanacı kendine yeni bir meslek bulmadan ve kendileri açısından en önemlisi, Gürcistanlı eski ilahiyat öğrencisi Moskova'daki iktidar mekanizmasını ele geçirmeden önce.

Dünyanın çirkinliğinden kaçış yolu olarak ölüm düşüncesinin henüz kafalarına girmediği bir zamandı. Freddy istifa etmenin intihar olacağı, suçunu itiraf etmek anlamına geleceği ve kendi mesleklerinde bunun tek sonucunun idam edilmek olduğunu adı gibi bildiği için Dördüncü Daire'de çalışmaya devam ettiğini söyledi.

"Biliyorum," dedi Ludwik. "Ama herhalde sen de hiçbirinizin sağ bırakılmayacağınızı biliyorsundur. Sizler olup bitenlerin tanıklarısınız. Katil, cinayeti işledikten sonra olaya tanık olan suç ortağına döner."

"Öyleyse ne yapacağız?" diye Livitsky sordu. "Sağ kalmanın tek yolu Batı'ya teslim olmak. Bu da ölümden beter bir hayat demek."

"Bir seçenek daha var," dedi Ludwik. "Tümden ortadan kaybolmak. Kimliklerimizi değiştirmek. Başka bir şekilde yaşayıp çarpışmak."

"Boş hayaller," dedi Freddy. "Bunu yapmayı başaran tek kişi Troçki oldu ve Moskova onu öldürecek. Aynı yoldan gidersek bizi de öldürürler. Şu anda önemli olan faşizmin nasıl mağlup edileceği. Bunu kabul etmelisin, Ludwik. Kararlı olalım. Önce faşizm yenilecek, sonra Stalin. Sorge de böyle düşünüyor."

"Sorge nerede? Hâlâ Çin'de mi?"

Freddy omuzlarını silkti. Richard Sorge Alman Komünist Partisi'nden Dördüncü Daire'ye gönderilmişti. Büyükbabası,

Marx ve Engels'in arkadaşıydı. Pervasız denecek ölçüde kendine güveni olan bir ajandı. Almanya'da en üst düzey Nazi çevrelerine girip en gizli bilgilere ulaşmıştı. Sovyetler Birliği'nin en parlak casusuydu.

"Haydi, Freddy. Bilmek istiyorum."

"Tokyo'da geyşaları ve inanılmaz bir casus ağıyla güvenlikte. Alman Büyükelçiliği'ne girmiş."

Ludwik gülerek ellerini çırptı. Sorge'nin zamparalığı daire içinde başlı başına bir şaka konusuydu.

"Girmiş mi?" diye gülümsedi Ludwik. "Elçilikteki şanslı kadın kimmiş?"

"Elçilikte kimse yok. Bir kereliğine tam bir profesyonel gibi davranıyor, işle keyfi birbirine karıştırmıyor. Bize öyle raporlar gönderiyor ki, Bıyık onun uyutulduğunu sanıyor."

Ludwik yine düşünceye dalmıştı. "Stalin garip bir canavar," dedi. "Kurnazlıklarını daha zeki hasımlarını mat etmekte kullanan başkaları gibi, o da kendinden daha hilebaz başka diktatörler olabileceğine inanmıyor. Herkesi kandırabileceğini sanıyor. Bu yüzden, kendi kısıtlı sezgilerinin dışında kalan istihbarat raporlarını kabul etmiyor."

Arkadaşları başlarını sallayarak onun fikrine katıldıklarını gösterdiler. O gece yola çıkacaklarından Freddy havayı neşelendirmeye çalıştı.

"Pidvoçolesk'teki ırmağımızı hatırlıyor musun, Ludwik? Kıyıda durup soğuk suya atlamayı beklerken karşı tarafa erişeceğimizi hep bilirdik, değil mi?"

"Evet," dedi Ludwik ciddi bir sesle. "Ama o ırmaktan su akıyordu, kan değil."

Ludwik, yüzyılının düşünce kanallarında ilerliyordu. Hayatını kararan karanlığın kaybolacağını, güneşin yine parlayacağını umuyordu. Uluslararası etkisinin nasıl olacağını kavrayabildiği için, İspanya Cumhuriyeti'nin zafere ulaşma-

sını o uğurda çarpışanların çoğundan daha fazla istiyordu. Eğer onun çalışması böyle bir zafere katkıda bulunacaksa, birkaç yıl daha dayanmaya değerdi.

Tren hareket ederken Freddy ile Schmelka'yı düşündü. Bu fırında sağ kalmayı nasıl becermişlerdi? Nasıl?

Yine hayallere daldı. Franko ezilmiş, Roma'ya kaçıyor. Madrid, Barcelona, Burgos ve Valencia'da kızıl bayrak heybetle dalgalanıyor. Bir dizi zincirleme reaksiyon. İtalya'da halk ayaklanması. Mussolini devrilmiş. Roma'da demokratik bir Cumhuriyet. Hitler savunmaya geçmiş. Alman elitlerinin tam göbeğinde çatlaklar. Belki de Berlin'de bir Junker darbesi. Sonra Alman işçi hareketinin canlanması. Sosyalistler ve komünistler faşistlere karşı birleşmiş. Nazilere indirilen darbeler.

Hayaller hep Moskova'da sona ererdi. Kremlin'deki örümcek yerinden atılmış, ağı dağıtılmış. Eski tüfeklerle yenilerin en iyilerini birleştiren yeni bir önder kadrosu. Troçki Meksika'da sürgünden getirilip Kızılordu'nun başına geçirilmiş. Bütün siyasi tutuklular salıverilmiş. Ya Stalin? Stalin sanık kürsüsünde, cinayetle suçlanıyor. Yüzü kül rengi, dar alnı iyice daralmış, üzerinde gri ceketi ve pantolonu, ama artık parlatacak kimse olmadığından çizmeleri cilasız. Ya hüküm?

Tren Felix ile Lisa'nın heyecanla dönüşünü bekledikleri Paris'e yaklaşırken, Ludwik derin bir göğüs geçirerek içindeki sese kulak verdi. Soğuk, sert ve gerçekçi. Hep gerçekçi. Duygusallığa ya da romantizme karşı hoşgörüsüz:

Keşke öyle olsaydı, ama olmayacak. Bunu bekleme. Umut besleme. Kaç. Ortadan kaybol. Berlin ve Moskova'da terör hüküm sürüyor. İspanya'yı bir çılgınlık kaplamış. Her yerde bütün yakarışlara tıkalı, acımasız kalplerin atışı. Soğuk Sibirya rüzgârı gibi her şeyi delip geçen merhametsiz gözler. Ecelleri gelmeden öldürülen genç insanlar.

Ludwik soluksuz ve yorgun, üst kattaki dairesinin ziline bastığında saat dokuz buçuktu. Yaklaşık beş haftadır evinden uzaktı. Lisa dikiz deliğinden baktı, derin bir soluk alarak sürgüyü çekti. Ludwik valizini yere fırlatıp hiç konuşmadan karısını kucakladı. Lisa'nın yanaklarından sevinç gözyaşları süzülüyordu. Ludwik yaşları silip karısının gözlerini, sonra da geniş alnını öptü.

"Baba!"

Pijamalı Felix iki güçlü kolun arasında havalandı.

"Hiç gelmeyeceksin sandım."

"Sana bu hafta döneceğime söz vermiştim ve işte geldim. Haydi, şimdi yatağına gidelim."

Ludwik oğlunun küçük yatak odasına girdiğinde, gözüne ilk çarpan masanın üzerindeki *Savaş ve Barış* oldu. Felix *Anna Karenina*'yı daha önce, hem de Rusça'sından okumuştu.

"Rusça'sı zaten güç. Neden Fransızca'sını okuyorsun?"

"Annem anlamakta zorlandığım sözcüklerde bana yardım ediyor, ben de sıkıcı yerlerini atlıyorum. Savaşlara bayılıyorum."

"Ya aşk sahnelerine?"

Felix başını yana çevirerek, "Eh, onlar da iyi," dedi. Sonra babasına okulda en sevdiği yazarların Tolstoy ve Shakespeare olduğunu söylediğinde öğretmeninin kendisine inanmadığını anlattı.

"Onlara Anna Karenina hikâyesini Fransızca anlattım, sonra da *Julius Caesar*'dan Mark Antony'nin konuşmasını Rusça ezberden okudum."

Ludwik güldü.

"Öğretmenin özür diledi mi?"

Felix başını salladı.

"Hiç özür dilemezler, değil mi?"

"Baba, Tolstoy'un Shakespeare'den nefret ettiği doğru mu?"

"Ne yazık ki, evet."

"Neden ama?"

"Tam bilemiyorum. Belki de yaşlı kont kendisinden daha üstün bir yeteneği kıskanıyordu."

"Yine de anlamıyorum."

"Yirmi beş, hatta otuz yaşına gelince Tolstoy'u bir daha oku. O zaman anlarsın. Ben Tolstoy'u tekrar tekrar okudum ve her seferinde hakkında yeni bir şey öğrendim. Çok ahlaklıydı. Shakespeare'in ironisi, hayatla alay etmesi onu rahatsız ediyordu sanırım. Shakespeare'i ahlaksız bulurdu. Oysa bunun yazar olarak yaratıcı dehasının bir parçası olduğunu kavrasa başka türlü düşünürdü, kendi ahlak duygusunu da anlayamadığı gibi. Tolstoy; Harriet Beecher Stowe'un Shakespeare'den daha yetenekli olduğunu söylerdi."

"O kim? Ne yazmış?"

"Amerikan zencilerinin yaşantıları hakkında bir kitap: *Tom Amca'nın Kulübesi*. İyi bir kitap, ama onu Shakespeare'le kıyaslamak? Gülünç, her ne kadar kont ciddiyse de. Haydi, artık ışığını söndür ve uyu."

Baba oğul öpüştüler. Felix *Tom Amca'nın Kulübesi*'nin Rusça'sını aramayı aklının bir köşesine not etti.

Lisa o gece Gertrude'un telefon ettiğini söyledi. "Çok telaşlıydı. Moskova'dan gelen biri, eski Bolşeviklere cezaevinde işkence yapıldığını anlatmış. Hemen ayrılmak istedi. Onu sakinleştirdim, ama yarın görüşmen gerekecek. İntihardan bile söz etti."

"Moskova'da işler kötü. Benim dönmemi istiyorlar. Schmelka gitme diyor, onları kuşkulandırmamak için Felix'le seni kısa bir tatil için göndermeni tavsiye etti. Yalnız ben pek emin değilim."

"Ben eminim," dedi Lisa. "Felix burada tek başına kalamayacağına göre beraber gideriz. Başka söz istemem. Bu iş

tamam. Bunu yapmazsak hazırlıksız kopuş gündeme gelir, ki bu daha tehlikeli."

Bir karara varmak için bütün gece tartıştılar. Ludwik gayet akılcı bulduğu bir fikri desteklenmeyince bir ara kendini kaybetti ve Lisa'ya, "İnatçı Ukrayna pancarı," dedi. Dünyada hiçbir şey için Felix'in hayatını tehlikeye atmayacağında ısrar ederek kendisine itaat etmesini istedi.

"Şu andan itibaren senden bir şey rica ediyor değilim, Lisa. Sevgilin olarak değil, Avrupa'daki bütün istihbarat operasyonunun başı olarak konuşuyorum. Felix'i Moskova'ya götürmemeni emrediyorum sana."

Lisa sakindi ve boyun eğmeyi reddediyordu. "Başına burada her şey gelebilir. Düşman seni öldürebilir. Bizimkiler öldürülmeni emredebilir. O zaman Felix'e ne olacak ha, söyler misin? Yanımda kalırsa içim çok daha rahat olacak."

Ludwik yenilgiyi kabul edip arkasını dönerek uyuduğunda saat üçü geçmişti.

ON ALTI

Kime: Profesör Vladimir Meyer, Berlin
Kimden: Sao, Moskova, 1994

Aziz dostum,

Çok ağır bir darbe yedim ve bunun acısını seninle paylaşmak istiyorum. Öteki arkadaşlarım bunu anlayamaz, herhalde hiçbiriyle seninle olduğu kadar dost olmadığımdan. Başlamadan önce son birkaç aydır seni sık sık düşündüğümü bilmeni isterim. Benden istediğin şeyi unutmadım, yalnız son görüştüğümüzden bu yana Moskova'dan defalarca ayrıldım. Alışveriş işte, anlarsın. Malların bir pazardan diğerine akışında yardımcı olmak. Günümüzde başka bir şeyin önemi var mı sanki? Bu soruyu lütfen cevaplama. O havada değilim.

Sana Pekin'den yazmak istediysem de bir faks makinesi almamaktaki ısrarın buna engel oldu. Bugünlerde mektup yazmak bayağı sıkıcı ve gayret isteyen bir iş. Bereket versin, faksın çıkması bu kayıp sanatı kurtardı, fakat senin yeni teknolojiye olan anlaşılmaz düşmanlığın bu mektubu Paris'te Suzanne'a fakslamamı gerektiriyor; o da sana postalayacak.

Berlin'e döndüğümde sana Moğolistan'daki serüvenlerimi ve Kuzey Korelilerin bana torba torba eroinle ödeme yapmak istediklerini ayrıntılarıyla anlatacağım... Ha, sırası gelmişken şunu da söyleyeyim: Pyongyang da fahişe dolu. İşine, Büyük ve Sevgili Lider Kim-İl Sung veya oğlu ve veliahdı 'Sevgili Lider' Kim Jong Il'den öğrendiği 'yerinde rehberlik'ten söz ederek başlayacak birini denemeyi düşündüysem de, bu konuda şeytana uymaya direndiğimi duymaktan memnun olacağını tahmin ederim.

Neyse, hikâyeme dönelim. Bir ay önce Moskova'ya döndüm. Gelişimden üç gün sonra arkadaşlarımla paylaştığım eski daireme gittim. Hem duygusallıktan hem de hâlâ başka kentlerden gelen ziyaretçiler için kullanıldığından bu daireyi bırakmamıştık. Asansör çalışmıyordu. Beş katı yürüyerek tırmandım. Sokak kapısı kilitli değildi. Nedense hemen bir aksilik olduğunu anladım.

İçeri girince yerde arkadaşlarımın cesetlerini gördüm. Kan yoktu. Herhangi bir mücadele izi de yoktu. Ticarete başladığım en iyi ve en eski arkadaşlarımdan ikisi öldürülmüştü. Düşün, Vlady. Savaştan sağ kurtulmuştuk. Amerikalılar onca bombaları ve napalmlarıyla bizi öldürememişlerdi. Derken Rus gangsterleri kapıyı açıp girmişler ve onları boğmuşlardı. Gafil avlanmışlardı. Evden hiçbir şey alınmamıştı, şiltenin altındaki dolarlar bile. Hiçbir şeye dokunmamışlardı. Katillerle randevuları vardı herhalde, arkadaşlarımın alışveriş yaptıkları kişiler olduklarına bahse girerim. Peki ama, kimdi bunlar?

İlk başta çok korktum. Onları öldürmüşlerse, sıra bende değil miydi? Paris'teki iki çocuğumu düşündüm. Dostlarımı, özellikle

seni düşündüm. Hemen bir taksiye atlayıp havaalanına gitmek, ilk uçakla bu hastalıklı ve ölüm halindeki kenti terk etmek istedim. Bütün güzel anılarım uçup gitmişti. Sonra korkaklığımdan dolayı kendimden utandım ve çok kızdım.

Sekiz aydır Yeltsin'in çetesine ödediğimiz yüklü sigortayı, 'reform süreci'nin hızlandırılması kisvesiyle ödediğimiz dolarları ve yenleri düşündüm. Cinayetlerine neden göz yumacaktım ki? Doğruca en tepeye gittim. Çar Boris'in başı dertteydi. Karşısında sürekli muhalefet eden bir parlamento vardı. Çözüm mü? Muhalefeti yok et ve Başkan'a daha fazla güç sağla. Televizyonda her şeyi görmüş olmalısın. Batılı liderlerin desteğini alarak kendi Beyaz Saray'larını nasıl da mahvettiler. Küçük bir kasaba olan Ben Tre'nin ortadan kaldırılmasını savunan ABD binbaşısını hatırla: "Ben Tre'yi kurtarmamızın tek yolu onu yok etmekti." Dünün savaşı. Yeltsin de Rus demokrasisini böyle kurtarıyor. Otel odamda CNN'de seyrettim, ancak kafamı bir türlü ekrana veremiyordum. Gözlerimin önünde hep evdeki o iki ceset vardı. Benim dostlarım. Sonunda televizyonu kapattım ve Yeltsin'in maiyetinde tanıdığım herkese telefon etmeye başladım. Çoğu sonucun ne olacağını bilemedikleri için saklanıyordu. Doğal olarak bu tutumlarına hiç şaşırmadım.

O gece geç saatte Çar'ın özel bankeri Andrey K.'ya erişebildim. O çok meşgul değildi. Bana Kremlin'deki bürosuna gelmemi söyledi. Kremlin'i görmeyi hep istemişimdir, ama sabahın ikisinde değil elbette. Yine de gittim ve Andrey'in yanında üç saat kaldım. Onu eski günlerden tanırdım; Gorbaçov gibi birinin iktidarda olduğuna inanamayan bir reformcu komünist olduğu ve blucinle kazak giydiği günlerden. O gece üzerinde tüvit bir ceket, gri pantolon ve papyon kravat vardı. Saçları bakımlıydı, o küçük saçma bıyığı kırpılmıştı. Pek keyifliydi, kadehini arka arkaya dolduruyordu ve viski de onu bol bol konuşturuyordu.

"Rusya'yı serbest pazar için güvenli bir yer yaptık," dedi. "Demokrasi kazandı. Sonsuz bir dehşettense, dehşetli bir son daha iyi,

değil mi Sao? Sen de aynı fikirdesin, değil mi? Halkımıza uygarlığın nimetlerinden yararlanmak için bazen yüksek bir bedel ödenmesi gerektiğini öğretiyoruz."

Andrey'in korkuyu bildiği ve şimdi kendisini bu duruma getirenlerden intikam almak istediği belliydi. Yüzünde sakladığı perdenin arkasındaki gizli emelleri artık sınır tanımıyordu. Bana saçma sapan şeylerden söz açtı. Bir süre ses çıkarmadan konuşmasına izin verdim. İçindeki boşluğa şimdi öfkesi eşlik ediyordu, ancak bu hali eskisinden daha kötüydü. Susması için o aptal papyonunu kopartıp viskiye batırmak, sonra da ağzına sokmak istiyordum. Sesi beni çılgına çeviriyordu. Nihayet durmayı akıl etti ve yeni bir şişe açtı.

Gözlerinin içine bakarak arkadaşlarımı kimin öldürdüğünü sordum. Yüzündeki ifade birden değişti. Huzursuz olmuştu sanki, gözlerini kaçırdı. Üzüntüsünü belirtti. Cinayetten haberi olmadığını iddia etmeye bile kalkışmadı. Arkadaşlarımı çok iyi tanırdı. Acil durumlarda kendisine binlerce dolar verirlerdi.

Ona bağırdım. Bir soruşturma yapılmasını istedim. Buna gerek olmadığını söyledi. Arkadaşlarım silah alışverişindeki rolümüzden hoşlanmayan bir grup subay tarafından öldürülmüştü. "Aynı insanlar iktidarı da ele geçirmeye çalışıyor," dedi. Beni dikkatli olmam konusunda uyardı. "Bir geçiş dönemindeyiz, Sao. Sen bunu çok iyi biliyorsun. Böyle zamanlarda kimse güvenlikte değildir. Arkadaşlarının ölümüne gerçekten üzüldüm, ancak boş yere kendini yeme. Kendini kurtarmaya bak. Sana hemen yarın Moskova'dan gitmeni tavsiye ederim." Yüzüne bir tokat attım. Kendimi tutamadım, Vlady. Bir koltuğa yığıldı. Ona bir kere daha, ama bu kez yumuşak bir sesle, sordum: "Arkadaşlarımı kim öldürdü?"

Önce ordudaki reform karşıtları içinden bir grup olduğunu söyledi. Adlarını sorduğumda omuzlarını silkti. Yalan söylediğini biliyordum. Andrey'e, hiçbir şey yapılmadığı takdirde durumu kamuoyuna açıklayacağımı, bana bir şey olursa da avukatlarımın her şeyi yayınlamak için talimat aldıklarını söyledim. "Tabii açıklana-

cak kişiler arasında senin ve Başkan'ın maiyetinden beş kişinin adı var. Bütün bilgiler elimde. Ne zaman ve kaç para aldığınız, hatta Zürih'teki banka heşaplarınızın numaraları."

O anda pes etti. Bana özel bir araştırma yapacağına dair söz verdi. Kendisinden sadece arkadaşlarımı öldürenlerin adlarını istediğimi söyleyerek oradan ayrıldım.

İki güne kalmadan bana ilk aktardığı bilginin yanlış çıktığını söyledi. Katillerin uyuşturucu ticareti yapanlar olduklarını ve tutuklanıp cezaevine gönderildiklerini öğrenmişti. Polise Vietnamlıların kendilerine borçları olduğunu söylemişlerdi. Andrey'in korkudan irileşmiş gözlerine baktım. Bizim asla uyuşturucu ticareti yapmadığımızı benim kadar o da bilirdi. Ağlamaya başladı. Hiçbirinin cinayetlerden kimlerin sorumlu olduğunu bilmediklerine yemin etti. Elimden kurtulmak için bana yalan bilgi vermişti. Söylediklerinin doğru olduğunu tahmin ettim, ama yanından ayrılmadan bana bir ad vermediği takdirde bütün çetesini açıklayacağım konusunda kendisini uyardım. Ayrıca ben öldürülürsem, hemen ertesi gün bu haberin Le Monde'*da çıkacağını belirttim. Avukatlarım çok kesin talimat almışlardı.*

Bütün bunları anlatmamın sebebi, Andrey'den senin KGB arşivlerinden istediğin dosyaları bana getirmesini söylediğimde yardım için elinden geleni yapmaya hazır olduğunu göstermekti. Tarihin onların gözünde hiçbir anlamı yok artık. Her şeyi satmaya hazırlar. Para vermem bile gerekmedi. Ne istediğimi konuşmak isteyen bir KGB generalinin karşısına çıktım, ancak istediğim belgelerin benim için değil, bir dost için olduğunu söyledim. Kayıtsızca omuzlarını silkti ve verdi. İstediğin bütün dosyalar yanımda, hatta Ludwik denen kişinin öteberisi de. Dosyada ne kadar çok malzeme sakladıkları inanılır gibi değil. Üzerlerine SONSUZA KADAR SAKLANACAK mührünü vurduklarında bunda gayet ciddiymişler. Bir valiz bile var. Birkaç aya kadar Berlin'e döndüğümde hepsini sana vereceğim. Hiç olmazsa seni mutlu edebildim, dostum.

Moskova'da daha önce hiç bu son seyahatimde olduğu kadar hüzne boğulmamıştım. Arkadaşlarım öldüğü için değil ama. Çöküşten beri buradaki insanlar tam bir boşluk içinde yaşıyorlar. Aydınlar eski kültürün en iyi yanlarını bile savunamıyorlar. Var olan kültür de ağır hasarlı. Çarlık'ı ve Kilise'yi yücelten salaklar dışında ortak bir geçmişi arayan ya da icat etmeye kalkışan kimse yok. Ezilmiş bir halk var burada. Versailles Antlaşması'ndan sonraki Almanya gibi. Eski dostum Zina da geçen hafta sohbet ederken birden ağlamaya başladı. Moskova'da pek seyrek rastlanan bir şey olmadığından kendisini avutmak için elini tuttum. Yoksul olduğu, paraya ve yiyeceğe ihtiyacı olduğu için ağladığını sanmıştım. Ona biraz dolar vermeyi teklif edecekken gözlerimin içine bakarak, "Neden ağladığımı bilmiyorsun, değil mi?" dedi. Başımı salladım. Gözlerini kuruladı, çantasından buruşuk bir gazete kesiği çıkarıp hiç konuşmadan bana uzattı. Yazıda bir araştırmanın sonucundan söz ediliyordu. Çok okunan bir günlük gazete olan Izvestia, *bütün büyük kentlerde on altı yaşındaki Rus kızlarının okulu bitirince ne yapmak istedikleri konusunda bir araştırma yapmıştı ve kızların yüzde kırkı, "Döviz karşılığında fahişelik," cevabını vermişti. Zina, bana Baltık Devletleri'nde oranın çok daha yüksek olduğunu söyledi. Vlady, savaştan sonra benim ülkemde durum çok kötüydü. Hanoi'de de fahişeliğe başlayan birçok genç kadın vardı, ama onlar yaptıkları işten utanırlardı.*

O gece birkaç kadeh şarap içtikten sonra, Zina bu genç kızlardan birinin on sekiz yaşındaki kendi kızı İrina olduğunu itiraf etti. Şoka uğramıştım, Vlady. Genç kızı tanıyordum. Güzel, zeki ve terbiyeliydi. Fahişeliği aklına getirmesine bile gerek yoktu. Hanoi'de onun gibi bir kız Dışişleri Bakanlığı'na bağlı bir çevirmen olmayı falan hedefler. Ama İrina öyle değildi. Zina kendisini azarladığında şöyle demişti: "Neden olmasın, anne? Vergisiz gelir! Hem bana neden bağırıyorsun? Şu ülkemize baksana. Şok tedavisine gidiyorsan şoka hazır olmalısın." Zina kızına verecek hiçbir cevap bulamamıştı.

Bugün hava çok güzel, gökyüzü masmavi ve pırıl pırıl, ama bir daha Moskova'ya döneceğimi sanmıyorum. Bu kentin her yerinden tehdit saçılıyor ve beni ürkütüyor. Neredeyse patlar. Uzak durmak çok daha akılcı.

Pencereden baktım şimdi. Dolunay bile şalgama benziyor.

Bu berbat mektup seni pek keyiflendirmese de iyi olduğunu ve herhangi bir sıkıntı yaşamadığını umarım. Eski DAC'nin tümünü etkileyen hastalığın üzerine çıkmayı öğrenmen gerek. Anlıyor musun? Yakında görüşeceğiz, dostum. Sakin ol ve paniğe kapılma.

Dostun,
Sao

ON YEDİ

1930'lardan sonra uzun bir süre, hatta paranoyak zorba Josef Stalin'in 1953'te ölümünden sonra bile, Lisa son Moskova seyahatini hatırlamaya çalıştığında bunu asla doğru bir perspektifte ve normal bir bakışla yorumlayamadı. Bu sadece sistemin onda salgılattığı adrenalin, kuruyan boğazı, korkunun verdiği bakır tadından dolayı değildi; bunları daha önceleri de hissetmişti. Sanki kent sakinlerinin yaşadıkları dehşet Moskova'nın havasına da bulaşmıştı, görüntüler ve sesler ekspresyonist bir filmin dokusuna dönüşmüştü: Karanlık gölgeler, arka planda fısıltılar ve hırıltılar, maske gibi yüzler. Lisa o ziyareti, mantığı sadece o zamana ve yere ait olduğu için başka bir yerde yeniden yaratamadığı bir olaylar dizisi olarak hatırlıyordu.

Kendine sürekli olarak şaşkınlık, korku ve öfke belirtilerini dışa vurmamayı hatırlatıyordu. Ölümün arasından sıyrılıp geçeceği deliklerdi bunlar. 1937 yılının Mayıs ayıydı. Letonya'da Eydhunen'de sınırı hiçbir zorlukla karşılaşmadan geçmişti. Lisa'nın oldum olası nefret ettiği bir andı. Sovyet sınır muhafızları, yabancıları sorguya çekmek için çok sıkı emirler almıştı. Belki de oradan geçeceği kendilerine bildirilmişti. Mutlaka bildirilmiş olmalıydı, aksi takdirde sorguya çekilmeden kesinlikle bırakılmazdı. Her neyse, taşıdığı sahte Çek pasaportlarına rağmen rahatsız edilmemiş, valizlerine bile bakılmamıştı.

Masum ve hiçbir şeyden kuşkulanmayan Felix, tren Moskova'ya yaklaşırken derin bir uykudaydı. Sabahın epey erken bir saatiydi ve Lisa'yı açık gökyüzüyle güneş karşılamıştı. Dışarıda Rus kırlarının sadık bekçileri çam ve kavaklar her zamanki gibi nöbetlerini tutuyorlardı.

Lisa camı indirip başını dışarı uzattı, temiz havayı içine çekerken gözlerini yumdu. Daha tembel zamanlarını hatırlamış ve yüreği ferahlamıştı. Ancak bu hali beş saniyeden fazla sürmedi. Bir çam ağacının gövdesi sanki kana bulanmış gibiydi. Camı tekrar kaldırıp yerine oturduğunda nabzı hızlı hızlı atıyordu.

"Uyan, Felix. Geldik artık."

Lisa yüzünü buruşturarak Moskova'da hayat normal sürüyor olmalı, diye düşündü. Sayısız bürokrat, casuslar, gizli polisler, iyi yurttaş olmaya çalışan sıradan insanlar, yanlış bir sadakat duygusuna sahip parti üyeleri; hepsi hep arka planda, kimi zaman görünmeden çalışıyorlar, ama ülkeyi bir bütün olarak asla akıllarından çıkarmıyorlar.

Önder bütün iyi yurttaşların birer casus olmalarını istemişti; onlar da gözetliyorlar, raporlar yazıyorlar, kimin en çok 'halk düşmanı'nı ortaya çıkaracağını görmek için birbirleriyle yarışıyorlardı. Yoğun çalışmalarının sonucu bir sorgu-

lamayla sonuçlanırsa kendi kendilerine gülümsüyorlar, hele sorgulama bir de hapis cezası, hatta idamla biterse büyük sevinç duyarak kendilerini mutlak bir güvenliğe kavuşmuş hissediyorlardı. Zavallı budalalar, diye düşündü Lisa. Zavallı, zavallı budalalar.

Tren durdu. Lisa Freddy'nin telgrafını alıp almadığını merak etti. Sonra önündeki yüzlerden oluşan denize bakarak, ülkede insan kalıp kalmadığını düşündü; aklındaki, kötülüğü akıllarına bile getirmeyecek, iyi insanlardı tabii.

"Lisa! Lisa! Bu tarafa!"

Freddy'nin yüzünü görmek Lisa'nın içini rahatlatmıştı. Felix'i kolundan tuttu ve anne ile oğul kendilerini bir anda üzerinde bir kaput olan bir devin kollarında buldular. Freddy'nin yanında Felix'le yaşıt oğlu Adam vardı. Ludwik Moskova'da görevliyken iki çocuğun aralarında su sızmazdı. Konuşacak çok şeyleri olsa bile, büyüklerinin önünde sadece gülümsemekle yetindiler.

"Moskova'ya hoş geldiniz! Felix, koca adam olmuşsun. Adam, oğlum sen geride kaldın. Fransa'daki yemeklerden olmalı."

Adam homurdandı, Felix sırıttı. Yetişkinlerin hemen tahmin ettikleri bu konuşmalar ikisinin de canını sıkıyordu. Freddy çocuklara aldırmadan konuşmaya devam etti.

"On gün önce gelseydiniz sizi 1 Mayıs törenlerine götürürdüm."

"Troçki de orada mıydı?" diye sordu Felix.

Freddy'nin yüzü bulutlandı.

"Ya Zinoviev?" diye devam etti Felix. "Ya Kamenev? Elbette yoklardı. Onlar halk düşmanı değil mi? Özür dilerim, Freddy Amca."

Adam korkuyla baktı arkadaşının yüzüne. Freddy derinden bir iç geçirdi. Lisa şaşırmıştı. Felix ilk defa böyle konuşu-

yordu. Oğluna ne olmuştu böyle, hem de insanların çok daha masum sorular yüzünden bile Sibirya'ya sürüldüğü Moskova'da?

Sessizce oğluna baktı. Felix alaycı bir şaşkınlıkla kaşlarını kaldırdı. Freddy onları siyah bir Zim arabaya sokup istasyondan uzaklaştırırken Lisa oğlunun kolunu çimdikledi. Yolda fazla trafik olmamasına rağmen Freddy arabayı yavaş sürüyordu. Lisa kendilerini otellerine götüren adama sevgiyle bakarken, Paris ya da Berlin'den ne kadar farklı, diye düşündü. Kentin korkunun pençesinde olduğunu bilmesine rağmen Moskova yazına direnmek imkânsızdı.

Lisa arabanın içinde eski dostlarının hâlâ ortalıkta olup olmadığını sorma zamanının geldiğine karar vermişti.

"Arkadaşlarımızdan Moskova'da olanlar var mı?"

"Ne kadar az kişiyle görüşürsen senin için o kadar iyi."

"Ludwik bana senin her dediğine uyma talimatı verdi, Freddy, ama... Livitsky'nin Paris'te olduğunu biliyorum. Levy ile Larin nerede?"

"Levy öldü. Buharin'i, Stalin'in onu öldürteceği konusunda uyarmıştı. Dış ülkelere yapacağı ilk ziyaretten sonra bir daha Moskova'ya dönmemesini söylemişti. Bu kadarı bile yeterli olduğu halde Levy daha da ileri gitti. Buharin'e Meksika'ya gitmesini söyledi, fakat Buharin'in çevresinden biri kendisini ihbar etti. Levy ortadan kayboldu. Sorgulama yapmak gerekmedi. Her şeyi itiraf etti ve Bıyıklı'ya lanet okudu. Sanırım çabucak ölmek istiyordu. Üç gece önce kurşuna dizildi. O yüzden şimdi hepimiz kuşku altındayız. Özellikle Ludwik."

Lisa'nın yüzü sarardı. Mişa Levy ölmüştü. Viyana'da ilk tanıştıklarında temiz yüzlü bir gençti. Acımasızca sildi yaşaran gözlerini. Gözyaşlarıyla ıslanmış bir yüz Moskova'da kaldığı otelde kuşku uyandırırdı.

Mişa beş L'ler içinde ilk ölenleriydi ve Ludwik onun tutuklandığını bile bilmiyordu. Boğulurmuş gibi bir fısıltıyla, "Çok korkunç bir şey, Freddy," dedi.

"Biliyorum. Gitmek istiyordu. Bana geçen yıl bu yargılama ve cinayetlere daha fazla dayanamayacağını söylemişti. Ülke dışına çıkıp Ludwik'i görmek istiyordu, oysa bunu ayarlamak çok güçtü. Rusça'dan başka dil de bilmiyordu. Larin ise Moskova'da. Yarın akşam seni görmeye gelecek."

Araba Savoy'un önünde durdu. Lisa ile Felix turistmiş gibi davranacaklardı.

"Seni sabah alırım, Lisa. Patron birkaç dakikalığına seni görmek istiyor. Felix de gelebilir. Sen rapor verirken o Adam'la benim odamda satranç oynar. Bir şey daha var, Lisa. Çok dikkatli ol. Diktatörlük artık hiçbir şeye acımıyor."

"Ya proletarya?" diye fısıldadı Lisa.

"Ezilmiş. Yine de sonunda her şeyin iyi olacağına eminim."

"Gerçekten buna inanıyor musun, Freddy?"

"Elbette! Bu pislik sonsuza kadar süremez. Bıyıklı Sovyetler Birliği'ni yok edemez."

Felix ile Adam konuşmayı sessizce dinlemişlerdi. Arabadan inerlerken Felix sanki, "Biliyorum. Kaygılanma. Seni düş kırıklığına uğratmam," der gibi Adam'ın elini sıktı.

Adam arka koltuktan Freddy'nin yanına geçerken, "Yarın görüşürüz," dedi.

Otel yarı yarıya boştu. Birkaç işadamı, Amerikan komünistlerinden bir heyet. Lisa ile Felix'e bakıyorlar, yeni gelenleri nereye oturtacaklarını anlamaya çalışıyorlardı. Tek bir kadın ile çocuğu iş amacıyla gelmiş olamazdı. Yoksa ülkeyi ziyaret eden önemli bir kişi miydi? Birkaçı gülümseyip el salladılar. Lisa başını kibarca eğip doğruca asansöre yürüdü. İçtikleri anlaşılan onca votkaya rağmen hepsinde bir gerginlik

var gibiydi. Enternasyonal'in bir anlam taşıdığı ve dünyanın dört bir yanından gelen yoldaşların hâlâ birbirleriyle umutla tartışıp bağırdıkları 1926'daki Hotel Lux'ten ne kadar farklıydı. O zaman bütün işaretler Stalin'i gösteriyorsa da, henüz her şey yok olmamıştı. Ludwik Lisa'ya Stalin'in mutlaka kazanacağını söylemişti. İç savaş iki tarafın insanlarını da aksileştirmiş, morallerini yıkmış ve politikadan soğutmuştu.

Lisa Felix'e gidip duş almasını söyledi. Sonra oğlanın saçlarını kurularken Ludwik'le ilk tanışmasını düşündü. Viyana'yı hatırlıyordu. Pijamalarını giyerken Felix'in gözleri parlıyordu yine.

"Babam çocukken Puşkin'in bir şiirini okuduklarını söylemişti."

"Hangisini? Dur, bir düşüneyim."

"Zincirli bir şeydi..."

"Tamam!" diye Lisa sevinçle bağırdı. Sonra sesini yükseltti. "Çarlık zulmüne karşı bir şiirdi: 'Sibirya'ya Mesaj' Tamamını hatırlamıyorum, Felix, ama yarın Freddy Amca'ndan bir nüshasını alırım..."

"Bir dene, anne, n'olur. Biraz düşünürsen çıkarırsın. Bazen ben de bir şiiri unuttuğumu sanırım, ama öğretmen düşünmemi söyleyince hatırlarım."

"Denerim, sen hele yatağına bir gir bakalım. İki gündür trendeydik. Uyuman gerek. Haydi."

Felix örtünün altına girip beklentiyle annesine baktı.

Çocuk haklı, diye düşündü Lisa. Puşkin'in sözcükleri bilincine yerleşmeye başlamıştı. Yumuşak ama sağlam bir sesle okumaya başladı.

Seslenir neşeli bir cesaretle
Umarsızlığın kızkardeşi Umut
Karanlıklardaki dilsiz kalbine:

Arzulanan gün gelecek.
Ve karanlık kapılardan
Sevgi ve dostluk akacak
Tersanelerinin etrafı
Özgür müziğimle dolacak

Felix parıldayan gözlerle doğruldu; Ludwik'in birkaç yıl öncesine kadar sık sık tekrarladığı son kısmını hatırlamıştı. Ana oğul bir ağızdan okudular.

Ağır zincirler düşecek,
Yıkılacak duvarlar tek bir sözcükle;
Işıkla selâmlayacak seni özgürlük,
Geri verecek kılıcını kardeşlerin de.

Lisa, Mişa'yı hatırlayarak sessizce ağladı. Felix'i öpüp ışığı söndürdü, ancak gecenin karanlığı içindeki hüznü boğamazdı. Yatakta bir-iki saat uyuyamadan dönüp durduktan sonra kalktı. Felix derin uykudaydı. Lisa çok huzursuzdu. Freddy'nin de Mişa'nın öldürülmesinden kendisi kadar yıkıldığını biliyordu, ne var ki bundan sıradan bir olay, sanki Mişa rulette kaybetmiş gibi bahsetmişti. Buharin bile tehdit altındaysa değişim nasıl mümkün olabilirdi?

Ana oğul kahvaltı ederlerken Freddy ile Adam geldiler.

"Sana bir sürprizim var, lobide bekliyor."

"Larin mi?"

"Hayır, o bu akşam gelecek. Senin eski bir dostun Lisa ile onun beş yıl öncesine kadar Felix ve Adam'la oynayan oğlu. Siz Berlin'deyken. Hatırladın mı? Kocasını Naziler öldürmüştü."

Felix'in gözleri parladı. "Hans Wolf mu?"

"Bildin. Ve annesi Minna."

Lisa hem sevinmiş hem de şaşırmıştı.

"Ne zamandan beri Moskova'dalar?"

"Hitler iktidara geldiğinden beri. Alman Komünist Partisi üyesi olmak zaten başa belaydı, ama ölü de olsa bir zamanlar Yahudi bir şairle evli olmak er geç kamp ve ölüm demekti."

Yemek salonundan çıkarlarken Lisa heyecanla ürperdi. Minna'yla birbirlerine çok yakındılar. Aralarında her şeyi konuşmuşlardı. Lisa bir kere Ludwik de yanlarındayken Minna'ya Stalin'i çok çirkin ve itici bulduğunu söylemişti.

"Adamın bir kere alnı yok," demişti.

Buna iki kadın da gülmüşlerdi, yalnız Ludwik bulundukları lokantada çevresine telaşla bakınmış ve böyle bir sözün partiden kovulmalarına yol açabileceğini hatırlatmıştı. Tabii onun tepkisine de gülmüşlerdi ama Lisa şimdi korkuyordu. Minna birkaç yıl önceki konuşmayı birine ağzından kaçıracak olursa kendisinin Moskova'dan ayrılmasına izin vermezlerdi.

"Lisa! Felix!"

Minna kalkıp Lisa'yı kucakladı ve iki yanağından öptü. Sonra sıra Felix'e geldi. Çocuk hafifçe irkildi. Ardından Hans'a döndü ve büyükler gibi tokalaştılar. Anneleri birbirlerine bakıp gülümsedi.

Freddy göz kırparak, "Yine arkadaş oldunuz ha?" dedi ama Felix ve Hans sözlerini öyle sert bakışlarla karşılamıştı ki, Adam ancak iki annenin arkasına saklanarak hışımlarından kurtulabilmişti.

"Lisa, seni iyi gördüm. Frederick bana seni Daire'den istediklerini söyledi. Felix ile Adam'ı biz almaya geldik. İşin üçdört gibi biterse bize çaya gel. Aksi takdirde biz Felix'i buraya getiririz."

Minna'nın ses tonu pek sakin ve yapaydı. Lisa oğluna baktı. Önerilen şey çok normaldi, yine de kalp atışları hızlanmıştı.

"İyi mi, Felix?" diye sordu.

"İyi," diye mırıldandı oğlan.

"Tamam öyleyse. Ben Lisa'yı saat üçte-dörtte senin evine getiririm. Geç kalacak olursak mutlaka telefon ederim."

Arabanın yanına geldiklerinde, Lisa Freddy'yle açık açık konuşmaya başladı.

"Oğlum yanımda olmadığına göre sana birkaç şey söyleyebilirim. Moskova'nın, tek görevi komünist muhalifleri öldürmek olan bir katil çetesi tuttuğunu biliyor muydun? Navaçine Ocak ayında Bois de Boulogne'da sabah yürüyüşü yaparken öldürüldü. Hem de sadece bir demeç verecekti!"

"Biliyorum," dedi Freddy. "Ama ne demeç. Yargılamaların en parlak teşhiri. Çok daha fazla şey bildiği için Troçki'den bile iyiydi. Patron konuşmayı okudu ve öldürülmesini emretti."

"Slutsky mi?"

"Hayır, Stalin."

"Demek biliyordun?"

"Elbette."

"Ve?"

"Ve hiçbir şey. Bok ve kan içinde yüzüyoruz, Lisa. Ludwik de gayet iyi biliyor bunu. Böyle devam edemez. Almanya'yla yeni bir savaş çıkacak. Stalin görevinden alınabilir."

"Kim tarafından? Onu yerinden alacak herkesi ortadan kaldırdı. Şimdi de Buharin'i kurşuna dizmeye hazırlanıyorlar."

"Buharin'den korkmuyor. Onu avcunun içinde oynatır. Ama daha düzenli bir ayaklanma olduğu takdirde Buharin'in göstermelik bir baş olacağını hissediyor. O yüzden Buharin'in kaderi diğerlerini izleyecek."

"Ya biz, Freddy?"

"Siz ikiniz sağ kalmaya çalışmalısınız. Ludwik'e kahramanlık gösterilerinden kaçınmasını söyle. İleride birisi bizim kendi insanlarımıza neler yaptığını yazmalı. İçeri girmeden önce çok dikkatli olmanı söylemek isterim. Dinle, ama fazla konuşmamaya çalış. Sadece sorulara cevap ver. Kendiliğinden bilgi vermeye kalkışma. Buraya çocuğunla gelmen onları silahsız bıraktı. Ludwik hakkında aptalca sorular sormaktan vazgeçtiler. Beni anlıyor musun?"

Lisa, Slutsky'yle daha önce çok başka koşullarda karşılaşmıştı. Odasına girdiğinde gülümsemesini güçlükle tuttu. Slutsky'nin üzerinde pirinç düğmeli, lacivert bir üniforma vardı. Metropol'ün önündeki kapıcıdan farkı yoktu. Demek Dış Askeri İstihbarat Başkanı'nın üniforması buydu. Nasıl da değişmiş, diye düşündü. Tavrı çok resmi ve bunun için aşırı bir çaba gösteriyor. Lisa'nın içinden gülmek geliyordu. Adam bu aptalca üniformanın içinde tam bir palyaçoya dönmüştü.

Slutsky Lisa'nın içeri girdiğini gördüğü halde, birkaç dakika ayakta bekletmek istiyordu. ÇOK GİZLİ damgalı bir dosyayı inceliyormuş gibi yaptı. Lisa onun oyununu anlamıştı. Bir an karşısındaki boş iskemleye oturup gözlerinin içine bakmak istediyse de, Freddy'nin uyarısını hatırladı sonra. Hafifçe öksürmeyi tercih etti.

"Geldin demek. Otur, lütfen. Dairemizde çok dostun var. Sana iyi bakıyorlardır umarım."

Lisa gülümseyerek başını salladı.

"Ben karşımda kocanın oturmasını tercih ederdim, hoş, o senin kadar güzel değil ya..." Slutsky, Lisa'nın göğüslerine bakıp pis pis sırıttı. Ardından bir sigara yaktı. Lisa konuşmadan bekledi. Odanın loş bir köşesinden yükselen öksürükten ürktü birden. Kendilerinden başkasının olduğunu fark etme-

mişti. Dönünce daha otuzuna varmamış, yüzünde ergenlik sivilceleri olan bir genç gördü.

"Bu Kedrov Yoldaş."

"Daha önce tanışmıştık galiba. Altı yıl kadar önce tatil yerinde sanırım?"

Kedrov başını salladı.

"Şimdi baş sorgucumuz. Radek'i o itiraf ettirdi. Değil mi, Kedrov? O pis kozmopolit bizimle oynayabileceğini sanıyordu. Öyle değil mi, Kedrov? Ama sen ona dünyanın kaç bucak olduğunu hemen öğretmiştin."

Kedrov, Lisa'yla göz göze gelmemeye çalışarak gülümsedi. İşte bu çocuk, İsviçre'de Lenin'le birlikte çalışan iki eski Bolşeviğin oğlu, diye düşündü Lisa. Slutsky onun öyle bir şeyler düşünebileceğinden kuşkulandı. Hemen saldırıya geçerek Lisa'yı savunmaya zorladı.

"Ludwik, Radek davası konusunda ne düşünüyordu?"

"Bilmiyorum. O konuyu hiç konuşmadık."

"Haydi, haydi. Radek'i çok iyi tanıyan kocanın bu konuyu hiç açmadığını söylüyor olamazsın."

"Benimle konuşmadı, dedim."

Slutsky bir saat daha böyle karşılıklı konuşmadan sonra görüşmenin sona erdiğini işaret etti.

"Paris'e ne zaman döneceksin?"

"Haftaya."

"Ludwik'e buraya dönmesini istediğimi söyle. İspanya işi kötü bitecek. Avrupa'yı unutsun. En deneyimli adamlarımızın burada olmalarını istiyorum. Sovyet kalemizi korumak için."

"Söylerim, Slutsky Yoldaş. Teşekkür ederim. Size de şans dilerim, Kedrov Yoldaş."

Kedrov gayet yumuşak bir sesle, "Lütfen, Ludwik'e kendisine hayran olduğumuzu söyleyin," dedi. "Onunla karşıla-

şacağım günü heyecanla bekliyorum." Kedrov'un gülümsemesi Lisa'yı dondurmuştu. Gence doğru baktı. Düşmeden önce çok yükselecek, diye düşündü.

Lisa Freddy'nin bulunduğu odaya girer girmez, daha ağzını açmadan Freddy parmağını dudaklarına götürerek odanın güvenli olmadığını hatırlattı.

"Nasıl geçti?"

"Çok iyi. Slutsky Yoldaş çok nazikti. Kedrov'un Radek'i sorguya çektiğini bilmiyordum."

"İçlerinden biriydi, sonunda Radek'i konuşturan o oldu. Çok beceriklidir."

Lisa acıyla gözlerini yumdu. Freddy neşeli bir sesle, "Yemek yiyelim mi?" dedi.

Arabaya bindikleri an Lisa patladı.

"O çıbanlı namussuz çocuk. Başarılarıyla övünüyor. Slutsky'ye gelince inanılmayacak kadar yozlaşmış. Buradan gitmek istiyorum, Freddy. Ayrıca seninle Larin'in de buradan ayrılmanızı istiyorum."

Freddy kadının yüzünü okşadı. "Burada ölmek daha iyi, Lisacığım. Yabancı bir yerde insan sürekli onların korkusuyla yaşar. Hep ölümden korkarak yaşayacaksan hayatın ne anlamı kalır ki? Hem Slutsky'yi de o kadar suçlama."

"Bunu nasıl söyleyebilirsin? Zaten hiçbir zaman canayakın ve zararsız birisi değildi, tamam, ama Kedrov'un başarısıyla öyle böbürlenmesi! Midemi bulandırdı. Ludwik geri döndüğünde onu öldürürler, değil mi Freddy?"

Freddy başını salladı. "Ha, unutmadan söyleyeyim, öğle yemeğinde Slutsky de olacak."

"İnanmıyorum."

"İnan."

Lisa, Freddy'nin bunu sıradan bir olaymış gibi söylemesi karşısında şok olduğundan gidecekleri yere gelene kadar bir

daha konuşmadı. Freddy arabayı Yazarlar Kulübü yakınlarına park ederken derin bir göğüs geçirdi. Kadını kolundan tutup, "Burada yaşamıyorsun," dedi. "Onun için burasını hiç anlayamazsın."

Üç kişilik bir sofranın kurulmuş olduğu küçük bir odaya alındılar. Masanın üzerinde havyar, birkaç çeşit tütsülenmiş balık, soğuk etler, salata ve bir şişe votka vardı. Lisa bu olağandışı hazırlık hakkında hiçbir yorum yapamadan Slutsky içeri girdi. Doğruca Lisa'nın yanına gidip iki yanağından öptü.

"Dur, tahmin edeyim, Freddy'ye benim ne kadar değiştiğimi söylüyordun, değil mi? Bir zamanlar pis bir kokarca olan ben şimdi lağım faresi oldum, değil mi?"

Lisa elinde olmadan gülümsedi.

"Sovyet istihbaratında hâlâ birkaç zeki insan kaldı," diye devam etti Slutsky. "On yıldır gayet iyi davranınama rağmen hâlâ Stalin Yoldaş'ın güvenini kazanabilmiş değilim. Daha geçen hafta Leningrad'da otuzu aşkın genç komünist fazla soru sordukları için kurşuna dizildi. Normal -yani komünistler için normal- bir soru sorduklarında hemen 'Troçkist sabotörler' yaftası yemişler. Onlar da kurşuna dizilmeden önce, 'Yaşasın Troçki!' diye bağırmışlar. Üstelik Troçki'nin adını ancak anne babalarından duymuş olabilecek gençlerdi. Votka?"

Lisa şaşkına dönmüştü. Freddy onun halini görünce gülmemek için kendini güç tutuyordu.

Slutsky'ye dönerek, "Dostumuz senin Kedrov'un önündeki gösterinden iğrenmiş," dedi.

"Çok iyi! Aynı fikirdeyim. İyi bir gösteriydi."

Lisa az önce katıldığı sahnenin bir oyun olduğunu ancak anlamıştı. "Herhalde Aktörler Kulübü'nde yesek daha uygun olurdu," dedi.

İki adam güldüler. Her gün akıl almayacak dehşet manzaralarına tanık olmalarına rağmen hâlâ gülebiliyorlar, diye düşündü Lisa. "Ya Kedrov?" diye sordu. "O da oyunun parçası mıydı?"

Slutsky'nin yüzü değişti. "O genç gerçek bir inançlıdır. Bugünlerde Stalin Kedrov'la sık sık görüşüyor. Eski düşmanlarının sorgulamada ve kurşuna dizilmeden hemen önce nasıl davrandıklarını duymak hoşuna gidiyor. Kedrov artık sorgucuların ilahi haklarına inanan birisi. En sonunda Politbüro'ya gireceğine yürekten inanıyor."

"Girebilir de. Nasıl olsa onun gibiler var..."

"Azizim Lisa, Kedrov çok şey biliyor. Muhaliflerden çoğu hiçbir şey itiraf etmedi. Aksine Stalin'i ve düzeni suçladılar. İşlediği suçları tek tek saydılar. Kedrov hepsini duydu. Onun da sırası gelecek yakında. Ve kurşuna dizilecek. Kendisinin bunu fark edememiş olması aslında zekâsının sınırlılığını gösteriyor."

"Ludwik'in gerçekten dönmesini istiyor musun?"

"Çıldırdın mı sen? Ona mümkün olduğunca dışarıda kalmasını söyle. Hatta sonsuza kadar. Bir yıl sonra Kedrov'lar her şeyin başına geçecek. Ludwik Daire'de bir efsane ve yenilerin ortaya çıkması için eski efsanelerin yok edilmesi gerekir. Ludwik nasıl?"

"İyi."

"Sağlığını sormadım, Lisa. Aklını sordum. Neler düşünüyor?"

Lisa Slutsky'nin sorusunu cevaplamanın güvenli olup olmadığını sormak için Freddy'ye baktı. Freddy olumlu anlamda başını salladı.

"Çok bezgin. Yargılanmalar bizleri çok sarstı. Ludwik Menşevikleri asla yasaklamamız gerekiyordu diyor. Çöküşü o karara dayandırıyorsa da, ben bundan emin değilim. Onu

hayata bağlayan tek şey, İspanya. Faşistler yenilirse bunun İtalya'da, hatta Almanya'da zincirleme bir reaksiyon başlatacağını düşünüyor. Ona göre, eğer böyle bir şey olursa, Avrupa'daki yenilgilerden ve Sovyet işçisinin politikadan uzaklaştırılmasından doğmuş bir canavar olan Stalin de düşecek."

Slutsky buruk bir gülümsemeyle, "Ludwik'in hâlâ düş kurabilmesi kendisi için iyi bir şey, değil mi, Freddy?" dedi. "Bense her gün daha beter karabasanlar görüyorum. Umarım o haklıdır ve ben yanılırım. Yine de ben olayların tam aksi yönde gelişmesinden korkuyorum. Freddy, sana Smirnov ve Mraçosky'yi nasıl itiraf ettirdiğimizi anlattı mı?"

Lisa dehşetle iki adama baktı. "Onu yapan sizler miydiniz?"

İkisi de başlarını eğdi.

"Ludwik hem Mraçovsky'nin hem de Smirnov'un asla konuşmayacaklarına inanıyordu. Nedense bundan çok emindi. İtiraflarını duyunca ağladı. Sizdiniz demek?"

Freddy gözlerini kaçırdı. Slutsky olayı anlattı.

"Ağladı demek, Lisa? Ağladı, ha? Ya, biz ne hale geldik, sanıyorsun? Ben sorguya başladığımda kafam saç doluydu. Bir de şu halime bak. Onu tam doksan saat sorguya çektim.

"İçeri girdiğinde topallıyordu, iç savaş yarası vardı. Ben emrinde çalışmıştım, ama o unutmuştu. 'Mraçovsky Yoldaş, sizi sorgulama emri aldım."

"'Öyle mi, orospu çocuğu?' oldu, ilk söylediği şey. Sonra hakaret edercesine bakarak şöyle devam etti: 'Ben senin gibi insanlarla konuşmam. Sen adinin de adisi bir adamsın. Okhrana'dan betersiniz sizler. Çar'ın adamları bile sizden iyiydi. Sen hangi cesaretle beni sorguya çekebilirsin? İki Kızıl Bayrak Nişanı, ha? Çaldın mı onları yoksa? Bir de bana yoldaş diyorsun. Senden önceki de bana karşı-devrimci ve sürüngen dedi. Bana! Ben bir Çarlık cezaevinde doğdum. An-

nem babam Sibirya'da sürgünde öldüler. On beş yaşında Bolşevik oldum ben. Madalyalarımı görmek ister misin?'

"Lisa, tam bunu söylerken kalkıp göğsünü açtı. Göğsü yara izleriyle çizik çizikti. Neredeyse kendimi tutamayıp ağlayacaktım. 'Mraçovsky Yoldaş, Taşkent cephesinde sizin emrinizde çarpıştım. Kızıl Bayrak Nişanı'nı öyle kazandım,' dedim. İkna olması için arşivden biyografimi getirttim. Öylece baktı yüzüme. 'Demek sen bir zamanlar komünist ve devrimciydin,' dedi. 'Nasıl oldu da şimdi bu kadar yozlaşıp polis köpekliğine başladın. Bak, sana bir şey söyleyeyim, Slutsky. Beni iki kere Stalin'i görmeye götürdüler. İkisinde de rüşvet vermeye kalkıştı. Yüzüne tükürdüm. Ona Troçki'nin yüzüne söylediği şeyi hatırlattım: Devrimin mezar kazıcısı. İşte ondan sonra seni çağırdılar, Slutsky. Haydi, bitir işini. İtirafta falan bulunacak değilim.'

"Lisa, ben durmadan konuşup ona devrimi, iç savaşı, düşman bir dünyayla çevrili olduğumuzu, Hitler'in iktidara geldiğini hatırlattım. Sorunun artık Stalin olmayıp Sovyetler Birliği'nin daha ne kadar dayanacağı olduğunu söyledim. İkimiz de ağlamaya başladık. Sonra, 'Eğer benim itirafım Sovyetler Birliği'ni güçlendirecekse bunu ciddi olarak düşünebilirim,' dedi. Az kalsın, 'Sakın ha, böyle bir şey yapma,' diyecektim ki her şeyin kaydedildiğini hatırladım. O gün daha sonra Smirnov'la görüşünce, niyetinden vazgeçmesine rağmen biz devam ettik. Smirnov, Mraçovsky'nin itiraf ettiğini anlayınca o da fazla direnmedi."

Freddy ilk kez söze karışarak, "Mahkemede Smirnov birkaç kere itirafını geri almaya kalktı, fakat savcılar bunu önledi," dedi.

Lisa adamlara baktı. İkisinin de gözleri dolmuştu.

"Ludwik'e buradan uzak durmasını söyle, Lisa," dedi Slutsky. "Büyükelçiliğe yeni birinin gönderildiğini söyle.

Spiegelglass adında biri, Kedrov'un arkadaşı. Görevi Ludwik'i gözetlemek olacak."

Lisa Slutsky'den eski günlerde bile hoşlanmadığı halde, adam kalkarken kendisini kucakladı.

"Elveda, Lisa. Ludwik'e selam söyle. Birbirimizi bir daha göreceğimizi sanmıyorum."

Slutsky çıktıktan sonra havaya gergin bir sessizlik çöktü. Lisa, Ludwik'in çocukluk arkadaşı, Pidvoçolesk köyünün beş L'sinden biri olan Freddy'nin, Smirnov'u itiraf ettiren kişi olduğuna hâlâ inanamıyordu. Şimdi yüzüne bakınca Freddy onunla göz göze gelmemek için bir sigara yaktı, sonra utanarak ona da ikram etti. Lisa paketi geri çevirdi.

"Beni Minna'nın evine götür, Freddy."

Lisa Freddy'yle arabada hiç konuşmadı. Tam Rıhtım'a gelmişlerdi ki birden bağırdı.

"Durdur arabayı, Freddy! Çabuk!"

Freddy frene basıp kadına baktı.

"Şu Kremlin'e doğru yürüyen kadın Krupskaya değil mi? Yanına gidip bir hatırını sorabilir miyim? Ludwik'i tanır ve..."

Felix sarardı. "Evet, Lenin'in dul karısı. Ama dikkat et. Kadın izleniyor. Onu asla yalnız bırakmazlar. Stalin ondan nefret eder. Şimdi seni onun yanına gidip öpmene bıraksam Moskova'dan asla çıkamazsın. Hem kadın da budala orospunun biri."

"Freddy!" Lisa öfkeden titriyordu. "Onun hakkında nasıl böyle konuşabilirsin? Lenin sağken bile çok ıstırap çekmişti. Şimdi de..."

"Sen beni dinle. Yargılamaları kınayacak ve hem yurt içinde hem yurt dışında sözünü dinletecek tek kişiydi o. Elbette Stalin onu zehirletir ve işini bilen doktorlarımız bir beyin kanaması ya da kalp krizi teşhisi koyarlardı, ama yine de bir etki yaratabilirdi. Oysa o yanma gidip yalvarmayı tercih etti."

"Ne diyorsun sen?"

"Geçen yıl bir gün Slutsky'yle Stalin'in bürosuna çağırıldık. Olağandışı bir durum değildi bu. Zinovyev ile Kamenev terörizm, casusluk ve daha bir sürü palavrayla suçlanmış, yargılanıyorlardı. Stalin onlar hakkında neler söylendiğini öğrenmek istiyordu. Dolayısıyla bu isteğini normal bulmuştuk.

"İçeri girdiğimizde bize bir köşede oturmamızı söyledi. 'Siz iç savaşın iki eski askerinin sessizce gözlemlemesini istiyorum,' dedi. 'Emin olun, birazdan çok şey öğreneceksiniz.' Beş dakika sonra Krupskaya'yı içeri aldılar. Stalin ayağa kalkıp kadını kibarca karşıladı. Krupskaya Stalin'in önünde diz çöktü. 'Josef Vissarionoviç,' dedi titrek bir sesle. 'Zinovyev ve Kamenev Lenin'in en eski yoldaşlarıydı. Size yalvarırım, onların hayatını bağışlayın.' İki adamdan, güçlü ve zayıf yanlarından, parti için yaptıklarından söz etti. Stalin hiç ses çıkarmadan dinledi.

"Sözünü bitirince ayağa kalkmasına yardım etti. 'Krupskaya Yoldaş, ben Çar değilim,' dedi. 'Lütfen, bana böyle yalvarmayın. Çok gücüme gidiyor.' Sonra iki eski Bolşeviğin hain olduklarını söyledi ve kadına Lenin'in devrim arifesinde onlar hakkında söylediklerini hatırlattı. 'Onların Parti'den kovulmasını isteyen Vladimir İlyiç'ti.' Stalin bir süre daha konuştuktan sonra, eğer Krupskaya bu iki adamı kamuoyu önünde kınarsa hayatlarını bağışlayacağını söyledi. Krupskaya da kendisinden isteneni yaptı. Tabii yine idam edildiler. Krupskaya bunun böyle olacağını bilmeliydi. O yüzden ona budala orospu dedim. Gerçi bunu söylediğim için pişmanım. O da bir kurban ve bu duruma katlanmak ona da çok zor geliyor olmalı. Herhalde kâğıt üzerinde hep neler olması gerektiğini, ama gerçek hayatta ne olduğunu düşünüyordur. Üstelik Lenin'in ölmeden önceki son aylarında birçok şeyi fark ettiğini biliyor."

"Artık her şey sona erdi, değil mi, Freddy? Stalin devrimi yok etti."

Minna'nın evine gelmişlerdi. Freddy orada kendisine veda etti. "Unutma, Larin seni ve Felix'i bu gece evine yemeğe götürecek. Odası güvenli gerçi, yine de dikkatli ol. Ben şimdi yukarı gelmeyeceğim. Adam'a kendisini beklediğimi söyle."

Minna, Lisa'yı eve alırken gülmeye başladı. Lisa'nın yüzündeki şaşkın ifadeyi görünce bir daha güldü.

Henüz kapı önünde dururlarken, "Sadece içim rahatladığı için, şekerim," dedi. "Döndün işte. Ve Moskova'da bu çok iyi bir şey. Oğlanlar içerde oynuyor, gel haydi."

İki kadın birbirlerine gülümseyerek küçük mutfağa girdiler. İkisi de odalara gizli mikrofon yerleştirilmediğinden emin olamazdı. Dolayısıyla tedbiri elden bırakmayıp konuşmanın tehlikeli yönlere gitmesine izin vermediler.

"Hans'la burada mutluyuz. Almanya'da sağ kalmamız mümkün değildi. Michael tutuklandığında sadece birkaç hafta sürer demiştik, arkadaşlarımız da birkaç ayı geçmeyeceğini düşünüyorlardı. Fakat bir gün kaçmaya çalışırken vurulup öldürüldüğünü söylediler."

"Ya Hans? O nasıl?.."

"Üç yıl önceydi. Olanları anladı. Gerçi henüz dokuz yaşındaydı, ama beni kollaması gerektiğini biliyordu. Geceleri yatağında ağlayıp babasının adını söylediğini duyardım, fakat bunu benim önümde asla yapmıyordu. Michael'la çok yakındılar. Son şiirlerini Hans için yazmıştı ve ona yatakta okuyordu. Onları hâlâ yastığının altında saklar."

Lisa çantasından kalemini çıkarıp bir şeyler karaladığı bir kâğıt parçasını Minna'nın önüne itti: *Bu kent senin için güvenli değil. Ludwik, Stalin'in Nazilerle gizlice pazarlık yaptığına inanmıyor. Almanya'ya mesaj götürmüş bir-iki kişiyle tanıştık. Seni korkutmak istemiyorum ama, burası tehlikeli artık.*

Lisa bir riske girdiğini biliyor, ancak Hans'ın daha fazla ıstırap çekmesini istemiyordu. Minna notu buruk bir gülümsemeyle okudu, başını salladı ve kâğıdı yaktı. Ardından Lisa'nın elini tutarken, kulağına şöyle fısıldadı: "Teşekkür ederim. Buradaki bazı Alman sürgünleri büyük bir şey olacağından kuşkulanıyor. Kalabalık bir Alman komünistleri grubu halk düşmanı suçlamasıyla tutuklandı. Kippenberger ve Hirsch'e işkence yapıldı. Ben her şey yolunda gidiyormuş gibi davranmak zorundayım. Hans'm endişelenmesini istemiyorum. Geçen Kasım kutlamalarında Stalin'in önünden geçen askerleri ve tankları gördüğünde öyle mutluydu ki. Onlara Nazilere karşı koruyucularımız gözüyle bakıyordu."

İki kadın sessizce birbirlerine baktılar. Lisa neşeli ve yüksek bir sesle, "Çok güzel bir gün," dedi. "Haydi, çocukları nehir kıyısında gezmeye götürelim."

Çocuklar dönmüşler ve yeni bir oyuna başlamışlardı. Dışarı çıkmak istemeseler de iki annenin ısrarına fazla direnemediler.

Güneş batmaya yakındı. Akşamın altın renkli gölgeleri arasında yürüdüler. Hans ile Felix yetişkin tavırlarını bırakmışlardı. Suya dal parçaları atıyorlar, sonra hangisinin önde gittiğini görmek için koşuyorlardı.

Minna, "Burayı terk edebilsem hemen yarın giderdim," dedi. "Baltimore'da kuzenlerim var. Ama böyle bir atmosferde onlarla yazışmaya kalkışmak bile tutuklanma sebebi olur."

"Onlara senin adına ben yazabilirim."

"Bunun yararı olacağından emin değilim. Yardım etmek isteseler bile Michael sağlığında bir komünistti. Amerikalılar neden beni alsın?"

"Alırlar sanırım. İstersen bir deneme yapayım."

"Çok tehlikeli. Eğer başaramazsak ben Sibirya'ya giderim, Hans da öksüzler yurduna verilir."

İki kadın güneş batana kadar yürüdüler. Ayrılma zamanı gelmişti. Hans'la Felix tokalaşırken, Lisa'yla Minna da kucaklaştılar. Lisa, Stalin iktidarda kaldıkça hiçbirinin dönemeyeceğine inanmıştı artık.

O gece Larin'in odasında, kendisinin hiç tanışmadığı karısıyla çocuğunun nerede olduklarını sordu.

"Taşrada kaynanamın yanında."

"Onlardan bahsetsene bana."

"Bak Lisa, unut onları. Hepimizi unut. Ludwik, Felix ve sen, sadece sağ kalmaya bakın. Bu bir hayat kavgası. Eğer o ölecek olsaydı. Dünyadan yok olup gitseydi. Ne demek istediğimi anlıyor musun? Belki içimizden birkaçı yaşayabilirdi. Livitsky, Ludwik, Freddy, ben ve diğerleri. Sağ kalabilirdik o zaman. Ludwik'e Moskova'da bizim düşmanlarımıza karşı çarpışırken ölmeyi umduğumuzu söyle.... Hitler'e, Franco'ya, Mussolini'ye karşı. Kendi halkı tarafından kurşuna dizilmeyi kim ister ki?"

Larin'in yüzü aniden nefretle buruştu. Lisa onu daha önce hiç böyle görmemişti. Beş L içinde iç savaşta çarpışmamış bir tek o vardı. Larin bir ahlakçıydı. Devrimin gerek duyduğundan fazla enerjiye sahipti, ancak şiddetten nefret ederdi. Ludwik gibi o da hayatı kendisine uymak zorunda bırakan teorilere tahammül edemeyecek kadar özgür düşünceliydi. Dogmalar tiksindiriyordu onu.

"Sana bir şey söyleyeceğim, Lisa. Hepimiz onun bizi öldüreceğini biliyoruz. Cinayetlerinin tanıklarıyız çünkü. Peki, öyleyse neden birimizde bile onu öldürecek cesaret yok? Bireysel terörizmin haklı olduğu durumlar vardır. Öyle değil mi, Lisa?"

"Belki. Fakat bir de şöyle düşün. Bir gün ölecek. Onun ölümü hakikaten değişmesi gereken şeyleri değiştirecek mi? Bireyin gücüne bu kadar misyon yüklersek Marksizm çok

zavallı bir duruma düşer. Ludwik sorunun köklerinin çok daha derinlerde olduğuna inanıyor."

Felix kanepenin üstünde derin bir uykuya dalmıştı.

Larin, Ludwik'le birlikte geçirdikleri çocukluklarını anlattı. Galiçya'daki o küçük kasaba gözlerinin önünde bir kere daha canlandı ve Lisa gözleri yarı kapalı onu dinlerken, ırmağı, kıyısındaki ağaçları, Ludwik'inin bir çocuk olarak suya atlayıp karşı kıyıya yüzdüğünü gördü.

"Evine dön, Lisa ve bir daha buraya asla gelme."

"Burası benim yurdum, Larin."

"Biliyorum. Kendini kolla ve bir gün dünyaya bizlerin kendi insanlarımız tarafından nasıl öldürüldüğünü anlat. Ayrıca, Ludwik'e de asla dönmemesini söyle."

Prag treni Moskova'dan ayrılırken, Lisa kendini Hades'ten çıkan Orpheus'a benzetiyordu. Gözetlendiğini hissediyordu. Arkasına bir kere bakmak bile ölüme davetiye çıkarmak anlamına gelebilirdi. Daha düzenli kalp atışları, rahat soluk alıp vermek, omuzlarındaki gerginliğin azalması bile onun bir devlet düşmanı olduğunu kanıtlamaya yeterdi.

Ben bu kenti severdim, diye söylendi.

ON SEKİZ

Karl, Almanya'da herkesin politik bir soyağacı olduğunu kabul edersin; tarihin, bizim, bireyler ve insanlar olarak tehlikeli yanını üstümüze alarak görmezlikten geldiğimiz zehirli miraslarıdır bunlar.

Sana Gertrude hakkında anlatacağım şeyler var. Bu metni, yazdığımdan birkaç ay sonra mı, gelecek yüzyılda küllerimi Wannsee üzerine serptikten ve insan eliyle daktiloda asitsiz kâğıda yazılmış ve hâlâ sağlam olduğunu umduğum mühürlü paketi açtıktan sonra mı, yoksa yalnızken mi okursun, bilmiyorum. Benim bilgisizliğimi paylaşabilmen için sana bu hikâyenin olaylarını benim öğrendiğim sırayla değil de, oluş sırasına göre anlatmaya çalışıyorum. Anlatımımda bir yapaylık

olsa da, bitirdiğinde hikâyenin tümünü öğrenmiş olacaksın. Dosdoğru son bölüme gitme. Benim senin dinleyebileceğin bir ses bulmaya çalışırken hissettiklerimi senin de paylaşmanı istiyorum.

1956 yılbaşından on gün önce Helge beni evimizde bir parti düzenlemeye ikna etti. Önceleri itiraz etmekle birlikte, Gerhard'la diğer dostlar da katılınca baskıya dayanamadım. Dairemiz genişti. Gertrude Moskova'daydı. Rus votkası ve havyar stoku olduğu gibi duruyordu. Ülkenin tümü beklenti içindeydi. Kruşçev'in Moskova'daki Yirminci Parti Kongresi'nde 'Stalin'in suçları'nı kınayan konuşmasının üzerinden henüz sadece birkaç ay geçmişti.

Macarlar kongreye bir kutlama başkaldırısıyla karşılık vermişlerdi. Özgür ve demokratik bir Macaristan istiyorlardı. En büyük Marksist filozofları Gyorgi Lukács onları destekliyordu ve yeni hükümette bakan olmuştu; ancak hastalığın yayılmasından korkan Kruşçev, Rus tanklarını Budapeşte'ye gönderdi. Lukács Yugoslavya Büyükelçiliği'ne sığındı ve ayaklanma bastırıldı.

Budapeşte'de uygulanan zulme rağmen hâlâ umutluydular. Elbe'nin doğusundaki halklar bir yumuşama özlemi içindeydi. Büyük bir planın insan oyuncakları olmaktan kurtulmak istiyorlardı, yaratıcılarını da gölgede bırakmaya başlayan dev bir fantezide figüran olmaktan bıkmışlardı.

Heyecanlı bir yıl olmuştu; ben yılbaşını annenle geçirmek istemiştim. Onu her şeyden çok seviyordum ve evin sadece ikimize kalması çok sık başımıza gelen bir durum değildi. Şu anda evi arkadaşlarla doldurmak yazık olacaktı.

Bütün bunları kendisine anlattığımda, o boğazdan gelen, bulaşıcı kahkahalarından birini attı. Bir öğleden sonrasıydı, sevişmenin yorgunluğuyla yatakta yatıyorduk. Gertrude ülke dışındayken sevişmelerimiz çok daha rahat olurdu. Başımı

memelerine dayayarak bedeninin kokusunu içime çektim.

"Çok güzelsin. Yeni koparılmış bir zambak gibi kokuyorsun."

Helge fikrinden vazgeçmeye niyetli değildi.

"Yılbaşı gününü birlikte geçiririz. İkimiz. Yatakta. Ama akşam bir parti vermeliyiz. Bütün işaretler hayırlı."

"Yani?"

"Artık korkuyla donmuş değiliz."

"Bunu Macarlara söyle!"

"Vlady! Mazeret istemem. Evet mi, hayır mı?" Şimdi üzerimde oturuyordu, ellerini sanki boğacakmış gibi boğazıma sardı. Pes ettim. Helge güldü. Kucaklaştık ve anlaşmayı mühürlemek için seviştik.

"Vlady..."

"Efendim?"

"Bana bir gün okumama izin vereceğini söylemiştin. Şimdi neden olmasın?"

"Çünkü daha çok ham, tamamlanmamış ve hoşuna gitmeyecek."

"Bundan ne çıkar ki?"

İçimi çekerek kalkıp masama gittim. Masa üzerindeki karışıklık arasında el yordamıyla bir kâğıt buldum, kâğıdı Helge'ye verip elbiselerimi aramaya gittim.

Helge kâğıdı göğsüne bırakıp benim giyinmemi seyretmeye başladı. Sonra yataktan fırladı, kalın mavi pantolonunu ve örgü yün kazağını bulup giyindi. Karl, onu kendisinin tahmin bile edemeyeceği kadar aradığım zamanlar vardır. Şiirimi iki kere okudu.

B.B. İÇİN

İlhamın uçup gittiği uykusuz uzun geceler
Tabula rasa.

Sonra rastgele hayaller uçuşur
Uysal düşünceler gelip geçer.
Çoğu gece böyle
Sonra, ayda bir...
Hayır, abartıyorum
Altı ayda iki...
Bir kıvılcım.
Kalem kâğıt üzerinde kayar
Çok geçmeden dolar sayfa
Bir yılın işi tamamlanmış.
Onun için de böyle miydi?
Yoksa elleri sayfa üzerine Niagara gibi mi çağlardı?
Gelecek hafta yine mezarını ziyaret edeceğim,
Geçerken Hegel'in istirahatgâhını selamlayacağım
Ve soğuk yeni mermer üzerine
Kırmızı güller serpip
Ülkemizi temizleyeceğime söz vereceğim.

Berlin, 12 Ağustos 1956

Helge şiirim konusunda ne düşündüğünü söyleyemeden kapı vuruldu. Helge komodinin üstünden saatini alıp baktı. Altıydı. İnsanı sinirlendirecek kadar dakik olan Gerhard'dı mutlaka. Ötekiler daha yarım saat gelmezlerdi.

Şiiri yanma alıp Gerhard'ı buyur etti.

Gerhard'ın, "Ne düşünüyorsun?" diye sorduğunu duydum.

"Fena değil. Son üç satırdan pek emin değilim ama..."

"Okuyabilir miyim, Vlady?"

Helge Gerhard'a şiiri uzattı. Gerhard şöyle bir bakıp başını salladı.

"Yak bunu, Vlady. İyi değil. Bir kere çok duygusal. Brecht duygusallıktan nefret ederdi."

Gerhard da. Ben sadece sırıtarak kâğıdı elinden aldım, buruşturdum ve kül tablasına koyup yaktım. Helge bir çığlık kopardı.

"Hayır, Vlady! Sersem adam!"

Ama boşuna bağırıyordu. Sadece ben şiirin kafamda olduğunu ve bir gün daha iyi şeklini çıkaracağını biliyordum. Ne var ki olmadı, sadece eski halini hatırlayabildim. Annen bu okuduğunun yıllar önce yazdığım biçimi olduğunu sana doğrulayacaktır.

Annene, "Gerhard haklıydı ve sen yanılıyordun, sevgili Helge'm," dedim. "Biz sadece acımasızca nesnel baktığımız takdirde başarılı olabiliriz. Bizi yönetenlerin aksine kendimizi tanıyacak ve eleştireceğiz."

Gerhard piposunu yakarken başını salladı. Helge'yle benden bir yaş büyük, on dokuz yaşındaydı. Piposu henüz birkaç haftalıktı.

"Ama yoldaşlar," dedi Helge. "İkiniz de son hızla karşıt kutuplara koşuyorsunuz. Sizin için eleştirinin tamamen yıkıcı olması gerek, kapalı bir mezara havanın girmesi gibi."

Gerhard gülümsemeden, "İyi söyledin," dedi. "Tam üstüne bastın. Biz bu Stalinci mezar içindeki her şeyi söndürmek istiyoruz."

"Her şeyi mi?" diye sordu, Helge, yakınma dolu bir sesle. "Her şeyi mi? DAC'nin temellerini de mi?"

"Özellikle onları," diye alay etti Gerhard.

Konuşmamız kapının vurulması, garip sesler ve kahkaha çınlamalarıyla kesildi. Ben hep rejim fanatikleri olan komşulardan korktuğumdan fırlayıp kapıyı açtım. Önce bir sessizlik oldu. Sonra eski asker kaputları giymiş olan Eric, Heide, Helen, Alexander ve Richard hazırola geçtiler. Beni görmezden gelip başımın üzerinde bir noktaya bakarak kaz adımlarıyla içeri girdiler. Kapı arkalarından kapandıktan sonra da kaput-

larını çıkarıp kendilerini yere attılar. Herkes kahkahalarla gülüyordu.

Oda geniş, atmosfer ciddiydi. Pencerelerden giren gri ışık hemen hemen kaybolmuştu. Masanın üzerindeki küçük Lenin büstünün yanında İtalyan Komünist Partisi'nin haftalık yayın organı *Rinascita* gazeteleri duruyor, onun yanı başındaysa eski bir Rus semaveri fokurduyordu.

Çay servisi yapıldıktan sonra Gerhard toplantıyı açtı.

Herkes bir dürüstlük ayininde gibiydi. Bu duyguyu bildiğine eminim, Karl. Ciddi bir olaydan dolayı lideriniz hepinize birden hitap ettiğinde de aynı şey olur sanırım. Bizim durumumuzda DAC'yi ve dünyayı değiştireceğimize olan inancımızın sonucuydu bu.

Hepimiz iktidar partisinin gençlik kolu üyesiydik. Bu küçük toplantının yasadışı olduğunu, ihbar edildiğimiz takdirde üniversite ve birlikten atılacağımızı, iç sürgüne ya da bir fabrikada çalışmaya gönderileceğimizi biliyorduk. Oradaki herkes geleceğimizin mahvolup hayatlarımızın altüst olabileceğinin farkındaydı. Riskleri herkes bilmesine rağmen kendimizi tarihin girdabına atmaya da hazırdık.

Bizim beğenilerimize, umutlarımıza, emellerimize düşman olan DAC komünizminde reform yapmak, yeniden yaratmak, onun yerine insanca bir sosyalizm getirmek istiyorduk.

Macar ayaklanmasının Sovyet tanklarıyla bastırılması eski sistemin uzun süre aynı şekilde devam edemeyeceği duygusunu güçlendirmeye yaramıştı sadece. Ancak insanlar korkularını tümüyle üstlerinden atamadıkları gibi, doğru yolda olduklarından da tam emin değillerdi. Bir tek şeyden emindiler. Kendi adlarına işlenen cinayetler karşısında daha fazla sessiz ve edilgen kalamazlardı. Rejimin yalanlarını duymamak için çocuklar gibi kulaklarını tıkayıp yaşamaya devam etmek istemiyorlardı artık.

"Yoldaşlar!" Gerhard'ın sesi hafifçe titriyordu. "Sayımız hâlâ çok az, ama hiç kuşkunuz olmasın, çoğalacağız. Bütün ömrümüz boyunca hep bir tasmanın ucunda yaşadık. Vlady talihliydi. Bizim gibi Nazi Almanyası'nda doğmadı o. Acınası bir yüzyılda yaşıyoruz. Moskova ve Budapeşte'deki olaylar suskunluğun zincirini kırdı. Sesimizi duyurmak, DAC'de bizim gibi düşünen yoldaşlarla ilişki kurmak ve ülkenizin gerçekten demokratikleşeceği günleri düşünerek çalışmak zorundayız. Ruhlarımızı kavuran bürokratlar yalan ve ikiyüzlülükten oluşan bir piramit diktiler. Onların dünyasını yıkmadığımız takdirde, çok daha beter başka güçler yükseleceği de muhakkak..."

Bu doğrultudaki konuşmalar, arada bira, peynir, ekmek ve jambon molası verilerek dört saat devam etti. Hepimiz buruk bir ses tonuyla konuşuyor, kişisel trajedilerimizi dünyanın kolektif deneyimiyle birleştiriyorduk.

O gece kimse aşırı bir tutkuyla konuşmadı denebilir. Ne gök gürültüsü vardı ne şimşek. Birbirimizi sakince, acele etmeden, düşünme payı bırakarak kışkırtıyorduk. Duygusuz olduğumuz için değildi bu. Hepsinin içinde yetiştikleri Nazi dönemini karakterize eden demagojinin bilinçli bir reddiydi. Nazilik ilk elden tanıdıkları bir yaşama biçimiydi. Radyoda bitmek tükenmek bilmeyen demeçler, dikkatle düzenlenmiş Nazi gösterilerine zorunlu katılmalar, okulda "Horst Wessel" şarkısı, Almanya'nın içinde ve dışındaki Reich düşmanlarına körü körü nefret duyma.

Bütün bunları seni sıkmadan nasıl yazabiliyorum, Karl? İsrailli dostum Joe Lotz'u hatırlıyor musun? En çekindiği şey annesiyle babasının 1936'da terk ettikleri Polonya kasabasını hatırlamalarıydı. Orada şimdi Yahudi yok. Joe bilmek istemiyordu. Oysa sen hâlâ Almanya'da yaşıyorsun ve o yüzden bilmek istersin diye düşünüyorum; yoksa sadece ben mi senin bilmeni istiyorum?

Saat gece yarısını geçtiğinde konuşacak şey kalmamıştı. Karar zamanı gelip çatmıştı. Gizli bir örgüt mü kurmalıydık? Bir yeraltı gazetesi çıkarıp dağıtacak maddi ve moral kaynaklarımız var mıydı? Yoksa korkmuş ve şaşkın bir kuşağa silaha sarılma çağrısı yapmak, bir manifesto hazırlayıp yayınlamak daha akıllıca mı olurdu?

Bizi babaannenin evi dışındaki dünyaya çağıran Helen Kushner oldu.

"Walter Janka bugün tutuklandı!"

Hepimiz şoka girmiştik. Janka DAC'nin en saygın yayıncılarından biriydi. Gençliğinde Nazi cezaevinde yatmıştı. Eski Reichstag'ta komünist bir milletvekili olan ağabeyi Albert Nazilerce dövülerek öldürülmüştü. Walter cezaevinden yanlışlıkla salıverilince Prag'a kaçmış, oradan İspanya'ya geçip Thaelmann tugayında çarpışmıştı. Yenilgiden sonra Anna Seghers'le Meksika'ya gitmiş, orada bir komünist gazetesi çıkarmıştı. Geçmişi çok iyi bilinirdi. DAC'nin seçkin aydınları arasındaydı. Ulbricht'in onu güncel ortodoks çizgiye uydurma çabalarına inatla direnmişti; yayınevi eleştirel beyinler açısından tam bir vaha işlevini görüyordu. Janka'nın bir DAC cezaevinde yattığı düşüncesi hepimizi öfkelendirmişti.

Boğulur gibi bir sesle, "Nereden biliyorsun?" diye sordum.

"Annem bu öğleden sonra Anna Seghers'leydi. Walter, Anna'nın yayıncısıydı. Biri kendisini uyarmak için telefon etmiş."

"Neden Janka?" diye Gerhard şaşkın bir sesle sordu. "Berlin'de ondan daha sadık bir komünist bulunmaz."

"Lukács'ı bastı diye," dedi Helen. "Lukács Budapeşte ayaklanmasını sözle desteklemekle kalmayıp, Nagy'nin kabinesinde bakan da oldu. Böylece Lukács Yoldaş'ın hain ve dönek olduğu ortaya çıktı. Ulbrichtci mantık elbette adamın yayıncısını da suçluyor."

"Tabii bu çarpık mantığa takla attıracak şair de öldü. Neden Brecht öldü de Ulbricht yaşıyor sanki? Lukács onun cenazesinde konuşmuştu. Neden Brecht'in cesedini mezarından çıkarıp yargılamıyorlar?"

Bu düşünce hepimizi keyiflendirmişti. Gerhard yere yattı. Richard, Alexander ve ben kalkıp gizli polis pozuna girdik.

VLADY: Brecht Yoldaş, sizi cezaevine götürmek için emir aldık.

GERHARD: Ben ölüyüm.

RICHARD: Zaten hep öyle derler. Kaldırın şunu, çocuklar.

(Gerhard kaldırılıp kanepenin üstüne atılır.)

VLADY: Bana bak, Brecht. Sen kendinin ölü olduğunu biliyorsun, biz de senin ölü olduğunu biliyoruz, yine de hükümet senin tutuklanmanı emretti.

GERHARD: Bunun için biraz geç kalınmadı mı?

VLADY: Burada asla geç kalınmaz.

GERHARD: Cesedim neden tutuklandı?

RICHARD: Onu karına sor.

HELGE: Bertý, Lukács'ın cenaze töreninde konuşma yaptığını söylüyorlar. Hepimizin bildiği gibi Lukács bir haindir.

GERHARD: Onun "Aklım Yok Edilişi" başlıklı bir kitap yazdığını biliyorum; burada akıldışı düşünce biçimlerinin faşizm ve gericiliğin yükselmesine yol açtığını göstermişti. Gerçi Ulbricht buradaki savı pek anlamadı ama...

"Bu kadar maskaralık yeter. *Lütfen.* Yeter artık."

Helen'in sesindeki bir şey hepsini susturmuştu. Dönüp baktılar.

"Size Janka'nın tutuklandığını neyle karşı karşıya olduğumuzu anlamanız için söyledim. Sizse rol kesmeye başladı-

nız. Nasıl bir risk altında olduğumuzu görmüyor musunuz?"

"Burada kimse rol yapmıyor. Haftalardır konuşuyoruz. Mutlaka bir şeyler yapmalı. Helen, fikir değiştirmişsen bunu anlayışla karşılarız. İstersen gidebilirsin."

"Aptallaşma, Gerhard," dedi Helen. "Ben ne yapmamız gerektiğini tartışmamızı istiyorum. Hiçbiriniz somut bir öneri getirmediğine göre kısa bir manifesto hazırlamamızı önerebilir miyim? Vlady'nin bir taslak hazırlamasını ve haftaya toplanıp onu tartışarak onaylamamızı teklif ediyorum. Kabul mü?"

Herkes başını salladı.

"Çok iyi," dedi Helen. "Şimdi evlerimize gidebiliriz."

"Bir dakika," dedi Helge. "Haftaya yılbaşı. Vlady'yi bir parti vermeye ikna edebildik. O sabah buluşup manifestoyu konuşuruz, sonra da hepiniz hazırlıklara yardım edersiniz. Tamam mı?"

Hepsi de isteksizce, "Tamam," dediler.

O gece komplocu arkadaşlarım gittikten saatlerce sonra, masamın başında oturup çenemi avuçlarının içine alarak daktilomdaki boş kâğıda baktım. Helge yan odada derin uykudaydı.

Kendi kendime, "Uzun ve tehlikeli bir işe giriştik," dedim. "Yerel parti kodamanları bizi ezmezse Moskova ezer, sonra da..." Parmaklarım ağır ağır harekete geçti ve boş sayfanın üstüne bir başlık yerleşti:

GERÇEK BİR DAC'NİN DOĞUM MANİFESTOSU

On yıllık totaliter yönetim ve demir disiplin halkımızın kendini ifade ve örgütlenme yeteneğini elinden almış bulunuyor. Alman faşizminin ulusumuza yaptıklarından sonra daha feci sonuçlarla karşılaşabiliriz. Bu ulus kendini yönetmeyi,

kendi kaderine hakim olmayı, hem bürokratik yönetimden hem de ülkemizin Batı tarafında hüküm süren tüketici kapitalizminin ölü elinden kurtulmayı özlüyordu.

DAC yurttaşları savaşın sonunda özgürlük, eşitlik ve uluslararası kardeşlik umutları beslerken, umutlarımız Moskova'nın ve onun bu devleti yönetmek için gönderdiği insanların bürokratik amaçlarıyla baştan beri çatışmıştır.

Bundan sonra işçiler sosyalist kazanımlarının kâğıt üzerinde kaldığını fark etmişlerdir. 1953'te reform istedik; çok partili sistem, sendikal haklar, basın özgürlüğü olsun istedik. Ancak DAC 'sosyalizm'i yurttaşlarına bütün Batı Alman yurttaşlarının normal olarak sahip olduğu ve Rosa Luxemburg'un kendine sosyalist diyen her sistemin sağlığı açısından hayati önem taşıdığını belirttiği hakları vermemiştir. İşçilerin ayaklanmaları bastırılmıştır. Halk yılgınlık içindedir. Toplum hayatının her alanında büyük bir atalet hakimdir.

İşte propagandacılarımızın farfaralarını balona döndüren de bu başarısızlıktır...

Manifestonun ilk taslağını tamamladığımda saat sabahın üçü olmuştu. Dışarıdaki dondurucu soğuk evin içine de sızmıştı artık. Çalışırken ne kadar üşüdüğümü fark etmemiştim. Soyunup yatağa girerken titriyordum. Helge düzenli soluklarıyla derin bir uyku çekiyordu. Vücudunun yaydığı sıcaklık dayanılır gibi değildi.

O benim sevgilim, yoldaşım ve dostum, diye düşündüm. Sadık ve tutkulu. Ona güvenebilirim. Kimseye itiraf edemediğim şeyleri anlatırım. Belki de annem bunu içgüdüsel olarak anlıyor ve bu yüzden ondan hoşlanmıyor. Budala Gertrude.

Onu kucakladım. Uyur bir vaziyette o da beni kucakladı. Çok geçmeden sıcaklığı benim vücuduma da geçmişti. O günün olaylarını düşünmeye fırsat kalmadan ben de uyumuşum.

Bir hafta sonra, yılbaşı sabahı yaptığımız toplantıda manifesto onaylandı, çoğaltılması için son düzeltmeler yapıldı ve bütün büyük kentlerde gönderileceği sempatizanlar listesi çıkarıldı. Aylardır sonu gelmeyen tartışmalar yapmıştık. Kimi zaman kendi konuşmalarımız bizim için anlamsız bir gürültü kaynağı olmuştu. Emekçiler, demokrasi, özgürlük, bürokrasi, diktatörlük, aydınlar. Sözcükler. Şimdi bunları bir şey uğruna kullanmaya, öne çıkmaya, harekete geçmeye, tarihle yüz yüze gelmeye, kurşuni bulutların altındaki masmavi gökyüzünü ortaya çıkarmaya karar vermiştik.

Herkes erken gelmeye başladığından saat onda ev dolmuştu. Genç bedenler her yana yayılmıştı. Gertrude'un Rus votkasıyla desteklenen genç ruhlar capcanlı ve umursamazdı. Oturma odasında bir yergici masanın üstüne çıkmış Ulbricht taklidi yapıyordu. İzleyiciler en ufak bir sinirlilik belirtisi göstermeden kasıklarını tuta tuta gülmekteydi. Yüzümde kendimden memnun bir ifadeyle Gerhard'a, "Geçen yıl buna cesaret edemezlerdi," dedim. "Yirminci Kongre'nin ruhu bu."

Piposunu içerken zarif bir poz almaya çalışan Gerhard başını sallayarak beni onayladı.

"Küçük girişimimiz açısından belirtiler iyi görünüyor."

Konukların Moldavya şarabı içtikleri mutfakta ellisine merdiven dayamış bir kadın nutuk çekmekteydi.

"Sanatıma çok değer verdiğimi düşünüyorsunuz. Oysa ben aynı fikirde değilim. Benim tek görevim kendi rüyalarımı anlatarak okurlarımı kendime sırdaş etmektir. Sizin, ĐAC'nin veya bizi yöneten o keçinin rüyalarını değil. Kolektivist sanatın estetik değeri yoktur. Edebiyatın her şeyden bağımsız, kendine özgü bir değeri vardır, *her şeyden*."

Ondan on yaş kadar daha büyük olan beyaz saçlı arkadaşı buna güldü. "Yine yanıldın, şekerim, bu senin söylediğin

başyapıtlar için geçerli. İstisnalar için. Geriye kalan için sanat her şey gibi insan zihninin bir ürünüdür ve çabuk tüketilmeye yöneliktir. Bozulabilir bir maldır. Sosyalist gerçekçi süprüntüler kapitalist pislikten ne daha iyidir ne daha kötü. Ben onlara hitaben yazdığım okurun artık var olmadığını fark edince yazmayı bıraktım."

Arkadaşı, "O zaman da her tarafından bok saçılıyordu, şimdi de," dedi.

Yandaki odadan gelen sesler gece yarısına iki dakika kaldığını bildiriyordu. Radyodaki yeni yıl çanlarıyla birlikte herkes şarkı söylemeye başladı. Gerhard milleti susturdu.

"Yoldaşlar, Bertolt Brecht'in anısına içelim."

"Bertolt Brecht'e!"

"Özgürlüğe!" dedi biri.

"Özgürlüğe!" diye bütün daire inledi.

Biz saat ikiyi çalmadan az önce Helge'yle nişanlandığımızı bildirdik.

Kahkahalar ve şerefe kadeh kaldırmalar devam etti, ancak ertesi sabah Gertrude geldiğinde hepsini unuttum. Ona her şeyi anlattım. Bana Vladimir demeye başladı, ki bu da öfkesini gösteren kesin bir belirtiydi.

"Ben tek başına yaşayan bir büyücü değilim, Vladimir. Senin annenim ve şu anda toplantıma yarım saat geç kalmış durumdayım. Bir gün için bana yeterince hakaret ettin. Gerisine yarın kahvaltıda devam edebilir miyiz?"

Ben bir şey söylemeden odadan ve evden çıkmıştı. Amacım ondan öfkeli bir cevap almak ve bu arada gizli bazı gerçekleri öğrenebilmekti, ne var ki umduğum gibi olmamıştı.

Aradan haftalar geçmiş, Gertrude hâlâ yumuşamamıştı. Kendisine hoşlanmadığı bir gelin getirdiğimden beri aramızda soğuk rüzgârlar esiyordu. Bense Helge'nin dürüstlüğünü hararetle savunuyordum.

"Babasının Lutheryen bir rahip olması Helge'nin kusuru değil. Senin baban da bir burjuvaydı. Onu yine de severdin."

"Benim babam Belsen'de öldü."

"Demek, Helge'nin babası da ölseydi bir çekincen olmayacaktı."

"Onunla neden evlendin ki?"

"Gerekliydi."

"Neden? Hamile miydi?"

"Sence bu yeterli bir sebep mi olurdu?"

"Hamile mi, söyle."

"Hayır."

"İyi."

Helge'nin ilişkileri normalleştirmeye yönelik çabaları da bir işe yaramadı. Gertrude asla kaba birisi olmasa da, insana acı veren bir resmiyeti korumakta ısrar ediyordu. Nitekim, döndüğünden birkaç gün sonra evin kendisinin olduğunu, genel denetimin Helge'de olmayıp kendisinde kalacağını açıkça belirtti.

O güne kadarki bütün tartışmalarımıza ve öfkeli çıkışlarına rağmen, Gertrude'u zarif, zeki ve duygulu bir insan olarak görürdüm. Şimdi karşıma çıkan yanı beni kesinlikle çok şaşırtmıştı. Bir öğleden sonrasında Helge'nin yokluğundan yararlanarak Gertrude'dan benimle açık konuşmasını istedim. Sanki yabancıymışım gibi yüzüme baktı ve karşılık vermeyi reddetti.

Neden böyleydi? İyi bir Yahudi anne olarak benim hayatıma bir kadının karışmasına ya da ondan gizli işler çevirmeme kırılmasını anlayabilirdim. Evini, bütün zamanlarını kendisininkinin hemen yanındaki küçük yatak odasında geçiren genç bir çiftle paylaşma düşüncesinin onu çıldırttığı da söylenebilirdi. Gece boyunca fısıldaşmalarımız ve seslerini bastıramadığımız arzularımız onun kendi evinde yabancı gibi

kalmasına yol açmış olabilirdi. Bunların hepsi normaldi. Ancak acaba hepsi bu kadar mıydı? Yoksa başka gizli sebepler de mi vardı? Kendi geçmişiyle ilgili, kendisini korkutan bir şey.

Mesele hırs olamazdı. Benim için planladığı bir kariyer zaten yoktu ve babamı izlemem herhalde benim payıma isteyeceği en son şeydi. Onun kayıp ve yoksunlukla belirlenmiş bir geçmişle arasındaki tek bağıydım. Bu durum onu mutsuz ama aynı zamanda güçlü kılıyordu. Kararlılığı için ödediği bedelden pişmanlık duyabilirdi, ama kararlıydı ve bundan yararlanıyordu. Helge için beni gerçekten çok zorladı. Fiziki kıpırtısızlığı bir silah, bir zırhtı. O soluk gri gözlere bakar ve neler gördüklerini merak ederdim...

Gertrude inadı sürdürüp benimle ilişki kurmaya kesinlikle yanaşmayınca ben de altı haftadır içimde birikenlerin hepsini bir bir saydım. Helge'ye duyduğum aşkı savundum. Gertrude beni hiç bu kadar hiddetli görmemişti. Helge'ye karşı önyargılarını doğrulayan bir etkendi bu da tabii. Sarışın büyücü oğlunun masumiyetini elinden kapıp alıvermişti. Buna benzer bir şey söyleyince hiç çekinmeden cevabı yapıştırıverdim.

"Bekâretimi on yedi yaşıma gelmeden kaybettim. Hem de senin bir arkadaşınla, sadık bir yoldaşla, anne. Bizimle kalıyordu. Hatırladın mı?"

"Yalan söylüyorsun, seni piç kurusu!"

Sonunda onu canlandırmayı başarmıştım. Gayet keyifli bir halde sakinleştim. "Anne, benim konumumu ortaya sen attığına göre bana bir şeyler anlatamaz mısın? Ludwik'le gerçek ilişkin neydi? Ona ne oldu?"

"Milyon kere söyledim ya. Öldü."

"Kim öldürdü?"

"Bana neden öyle bakıyorsun?"

"Onu kim öldürdü?"

"Yejov. 1937'de NKVD'nin başındaydı."

"Yine oyun oynuyorsun. Stalin öldürttü onu. Tetiği kim çekti?"

"Bilmiyorum."

"Moskova'da bunu bir bilen olmalı. Hiç öğrenmeye çalışmadın mı?"

"Bilenler de öldü."

"Bütün sistem öldü, anne. Kruşçev'in açıklamaları..."

"Bazılarımız için Kruşçev'in konuşmasına ihtiyacı yoktu, Vladimir. Biz biliyorduk."

"Elbette. Biliyordunuz, ama yine de devam ettiniz. Kendi canınızı kurtarmaktan başka hiçbir şey önemli değildi."

"1945'teki Zafer Günü'nü unuttun mu? Moskova'daki büyük geçit törenini? Ellerini kurmalı oyuncak gibi çırpıyordun? Ele geçirilen Nazi bayraklarını Lenin'in mozolesinin dibine atışını? Vlady, o anda oradaki herkes ağlamaya başlamıştı. Faşizm yenilgiye uğratılmıştı. Ve böyle bir son için benim gibi pek çok komünist Şeytan'la anlaşmaya girmek zorunda kalmıştı. O gün neden ağladık dersin, Vladimir?"

Moskova'daki o günün anısıyla duygulanmıştım.

"Ölü yoldaşlarımıza yas tuttuğunuz için."

"Elbette. Ama Sovyetler Birliği'nin hayatta kalmasına duyulan sevinç de vardı. Belki benim canım kurtarılmaya değmezdi, ama Hitler ezilecekse Sovyetler Birliği'nin ayakta kalması gerekiyordu. Kızılordu olmasaydı işlerin nereye varacağını kim bilebilirdi? Avrupa kesinlikle paramparça olurdu."

Helge'nin yanımızda olup bu kavgaya tanıklık etmesini isterdim. Annemin ruhunu Stalinizme satmış, kırgın bir parti maşasından başka bir insan olduğunu senin annene anlatmak çok güçtü, Karl. Ama Helge'nin Stalin'i Sovyetler Birli-

ği'yle eş tutan bir iddiayı nasıl karşılayacağını da bilemezdim: Babaannen yürekli kadındı. Yani, DAC'yi savunmak istiyordu, ama bunu neden benim birisini sevmemle ilişkilendirmeye çalıştığını anlamam mümkün değildi. Bütün araçlar senin amaçların yolunda önemliyse o zaman elinde sınırsız bir hareket alanı mı vardı? Bu asla kabul edilemez bir şey.

Babaannen bana Humboldt'taki Alman edebiyatı profesörü Gerd Henning'i hatırlatırdı. Henning sadık bir parti üyesiydi, yalnız kafayı kadınlarla yatmaya takmıştı. Birkaç yıl önce genç bir kadın yetkililere başvurmuş ve adamın, "Dersten sonra odama gel de, Goethe'nin nasıl okunacağını bir de benden dinle," numarasını çektiğini anlatmıştı. Kız odasına gittiğinde Henning penisiyle tokalaşmasını istemişti, kız da bir tekme savurup kaçmıştı.

Kızın babası askeri istihbaratta üst düzey bir görevliydi. Bir soruşturma yapıldı ve Henning uyarıldı. Meslektaşlarına ne dedi, biliyor musun Karl? En dindar pozunu takınarak, "Beni bağışlamalısınız, yoldaşlar. Benim geçmişim sizlerden farklı. Ben Wedding'de proleter bir ailede yetiştim. Annem de babam da Nazi döneminde yeraltında çalışan komünistlerdendi. Her ikisi de Ravensbruck'da öldü. Beni bir maden işçisiyle ailesi sakladı. Savaş boyunca içtik, küfrettik ve düzüştük ama sağ kalabildik. Lütfen, duygusuzca hareketlerimi bağışlayın. Belki Moskova'ya, Los Angeles'a ya da Cenevre'ye gitseydim daha kibar bir adam olurdum, ancak Berlin'de Hitler döneminde çok kaba saba bir hayat sürdük biz."

Adam soruları cevaplamayı reddederek odadan çıktı. Huyu hiç değişmedi. Ben bu tür demagojiden ve bu tür insanlardan nefret ederim. Bana bu hikâyeyi anlatan Gertrude'du, oysa onun da düşünceleri Henning'den pek farklı değildi.

O yıl üniversitede Gerd Henning'le büyük bir kavgamız oldu. Partinin düzenlediği bir taciz kampanyasında gafil av-

lanan ve sonunda görevinden alınan, güzel ve genç doçent Eva Sickert için nüfuzunu kullanmaya ikna etmeye çalışmıştım. Sickert, Lukács taraftarı olmak ve 'gerici İngiliz romancısı Sir Walter Scott'un romanlarını güzel göstermeye çalışmak'la suçlanıyordu, ayrıca bunu inkâr etmeye bile kalkışmamıştı.

Protesto mektubunu benimle birlikte altmış öğrenci daha imzalamıştı. Henning ise yüzünde üstünlük taslayan bir gülümsemeyle şöyle dedi: "Meyer, sen bunu uygun görebilirsin, ama bana yakışmaz. Benim Alman edebiyatı profesörü olarak görevim hepinizi eğitmek, dilimiz ve edebiyatımız konusunda eleştirisel bir anlayış geliştirmenize yardımcı olmaktır, dolayısıyla üniversiteyi politikadan uzak tutmalıyız."

"Profesör Henning, bazı düşünürleri öcü gibi gösterip Eva Sickert'i görevinden alarak politikayı üniversiteye sokan devlet olmuştur."

Henning, önünde duran öğrencinin saflığına inanamayarak başını sallayıp gülümsedi.

Benimse pes etmeye hiç niyetim yoktu. "Yanan bir ev varsa oradaki yangını söndürmeye yardım edersiniz herhalde," dedim.

"Yanılıyorsun, Meyer. Hemen telefona koşup itfaiyeye haber veririm. Ben profesörüm, itfaiyeci değil."

"Sen bokun tekisin, Henning!" diye bağırmaya başladım. "Şerefsiz, utanmaz, namussuz bir domuzsun. Senin gibileri biliriz, Nazi döneminde ayakta kalmayı iyi bildiniz, değil mi Herr Profesör?"

Henning gözlerinin nefret dolu olmasına rağmen sakinliğini korudu.

"Odamı terk et, Meyer."

Ben çıkarken sonradan aklına gelmiş gibi, "Hem bu kadar

bozulmana hiç gerek yok, Meyer. Senin karını hiç düzmedim ki"

O akşam Gertrude eve döndüğünde beni tıraş olmuş görünce çok şaşırdı -nedensiz bir öfke anında sakalımı kesmiştim-, yine de benim görünüşümle ilgilenmeyecek kadar telaşlıydı.

"Ne var, anne?"

"Vlady, bana söylemediğin bir şey var mı?"

Panik. O yılbaşı akşamına kadar Gertrude'dan sakladığım bir siyasal sırrım olmamıştı. Aceleye getirilmiş evlenmem de kısmen Helge'yle yürüttüğümüz gizli siyasal faaliyetleri perdelemeye yönelikti. Gertrude'a birkaç kere her şeyi itiraf etmeyi tasarlasam da nedense içimdeki bir şey beni engellemişti. Sonra, Helge için yaptığımız kavga bitince onun yaşlı bir Stalinci olduğuna kanaat getirmiş, sırrımızı açıklamadığıma memnun olmuştum.

"Vlady?"

"Senden ne saklayabilirim ki?"

"Beni iyi dinle, Vlady. Bu işlerin şakaya gelir yanı yok. Ya hapse tıkılırsın ya da ölürsün. Şimdi bana her şeyi anlat, bakalım."

"Neyi, nasıl biliyorsun?"

"'Nasıl'ını unut. Orası seni ilgilendirmez. Benim bildiğim, senin ve arkadaşlarının DAC'nin devrilmesi için bir manifesto dağıttığınız."

"Doğru değil, anne. Biz DAC'nin demokratikleşmesini ve tek parti devletinin sona ermesini istiyoruz. 'DAC'yi devirmek'ten çok farklı bir şey. DAC'yi güçlendirmenin ve istikrara kavuşturmanın tek yolu bu. Emekçiler 1953'te bunu sezgileriyle görebilmişlerdi."

"Manifestoyu sen mi yazdın?"

"Evet."

"Baştan aşağı hepsini mi?"

"Evet."

"Ver, okuyayım."

Kapana kısılmıştım. Manifestoyu ona vermekten başka çarem kalmamıştı. Daha sonra bir yanıyla aslında benden gurur duyduğunu söyleyecekti. Bu olay ona Ludwik'i ve onun güzel üslûbunu, ihbar edildiği takdirde ikisinin de hapse atılmalarını ve herhalde Sibirya kamplarında ölmelerine yol açacak konuşmalarını hatırlatmıştı. Gerçi onlar çok daha kötü zamanlardı, yine de pek çok komünist canlarını hiçe sayarak Stalin'i suçlamıştı. Ludwik oğlu için neler düşünürdü acaba?

Manifestoyu verip gözlüğünü takarken çevresinde oyalandım.

"Otur, Vlady. Daha iyisi, ben okuyana kadar odadan çık. Artık ev ödevin hakkında ne diyeceğimi bekleyen on yaşında çocuk değilsin."

Sakinleştiğini görünce rahatlamıştım. Gülümseyerek yanından ayrıldım. Gülümsemem onun sinirine dokunmuştu.

Manifestoyu masaya bırakarak, konsolun üstündeki Helge'yle benim fotoğrafıma baktı. "Onunla baş başa konuşmak isterdim," dedi. "Ona seni kıskanacak kadar sevdiğimi söylemek isterdim. Bana bir torun vermesi için onu teşvik etmek..."

Kulaklarıma inanamıyordum. Sonunda barış yapılmış, küçük iç savaşımız sona ermişti. Gertrude manifestoyu okurken sevincini saklayamıyordu. O gece Helge'ye benim siyasal sezgilerimi ve kesin cümlelerimi çok sevdiğini söyledi. İnanılmaz derecede canlandırıcı bir düşünce berraklığı vardı. Bize, buna benzer düşüncelerin parti üyelerinin korkularından giderek sıyrılmaya başladıkları Moskova'da da fısıltı yoluyla dolaştığını söyledi.

Gertrude yirmili yıllardan kalan birkaç kişi bulmuştu: Terör'den yıllar önce Dördüncü Daire'den ayrılıp öğretmenliğe başladıkları için Ludwik'in grubundan oldukları hiç anlaşılmamış iki erkek ve bir kadın. Üçü de Gertrude'u gördüklerine çok sevinmişlerdi. Bütün bir geceyi Ludwik ve diğer L'ler hakkında konuşarak geçirmişlerdi.

İki öğretmen, Kruşçev'le görüşüp haksız yere hapse atılanların serbest bırakılmaları için yalvaran ve aralarında Buharin'in dul eşinin de bulunduğu eski Bolşeviklerden oluşan bir heyette yer alıyordu. Kruşçev onlara tutukluların salıverileceklerine dair söz vermişti ve Gertrude Moskova'dan ayrılacağı gün yeni serbest bırakılan tutuklulardan bir kısmı başkente gelmişti. Karl, o günlerde sık kullanılan bir deyim 'rehabilitasyon'du, sanki tutuklular hastaymış da henüz iyileşmişler gibi, ya da eski ve sallanan iskemlelermiş de biraz tutkal ve yeni bir kumaşla yeniden işe yarar hale getirilecekmiş gibi. Bu insanlar 1937'de ihtiyaç fazlası olarak görülmeselerdi, iskemlelerin geri kalanına da aynı işlem yapılacaktı...

Moskova seyahati olmasaydı Gertrude taş kesilir ve oğlunu korumak için her şeyi yapardı. Evet, her şeyi. Şimdiyse meselenin çözülmesinin sadece zaman sorunu olduğunu biliyordu. Moskova'nın bugün yaptığını DAC yarın taklit edecekti. Vlady, Politbüro üyesi bile olabilirdi.

O sırada Politbüro'nun gelecekteki üyesinin sesi hayallerini ikiye böldü.

"Ne diyorsun?"

Gertrude bana bakıp gülümsedi.

"Ne diyorsun, anne?"

"Yazdıklarının hepsini onaylıyorum. Çok partili sisteme atıf yaptığın yeri çıkarırsan altını ben bile imzalayabilirim."

"Ama orası çok önemli. Bu konuda Rosa haklı, Lenin haksızdı. Zaten bir parti içinde azınlığın var olma hakkını kabul

edersen, ayrı bir parti kurma haklarına nasıl karşı çıkabilirsin? Bak, anne..."

"Anlıyorum Vlady, ama aynı fikirde değilim."

"Pekâlâ. Sorun değil. Tartışma devam edecek demek."

"Çok iyi. Şimdi bana bir şey söyle. Bu işte kaç kişi var? Ötekiler kimler?"

Bir an duraksadım. Bunu ona söylemek istemiyordum.

"Vlady?"

"Onların güvenine ihanet edemem. Gizlilik yemini ettik. Sen manifestoyu kimden duydun?"

"Çok üstdüzeybir parti üyesinden. Benim gibi o da etkilenmişti. Bunun öğrencilerin işi olacağını düşündü. Humboldt'ta küçük bir soruşturma yapınca senin de aralarına karışmış olabileceğini öğrendik. Kesin bir şey değil. Ama ben senin karıştığını hemen anladım. Sezgiyle herhalde. Ötekiler kimler?"

"Bunu neden öğrenmek istiyorsun?"

"Bir-iki araştırma yapabilmek için. Ya senin komplocular-dan biri Stasi hesabına çalışıyorsa?"

"İmkânsız!"

"Belki, ancak projenin başarısı için gerekli. Lütfen, biraz gerçekçi ol, Vlady."

Kalkıp odanın içinde dolaşmaya başladım. Alnını ovuşturduğumu gördü ve sinirli olduğumu anladı. Aslında neden sinirli olduğumu tam olarak ben de bilmiyordum. Daha altı ay önce ona güvenim tamdı, bilmek istediği her şeyi anlatmış ve kalbim ferahlamış olarak gidip yatmıştım.

Neden reddettiğimi açıklayamadan sokak kapısında çevrilen anahtarın sesini duyduk. Kalp atışlarım hızlandı. Gelen Helge olmalıydı. Dönmüştü. Annem Helge'nin önünde daha fazla ısrar edememişti. Ama Gertrude'u küçümsemiştim.

Helge odaya girdiğinde Gertrude ayağa kalkıp anneni, hayretten ağzımızı açık bırakan bir sevgiyle karşıladı. Helge'nin mantosunu alıp koltuğa oturttu.

"Vlady, git, Helge'ye bir çay yap. Ne kadar yorgun olduğunu görmüyor musun?"

Dilim tutulmuş bir halde mutfağa koştum. Benim yokluğumda şaşırtıcı bir gelişme olmuştu. Gertrude, Helge'nin yanında oturup onu alnından öptü.

"Terbiyesizliği için yaşlı bir anneyi bağışlamalısın, kızım," dedi en sevimli sesiyle. "Bu oğlan bu dünyada bana kalmış tek değerli şey ve onu kimseyle paylaşmak istemiyordum. En azından birkaç yıl daha. Birbirinizi ne kadar çok sevdiğinizi görüyorum. Aşırı koruyucu bir annenin ruhsal zayıflıklarını hoş görecek misin? Dost olabilir miyiz seninle?"

Helge yıldırım çarpmışa dönmüştü. Gertrude tek bir basit darbeyle silahını elinden almıştı. Gertrude'a sarıldı, yaşlı kadın da içini çekerek gelininin saçlarını okşamaya başladı. Elimde bir fincan çayla döndüğümde bu inanılmaz manzarayla karşılaşmıştım. Doğal olarak çok etkilenmiştim. Gertrude'u böylesine değiştiren şeyin benim politik çıkışım olduğunu düşündüm.

O gece Helge ve Gertrude'la oturup o eski günleri hatırladık. Fazla üstelemesine gerek kalmadan öğrenmek istediği her şeyi anlattık. Gertrude ötekilerin adlarını belleğine yerleştirip projemize başarılar diledi.

O gece Helge'yle ilk kez bir yuvamızın olduğunu hissettik.

ON DOKUZ

Bir gün Gertrude'un masasını karıştırırken içinde siyah beyaz fotoğraflar bulunan bir zarf buldum. Fotoğrafların birinde boş bir kumsaldaydı, yalnız giydikleri çok garipti. Üzerinde etek ceket, başında hasır bir şapka vardı ve gülüyordu. Gerçekten mutlu görünüyordu. Başka bir fotoğrafta yanında tanımadığım bir kadın vardı. Bir diğerindeyse sert yüzlü, gözlüklü genç bir erkekle kol kolaydı. Adamı gözüm ısırıyordu; belki de Moskova'da rastladığım biriydi. Gertrude'a fotoğrafları gösterdiğimde öfkeyle elimden kapıp odadan çıktı. Ne kadar ısrar etsem de her seferinde tek bir kelime söylemeden suratını astı durdu.

Olayın tümüyle aklımdan çıktığı bir pazar öğleden sonrasında fotoğrafların hikâyesini kendiliğinden anlatmaya baş-

ladı. Gertrude Moskova'daki ilk yıllarında Zinovyev'e çok yakın olmuştu. Varsayımımı destekleyecek kanıtım yok gerçi, ama belki de sevgiliydiler. Zinovyev'in 1936'da idam edildiğini duyunca çıldıracak gibi olmuştu, Ludwik onun intihar etmesini önlemek için bütün ikna gücünü kullanmak zorunda kalmıştı. O da Ludwik'e, intiharına izin verilmeyecekse neden Stalin ve zulmünü kınayıp Moskova'dan kopamayacağını sormuştu. Ludwik bu isteğine sempatiyle bakmakla birlikte, altı ay beklemesi ve ondan sonra bu konuyu bir kez daha konuşmaları için kandırmıştı. Sonra da Gertrude'u Moskova'nın meraklı gözlerinden çok uzak olacağı İngiltere'nin Norfolk kıyısına dinlenmeye göndermişti.

Gertrude'un nereye gittiği ve kiminle kalacağı hakkında bir bilgisi yoktu. Londra'ya geldiği anda kendisini istasyonda karşılayan bir Hollandalı ona yemek yedirmiş, sonra başka bir istasyona götürüp Norwich trenine bindirmişti.

Gertrude, Norwich istasyonunda kendisini bekleyen adamın Moskova günlerinden eski sevgilisi Christopher Brown olduğunu görünce gerçekten çok şaşırdı. Brown onu sakin bir kıyı kasabası olan Wells'deki büyük ve güzel evine götürdü. Orada harika bir üç hafta geçirdi. Karl, emin ol, onun anlattıklarını dinlerken hep gidip o kumsalla o evi görmek istemişimdir. Ben bunu hâlâ yapamadım, umarım bir gün sana nasip olur.

Brown bir Rus göçmeni olan Olga'yla evliydi ve ikisi de Ludwik'in hesabına çalışıyorlardı. Olga, Çar'ın kuzeni olan bir Rus grandükünün yeğeniydi. Ailesi 1917'de onu zorla Moskova'dan alıp getirmişti. Yine de Olga, üzerinde 'Lenin ve Bolşevik Merkez Komitesi için' yazan kalın bir zarf içindeki mektup ile mücevherlerini geride bırakmayı başarmıştı. En başından beri Devrim'den yanaydı. Rusya'da kalıp Bolşeviklere katılsaydı Stalin herhalde diğerleri gibi onu da öldürtürdü.

Olga İngiltere'de Ludwik'in tavsiyesini tutup kimliğini belli etmemişti. 1982'de epey yaşlı bir kadın olarak öldü.

Ludwik'in ölümünden sonra Brown'la birlikte Moskova'yla bütün bağlarını koparmışlar, bir daha kendileriyle ilişki kurmaya çalıştıkları takdirde bütün ajanlarını açıklama tehdidini savurmuşlardı.

Gertrude'un Olga'dan hoşlanıp hoşlanmadığını bilmiyorum. Karl, tahmin edebileceğin üzere bunları duyunca Olga'ya hayran kaldım ve onu düşünmek bende bir saplantıya dönüştü. Bu genç kadını, ailesinden kopup akrabası Çar'ı ve bütün ailesini öldüren insanları desteklemeye yönelten şey neydi? Gertrude'u bu konuda tam bir soru yağmuruna tutsam bile, bana anlatabildikleri gerçekten çok azdı. Bir gün Çar hakkında ne düşündüğünü sorduğunda Olga şu cevabı vermişti: "İngiliz ve Fransızlar da krallarını öldürdü. Biz niye farklı davranacaktık ki? Her neyse, İngiliz kuzenimiz V. George onlara sığınma hakkı tanımış olsaydı canlarını kurtarırlardı, fakat kuzenleri bunu yapmadı ve onlar da öldü."

İngiltere'nin sakinliği Gertrude'u çok etkilemişti. İtalya ve Portekiz faşist çizmesi altındaydı; İspanya iç savaşın pençesinde kıvranıyordu; Fransa halk cephesi hükümetiyle kendi cumhuriyet savaşının eşiğinde görünüyor ve Hitler ile ülkenin içindeki beşinci kol korkusuyla yaşıyordu; Rusya ise devrimi yapmış insanları, Stalin'in tüyler ürperten deyişiyle 'sadece iç savaşla ortadan kaldırılabilecek kadrolar'ı yok etmekle meşguldü. Bütün ülkeler karışıklık içindeyken, güçlü bir imparatorluğun merkezi olan İngiltere nasıl bu kadar sakin olabilirdi? Her şeyden uzak olan Gertrude orada dengesine kavuşmayı başaracaktı.

Ne annesiyle babasından ne de sevgili kardeşi Heiny'den, sağ oldukları ve Almanya'dan çıkmaya çalıştıkları yolunda bir haber alabilmişti. Hep onları düşünüyor ve Heiny'yi kurtarmak için Dördüncü Daire ağından yararlanmayı istiyordu; ancak Livitsky bu fikri tehlikeli ve yanlış bularak veto etmişti. Kötü bir örnek olurdu. Gertrude ona hak verse de yalnız

kalınca hüngür hüngür ağlamıştı. Dünyada en önemli şeyin Nazileri yenmek olduğunu orada, Norfolk sahilinde anlamıştı. Bir süreliğine her şeyden vazgeçmek gerekiyorsa öyle yapılmalıydı. Hitler yenilmeliydi. Stalin sırasını bekleyebilirdi.

Christopher ve Olga evlerinde sık sık davetler düzenliyorlardı ve Gertrude bir hafta sonu yemeğinde duyduklarıyla şoka uğramıştı. Brown'lar, o gün hepsi de nüfuzlu insanlar olan sekiz-on kişiyle eşlerini ağırlıyorlardı. Gertrude'u Berlin'den eski bir dost olarak tanıtmışlardı. İngilizler birden bütün ilgilerini ona yöneltip, III. Reich'ın başarılarına sevinen sorular yağdırmışlardı. Hitler'in başarıları belli ki hepsini etkilemişti. Olga'nın Ludwik'e birkaç kere bildirdiği gibi, hepsi de kendi yöneticilerinin Hitler'le anlaşarak Sovyetler Birliği'ni tecrit edeceklerine inanıyordu.

Brown ertesi gün Gertrude'a, bu defa bizim tarafımızda olan yeni konuklar beklediklerini bildirdi. Gertrude korkmuştu. Dördüncü Daire'de temizlik başladığını bilecek kadar oyunun içindeydi. Oraya gelecek insanlar kendi cellatları olabilir miydi? Yoksa ona Ludwik'ten bir mesaj mı getiriyorlardı? Korkusunu elbette Olga'yla Christopher'a açamazdı. Gerçekten neye inandıklarını bilmiyordu ve Ludwik kuşkularını kimseyle paylaşmamasını sıkı sıkı tembih etmişti.

Öğleden sonra gelen iki adam çay servisinin yapıldığı bahçeye alındı. Kendilerini Michael Spiegelglass ve Klaus Winter olarak tanıttılar. Otuz-otuz beş yaşlarındaki orta boylu, hoş görünüşlü Winter, spor bir beyaz gömlek ve kahverengi pantolonunu tamamlayan kötü dikilmiş bir kahverengi ceket giyiyor ve yine beyaz gömlekli Spiegelglass'tan çok daha rahat görünüyordu. Elbise Dördüncü Daire'nin yeni gizli ajanlarına ilk dış görevleri için verdikleri cinstendi. Spiegelglass Winter'le aynı boyda olduğu halde, tombulluğu yüzünden daha kısa görünüyordu. Kalın camlı, altın çerçeveli bir de gözlüğü vardı.

Gertrude pek söz etmese de, konuşmalarından Winter'e âşık olduğu anlaşılıyordu. Evet, haklıydım. Fotoğraftaki yüz tanıdıktı. Winter hâlâ bir dosttu ve ben çocukken Moskova Devlet Sirki gibi özel eğlencelerde bazen bize eşlik ederdi.

İki adam Paris'ten Norfolk'a sadece Gertrude için gelmişlerdi. Spiegelglass onu iki saat Ludwik hakkında sorguya çekti. Moskova duruşmaları, İspanya'daki savaş, Almanya'daki durumla ilgili görüşleri falan. Spiegelglass Stalin'i suçlayan sözler de etmişti, yalnız bu öylesine belli bir tuzaktı ki, Gertrude ona istediği cevabı vereceği yerde iyi bir haşlamış ve konuştuklarını Moskova'daki Dördüncü Daire'ye bildirmekle tehdit etmişti. İki adam aynı akşam gitmişlerdi, yalnız Winter daha sonra dönüp Wells'de birkaç gün daha kalmıştı.

Gertrude Ludwik'in tehlikede olduğunu işte o zaman anladı. Hiç vakit kaybetmeden Ludwik'e bir mesaj gönderdi ve kırk sekiz saat sonra Paris'e dönme iznini aldı.

Gertrude'un anlattığı şekliyle hikâye sıkıcıydı. O ses tonunu iyi bilirdim. Kendi kahramanlık günlerinden yabancılara söz etmeye karar verdiğinde kullandığı sesti bu; hafifçe yüksek, burun delikleri biraz genişlemiş, gözlerinde belli belirsiz sezilen, fanatik bir pırıltı. Ne yaparsa yapsın gizleyemediği bir maskeydi. Tabii öyle bir ruh halinde anlatılan hikâyeler her seferinde değiştirilerek sürdürüldüğünden, olaylar, insanlar ve oynanan roller dinleyen kişilere bağlı olarak hep yeni boyutlar kazanırdı. Gerçi bu defa sadece ikimiz vardık ama yüzüne yine o eski maskeyi geçirmişti ve gerçeği düpedüz saklıyordu. Ben işin doğrusunu asla öğrenemedim. Belki öğrenecek bir şey yoktu. Belki de İngiltere'deki o döneme özel bir renk katan şey Winter'le olan ilişkisiydi. Kim bilir?

YİRMİ

Ludwik Paris'teki dairesinde yalnızdı. Yalnız yaşamak bir casus açısından olağandışı bir şey değildi. Sık sık uzun süreler için tehlikeli yerlere gitmiş, bazen hiç dönmeyeceğini düşündüğü olmuştu. Ancak şimdi mutfakta oturduğu yerde Felix ile Lisa'yı özlüyordu. Sabahın sessizliği bütün huzurunu kaçırmıştı.

Bir kayak tatilinde çekilmiş fotoğraflarına aşırı bir sevgiyle baktı; resimde kendisi bir kutup ayısı kılığına girmişti. Zihnindeki bu anı yüzüne bir gülümseme yayılmasını sağlamakla birlikte o da çabucak kayboldu. Onların yokluğunda hayatın hüznü giderek daha çok belli oluyordu. Burası onların yuvası, sıkıntılarla dolu dünyadan kaçtıkları sığınaklarıydı. Be-

raberken mutluydular. Ludwik kahvesini yudumlarken gözlerini beyaz tavana dikti. İnsanı köreltici ve gayet şeffaf olan gerçek, öyle bakınca çok net bir şekilde görünüyordu.

Ludwik düşünüyordu. Yirmi yıla yakın süredir iyilik ve kötülük güçleri arasında bütün yeryüzünü kaplayan bir iç savaşta mücadele ettiklerine inanmıştı. Zafer dünya devriminin olmazsa karşı-devrim kaçınılmazdı. İspanya, Almanya ve Fransa -ki bu sadece bir başlangıçtı- Ruslar gibi dünya kaptalizminin zincirinden kurtulmadıkları takdirde Sovyetler Birliği ayakta kalamazdı.

Muhalefetin ezildiği 1928 yılından beri Ludwik eski Çarlık İmparatorluğu'ndaki devrimin yozlaşmaya başladığını anlamıştı. İç savaşı görmüş bir insandı. Güç koşullar hakkında gereken her şeyi bilirdi. Kaçakların cezalandırıldığını görmüş, Beyaz tutsakların derhal idam edilişlerini izlemişti. Ahlaki açıdan kabul edilemez hareketler olsa da, çok aşırı durumlarda kendilerini adaletten yana sananlar bile zulme başvururdu. Devrimin ne pahasına olursa olsun kurtarılması gerekiyordu ve Birinci Dünya Savaşı'nın travmatik deneyimleri iki taraf açısından da insan hayatının değerini sıfıra indirmişti.

Ne var ki o aşama çok gerilerde kalmıştı. Troçki'nin orduları iç savaşı kazanmıştı. Parti içinde ve dışında demokrasinin kısıtlanmasının sürdürülmesi için geçerli bir sebep olmadığı bir hal yaşanıyordu ve durum çok daha kötüye gitmişti. Stalin'in estirdiği terör eski Bolşevik Partisi'ni yok ediyordu. Strateji ustası, mantık anlayışı Dördüncü Daire'nin büyük beğenisini kazanmış olan diyalektikçi Ludwik, neden kendi zihninin de er geç bir belirsizlikler yumağından ibaret bir duruma geleceğini anlayamıyordu acaba?

Neden? Çünkü sessizliğe ve hatta ölüme mahkûm, kendisine ahlaki bir karantina uygulayacak meslektaşları tarafın-

dan hor görülen, tavırsız bir yurttaş olmaya cesareti yoktu. Onu Dördüncü Daire'ye bağlayan göbek bağını kesip kendisini boşluğa bırakmak ürkütücü bir yoldu, ama bunu daha fazla geciktiremezdi. Kendi cisminde somutlaşan resmi görevli karakterine duyduğu sempatiyi tamamen kaybetmek üzereydi.

Nihai darbe Stalin'den değil, Leon Blum'den gelmişti. Fransız Sosyalist Partisi liderinin İspanya Cumhuriyeti'ne yardımı reddetmesi, bir bakıma Ludwik'i Stalin'in Katalonya'daki gizli faaliyetlerinden daha çok üzmüştü. Korkaklıklarına verdikleri ad 'müdahale etmemek'ti. Yönetici sınıfı Franco, Mussolini ve Hitler'in gizli ve pek gizli de olmayan hayranlarıyla dolu olduğu İngilizlerden zaten bir şey beklenemezdi. İngiltere yönetimi Mihver devletlerinin Bolşevizmi ortadan kaldırmasını istiyorlardı, ancak Blum dürüst bir insan, bir sosyalistti. Fransız işçilerinin geçen yıl seçimde zafere götürdüğü bir halk cephesinin başında Fransa başbakanı olmuştu.

Fransa İspanya Cumhuriyeti'ne Hitler ve Mussolini'nin Franco'ya yaptığı kadar yardım etseydi savaşı Cumhuriyetçiler kazanacaktı. Ne var ki artık çok geçti. Blum müdahale etmeme yolunu seçmişti. Acı, hem de çok acı bir darbeydi bu. Blum istemeyerek de olsa, aynı zamanda Fransa Cumhuriyeti'nin ölüm fermanını imzaladığını anlamıyor muydu?

Ludwik olayların bu noktaya geleceğinden emindi. Güçlenmiş bir faşizmi Maginot Hattı tutamazdı. Fransa'nın İspanya'daki pasifliği halk cephesi taraftarlarının moralini yıkmıştı. Ludwik duvara bir yumruk indirdi. Öfkesini bastırmaya çalışırken aslında ne kadar güçsüz kaldığını da fark ediyordu.

Pazar sabahıydı ve sokaklar sakindi. Gökyüzü masmaviydi, oturma odasına güneş dolmuştu. Tek başına olsaydı, on

iki yıl önce çok şeyi örgütlediği Clichy'deki mütevazı otelde oturmayı tercih ederdi. Beyaz tavana bakmaya devam ederken zihninde iki liste belirdi. Birincisi, çekilme sebeplerini içeriyordu. 1) Devrim onarılamayacak kadar yozlaşmıştı; 2) İspanya Cumhuriyeti iç savaşı kaybetmek üzereydi ve Blum müdahale etmeyecekti; 3) İspanya kaybederse Hitler Sovyetler Birliği'ni istila edecekti ve Stalin ülkeyi savunamayacaktı.

Ya ikinci liste? Kafası bomboştu. Kalmaya devam etmek için hiçbir siyasal gerekçe gelmiyordu aklına. Zihnine takılıp kalan bu düşünce kendisini ürküttü.

Bakışlarını indirince, Lisa ile Felix'in masasının üzerinde duran ikinci fotoğrafıyla karşılaştı. İkisi de en güzel elbiselerini giymişlerdi. Ludwik güldü. Durup onları Moskova'da düşündü. Freddy'den sadece, "Her şey yolunda," diyen bir mesaj almıştı. Her şey nasıl yolunda olabilirdi?

Dışarıda harika bir sabah vardı. Ludwik bir kahve daha yapmaktan vazgeçip kahvaltı için salona inmeye karar verdi. Tam ceketini giyerken telefon bir kere çaldı, sustu, sonra bir daha çaldı, yine sustu. Ludwik içini çekerek oturdu. Daire kendisini aramaya çalışıyordu. Üçüncü çalışta açmak zorundaydı ve karşısında herhalde elçilikten yeni genci, Michael Spiegelglass'ı bulacaktı. Heyecanlı, yerinde duramayan ve genç bir av köpeği. Onu görmek bile Ludwk'in midesini bulandırıyordu. Ne var ki Spiegelglass değildi. Ahizede en eski ajanlarından birinin sesini duymuştu.

"Ludwik?"

"Güzel. Döndün demek. Bir saate kadar aynı yerde."

Gertrude'la buluşmak sıkıntılı olacaktı. Onu meraklı gözlerden uzak tutmayı başarmakla birlikte, Stalin'den kopmaya karar verdiğini söylediğinde nasıl bir tepki gösterecekti acaba? Birkaç hafta önce aynı şekilde davranmasını kendisi önlemiş değil miydi? O anda bir şey konuşmamaya karar verdi.

Saint-Michel yakınlarındaki randevu yerine yaklaşırken Ludwik gülümsüyordu. Gertrude'un soluk mavi bluzunu giymiş, gümüş çerçeveli gözlüğünü takmış olacağından emindi. Oysa iki tahmini de boşa çıkmıştı. Karşısındaki kadının üzerinde zarif bir krem rengi etek, aynı renkte bir ceket, başında mavi bir hasır şapka vardı. Eski gözlüğünün yerinde, en yeni moda dergilerinden çıkmışa benzeyen bir şey duruyordu.

Kucaklaşıp birbirlerini yanaklarından öptükten sonra, Gertrude, "Yeni kıyafetimi beğendin mi?" diye sordu.

Ludwik başını salladı.

"Ludwik, seni ilk gördüğümde üstünde yelekli bir takım elbise vardı, saatinin kösteği yeleğinin cebine tutturulmuştu. Tam bir işadamı görünümündeydin."

"Yanılıyorsun. Charles Üniversitesi'nde Modern Diller Profesörü'ydüm. İşadamı kostümüm pek bayağıydı. Ama senin giysilerin oldukça iyi. Olga mı, Christopher mi?"

"Christopher."

"Tahmin etmiştim. Güneş var hâlâ, biraz nehir kıyısında dolaşalım mı?"

"Tabii."

Ludwik bu yeni görünümlü Gertrude'a bakıp düşündü. Birkaç ay önce intihar etmek isteyen kadın bu muydu? Oysa şimdi çok kaygısız ve kendinden emin görünüyordu. Dikkatli davranmaya karar verdi.

"Bana İngiltere'yi anlat."

"Olga senin İngiltere'yi iyi bildiğini söyledi. İlk olarak 1921'de İrlandalılara yardım için Londra'daymışsın. Doğru mu bu?"

"Evet. Lenin'in fikriydi. 1916'daki Paskalya Ayaklanması'nı çok yakından izlediğini biliyorsun. Connolly'nin devrimci bozgunculuğuna sempati duyuyordu. Ben yardım et-

meyi önerdim. Olga'yla o zaman tanıştım. On sekiz yaşındaydı ve çok güzeldi."

"Biliyorum. Bana hikâyesini anlattı. Demek bir Rus grandükünün yeğenini Bolşevik saflarına çektin?"

"Çok önemli değildi bu. Zaten bizden yanaydı. Christopher'a güveniyor musun?"

"Kesinlikle."

Gertrude hafifçe kızarmıştı.

"Nasıl bu kadar emin olabiliyorsun?"

Gertrude cevap vermeden önce birkaç adım sessizce yürüdüler.

"Eminim işte."

"Onunla yine yattın mı?"

"Ludwik!"

"Cevap ver bana, Gertrude."

"Bir kere. Çok güneşli bir gündü, kumsal bomboştu ve..."

"Ayrıntıları kendine sakla. Olga biliyor mu?"

"Christopher ona söyledi."

"Ee?"

"Bir gece odama geldi. Konuştuk."

"Ne dedi?"

"'Ludwik seni bize dinlenmen ve tedavi olman için gönderdi. Şimdi ikisini de hallettin, artık gitsen iyi olur,' dedi. Çok üzgünüm, Ludwik. Her şey birdenbire oldu. Kesinlikle planlı değildi. İkimiz de Lenin'in ölümünden sonra Moskova'da geçirdiğimiz haftaları unutmamıştık."

"Peki, unut gitsin. Sen oradayken Moskova'dan kimse geldi mi?"

"Evet."

Ludwik donmuştu. Olga ile Christopher'a Gertrude oradayken elçilikle ilişkiye geçmelerini yasaklamıştı.

"Neden?"

"Olga birinden mesaj geldiğini söyledi. Bu sen bile olabilirdin. Onlarla görüşmemiz gerekiyormuş."

"Kimdi gelenler?"

"Fransa'daki büyükelçilikten biri. Galiba Spiegelglass'tı adı. Senin arkadaşınmış. Yirmilerden beri tanışıyormuşsunuz. Seni yıllardır görmemiş. Nasıl olduğunu sordu. Yüzlerce soru. Yargılanmalar, İspanya, Almanya için ne düşünüyorsun, falan."

"Ya Stalin hakkında?"

"Elbette."

"Ona bir şey söyledin mi?"

"Hayır, ama söyletmeye çalıştı. Stalin'i kınayıp bizi oyuna getirmeye çalıştı; Olga da ben de hiçbir karşılık vermedik. Hepsi bu kadar. Yanında genç bir Alman yoldaş vardı. O gerçekten dostça davrandı. Senden hiç söz etmedi. Dünyanın halinden ve yemek yapmasını sevdiğinden konuştu sadece. Christopher'ı çok etkiledi."

"Ya sen?"

"Alman Klaus Winter hepimizi neşelendirdi. Ludwik, yoruldum artık. Bir yere oturup bir şeyler içebilir miyiz?"

"Hanımefendi beş çaylarını mı özledi yoksa?"

Gertrude Ludwik'in oldukça saldırgan bir tutuma girdiğini fark etmeden güldü. Ludwik onda bir şeyin değiştiğini ve kendisine gerçeği söylemediğini biliyordu. Daha derinlere inmeliydi. Buzlu limonatalarını yudumlarken de aradığı şeyi anladı. Kadını çok basit bir sınavdan geçirdi. Lisa hakkında konuşurken Stalin'den devrimin mezar kazıcısı olarak bahsetti. Ludwik açısından epey yumuşak bir sözdü bu. Yakın arkadaşlarından biri olsa aldırış bile etmeden geçerlerdi, oysa Gertrude hafifçe irkilir gibi olmuştu.

Gertrude konuşmak zorunda kalana kadar yüzüne baktı.

"Bizim kahramanlık çağımız geride kaldı, Ludwik. Bunu iyice anladım. Bizler ütopyacı insanlardık. Şimdi yüce duy-

guların zamanı değil. Faşist terörünün yenilgiye uğratılması gerek. Christopher ile Olga İngiliz yönetici sınıfının Hitler'le anlaşacaklarına inanıyor. Geriye Sovyetler Birliği kalıyor. Ondan başka hiçbir şeyimiz yok, Ludwik."

"Demek dünya işçilerine sunduğumuz seçenek ya barbarlık ya da barbarlık, faşist terör ya da Stalinci terör, öyle mi?

"İki sistem arasında bir denklem kurulamaz."

"Senin için belki, ama ya kurbanları için? Hitler'in katillerince mi öldürülmek istersin, yoksa Stalin'in cellatlarının eliyle mi? Haydi, cevap ver."

"Karşıt kutuplar bazen birbirine benzer. Onların zayıflığı bu, iki kutuptan hangisinin iyi hangisinin kötü olduğuna asla karar veremeyen, zavallı bir felsefe; bir türlü kabul edilemeyen budur."

Kâğıt olmaktansa makas olmak daha iyi, diye düşündü Ludwik. Gertrude'un söylediği saçmalıklar doğrudan Moskova'daki yeni makine-adamların diliydi. Resmi bürokratik söylem kadının diline de nüfuz etmişti. İspanya'da da buna benzer konuşmalar duymuştu. Pis koku eski devrimcilerin bilinçlerine nasıl işlemişti! Gertrude'un gözlerinin içine baktı. Kadın bakışlarını kaçırdı.

"Biliyorum, Gertrude. Senin için çok güç ama, bana her şeyi anlat artık. Kaçamaklı sözlere ve yarım yamalak yalanlara hiç gerek yok. Yoksa sana benim aslında düşman olduğumu ve benimle buluştuktan sonra rapor vermeni mi söylediler? Tahmin etmiştim. Eh, sana şans dilerim, dostum. Sağ kalabileceğini umarım." Ludwik kalkar gibi yaptı. Kadının boğazından bastırılmış bir çığlık koptu.

"Ludwik!"

Gertrude ağlamaya başlamıştı. Geçmişi, paylaştıkları tehlikeleri, üzücü konuşmalarını, onun hayatını nasıl birden fazla kere kurtardığını ve kendisi açısından ne kadar önemli

olduğunu düşündü. Ludwik hiç değişmemişti. Pis işlere karışmış bir şair-filozof. Tarih hepsini seçim yapmaya zorlamıştı. Ondan kopamazdı.

İçinden onun Moskova'ya teslim olmasına içerlese de, Ludwik oturup kadının elini tuttu. Bizzat eğitip yetiştirdiği biri moral çöküntüye uğradığında hep kendisini suçlardı.

Gertrude gözyaşlarına hakim olmaya çalışarak, "Gerçekten çok üzgünüm, Ludwik," dedi. "Olga'nın önünde hiç konuşmadı. Senin hakkındaki bütün o korkunç şeyleri yalnız kaldığımız bir anda söyledi."

"Benim Almanlar hesabına çalıştığımdan kuşkulandıklarını söyledi mi?"

"Evet."

"Öyleyse durum ciddi. Şimdi, lütfen paniğe kapılma. Her şeyi tek tek hatırlamaya çalış."

Ludwik iki saat boyunca kadını sistematik bir sorguya çekti. Sonunda gülümsedi. Moskova'daki düşmanları bocalıyorlardı. Gertrude'u kazanmak için çalıştıklarına göre çaresiz durumda olmalıydılar.

"Bunlardan Olga'ya söz ettin mi?"

Gertrude utanarak başını eğdi.

"Çok sarsılmıştım, Ludwik. Birisiyle konuşmam gerekiyordu."

"Sana öğrettiğim ilk şey birisiyle konuşma arzusunu yenmendi. Bizim işte bu zaaf öldürücü sonuçlar doğurur."

"Olga çok kızmıştı. 'Ludwik'e güvenirim,' dedi. 'O seninbenim kadar Alman ajanıdır. Stalin'in yöntemi bu ve bir gün her şeyi mahvedecek.' Olga bana çok yardımcı oldu, Ludwik."

"Senin boşboğazlığının onun gözünde hiçbir önemi yok. Ben de ona birkaç kere canımı emanet ettim, ama konuşmakla hata ettin. Spiegelglass'la konuşmayacaktın. Olga'yla konuşmayacaktın. Bir daha asla yapma bunu."

"Asla yapmayacağım. Seni seviyorum, Ludwik."

"Bu da başka bir hata."

Ludwik o akşam Spiegelglass'la buluşacaktı. Gertrude'la ertesi gün için randevulaştı ve ağır ağır yürüyerek evine döndü.

Tarihin gözlerinin içine bakmaktan neden korkuyorum, diye düşündü. Bir yılı aşkın süredir hep aynı sorunun baskısı altında eziliyorum. Hayallerimiz ölmüşken biz nasıl yaşarız? Hayallerimizle birlikte biz de ölmüyor muyuz? Meksika'daki sürgünde hayal kurmaya devam eden Troçki dışında. Stalin uğruna çalışmak artık ciddi bir seçenek değil. Tıpkı bir gangster gibi düşünüp davranıyor. Sistematik bir şekilde önündeki bütün alternatifleri yok ediyor. Bütün yeni düşünme süreçleri eskisinin yerini aldı.

Hayatımın en zor yılı. Bizim açımızdan birçok yanıyla Çarlık döneminden de kötü. Stalin Nikola'dan daha çok sayıda devrimci tutuklatıp öldürttü. Hitler'den kaçan Alman yoldaşlar Stalin tarafından idam edildi. GPU* daha yeni Prag polisinden Alman sürgünü Grilewicz'i Gestapo ajanı olarak tutuklamasını istedi. Eski bir Sosyal Demokrat milletvekili olan Grilewicz şimdi muhalif bir komünist ve Prag'da Moskova duruşmalarına karşı kurulan aydınlar komitesinin başkanı. Stalin onun öldürülmesini istiyor.

Spiegelglass da kim?

*) 1934'te NKVD'yle birleşen gizli polis örgütü.

YİRMİ BİR

"Bir efsaneyle tanışmak benim için şereftir, yoldaş. Sen uzaktan hepimize öyle bir esin kaynağı oldun ki, senin gerçekten var olup olmadığını bile merak ediyorduk. Bizimki gibi bir hayat için çelikten sinirler ve yürek dolusu devrimci ruh gerek. Öyle değil mi?"

Kalabalık bir lokantada oturuyorlardı. Ludwik, Spegelglass'ın kalın camlarının ardında biçimini kaybetmiş gözlerine bakmaya çalışıyordu. Slutsky ile Freddy kendisini bu canavarı hafife almaması için uyarmışlardı. Spiegelglass hâlâ NKVD'nin* yolculuk kıyafetini giyiyordu. Alman istihbaratı onun mesleğini anlamakta hiç güçlük çekmeyecekti.

*) İçişleri Komiserliği.

"Gördüğün gibi varım işte."

Lisa ile Felix'in Sovyetler Birliği'nden birkaç gün önce çıktıklarını ve sağ salim Prag'a ulaştıklarını bilen Ludwik kendini sakınacak bir durumda değildi.

Meslektaşının şarap kadehini bir kere daha doldurduktan sonra, "Bana bir şey söyle, Spiegelglass," dedi. "Stalin Yoldaş'a kaç kere suikast girişimi yapıldı?"

Spiegelglass hafifçe titrediyse de soğukkanlılığını kaybetmedi. Ludwik'in makine-adamlar için en sevdiği hileli soru buydu. Spiegelglass apışıp kalmıştı.

"Haydi, haydi, yoldaş. Moskova'dan yeni geldin. Yejov seninle konuşmuştur. Güzel. O zaman sizin büyük ve sevgili önderimizi nasıl koruduğunuzu öğrenmek istiyorum. Büyük Kaptan olmadan gemimiz karaya oturur. Söyle şimdi. Kaç kere?"

"Bildiğim kadarıyla hiç. Stalin Yoldaş en çok sevildiği günleri yaşıyor."

"Ne?" diye yapmacık bir öfkeyle bağırdı Ludwik. "İç raporlarda düzinelerce idam yapıldığını okudum. Stalin'i öldürmeye teşebbüs etmiş hainler. Ve sen karşımda sakin sakin oturmuş bunların hiçbirinin doğru olmadığını söylüyorsun, ha? Dikkatli olmanı tavsiye ederim, Spiegelglass."

"Beni yanlış anladın sanırım." Makine-adamın gözlerinde buz gibi bir parıltı vardı. "Plan yok demedim. Tekrar ediyorum, böyle bir girişimde bulunulmadı."

"Bu komplocular onu neden öldürmek istemişler peki?"

"Gestapo ajanları. Troçkist hainler."

"Anlıyorum. Sen buraya doğrudan Moskova'dan mı geldin?"

"Evet, tabii."

"Neden yalan söylüyorsun?"

Spigelglass'ın yüzü sarardı ama gözlerini kaçırmadı.

"Londra'ya gittin." Ludwik'in sesi yükseliyordu. "En eski ajanlarımdan birine benim Gestapo ajanı olduğumu söyledin. İngiltere'deki en güvenli evlerimizden birine girerek disiplin kurallarını çiğnedin. Senin beceriksiz girişiminin gizli kalacağı kadar uyduruk bir örgütlenmemiz olduğunu mu sanıyorsun?"

Spiegelglass gözlüğünü çıkarıp gözlerini ovuşturdu. "Hepimiz gerekeni yaparız. Bunu çok iyi bilirsin."

"Elbette bilirim. Emirler yerine getirilmelidir ve senin aldığın emir de kuşkusuz Beyaz Ruslar'dan ajan yetiştirmekti. Eski komünistleri yok etmek için onlara ihtiyacın var çünkü. Parti'ye ne zaman girdin?"

"1928'de."

"Şu halde parti üyelerinin birbirleriyle tartışabildiği zamanları hatırlarsın. Dönekler, muhbirler ve fırsatçıların toplu halde katılmalarından önceki günleri. Stalin'in askerleri! Devrimi yapanları öldürmek için silahlarını doldururken kendilerine 'Yeni Bolşevikler' diyenler."

Spiegelglass susuyordu. Ludwik'in söylediklerinin doğru olduğunu biliyordu ama Moskova'nın kendisinden ortadan kaldırmasını istediği adamın sebeplerini de tam olarak anlayamamıştı. İdam mahkûmu konuşmaya devam ediyordu.

"Benim hakkımda ne emir aldın, Spiegelglass? Gestapo ajanıysam hemen kurşuna dizilmem gerekir kuşkusuz."

"Yoldaş, lütfen anlamaya çalış. Emir en tepeden geldi. Senin sadece Moskova'ya dönmeni istiyorlar. Basit bir yer değişikliği. Hepsi bu."

"Biliyorum. Lubyanka yerine neden beni burada yerin iki metre altına sevk etmiyorsunuz peki?"

"Lütfen, yoldaş. Şimdi senden resmen beni Avrupa'daki, özellikle Almanya ve İspanya'daki ajanlarınla tanıştırmanı istiyorum."

"Moskova'nın istediği bilgi Dördüncü Daire'de vardır."

"Biz faşist barbarlığıyla savaşmak için istiyoruz bu bilgiyi."

"Evet, biliyorum. Ama Moskova bu bilgiye sahip. Yejov ille de istiyorsa Slutsky'ye başvursun."

"Çok küstahsın, Ludwik Yoldaş."

"Spiegelglass Yoldaş, biz bu işe başladığımızda ne uğruna çarpıştığımızı biliyorduk. Yerkürenin her tarafında sosyalizmin zafer kazanması adına mücadele ettik. Bazılarımız buna hâlâ inanıyor. Sen ve senin Beyaz Rus dostların bir katil çetesinden başka bir şey değilsiniz. Ben sana Paris'te basılan Çarlık paçavrasından bir yazı kesip getirdim. *Voz rojdenye*, On Altılar'ın yargılanıp idam edilmelerinden sonra çıkmaya başladı. Hani, geçen yıl aralarında Zinovyev ve Kamenev'in de olduğu idamlar, hatırladın mı? Bir kopyası Stalin'e gönderilmişti. Bunu Moskova'da sana gösterdiler mi?"

Spiegelglass başını sallayarak hayır dedi.

"O zaman ben sana okuyayım:

Sana teşekkür ediyoruz, Stalin!
On altı eşkiya,
Anayurdun on altı kasabı,
Atalarına kavuştular sonunda.
Ama neden sadece On Altı,
Bize kırk ver,
Yüzlerce ver,
Binlerce,
Moskova nehrine bir köprü yap,
Kulesiz ve kirişsiz bir köprü
Sovyet leşlerinden bir köprü
Ve kendi leşini en üste koy!

Sonuncu cümle dışında senin patronunun yaptığı tam da bu değil mi, Spiegelglass Yoldaş?"

"Ya parti?" diye sordu Spiegelglass taş gibi bir sesle. "Ya partimiz?"

"Devrimi yapan parti öldü. Senin önderin, Lenin'in yoldaşlarını öldürmekle meşgul. Senin parti dediğin şey, birkaç kişi tarafından yönetilmek üzere yapılmış dev bir bürokratik makine ve o makine de ağır hasarlı. Bu yılın sadece ilk dört ayında üç yüz bini aşkın kişi tutuklandı. Bunu bilmiyor muydun, Spiegelglass? Siz yeni çocuklar kendisinizi akıllı sanıyorsunuz. Başkaları yok olabilir ama siz ayakta kalacaksınız sanıyorsunuz. Hepiniz böyle düşünüyorsunuz, oysa geriye çok azınız sağ kalacak. Senin gibi hevesli Stalin'cilerle üç yıldır konuşuyorum. Çoğu mezarda şimdi."

"Sen neden hâlâ partiye üyesin, Ludwik?"

"Güzel soru. İspanya'da bir zaferin Avrupa'daki gidişi değiştirebileceğini düşünüyordum. Ne yazık ki İspanya kaybedildi. Hitler ile Avrupa'nın fethi arasında sadece Kızılordu duruyor. Evet, Kızılordu. Senin büyük önderinin en parlak generallerinden yoksun bıraktığı, ama hâlâ faşist yayılmaya karşı güçlü bir engel olan Kızılordu."

"Stalin'in Fransa ile İngiltere'yi tecrit etmek için Hitler'le bir anlaşma yapmayacağından nasıl bu kadar emin olabiliyorsun?"

"İkimizin de bildiği gibi buna çok uğraşıyor, ama başaramayacak. Stalin faşizmin gerçek anlamını asla kavrayamadı."

Spiegelglass elinde olmadan hasmına hayranlıkla baktı. Ludwik içini çekti.

"Üstelik onların pis işlerini halletmenden sonra seni sağ bırakacaklarını sanma. Olay artık aydınlandı. Yagoda eski Bolşeviklerden bir grubu temizliyor, sonra faşist ajanı oldu-

ğu suçlamasıyla kendisi yargılanıyor. Onun yerine daha fazla kuduz köpek öldürmek isteyen Yejov geçiyor. Bilmiyor ki, yakında Yejov'la yardımcıları da idam edilecek. Bir savaş çıkması için dua et, Spiegelglass. Canını kurtaracak tek şey bu olabilir. Sen hesabı öde, ben gidiyorum."

Ludwik çıkıp gitti. Spiegelglass hesabın gelmesini beklerken gözleri parlıyordu. Moskova'da kimi zaman karşısına konuşamayacak kadar dövülmüş tutuklular getirilirdi. Yüzlerinde kan boşanıyor olurdu. Spiegelglass sevinçliydi. Bunu gözlerinin önüne getirmek kendisini heyecanlandırmıştı. Kafasının içinde havai fişekler patlıyordu. Ludwik'i de o durumda görmek, kırbaçların şakladığını duymak, kendisini orada bırakıp giden adamı aşağılamak istiyordu.

"Bu gezegende kaçabileceği bir tek delik yok," diye mırıldandı.

YİRMİ İKİ

Sao, Murillo sokağındaki evine, yerleri asla doldurulamayacak iki arkadaşını kaybetmiş olmanın üzüntüsüyle yoksullaşmış olarak döndü. Ancak onların kadın ticareti yaptıklarını öğrenmek de kendisini çok sarsmıştı. Başkan'ın maiyeti yeni Rusya'nın nasırına bastıkları için kimleri kimlerin öldürdüğünü bilen bir polisin adını vermişti, o da Moskova'dan ayrılmadan önce katillerin adlarını öğrenmişti. Aynı polis memuru katillerin iki bin dolar karşılığı bulunup öldürülebileceğini bildirse de, Sao omuzlarını silkmekle yetinmişti.

"İki cinayet daha sorunu çözmez. Arkadaşlarım neden öldürüldü?"

Sao, ilk başta polisin sorusuna kaçamak bir cevap verdiğini sanmışsa da durum hiç de öyle değildi. Adam Sao'ya sadece Moskova'da işlerin nasıl yürütüldüğünü anlatıyordu.

"Her şey satılıktır, Bay Sao. Sizi güldürecek bir şey söyleyeyim mi? Kentte bir Amerikan film yapımcısı var. Bazı eski KGB üniformaları bulmuş ve Lubyanka'da fim çekmek için izin istedi. Patronlarım ilk önce politik bir şey olduğunu sanıp reddettiler. Amerikalı kendilerine senaryoyu gösterdi. Bir porno filmi çekilecekti. Herkes güldü, ama şimdi üç haftadır pazarlık yapıyorlar."

Sonunda işin aslı anlaşıldı. Katiller kadın ticareti yapan bir gruptandı. Rus fahişelerini Tayland'a ve körfez devletlerine gönderiyorlardı. Baltık telekızları Kuzey Avrupa'da büyük talep görüyordu ve Romanyalı oğlanlar Batı Avrupa'da el üstünde tutuluyordu.

Sao'nun öldürülen iş ortaklarının daha çokkültürlü nitelik taşıyan bir rakipleri vardı. Bunlar eski Vietnam ağını kullanarak bütün eski Sovyet cumhuriyetlerinden kadın getirtiyorlardı. Çelişkiler giderek patlama noktasına gelmişti ve Ruslar piyasa ihtiyaçlarına dayanacak yerde idareyi kendi ellerine almışlardı.

Sao'nun manevi kaybı Rusya, Çin ve İran'ı kapsayan çok kârlı üç işteki aracılık paralarıyla kat kat telafi edilmişti gerçi. İşlerin üçü de füze alım satımıyla ilgiliydi. Sao'nun iki milyon dolara yaklaşan payı Lozan'daki bir bankada güvence altında yatıyordu.

Evine vardığında boşandığı karısından bir not bulmuştu: Marie-Louise çocukları ailesinin Bretagne'daki evine götürdüğünü yazıyordu. Kendisine Paris'te fazla oyalanmayıp hemen yanlarına gelmesini bildirmişti. Sao ona telefon etmiş, çocuklarla konuşmuş ve bir-iki güne kadar gelmeye söz vermişti. Boşanmış olmalarına rağmen dostça bir ilişkileri vardı

ve bunun bir sebebi, Marie-Louise'in bir zamanlar Fransız Askeri İstihbaratı'nda yüksek düzeyde bir görevli olan babasının Sao'nun silah ticaretine girmesine yardımcı olmasıydı.

Sao aradan bir hafta geçtiği halde Paris'ten kopamamıştı. Eski Vietnamlı dostlarını aramak üzere bekârlık günlerinde uğradığı yerlere bakması da bir sonuç vermemişti. Arkadaşlarını bulmak yerine eski bir Vietnam lokantasında oturup garsonlarla sohbet etmişti.

Vlady'yi birkaç kere telefonda aradığı halde evde yoktu. Bir ara uçağa atlayıp Berlin'e gitmeyi düşündüyse de, Bretagne'a ailesinin yanına gitme zorunluluğu daha ağır basmıştı. İstasyona gitmek üzere evden çıkmadan Vlady'yi bir kere daha aradı. Bu defa talihi yaver gitmişti.

"Selam, dostum."

"Sao! Neredesin?"

"Eve döndüm. İstediğin dosyalar bende. Bildiğin gibi pek ucuza çıkmadı. Ama istediklerin sanırım. Şimdi yanımda. Berlin'e gelmek istiyordum, ancak Marie-Louise ile çocuklar beni Bretagne'da bekliyor."

"Aceleye gerek yok. Ben gelecek ay Paris'e gelmeyi düşünüyordum ama...."

"Çok iyi. Noel'i bizimle geçir. Babam da Hue'den gelecek. Seninle hep tanışmak isterdi. Anlaştık mı?"

"Ajandama yazıyorum."

"Vlady?"

"Evet."

"Dresden'deki eski günlerimizi hatırlıyor musun?"

"Elbette."

"Aşırı milliyetçi günlerimden birinde sana Truonh kız kardeşlerden ve 1940 yılında bir direniş örgütleyip Çinli saldırganları nasıl ülkeden kovduklarından söz etmiştim. Sen de gülerek, 'Siz Vietnamlılar hep zavallı Truong kız kardeş-

lerden söz edersiniz. Neden ertesi yıl Çinlilerin geri döndüklerini hiç ağzınıza almazsınız?' demiştin."

Vlady bir kahkaha atarak arkadaşının sözünü kesti. "Ve neden iki yıl sonra kız kardeşlerin kendilerini ırınağa atıp yok olduklarını saklarsınız? Senin ilk önce şok olduğunu, sonra gevrek gevrek gülmeye başladığını hatırlıyorum. Şimdi nereden çıktı bu?"

"Birkaç gün önce seni ve Truong kız kardeşleri düşünüyordum. Bir Vietnam lokantasında kendi başıma yemek yerken. Birden gülmeye başladım." Sao'nun sesinde Vlady'yi eski arkadaşının her zamanki kadar neşeli olmadığı konusunda uyaran bir titreme vardı.

"Sao? Bir şey mi var?"

"Bilemiyorum, Vlady. Bu kadar uyumcu olmaktan, manevi bakımdan her şeyi sindirmekten bıktım artık. Gezgin bir Vietnamlı olmak artık pek hoşuma gitmiyor."

"Yani?"

"Yeterince para kazandım. Hue ya da Hanoi'ye dönüp ömrümün geri kalanını huzur ve konfor içinde geçirebilirim. Anlıyor musun?"

"Elbette. Engel ne?"

"Çocuklar."

"Kendini kandırmadığından emin misin? Hem dönmek istiyorsun hem istemiyorsun. Paris'ten sonra Hanoi'de yaşayabilir misin? Kendine karşı dürüst ol."

"Haklısın tabii. Ama burada gömülmek istemiyorum, Vlady. Atalarımın yanına dönmek istiyorum."

"Şimdi anladım. Truong kız kardeşlere dönmek istiyorsun. Onlar kendilerini bir ırınağa gömmüştü."

"Eski dostunla neden alay ediyorsun, Vlady? Siz kendi yurtlarında yaşayanlar bunun nasıl bir şey olduğunu bilemeyeceğiniz için sen de beni anlayamazsın."

"Çok yanılıyorsun, Sao. Ben tümüyle köksüz biriyim. Fransa'da doğduğumu sanıyorum. Çocukluğumun ilk yılları Rusya'da geçti. Sekiz yaşımdayken DAC'ye getirildim. Şimdi DAC de yok. Rus muyum, Alman mıyım, Yahudi olmayan bir Yahudi miyim, neyim ben? Senin böyle sorunların yok. Neden yakındığını anlamıyorum. Yerinde olsaydım yılın yarısını Vietnam'da, geri kalanını Avrupa'da geçirirdim. Bir aile babasıymış gibi davranmaya kalkışma. Sen hiçbir zaman Paris'li değilsin."

"Hanoi'de bir oğlum var."

Vlady şaşkınlığından bir an konuşamadı.

"Kaç yaşında?"

"Üç."

"Annesi?"

"Ne varmış annesinde?"

"Kim?"

"Vietnamlı bir kadın. Onu seviyorum, Vlady."

"Şimdi işler karıştı. Verdiğim öğüdü bir daha tekrarlıyayım. Bence sen zamanının çoğunu Hanoi'de, her yaz birkaç ayını da o zamana kadar Provence'de Marie-Louise'in olacak villada geçirmelisin. Yani hâlâ seninle dost kalmak istiyorsa. Aksi takdirde Paris'teki daireni elden çıkarmazdın."

"Alay etme."

"Benimki sadece gerçekçilik, Sao."

"Şimdi bunu Marie-Louise'e söylemeli miyim sence?"

"Elbette. Istırabı uzatmanın ne anlamı var? Çok daha rahat edersin."

"Sen Marie-Louise'den hiç hoşlanmadın, değil mi Vlady?"

"Onunla sadece bir kere karşılaştım."

"Sorumu cevapla."

"Hayır."

"Neden?"

"Seni gerçekten sevdiğine inanamadım. Sekreterindi o, Sao. Onu iş seyahati için Hindiçin'e götürdün. Maîizaraları ve bu arada şişkin İsviçre banka hesaplarını gösterdin. Olması gereken oldu. Önce düzdüğün sekreterin, sonra karın oldu. Çok da özgün bir örnek değil. Tabii, yeni düzenlemenin çok iyi işlediği bazı durumlar vardır."

"Bence yanılıyorsun, Vlady. Marie-Louise ilk başta çok isteksizdi. Çok çalışınam gerekti. Peşinden..."

"Sineklerin bokun peşine takıldığı gibi gittin."

"Vlady, ona haksızlık ediyorsun."

"Hanoi'de bir çocuk yaptın. Anasına âşık oldun ve Fransız karına haksızlık ediyorum diye bana kızıyorsun, öyle mi? Lütfen, Sao. Perspektif duygunu kaybetme."

Sao gülmeye başladı. "Beni neşelendirdin işte. Berlin'e gelebilmeyi isterdim."

"Korkak olmana gerek yok, Sao. Bretagne'a git dostum ve orasını senin Dienbienfu'n yap."

"Çocuklarımı seviyorum, Vlady."

"Onlar da senin armağanlarını seviyor. Seni hemen hemen hiç görmediklerine göre fazla bir yakınlık duyuyor olamazlar. Sen gidince çılgına dönecekler ve seninle Hanoi'de yaşamak isteyecekler. O da mümkün. Hanoi'deki yeni sevgilin, o ikisine de annelik etmeye hazır mı?"

"Bilmem. Aklıma hiç gelmediği için böyle bir şey sormadım. İyi olur herhalde."

"Güzel. O zaman Bretagne'a git."

"Sen hiç âşık oldun mu, Vlady? Gerçekten âşık yani. Yoksa aşk hâlâ soyut bir burjuva kavramı mı?"

"Sen bir aptalsın, Sao. Ben Helge'yi sevdim. Hâlâ da seviyorum."

"O zaman benim Linh için ne hissettiğimi anlarsın."

"Adı Linh demek."

"Evet. Şimdi seninle konuşurken karşımda onu görüyorum."

"Neden bana daha önce ondan bahsetmedin?"

"Bilmem. Linh'le kötü bir ilişkim olduğunu sanmamı istemedim sanırım, hem... ne demek istediğimi anlamışsındır."

"Anladım ve bence sen kocaman bir budalasın. Haydi git, Bretagne trenini kaçırma. Döndüğünde telefon edip neler olduğunu anlatırsın. Bir şey daha var, Sao."

"Evet?"

"Sen hâlâ aşk hastalığının pençesindesin, değil mi?"

"Evet."

"O zaman bir dakika bekle. Sana bir şey okuyacağım... Sao?"

"Buradayım."

"Şairin şarkısını dinle."

"Dinliyorum."

Kaybedilen kadında mı, yoksa kazanılanda mı
Daha çok takılıp kalır hayal?
Cevap kaybedilense, kabul et döndüğünü
Gururdan, korkaklıktan ya da
Bir zamanlar vicdan denen
Büyük labirentten.
Ve bellek yinelediğinde, güneş
Tutulur ve gün gözden kaybolur büsbütün.

"Çok güzel, Vlady. Kim bu? Brecht mi?"

"Hayır, hayır. İrlandalı şair Yeats."

"Vietnamca'ya çevrilmiş mi?"

"Sanmıyorum, ama Çince çevirisi bayağı iyi."

"Linh'e İngilizce toplu eserlerini gönderirim. Yeni yayınevimiz için Vietnamca'ya çevirir."

"Sao! Sana düş kurmamanı emrediyorum. Haydi Bretagne'a, dostum. Adieu."

"Ciao, Vlady. Teşekkür ederim."

Sao, Berlin'le konuşurken oturduğu koltuktan birkaç dakika kıpırdamadı. Vlady'nin Marie-Louise'in kendisiyle parası için evlendiğini ima etmesinden hoşlanmamıştı. Vlady onların birlikte ne kadar iyi vakit geçirdiklerini bilemezdi. Yatakta birbirlerine ne kadar uyum sağladıklarını bilemezdi. İlişkilerinde gerçi eksik olan bir şey vardı. Sao karısının kendi işi için ta içinde hissettiği tiksintinin büyüklüğünü asla anlayamamıştı. Sao olayların kendisini sürüklediği hayattan yakındığında karısı fazla yakınlık göstermezdi. Neden söz ettiği konusunda herhangi bir fikri yoktu. Dostça boşanmalarını ve para konusunda kavga etmeden uzlaşmalarını da bu sağlamıştı. Marie-Louise'in babası kızının rahat bir hayat sürmesini garanti altına almıştı.

YİRMİ ÜÇ

Senin hayatında hiçbir zaman gereksiz bir yük olmak istemedim, Karl. O yüzden seni Helge'yle benim için bir yaşam biçimi olan şeyden uzak tuttum. Demokratik Almanya Komitesi'ni (DAK) kurduktan sonra normal bir yaşantıya dönmemiz mümkün değildi. Yetmişli yıllarda *Yeni Bir Almanya İçin Manifesto* adlı kitabım Bahro'nun *Alternatif*'i kadar değilse de, yeraltında epeyce başarı kazanmıştı. Bu sefil rejimin nereye kadar itilebileceği konusunda içgüdüsel bir tepki geliştirmiştim ve bu, onu başarmak insanların hayal ettiğinden biraz daha güçtü.

Düzensizlikler ve yer değişiklikleri ortasında belli bir kalıp oluşmaya başlamışsa da hayatımız kesintili bir şekilde sürüyordu. Aslında garip bir tutarlılık yakalamıştık, hayatlarımız

talihin döngülerine tabiydi sanki. İkimiz de uzman birer aktör olmuştuk. Humboldt'taki politikadan uzak meslektaşlarımla öğrencilerimin şaşkın bakışları karşısında bir değişim sürecine girmiştim. Bana giderek daha konformist bir tutum takındığımı söylemişlerdi.

Annenle birlikte Batı'ya yolculuklar yapmıştık. Hatırlıyor musun? Bunlardan pek hoşlandığını sanmıyorum. Sen öteki çocuklar gibi olmak istiyordun. Haklı mıyım, Karl? Yoksa her şeyi gizlice fark ediyor ve Batı'da normal bir yurttaş olmanın özlemini mi duyuyordun? Bazen ben ölmeden bunları konuşabileceğimizi düşünüyorum.

1984 Mart ayında babaannenin durumu kötüleşti.

"Kendimi çok kötü hissediyorum, Vlady. Ölmeye hazırım artık."

Gertrude sürekli yataktaydı. Dışarıda ıhlamur ağaçlarında ilkbahar tomurcukları belirmeye başlamıştı. Doktor gelip ağrı kesici iğneler yapıyordu. Helge'yle sen hafta sonu için Dresden'e gitmiştiniz. Bir tabureye oturup, kuruyup büzülmüş haldeki küçük kadına baktım. Yaklaşık bir yıl yattıktan sonra, geriye eski Gertrude'dan tanınacak hiçbir şey kalmamış gibiydi.

"Biliyorum, anne."

Otuz yıl kadar önce yaptığımız barış hâlâ devam ediyordu. Onun DAK'nin aktif bir destekçisi olduğunu ve bütün yeni üyelerce sevildiğini biliyor muydun? Ülke içinde dört yüze yakın destekçimiz vardı. Çoğu partiden ayrılmış olan genç komünistlerdi. Bazıları partinin ileri gelenlerinin çocuklarıydı.

Gertrude hepsini tanımayı kendine görev bilmişti. En çok sevdikleri manifestoları kaleme almış, böylece onlara öteki Almanya'da Yeşiller'in, Honecker ve bürokrasisiyle iyi ilişkiler geliştiren SDP'nin solundaki grupların saygısını kazandırmıştı.

Yazılarının keskin polemik tonu için kutladığımızda yüzü kahramanca ve yüce gönüllü bir ifadeye bürünüyordu. Karl,

doğrusunu söylemek gerekirse DAK'nin kimi zaman eylemsizlik ve yorgunluktan tıkanıp kalacağını düşündüğüm zamanlar olurdu. Gertrude insanı yüreklendiren demeçleri, Batı Alman parası karşılığında yasak yazıları basacak matbaalar bulması ve yenilgiyi asla kabul etmemesiyle her zaman yardımımıza koşardı.

"Bu dünyada uzun kalmayacağım, Vlady. Beni unutma, oğlum. Daima iyilikle hatırla."

"Böyle bir şeyi nasıl düşünebilirsin?"

"Ben her şeyi dava uğruna yaptım, Vlady. Bunu asla unutmamalısın."

Ani bir gökgürültüsü ve camlara vuran sağanak halindeki yağmur Gertrude'un mesajına ilahi bir vurgu katmıştı. Sabah güneşi yerini yatak odasına süzülmüş olan griliğe bırakmıştı şimdi. Gertrude'un gözleri birden canlandı, bana baktığını gördüm.

"Bahar yağmuru, anne. Bana hep Moskova'yı hatırlatır."

"Evet, Moskova," diye mırıldandı. "Biliyor musun, Vlady, Moskova bana hep genç Ludwik'i hatırlatır. Dinler, avutur, destekler, öğüt verir, Politbüro'nun gizli bir toplantısında neler olduğunu öğrenir, sonra da hep gülerdik. Gözlerinin parıltısını hâlâ görüyorum. Dışarıda kar yağıyor ama içeride..."

Gertrude gözlerini kapatınca, ben ayaklarımın ucuna basarak odanın öteki ucuna yürüdüm. Fakat o gözlerini hemen açtı ve yanından çekildiğimi fark etmeden benimle konuşmaya başladı. Benim çocukluğuma, savaş zamanındaki Moskova'ya, herkesin dünyadaki en önemli şeyin faşizmin yenilmesi olduğunu kavradığı günlere dönmüştü. Başka hiçbir şeyin önemi yoktu. Zihni bir tek olaya takılıp kalmıyor, oradan oraya atlıyordu. Ludwik'in gülümseyen mavi gözleri. Gertrude bunu hatırlayınca ağlamaya başladı.

"Bağışla beni, Ludwik. Bağışla beni."

"Anne? Seni uyudu sanmıştım. Kim seni bağışlasın?"

"Baban."

"Neden?"

"Sağ kalmamalıydım."

"Anne. Bana bir şey söyler misin?"

Başını salladı.

"Ludwik gerçekten benim babam mıydı?"

Huzurunu kaçırdığımı görüyordum. Yaşlı yüzü son bir kez canlandı.

"Evet. Bunu neden şimdi soruyorsun?"

"Bu sabah aynaya baktığımda seni gördüm ama Ludwik'i göremedim."

"Aptal çocuk. Sen belki de Ludwik'in babasının tıpatıp eşisin. Benim babamın kaşları var sende. Doğduğun gün yüzüne baktım ve Ludwik'i gördüm."

Ona inandım. Konuşmasında beni doğru söylediğine ikna eden bir şey vardı. Küçük, kurumuş elini tutup öptüm, yalnız bu defa gerçekten uyumuştu. Elini yatağa bırakırken hayatın içinden çekilip gittiğini hissettim. Hemen doktora telefon etmeye koşmayı akıl etsem bile artık çok geçti. Seksen dördüncü doğum gününden tam iki hafta önce öldü.

Münih'teki baba evinin yatak odasını hatırlattığı için sevdiği lacivert perdeler dışında renkten yoksun olan çıplak odaya baktım. Perdeler DAC'yle yaşıttı, üstelik çok solmuşlardı, fakat o onlardan ayrılmayı her zaman reddetti.

Doktor gideli saatler olmuş gibiydi. Odasında oturmuş ölü bedenine bakıyordum. Çocukluğumun birlikte geçirdiğimiz güzel günlerinin görüntüleri önümden hızla akıp geçiyordu. Suçluluk duyuyordum. Belki de ondan yine kuşkulanmak, babam hakkında soru sormak çok zalimce olmuştu. Gerçeği arıyordum. Sonra ondan yine kuşku duymaya başladım. Gertrude ölüm döşeği itiraflarına inanan biri değildi. Bana doğruyu söylememiş olabilirdi.

Duvardaki fotoğraflara baktım. Büyük bir resimde ben Gertrude'un kucağındaydım. Hani çocukken seni çok güldüren resim, Karl. Ben üç aylıktım, Gertrude Moskova'ya gelmeden hemen önce. Onun Münih'teki çocukluk günlerini gösteren aile resimlerini de çok severdim. Hiç görmediğim anneannem, büyükbabam ve dayım. Bir tanesinde de ben on iki yaşımdaydım, sırtımda şık bir ceket, boynumda kravatla.

O öğleden sonra cenaze görevlileri gelip Gertrude'u götürdüler. Evde yalnız kalınca ilk kez ağladım. O gece gözümü bile kırpmadım. Yataktan kalkıp bütün evi boydan boya arşınlayıp durdum. Helge'yle sen Dresden'den yola çıkmıştınız, ancak sabaha yetişecektiniz. Gertrude'un odasına döndüm.

Bir saat sonra hâlâ Gertrude'un dağınık ve dolu olan yazı masasının başındaydım. Gizli çekmecesini açmaya çalıştım, tabii yine kapalıydı. Hep kilitliydi zaten. Yasak bölge. Zorlayarak açarken kalbim hızla çarpmaya başlamıştı. Orada ne hazineler bulacaktım, kim bilir?

Karşıma eski bir fotoğrafla zarfları zamanla sararmış mektuplar çıktı. Fotoğrafı hiç görmemiştim. Gertrude ile Ludwik bir kahvenin önünde kol kola. Yirmili yılların sonu mu? Berlin ya da Viyana mı? Söylemek imkânsızdı. Mektuplara bakmaya başladım. Gertrude'un annesinin birkaç resmi, Lisa'nın 1925 Moskova tarihli bir resmi. İlgi çekecek bir şey yoktu. Sonra bana hitaben yazılmış bir zarf buldum. Gertrude'un el yazısıyla. Altı yıl önce kaleme almıştı.

Çok sevgili oğlum,

Bu mektubu ben öldükten sonra bulacaksın. Bana ait ne varsa hepsi bu evde ve artık senin. Değer verdiğim tek nesne, önce anneanneme, sonra anneme ait olan küçük bir broş. Eğer kızın olmuşsa bunu ona vermeni isterim. Aksi takdirde Karl'ın çocukları için saklayın. Ailemin dışına gitmesini istemem.

Bazen hayatımın tam bir başarısızlık olduğunu düşünüyorum. Her şey ters gitti. Savaştan sonra hayatın farklı olacağına inanırdım. Bir dereceye kadar öyleydi aslında, ancak yeterli değildi. Devrimden sonraki yılları, başka ülkelerde kaçak olduğum yılları, bütün sosyalistler için ıstıraplı bir sınama dönemi olan ve baskı ile açlığın hakim olduğu yılları düşünüyorum da... Onlar hayatımın en zengin ve verimli yıllarıydı. Anlıyor musun, Vlady? Yirmili yaşlarımda olduğum zamanlardan söz ediyorum. Durumumuz ne kadar berbat olsa da ruhlarımız dirençli, hayallerimiz coşkuluydu. Şimdi dünyamız gri, ben yine de bu griliği o korkunç Duvar'ın öte yanında olanlara tercih ediyorum. Kendimi kapitalist cangılın yasalarıyla ve en zenginlerin ayakta kalması düşüncesiyle bağdaştıramıyorum. Belki bu grilik bir gün kaybolacak, sen ve DAK'teki arkadaşlarınız daha iyi bir dünya inşa edeceksiniz. Belki diyorum, çünkü bilemiyorum. Artık hiçbir şeyden emin değilim. Geleceğe duyduğumuz körü körüne inanç yerini bir boşluğa, her şeyle doldurulabilecek, büyük bir çukura bıraktı.

Sosyalist dava kendine ve başkalarına öyle zarar verdi ki, en uygun sembolümüz yara oldu. O sözleri hatırlıyor musun? Bunları bir DAK toplantısında söylemiştin ve insanların önünde seninle aynı fikirde olmadığımı açıklamıştım. Tabii gizli gizli gurur duymuştum seninle. Baban olsa ne kadar sevinirdi. Haklı olduğunu sanıyorum ama yanıldığını da umut ediyorum. Her neyse, sen hareket adına nasılsa en iyisini yaparsın.

Sana Helge'yle küçük Karl'a nasıl bir yakınlık duyduğumu anlattım. Helge konusunda sen haklıydın; ona karşı başlarda işlediğim kusurları bağışlamış olduğunu ummak isterim. Mükemmel bir insan ve hepinizin dışarıdaki o gri dünyada her koşulda mutlu olmanızı dilerim.

Karl zeki bir çocuk, yalnız sanırım senin varlığından korkuyor. Senin politikanla ilgilenmiyor ve ben de senin bu yüzden onu cezalandırma eğiliminde olduğunu tahmin ediyorum. Helge'ye se-

ninle konuşmasını, Karl'ı çok fazla ezmemeni söylemesini tembih ettim. Tabii bana sadece gülümsedi. Beni her işe burnunu sokan bir moruk olarak görüyor. Beni gerçek anlamda hiç sevemedi, değil mi Vlady? Neyse, suçlamıyorum onu. Bir keresinde eve sessizce girmiştim ve siz geldiğimi duymamıştınız. Sen beni savunuyordun. Helge'nin, "Gertrude kafasında Duvar'la ölecek," dediğini duydum. Sen güldün, Vlady. Kıs kıs güldün. Şimdi ölmüş olduğuma göre seni duymamdan korkmadan kahkahalarla gülebilirsin.

Sana yazdığım bu son mektubun kırgınlıklar ve suçlamalarla dolu olmasını istemiyorum. Seni hep çok sevdim ve yaptığım her şey, tekrar ediyorum, her şey seni korumak, senin iyi ve sağlıklı bir hayat süreceğinden emin olmak içindi. Emin ol, sana hamile kalmasaydım çok farklı davranır ve ya Ludwik'le ya da onu yakalamalarından hemen sonra ölmeyi tercih ederdim. Sen karnımda olduğun için yaşamak zorundaydım. Ne diyorsun, Vlady? Doğmamış olmayı tercih eder miydin?

Seninle Helge'nin beni bir parti maşası gibi gördüğünüzü biliyorum, oysa ben eleştiriden kaçmış biri değildim. Asla garantici biri olmadım. Fakat sen partinin ruhu, mantığı ve pratiğinin tümüyle reddedilmesini istiyordun. Ben şiddetle karşı çıktım, şimdi bunun sebebini açıklayacağım. DAC'nin kurulması ve partinin temellerinin yeniden atılmasından sonra, onun ruhunu ele geçirmeye çalışan iki katman vardı. Bize 'kozmopolitler' denirdi; bununla Yahudiler, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'dan gelen Almanlar, dönen Alman sürgünleri, İspanya İç Savaşı'nda savaşanlar veya Kızılordu'da hizmet edenler kastedilirdi. İkinci grupsa kendilerini Alman ulusal komünistleri olarak görüyordu.

Bunların milliyetçiliği beni bazen parti içinde bile korkuturdu. Ta yüreklerinde Franz Joseph Strauss'u Brejnev'e yeğ tutarlardı. Bunu okurken güldüğünü ve 'Anne, ne seçim ama. At bokuna karşı inek boku' deyip benimle alay ettiğini görür gibiyim. Öyle derdin, değil mi benim Vladimiro'm? Fakat artık Lutheryen rahiplerini ciddiye almaya başladığına göre, sana Albrecht Schonherr'in

Berlin piskoposumuz olarak cemaatine söylediklerini hatırlatayım: "Biz sosyalizmin yanında ya da sosyalizme karşı bir kilise olmak istemiyoruz: Biz sosyalizm içinde bir kilise olmak istiyoruz." İçinde, Vlady! İçinde. Anladın mı?

Milliyetçilik tohumları her yerde yeşerirken faşizmin canavar tohumları uykuda bekliyor. Canavar bir daha uyandığında onu ezmek için en az onun kadar disiplinli ve acımasız bir karşı güce ihtiyacımız olacak. Bu güç sadece içeriden gelebilir...

Çok fazla şey yazdım. Sana ve seninkilere uzun ömürler dilerim, oğlum.

Gertrude

Karl, onun mektubunu okurken çatlak bir çan sesi duyduğuma inanıyordum. Sır mektupta değildi, oysa bir sırrı olduğunu biliyordum. Hele şimdi, benim rahmindeki varlığımla kendini haklı çıkarmaya çalışması nedeniyle bundan emindim artık. Bunu yazmasının tek sebebi, işlediği suçların büyüklüğünün farkında olmasıydı. Ne yaptığını çok iyi biliyordu. Bunu o hayattayken neden araştırmamıştım? Öğreneceklerimden korktuğumu düşünebilirsin ve sana yanıldığını kanıtlayamam. Belki de Gertrude'un yaşadığı tehlikeli yerlerde öğrendiği bir beceri, en azından göstermek istemediğini saklayabilecek bir bukalemun ustalığı vardı. Üstelik bunu, kendisini herkesten iyi tanıyan Ludwik üzerinde de başarıyla kullandığını sanıyorum.

Onu tiyatronun arkasındaki eski mezarlığa, Brecht'ten fazla uzak olmayan bir yere gömdüler. Çiçeklerle ve iki kızıl bayrakla süslenmiş mezarın başında yüzden fazla insan vardı. Helge, sen ve ben dizilip Gertrude'un arkadaşlarını ellerini sıkarak uğurladık.

Cenazeye gelen yüzlerin çoğu tanıdıktı. Eski yoldaşlar, Gertrude'la savaştan sonra Moskova'dan dönen savaş öncesi Alman partisinin eski tüfekleri vardı. Ulbricht'in beni öpen

dul karısı bile. Kimi öptüğünün farkında mıydı? Humboldt'tan birkaç meslektaşım kollarında siyah bantlarla gelmişti. Yirmiyi aşkın da daha önce hiç görmediğim insan. Sivil giyimliydiler gerçi, ama tavırlarından devlet güvenlik organlarından oldukları belliydi. Stasi ve dış istihbarat birimleri de temsilci yollamıştı. Şimdi yetmişli yaşlarında olan Winter aralarındaydı. Beyaz saçlarıyla diğerlerinden hemen ayrılıyordu, ama o da farklı giyinmişti. Gertrude bana onun, kendisinin çalıştığı sanat müzesinin müdürü olduğunu söylemişti.

Winter yanımıza yaklaşıp kendini Helge'ye tanıttı. "Klaus Winter. Gertrude'un bir meslektaşıyım. Kendisiyle çok eski bir dostluğumuz vardı. Başınız sağ olsun. Belki bir gün birlikte kahve içebiliriz, Profesör Meyer?"

"Çok iyi olur, Herr Winter. Annemle müzede mi çalışıyordunuz?"

Winter gülümseyerek başını salladı.

"Görüştüğümüzde konuşuruz bunları."

Adam uzaklaşırken Helge kolumu sıktı. "Ona güvenmiyorum, Vlady. Gözlerine dikkat ettin mi?"

"Hayır. Neden?"

"Tam katil gözleri."

"Helge! Sezgilerin bu defa tam çıldırdı! Giderek hastalarına benziyorsun!"

Annen karşılık veremeden sen devreye girdin ve bizi kapıya doğru iteledin. Ne dediğini hatırlıyor musun? "Lütfen. Bırakın babaannem huzur içinde yatsın. Tartışmanıza evde devam edersiniz."

Seni kucaklayıp yanaklarından öptüm. Sen tam da on dört yaşında bir oğlan gibi utandın, ancak benim sevgimi böyle herkesin içinde göstermem de hoşuna gitti sanırım.

Cenaze akşamı bizim yeraltı grubumuzun bir toplantısı vardı. Helge toplantıyı iptal etmek istediyse de, ben Gertrude'un kendi yüzünden politik bir toplantının iptal edilmesin-

den nefret edeceğini hatırlattım. Daire kalabalıktı, kırktan fazla kişi gelmişti.

"Yoldaşlar, Wolf Biermann ve Rudolf Bahro'dan destek mesajları geldi," dedim. "Mesajları bastırıp DAC içinde dağıtmamızı istiyorlar. Toplantı sonunda bunları dağıtacağım, herkes okuduktan sonra oylayacağız. Tamam mı? Güzel. Şimdi söz Gerhard'da."

Yerde oturan Gerhard kalktı, gözlüğünü çıkarıp konuşmasına başladı. Topluluğa Samariter cemaatinin başlattığı on günlük barış gösterisi olan Friefensdekade'ya çağrıldığımızı bildirdi. Ayrıca 'kılıç yerine saban' isteyen Berlin Çağrısı'nın hayata geçmesine yardımcı olacaktık. Bu, Doğu'yu da Batı'yı da rahatsız eden barış hareketimizin başlangıcıydı.

"Stephan Krawczyk, Stefan Heym ve Rolf Schneider çağrıyı imzaladılar ve..."

"Bir dakika Gerhard," diye Gisela sözünü kesti. "Devam etmeden önce kiliseye karşı tavrımızı belirlemeliyiz. Onlarla çalışacak mıyız? Hepimiz yani? Bizler partisiz sosyalistler ya da Marksistleriz. Şu aşamada kiliseyle birlik olmak ahlaken haklı görülemeyecek bir adımdır!"

"Neden?" diye sordum.

"Çünkü kilise hiyerarşisi rejimle işbirliği içinde. Bürokratlarla barışlarını çok önceden yaptılar."

"Gisela!" dedi Gerhard. "Samariter cemaatine bağlı insanların kiliseyle ilişkileri bizim partiyle ilişkimizden farksızdır. Onlar da eleştirel bir zemin arayan muhalifler. Özgürlük, insanlık ve hoşgörü istiyorlar. Tamam, ne diyeceğini biliyorum. Elbette biz daha fazlasını istiyoruz, fakat aynı zamanda onların istediklerini de istiyoruz, değil mi? Bu savaşı asla kendi başımıza kazanamayız."

Tartışma olanca şiddetiyle üç saate yakın sürdü. Sonunda oylama yapıldığından Gisela aleyhte oy vermeyip çekimser kaldı. Berlin Çağrısı'nı destekleyen bir mektup taslağı hazırlandı.

Gisela oylamadan sonra, "Gertrude olsaydı bu konuda sizinle sonuna kadar savaşırdı," diye bağırdı. Herkes güldü. Gerhard ayağa kalkıp kadehini kaldırdı.

"Artık bizimle olmayan ama ondan kendisinin bile bilemeyeceği kadar çok şey öğrendiğimiz Gertrude'a!"

Ev onun adıyla çınladı.

"Gertrude!"

O gece anneni uyandırmak ya da seni üzmek istemeyerek kendi kendime ağladım. Helge uyumuyordu. Başımı okşayarak beni konuşmaya teşvik etti.

"Onu düşünüyordum. Ben çocukken nasıl olduğunu hatırlamaya çalıştım. Birlikte güldüğümüz bir tek günü bile hatırlamıyorum. Baş başa yani. Arkadaşlarıyla gülerdi, ama benimle asla gülmedi. Neden?"

Helge içini çekerek bana sarıldı. "Onu hiç sevemedim, Vlady. Özür dilerim. Hep korkunç bir sırrı olduğunu düşündüm. Geçmişinde çok utandığı bir şey varmış da her şeyi, hatta senin doğumunu ve çocukluğunu bile bilinçaltına atıp unutmaya çalışıyormuş gibi."

"Ama çok güçlü bir kadındı," dedim. "Bunu sen de biliyorsun. Hayatın ve tarihin karşısına çıkardığı sorunların çoğunu aşabilirdi..."

"Evet, ama gücü hilekârlığından, kendisini, seni ve başkalarını aldatma yeteneğinden geliyordu. Hep bir şeyler saklıyor, karşı karşıya konuştuğunuz zaman bile her şeyi anlatmıyor, yöneltilen soruları çoğunlukla herhalde kendisine bile ıstırap verecek kadar besbelli olan bir sahte neşeyle savuşturuyordu."

Helge haklıydı. Sonra ben de içimde kıpırdanıp duran kaygıları itiraf ettim.

"Bana babam hakkında hep yalan söylediğini hissettim,

bu son sefer dışında. Ölmek üzere olduğunu biliyordu. Konuyu açtığımda beni babamın Ludwik olduğuna hemen hemen ikna etmişti."

"Daha doğrusu kendi kendini ikna etmiştir, Vlady."

"Belki."

Gertrude'un ölümünden sonra cenazede kendini tanıtmış olan beyaz saçlı adam Klaus Winter telefonla beni aradı. Onunla Gertrude'un çalıştığı müzenin dışında buluşmayı kararlaştırdık. Gittiğimde beni bürosuna davet etmedi. Bir ara sokağa girip, savaş sonrasında Stalinci-klasik tarzda yapılmış, özelliği olmayan bir apartınana kadar yürüdük. Winter yolda birkaç kere gülümsemekle birlikte, asansörden onuncu katta inip halı döşeli bir koridordan geçerek dairesine girene kadar tek kelime etmedi.

Çok şaşırmıştım. İçerisi antikalar ve tablolarla dolu olup gayet konforlu bir şekilde döşenmişti.

"Fena değil, ha?"

Dikkatimi çeken büyük bir tablo oldu; iki metreye bir buçuk metre kadar. Eski sosyalist-gerçekçi tarzın kopyası olan modern bir eserdi. Çok ilginç bir grup insanı biraraya getirmişti.

Bir masa başında oturanlar şöyle sıralanıyordu: üniformalı Cromwell, toz yeşili ceketiyle Robespierre, eli hiç çalmayacak olan telefon üzerinde duran, yakasız gömleğiyle Troçki, şarap kadehinin dibini getirdikten sonra cennetin yedinci katma çıkmış Danton. Şarap şişesinin üzerinde 'Chateau Bastille 1791' etiketi vardı. Lenin masadan biraz uzaktaki bir koltukta oturmuş not alıyordu.

Arkalarındaki duvarda Marx ve Milton'un portreleri, yakınlardaki bir rafta da Voltaire'in büstü görülüyordu. Siyah deri ceketi, blucini ve altın çerçeveli gözlüğüyle bir yirminci

yüzyıl sonu aydını, yerde oturmuş, sanki eski devrimlerden bir anlam çıkarmaya çalışıyormuş gibi başını elleri arasına almıştı. İmzasız tablonun adı *Tarih*'ti.

"Bunu nerden buldunuz? Kim yapmış? Troçki'yi sosyalist gerçekçi bir tabloda hiç görmemiştim..."

"Ressam da görmemişti," dedi Winter. "O yüzden yaptı bunu. Kendisi Moskova'da yaşıyor. Bir arkadaşı tabloyu evinde görmüş ve hemen satın almış. Ben de ona dolar üzerinden bir teklif yaptım. Gertrude çok severdi. Siz de hoşlandınız mı?"

Başımı salladım.

"Alın öyleyse. Sizin olsun."

Bu cömertliğe şaşırmakla birlikte önerisini reddettim. "Çok naziksiniz, ne yazık ki bizim dairemiz için çok büyük."

Winter gülümsedi ve bir süre konuşmadı. Sonra ölçülü bir sesle, "Annenizle buna sık sık bakar ve eski günlerden söz ederdik," dedi. "Size bir içki ikram edebilir miyim?"

"Bir kahve içerim," dedim.

Winter mutfaktayken kitap raflarıyla başlayarak odayı inceledim. Otuzlu yıllardan kalma bir kütüphaneydi ve daha sonra birçok kitap eklenmiş görünüyordu; Gertrude'un evdeki koleksiyonundan pek farkı yoktu. Winter döndüğünde beni kitaplara bakarken gördü.

"Size otuzlu yıllarda bizim İncil'imiz olan kitabı göstereyim," dedi. Raftan J.V. Stalin'in *Sovyetler Birliği'nin Kısa Tarihi* adlı Rusça kitabın ilk baskısını çıkarıp uzattı.

"Şeytanın kendi eseri, ha?"

"O kadar saf olmayın. Bunu yazanlar ruhlarını şeytana satmış bir grup Sovyet tarihçiydi."

"Neden?"

"İç savaşta Beyazlar'ı yendikten sonra bize bir şeyler oldu. Lenin'in ölümü, Stalin'in manevraları karşısında Troçki'nin

beceriksizliği... bir şeyi iyi anlamalısın. Stalin partinin çok yetenekli bir örgütçüsüydü. Lenin'in pek sevimli olmayan bazı fikirlerini nihai mantığına kadar götürdü. İktidarını pekiştirmek için partiyi pekiştirmek gerektiğini anladı ve bunu hiçbir muhalefet tanımayan bir acımasızlıkla uygulamaya geçirdi. Devrimi yapan insanlar ya ölmüşler ya da tükenmişlerdi. Varlığımızın erimesi gibi bir durumla karşı karşıyaydık. Şeytanın kırbacıyla kırbaçlanıyorduk. Duygularımızın kontrolünü kaybettik. Stalinizm kendimizi ve başka insanları görmemizi sağladı. Ruhlarımızın derinliklerini araştırırsak, kolektif utancımızın işareti olan damgaların hâlâ orada olduğunu anlarız."

"Herkes yıkılmadı ama. Vorkuta'da Stalin'e karşı greve çıkan siyasal tutuklular için ne söyleyeceksiniz? Ya Ludwik? Onun direnecek cesareti vardı."

"Elbette. İntiharı seçenler olduğunu inkâr etmiyorum. Biz sağ kalmaya karar verdik ve sağ kalmak için de onurumuzu, özsaygımızı teslim etmemiz gerekti."

"Değer miydi, Herr Winter? Bugünkü Sovyetler Birliği'ne ya da DAC'ye bakın. Bazılarımız yeni bir başlangıç yapabilmek için mücadele etmeye çalışıyoruz."

"Herr Winter demeyin bana. Adım Klaus. Yeni bir başlangıçtan söz etmek çok soylu bir amaç, ancak soğukkanlı olmayı öğrenmeliyiz. Yapmacık bir dokunaklılığa kanıp da, senin gibi insanlar kontrolü ele geçiriyor diye bir anda görkemli ve iyi değişiklikler gerçekleşeceğine, bir gece içinde harika koşullarla harika insanlar haline geleceğimize inanamam."

"Çok keskin bir sinikliğiniz var."

"Siniklik mi? 1917'de benzer hayallere kanan insanların yirmi yıl sonra bizi o kadar korkutan canavarlara döndüğünü unutma. Böyle kendi kendini sarhoş etme girişimlerine hiçbir zaman göz yumulmamalı."

"Dünya kötü, insan doğasını bencil genler yönetiyor, hepimizin içinde kötülük var. Şu halde sizin mantığınıza göre hiçbir şey yapmadan oturmalı ve zihinlerimizi geliştirmeliyiz. Ne yazık ki sizinle aynı fikirde değilim."

"Bu senin ayrıcalığın, ama lütfen benim görüşlerimi çarpıtmaya kalkışma. Ben seni sadece bir zafer duygusuna karşı uyarıyorum. İnsan doğasının durağan olduğuna, değişemeyeceğine inansaydım bugün komünist olmazdım. Yalnız sana ruhumuzdaki bir şeyden söz etmeliyim, belki de biyolojimizden gelen, hayvani güdülerimizi üste çıkaran, beyin hücrelerimizden gelen iletileri karıştıran bir şey. Biz insanlar birbirimize, geldiğimizi iddia ettiğimiz türün tümünden daha fazla zarar vermişizdir. Bunu kabul ediyor musun?"

Artık sıkılmaya başlamıştım, Karl. Gitmek istiyormuş gibi doğruldum. "Bu iddiaları daha önce de duydum, her şeye rağmen benim inancım..."

"İnanç mı? Esas sorun hep buydu zaten. Peygamberleri ve papalarıyla ikame bir din olarak Marksizm. Bak bizi nereye getirdi. İnanıyorsun demek? İnanmaya hakkın yok. İnanmamalısın... Neden ayağa kalktın? Ben seni felsefe tartışması yapmak için çağırmadım ki. Otur, lütfen."

Oturdum ama adamın beni bir kukla gibi oynattığını hissediyordum. Kimdi bu Winter?

"Sen kimsin, Klaus?"

"Annenin en eski dostlarından biri."

"Ama Gertrude'dan gençsin. O bu yıl seksen dördüne basacaktı."

"Doğru. Ben bu ekimde yetmiş dokuz olacağım. Savaşta Moskova'da beraberdik. Aynı binada çalışırdık. Seni küçük bir çocukken hatırlıyorum."

"Demek Sovyet askeri istihbaratı için de çalışmıştın? Üstelik savaştan önce onu görmek için Norfolk'a gittin. O zaman ne iş yapıyordun?"

Adamın yüzü ilk defa sararmış, serinkanlılığını kaybetmişti, ama sadece birkaç saniyeliğine. Hafif kısık bir sesle, "Evet," dedi. "Onunla İngiltere'de görüştüm. İş içindi. Sana ne anlattı?"

Gülümseme sırası bana gelmişti. "Her şeyi," diye yalan söyledim.

"Beni iyi dinle, Vladimir. Gertrude bana da her şeyi anlattı. DAK'yi ve siyasal çalışmalarını biliyorum. Çok etkilendiğimi söylemeliyim. Hatta broşürlerinden bazılarını parti içinde ben dağıttım. Hem de en yüksek çevrelerde."

Şaşkına dönmüştüm. "Ne yaptın, ne yaptın çılgın moruk?" diye bağırdım. "Ne cesaretle? Buna hakkın yoktu ve Gertrude da sana söylemekle çok yanlış bir şey yapmış. Bize söz vermişti... Kimsin sen, Winter? Söyle!"

"Bunun ne önemi var?"

"Çünkü sinirlenmeye başladım."

"Peki, hiç annene kim olduğunu sordun mu?"

"O benim annemdi."

"Dinle, Vladimir. Annenle ben birlikte çalıştık. Sovyetler Birliği'nde ve DAC'de."

Sanki anlıyor gibiydim, yine de Winter'in ima ettiği şeyler inanılacak gibi değildi. "Gertrude müzede çalışıyordu. Sen de orada mı çalıştın?"

Winter gülümsemekle yetindi, bir şey söylemedi.

"Ee?" diye giderek saldırganlaşan bir sesle sordum.

Winter omuzlarını silkti.

"Bak, Herr Winter. Beni buraya sen çağırdın. Konuşmak istedin. Ben sana söyleyecek başka bir şeyim olmadığı için gitmek istiyorum, peki sen annem hakkında ne söylemeye çalışıyorsun?"

Winter bana bakarken gözlerini kıstı. O sırada Helge haklıymış diye düşündüğümü hatırlıyorum. Bu adamın elleri kanlı.

"Vladimir, ya çok safmışsın ya da bilinçaltın seni öyle davranmaya zorlamış. İstihbarat için bir kere çalıştın mı bir daha oradan ayrılamayacağını bilmiyor musun?"

"Onun Sovyetler Birliği adına çalıştığını biliyordum ama..."

"Yani, DAC için gerçekten hayallerin olduğunu mu söylemek istiyorsun? Moskova çekilirse biz bir gecede biteriz. Bizler Moskova'nın Alman uzantılarıydık ve doğal olarak Avrupa'da başka yerlerde çalışanlarımız onlar adına ülkelerimize gönderildik. Ne Gertrude ne de ben örgütten ayrıldık. Titriyorsun, Vlady."

"Yani, sen bana annemin Stasi adına çalıştığını mı söylüyorsun?"

"Hayır! O benim için çalışıyordu. Ben de özel bir birimin başındayım. Dış istihbarat, Stasi ve bu iki örgüt içindeki çeşitli gizli operasyonlar arasında bağlantı görevi yapıyoruz. Önce Moskova'ya, sonra Berlin'e rapor veririz."

Midem bulanıyordu. Tuvalete koşup kustum. Gözlerim dolmuştu. Kendimi toparlamaya çalışarak Winter'in yanına döndüm.

"Bir içki iç, Vlady. Bir içkiye ihtiyacın var sanırım."

"İyiyim. Su içtim."

"Şimdi ondan nefret mi ediyorsun? DAK'ye ihanet ettiğini mi düşünüyorsun?"

"Onun hakkında hissettiklerim, benimle onun bende bıraktığı anılar arasında. Peki, sen benden ne istiyorsun?"

"Fazla bir şey istemiyorum. Ayda bir kere buluşalım. Senden casus olmanı istiyor değilim, Vlady. Buna gerek yok. DAK, üyeleri, belgeleri, toplantı tutanakları konusunda zaten gayet kapsamlı bir dosyamız var. Kısacası, her şeyi biliyoruz, Vlady. Grubunuz içinde yirmi-otuz muhbirimiz var; bu insanlar düzenli ve ayrıntılı raporlar yazmak için bizden para alıyorlar. İstersen sana raporları göstereyim."

Herifi boğup evini yakmak geliyordu içimden. Çok ciddiyim, Karl. Hayatımda ilk kez gerçekten şiddete başvuracağımı hissediyordum. Orada olduğumu kimse bilmiyordu. Onu öldürüp bütün kâğıtları yok edersem benden kim kuşkulanırdı ki? Ancak bu anlık bir çılgınlıktı ve beni korkutmuştu. Şimdi muhbirlerin adlarını öğrenmekten başka istediğim yoktu. Bunu kendisine söyledim.

Winter masaya gitti, aldığı dosyanın içinden iki tek sayfa çıkarıp bana verdi. Çıldırmış gibi okudum ve ta iliklerime kadar sarsıldım. Daha iki gün önce yaptığımız toplantının eksiksiz bir tutanağıydı. Dilim tutulmuş bir halde olduğum yere yığılıp kaldım.

"Kimi zaman çelişkili raporlar alırız. O zaman Gertrude sorunu çözümlerdi. Şimdi o yok artık. Bu arada şunu söyleyeyim, dindar insanlarla yakın ilişki kurmanıza sevindim. Tahmin edeceğin gibi bazıları bizim için çalışır. Sizinkiler farklı, onlar DAC'nin ordusunu dağıtmasını istiyorlar. Bu basitçi yaklaşımları çok tehlikeli. Devletimizi tehdit ediyor."

Konuşamıyordum; uğradığım şok, içimde kabaran öfke ve zihnime yerleşip kalan umutsuzluk beni kendimden geçirmişti. Biliyorlardı. Hepimizi her an tutuklayabilirlerdi. Seni düşündüm, Karl ve Helge ile ben tutuklandığımız takdirde sana ne olacağını düşündüm. Devlet yetimevine mi gidecektin? Hırsımdan çılgınlar gibi bağırmak istiyordum.

"Benden ne istiyorsun? Seni ne her ay ne de bir daha görmek istiyorum. Sana hiçbir şey söylemem. Grubumuzdaki muhbirlerin adlarını verecek misin?"

"Hayır. Beni iyi dinle, Vlady. Senin amaçlarını kabul ediyorum. Devlet adına çalışıyor olmasaydım ben de DAK'ye üye olurdum. Demokratikleşmeye, seçim yapmaya, basın özgürlüğüne ve diğer şeylere ihtiyacımız olduğunu ben de düşünüyorum; son tahlilde, arkadaşlarının o kadar hayran olduğu Batı ülkelerinde olduğu gibi, devlet kontrolü elinde

tutmaya devam ederse tabii. Bonn, Paris ve Londra'daki karşıtlarımız en az bizim kadar acımasızdır. Tek fark onların yüzlerce yıllık deneyimlerinin olması."

Aynı fikirde olduğum halde, ona bunun keyfini çıkarma şansını vermeyecektim. "Seni bir daha görmek istemiyorum," dedim.

"O zaman sana Sovyet politbürosunda da sizin broşürlerinizdekine benzeyen büyük bir tartışmanın olduğunu kim söyler?"

"Yani?.."

"Kremlin'de bir reformcu mu var diye soracaksın? Henüz değil, ama yakında. Çok yakında. Moskova'da benim yaptığım işi yapan merhum Yuri Andropov tek yolun reform olduğuna karar vermişti."

"Şu halde Moskova vites değiştirirse sizin de DAC'de birkaç destekçiye ihtiyacınız olacak."

"Zeki bir insansın, Profesör Meyer. Tahmin ettiğinizden çok daha erken kazanabilirsiniz."

"Sana inandığımı sanmıyorum."

"Bekle ve gör. Sabır, erdemlerin en soylusudur."

Eve dönerken ne ilkbahar güneşini, ne çiçek açmış badem ağaçlarını görüyordum, aklım fikrim Winter'deydi. Zihnimde o öğleden sonrasının olayları sürekli yineleniyordu. Unter den Linden'de koşmak, dünyaya annemin bir casus olduğunu, kendi ailesini ihbar ettiğini, sakat beyninin şeref duygusu diye bir şey bırakmadığını haykırmak istiyordum. Ahlaklı olmak Gertrude'un asla bilmediği bir kavramdı.

Döndüğümde evi sessiz buldum. Sen okulundan bir grupla Çekoslovakya'daydın. Helge geç saatlere kadar çalışacaktı; Salı günleri hastanedeki muayenehanesinde fazladan hasta kabul ederdi.

Resmine bakarak, "Eve dön, Helge!" diye bağırdım. "Gel ve bu sefer beni analiz et."

Oda oda dolaşarak Gertrude'un bulabildiğim bütün fotoğraflarını kaldırdım. Bir tanesini çok severdim: Sen üç yaşındayken Gertrude'un kucağmdasın. Sana gerçek bir gülümsemeyle bakıyordu. Resim masamın üstünde dururdu. Kaldırdığım gibi yere atıp ayaklarımla ezdim onu. O gülümsemeden nefret ediyordum. Gerçek olamazdı. Gertrude'un hiçbir şeyi gerçek değildi. Yüzü, duyguları, hayatı; hepsi bir maskeydi.

O akşam Helge dönünce her şeyi anlattım. O da sarsılmıştı, yalnız çok şaşırdığı söylenemezdi. Sadece çözemediği bir bilmecenin karşılığını bulmuştu. Bir saat kadar yan yana kendi düşüncelerimize dalmış olarak öylece oturduk.

YİRMİ DÖRT

Vlady'ye Ludwik hakkında bilmek istediklerini anlatacak tek kişi, onu bir çocuğun gözüyle tanıyan Felix'ti. Ütopyanın en efsane günlerinde anne babasının büyük aşklarından doğan Felix. Onların fark ettiğinden çok daha fazlasını anlayan ve her ikisindeki en küçük ruhsal değişikliği anında hisseden Felix.

Felix 1937 yılının o güzel temmuz gününde uyandığı sabah neden o kadar mutlu olduğunu düşündü. Önce kaşlarını çatarak gördüğü rüyayı hatırlamaya çalıştıysa da bir süre sonra omuzlarını silkip pes etti. Mutluluğunun bir sebebi bir aydır birlikte olmalarıydı. Ludwik artık seyahate çıkmıyordu.

Felix annesinin yatak odasına gidip pirinç kapı kolunu mümkün olduğu kadar sessizce çevirdi. Kapı açılırken gıcırdadı. Annesiyle babası birbirlerinin kolları arasında yatıyorlardı. Felix gülümseyerek geri geri yürüdü, kapıyı arkasından kapattı. Kapı bir kez daha gıcırdayınca ürpererek durdu, ama içeriden hiç ses gelmedi.

Paris'te yaz. Felix mutfak penceresinden eğilirken güneşten gözlerini kırpıştırıyor. Sokaklar taptaze ve kuru. Su birikintileri kaybolmuş. Sokaktaki sesler giderek artıyor ve çok geçmeden tanıdık yüzler görünüyor.

Felix hayal kurarken dükkân sahiplerine bakar, onların her birine başka bir yüz yerleştirirdi. Bu insanlar ona sevdiği ama şimdi çok uzaklarda, Sovyetler Birliği'nde olan insanları hatırlatırdı. Felix annesinde yol açtığı gerginliğe rağmen Moskova gezisinden çok keyif almıştı. Eski arkadaşları belleğinde taptazeydi. Sık sık hayali kişilerle hayali konuşmalara girerdi. Bazen hayal dünyasına öyle dalardı ki, mutfakta durup söylediği her şeyi pür dikkat dinleyen annesini görmezdi bile. Bazen de görür ve utanır, yine de bu durum kendisini hiç rahatsız etmezdi.

Bugün annesiyle babasının uyanmalarını beklerken mutluydu. İyice büyümüş bir insan gibi kendisine kahvaltı hazırladı, ancak rahatlaması fazla uzun sürmedi. İlk kez beş-altı yaşındayken başlayan iç savaşın hayali şimdi "Enternasyonal"in ezgisiyle yine beynine üşüşmüştü. Mareşal Tukaçevsky'nin sinemadaki generallerinkine hiç benzemeyen yumuşacık sesini duyuyordu yine.

"Kahvaltımı getirebilirsin artık, yoldaş. Hazırım!"

Felix tepsiyi alıp mareşale götürdü. Mareşal, karşısında kızıl yumruk selamını veren oğlana gülümsedi.

"Cepheden haber var mı, Mareşal Yoldaş?"

"Beyazlar kaçıyor. Kolçak'ın birlikleri yenildi. Denikin ortadan kayboldu. İyi haberler, değil mi?"

"Elbette, Mareşal Yoldaş, ama yabancı ordular. Onlardan Sovyet toprakları üzerinde yirmi iki tane var. Yirmi iki orduyu birden yenebilir miyiz?"

"Elbette yeneriz. Troçki Yoldaş bugün geliyor... Onunla tanışmak ister miydin?"

Çok önemli olan bu anda telefon çaldı. Felix arayan kişiye içinden bir küfür savurup ahizeyi kaldırdı.

"Evet. Evet, benim. Annem daha uyuyor, Schmelka Amca. Aradığınızı söylerim. Tabii. Umarım. *Au revoir.*"

Ludwik telefonu kendisi açmadıkça, arayanlar için hiçbir zaman evde değildi. Bu kural Felix'in içine öyle işlemişti ki, artık otomatik bir harekete dönüşmüştü. Felix Livitsky'yi severdi. Eski yüzlerden şu anda Paris'te bir tek o vardı. Geçen hafta iki kere eve kendilerini görmeye gelmişti, ancak hepsi de çok gergindi ve çok şaşırtıcı bir hareketle Felix odaya girdiğinde susmuşlardı. Felix büyüklerin böyle davranmasından nefret ediyordu. Artık çocuk değildi.

Hem annesinin hem babasının Sovyetler Birliği adına gizli işler yaptıklarını anlamıştı artık. İkisi de kendisine bir şey söylememişti ama evin kuralları çok garipti. Örneğin, ailenin seyahat planları kimseye açıklanmazdı. Lisa'nın bu konudaki gerekçeleri öylesine aptalca ve inandırıcılıktan uzak olurdu ki, Felix onun söylediklerini hemen unutmayı yeğlerdi. Kaşlarını çattı. Daha dün arkadaşlarından Andre kendisini Pays-Basque'a birkaç haftalığına ailesinin yanma davet etmişti, fakat Felix daveti geri çevirmişti. Andre ısrar edip sebebini öğrenmek isteyince de ailesiyle uzun bir yolculuğa çıkacağı yolunda bir şeyler mırıldanmıştı.

Okul tatilinin ilk günüydü. Felix ellerini çırptı. O yüzden böylesine mutluydu. Bunu nasıl unutmuştu? Okulun bittiğine seviniyordu. İlk başta kendisini iç savaşın dehşetinden kaçan bir İspanyol göçmen çocuğu sanmışlardı. Ona özel bir özen

göstermişlerdi, o da şaşırtıcı bir hızla Fransızca öğrenmeye başlamıştı. Öğretmenlerden çoğu sosyalist ya da komünistti ve İspanya her zaman akıllarındaydı. Kimya öğretmeninin kardeşi Teruel'de ölmüştü. Öğretmenler aradan epeyce bir süre geçince Felix'in tek kelime İspanyolca bilmediğini anlamışlardı.

Felix gözleri öfkeden alev alev, "Ben Rusça, Lehçe ve Almanca konuşurum," demişti.

"Rusça mı!"

Bazı öğretmenlerin gözünde İspanyolca'dan da iyiydi bu durum ve kendisine gösterilen özen daha da artmıştı. Fransızca'sı da ilerliyordu.

Bir gün matematik öğretmeni, "Baban ne iş yapar?" diye sordu.

Felix sayısız kentte sayısız kere öğretildiği gibi, "İşadamı," dedi. Öğretmenin yüzündeki dehşet Felix'in yüzünü kızartmıştı.

"Sovyetler Birliği'nden ne zaman ayrıldı?"

Adamın sesi şimdi öyle düşmancaydı ki, Felix meydan okurcasına omuzlarını silkti. Felix hayal mı etmişti, yoksa öğretmen gerçekten 'beyaz süprüntü' diye mi mırıldanmıştı?

Okul o günden sonra katlanılması zor bir sıkıntı olmuştu. Birkaç çocuk kendisiyle 'Beyaz' diyerek alay etmişler, hatta bunlardan birinde iş yumruklaşmaya kadar varmıştı. Felix'i her şeyden çok rahatsız eden de, olanları evde anlattığında Ludwik ile Lisa'nın kahkahalarla gülmeleriydi. Yalnız Lisa daha sonra öğretmenle konuşmuş ve gerginlik azalmıştı; yine de Felix'in gözünde okul eğlenceli bir yer değildi artık.

Andre tek arkadaşıydı. Birbirleriyle hemen her şey hakkında konuşurlardı. Felix Andre'nin evine gitmeyi çok severdi. Okuldan sonra onlara gittiğinde babası işe gitmek üzere yatağından yeni kalkmış oluyordu, buna rağmen hep onlarla konuşur, onlara sanki yetişkin birer insanmış gibi davranırdı.

Andre pazar günleri babasıyla satranç oynardı. Felix gelecek ay bir haftalığına onlarla Pays-Basque'a gitmeyi çok istiyordu.

İçeriden sesler gelince yatak odasına koştu. Lisa'nın, Ludwik'in geçen hafta bir daha hiçbir yere gitmeyebileceğini söylemesine kendisi kadar sevinmiş olacağını düşünüyordu. Fakat annesinin yüzü gergindi. Felix'in iyi bildiği bir bakıştı bu, geçmişte hep Ludwik'in yokluğuyla ilgili oluyordu. Bugün içinse belirli bir açıklaması yoktu. Annesini kucakladı, o da oğlunu sımsıkı göğsüne bastırarak yüzünü okşadı. Kelimeler gereksizdi. Bu sessiz ve duygu yüklü kucaklaşma hep özel bir şeye işaretti. Felix babasının artık seyahate çıkınama kararının bazı tehditlerin çok daha tehlikeli olabileceği anlamına geldiğini kavradı. Tehlike neredeydi ve neden vardı?

"Annem neden bu kadar sıkılıyor?" Felix ile Ludwik Latin mahallesinden geçiyorlardı. Ludwik Paris'i ilk kez 1923'te görmüş ve kent içindeki kente âşık olmuştu. Felix'e, III. Napolyon'un Saint-Michele Bulvarı'nın yapılmasını emretmesine rağmen eski bohem havasını koruyacak kadar dar sokak kaldığını anlatmıştı.

Ludwik oğlunun güneşi yansıtan saçlarına bakarak gülümsedi. Felix'in boyu uzamış ve çok yakışıklı olmuştu, tıpkı annesi gibi. Lisa'yla kavga ve savaşlarla bölünmüş bir dünyaya çocuk getirme tartışmalarını hatırlıyordu. Kolunu oğlunun omzuna attı. En ıstıraplı anlarında hep Felix vardı. İlk günlerde düşman eline düştüğünde oğluna neler olacağını düşünüp kaygılanırdı. Yıllar geçince kafası biraz olsun rahatlamıştı. Felix en azından babasını hatırlayacaktı.

"Artık bebek değilim. Sandığından çok şey biliyorum. Annem sıkılıyor, çünkü senin adına kaygılanıyor. Neden baba? Lütfen, söyle bana. Lütfen."

"Tatile çıktığımızda söyleyeceğim, söz veriyorum. Bir kafede oturup uzun uzun konuşacağız."

"Demek birlikte gideceğiz?"

"Pek öyle sayılmaz. Sen Lisa'yla yarın gideceksin, ben de birkaç hafta sonra size katılacağım. Söz veriyorum."

"Annem bunun için mi sıkılıyor? Sen bizimle gelmeyeceğin için mi?"

"Eh, bir sebebi o."

Felix'in yüzü bulutlandıysa da hiçbir şey söylemedi. Ludwik neden birkaç hafta daha kalacaktı? O sırada Rue l'Odeon'u geçmişler ve edebiyat krallığına girmişlerdi. Felix Galéries'i sever, dükkânların hepsini bilirdi. Ludwik uzaktayken Lisa kendisini sık sık oraya getirip bırakır, o da saatlerce kitaplar arasında dolaşırdı.

Felix yeni kitapları gözden geçirip kırtasiye malzemelerine özlemle bakarken, babası da yaşlıca bir kadının tezgâh ardındaki kitapları düzelttiği elden düşme bölümüne yaklaştı. Ludwik'i görünce kadının gözleri parladı, fakat tek kelime konuşmadılar. Kadın içeri girdi, çok eski görünüşlü bir kitap getirip Ludwik'e verdi. Bu defa gözlerinde kaygı vardı. Ludwik bunu fark etti, kitabı alırken güven verircesine gülümsedi. Ludwik uzaklaşırken kadın kendilerine bakan bir yabancı olup olmadığını anlamak istercesine çevresine bakındı, her şey normal görünüyordu. Eski müşterilerden çoğunu tanırdı. Kendi kendine, "Dikkatli ol, Ludwik," diye mırıldandı.

Ludwik Felix'i kırtasiye bölmesinde buldu. Kitabın içinden bir kâğıt çıkarıp cebine soktu. Felix kitabı babasından aldı. *Savaş ve Barış*'ın ilk Rusça baskısıydı. Felix başını sallayıp gülümsedi. Ludwik bir kahkaha attı. Antika kitap koleksiyonu, aynı kitaptan birkaç tane olmasının anlamını tam olarak kavrayamayan Felix'i hep eğlendirirdi.

Felix için sağlam bir çift dağ ayakkabısı aldıktan sonra Café Voltaire yoluyla eve döndüklerinde Felix şiddetli bir şoka uğramıştı. Ev hemen hemen bomboştu. Duvarlardaki re-

simler indirilmişti. Yerde giysi dolu valizler ve kitaplar vardı. Burada iki yıldır yaşıyorlardı ve anne babasının aksine Felix bu daireye oldukça bağlanmıştı. Ludwik, yüzündeki şaşkın bakışı görünce oğlunun omzunu sevgiyle sıktı.

"Annen tatil hazırlığını bitirmiş bile!"

"Ama her şeyi toplamış. Buraya dönmeyecek miyiz?"

Felix'in korku dolu sesi Ludwik'i çok rahatsız etti; oğlan incinmişti. Ludwik sürdürdükleri göçebe hayatının Felix'te psikolojik dengesizlik yarattığını biliyordu. Şimdiye kadar Lisa'nın Felix'le Moskova'ya sürekli yerleşmesi dışında başka alternatifleri olmamıştı ve o da imkânsızdı.

"Felix, bir daha bu daireye dönmeyeceğiz. Yarın buradan çok uzak bir yere gideceksin. Ne mektup, ne telefon, ne de mesaj. Bundan sonra hep birlikte olacağız. Her zaman. Mutlu musun?"

Felix babasına sarıldı.

"Yeni bir işe mi giriyorsun? Sovyetler Birliği için çalışmaktan yoruldun mu?"

"Çok yoruldum."

"Yakında başında saç kalmayacak."

Ludwik göğüs geçirirken gülümsedi. Keşke bu kadarla kalsaydı. Kitapçıda aldığı buruşturulmuş kâğıdı çıkarıp okudu.

Rus oldukları kesin olan bazı adamlar bugün seni sordular. En son ne zaman geldiğini, seni belirli bir gün bekleyip beklemediğimi. Seni tanımıyormuş ve ne dediklerini anlamamış gibi davrandım. Rusça bildiğimden haberleri olmadığı için sana küfrettiler ama bana da inandılar. Yüzümdeki kırışıklardan olmalı. Kendine dikkat et, Ludwik.

Felix o gece yatmaya hazırlanırken Lisa kocasına çocuğu fazla uzun tutmamasını söyledi. "Hemen uyuması lazım, yarın önümüzde uzun bir gün var," dedi.

Lisa akşam yemeğinin tabaklarıyla dolu mutfak masasını temizlerken, Ludwik, Felix daha küçükken yaptığı gibi oğlunu sırtına alıp yatağının durduğu odadan çok dolabı andıran küçük bölmeye götürdü.

"Bu gece İspanyol hikâyesi istemem, baba. Çok acıklı oluyorlar."

Felix üç yaşına bastığından beri, babası uzun bir yolculuktan döndüğünde uyumadan önce kendisine özel hikâyeler anlatmasını isterdi. Bu hikâyelerin hepsinde rol oynayan bir hayvan olurdu. Ludwik Amsterdam'da konuşan bir fokla, Londra'da yolunu kaybetmiş bir aslanla, Viyana'da Sibirya'dan gelmiş bir kutup ayısıyla, Cenevre'de yolunu şaşırmış bir bizonla, Münih'te bir piton yılanıyla karşılaşırdı. Ludwik bu hayvanlar çevresinde uydurduğu hikâyelerle çocuğa dünyada olup bitenleri anlatmanın yolunu bulmuştu.

Felix büyüdükçe hayvanlar yerlerini süper insanlara bırakmış, son üç-dört yılda da Sovyetler Birliği, Almanya ve son zamanlarda İspanya'daki iç savaş olmak üzere başından geçenleri anlatmaya başlamıştı.

Felix'in gittiği her yerde bıkıp usanmadan İspanya'daki savaştan söz ediliyordu. Felix babasının faşistlere karşı cumhuriyetçilere yardım etmesinden gurur duyardı ve bir yaz Lisa'yla kendisi de bir haftalığına Collioure'e babasının yanına gitmişlerdi. Felix kasabayı çok sevmiş ve daha fazla kalmak istemişti, annesiyle babası da kabul etmişlerdi. Ludwik her gün dağlardaki cumhuriyetçi köyünü ziyarete gittiğinde Felix de Lisa'yı ortaçağ şatosunu gezmeye götürürdü.

Ancak olay sadece şatolar, dondurmalar ve pastalar ya da kumsalda geçirilen uzun saatler değildi. Felix kendi yaşında bir oğlanla arkadaş olmuştu. İki çocuk birbirlerinden hiç ayrılmıyorlardı. Lisa oğlunu mutlu görmekten büyük sevinç duyuyordu. Bir-iki gün sonra Felix'in arkadaşının kendisin-

den bir yaş büyük bir kız kardeşi olduğunu fark etti. Felix kıza âşık olmuştu; kardeşini ve daha ciddi diğer oğlanları kızdırmak pahasına peşinden ayrılmıyordu.

Derken iki kardeş çekip gittiler. Tatil sona ermişti. Felix çok üzülmüştü. Eski şatonun surlarında kendine acıyarak dolaşıyor, sevgilisini kötülük güçlerinden kurtardığı olaylar hayal ediyordu. Bir-iki gün yemekten içmekten bile kesildi. Lisa ile Ludwik olayı hiç ses çıkarmadan seyrediyorlardı. Felix'le bu konuda konuşmaya kalkmak çok kötü sonuçlar doğurabilirdi. Lisa yine de hafta bitmeden oğlunu gerçek dünyaya döndürebilmişti.

Ludwik İspanya hakkında pek çok hikâye anlatmıştı. İspanyol emekçilerinin Franco, Hitler ve Mussolini'ye karşı nasıl savaştıkları; Amerikalı, Rus, İngiliz ve hatta Almanların cumhuriyetçilerinin yardımına nasıl koştukları; kahramanlık ve umut günleri hikâyeleri. Felix bir süre sonra Ludwik'in hikâyelerinin birbirinin tekrarı olduğunu görmüştü. Kahramanlık inanılmaz derecede sıkıcı olabiliyordu. Fakat bir şey daha vardı. Hikâyenin tümünü anlatmıyordu babası. Anne babasının savaş içinde savaştan, cumhuriyetçiler arasında işlenen cinayetlerden fısıldaşarak söz ettiklerini duymuştu. Felix konuşulanların hepsini anlamıyorsa da, olan her neyse, bunun onları çok rahatsız ettiğinin farkındaydı.

"Bana devrimden önceki çocukluğunu anlat. Schmelka Amca senin hep herkesle kavga ettiğini söyler."

Bir yaz gecesinin gölgeleri arasında, yatağına uzanmış çocuk hayranlıkla bakıyordu babasına. Ludwik eğilip oğlunu gözlerinden öptü.

"Küçük kasabada bir çete kurmuştuk. Hepimiz aynı okula gider ve okul dışı zamanımızı birlikte geçirirdik. Yazlık merkezimiz ırmak kıyısıydı. Yüzme ve balık tutma yarışları yapar, tuttuğumuz balıkları yaktığımız ateşte kızartırdık. O balığın tadını bir daha hiçbir yerde alamadım.

"Kış aylarındaysa tren istasyonunun çevresinden ayrılmazdık. Bir sınır kasabasının bir sürü avantajı vardır. Oturduğumuz yer Avusturya İmparatorluğu'na bağlıydı. Derenin öbür yanı Çarlık İmparatorluğu'ydu. Ben Avusturyalıları tercih ederdim. Gelip geçen trenleri seyreder, büyük kentleri görmeyi hayal ederdik. St. Petersburg, Berlin, Londra, Paris ve Viyana. Dünyamız bu yerlerin ötesine geçemezdi. Viyana'dan Lemberg'e dönenleri seyrederdik. Hiç anlayamadığımız bir sebeple Rus soylularının bütün güzel hanımefendileri çiçeklerini bizim önemsiz küçük Pidvoçolesk'imize atarlardı. Bu çiçekleri toplar, sular, yeni bir iple bağlayıp öteki yöne giden insanlara ya da Schmelka'nın annesine satardık. O çiçeklerimizi hep satın alırdı."

"Schmelka Amca'nın ailesi zengin miydi?"

"Hayır, ama bizlerle kıyaslandığında zengin görünürlerdi. Schmelka'nm üstü başı hep temizdi, müzik dersi alırdı ve büyük bir lüksü vardı; evinde kendisine ait bir oda."

"Ludwik, yeter! Bırak da uyusun çocuk!"

Lisa'nın sesini duyunca gülümsediler. Ludwik Felix'i yanaklarından öptü.

"İyi uykular, oğlum."

Ludwik ertesi sabah Clichy'de küçük bir otele taşındı, Lisa ile Felix de kendilerini Ludwik'in planladığı gayet dolambaçlı bir yoldan İsviçre'ye götürecek trene bindiler. Ludwik'in geleceği belirsizse de, onların hayatını tehlikeye atma niyetinde değildi. Hedeflerine hiç varmamaktansa, yorgunluktan tükenmiş olarak varmaları çok daha iyiydi.

Lisa bir düş görüyor: *Kalın çarşaflar, yıkanmış pamuklu kadar bembeyaz olan dev dalgalar duyularını tümüyle örtmüş. Ludwik'in kafası dalgalarla yükselip alçalıyor. Yüzmeye mi çalışıyor? Hayır Yine kayboldu işte. Dalgalar yatıştı. Bu deniz değil, kar*

Kardan bir çöl. Kutup manzarası yabancı değil. Sibirya. İşte kendisi ağır ağır akan bir dereye doğru yürüyor. Suyun kenarına vardığında karşısına dev bir ağaç gövdesi çıkıyor. Ağaca bir adam zincirle bağlı, ama çırpınmıyor. Lisa Ludwik'i tanıyor ve "Ignaty! Ignaty!" diye bağırarak koşuyor. Oysa ağaç ve ona bağlı adam bir serapta olduğu gibi geriliyor. Lisa birden yere yapışıyor ve bir daha kıpırdayamıyor. Felç. Ağaç gövdesi de durmuş. Ludwik'in yüzünden akan kanlar dereye damlıyor, suya düşen balmumu gibi. Kan incileri. Ölmüş. Hayır. Hâlâ yaşıyor. Yüzünde bir gülümseme beliriyor ve konuşmaya başlıyor, yalnız sesi kendi sesi değil. Gür bir ses, her sözcük tane tane ve anlaşılır. Moskova sahnesinde Yahudi aktör Mikhoels'in sesi. Ludwik, Mikhoels'in maskesini takmış. İnsana güven verircesine tanıdık gelen bir şiir okuyor:

Bütün arzuları geride bıraktım,
Rüyalarım ve ben uzaklaştık;
Sadece hüznüm bütün artık,
Boş bir kalbin hasadı.
Acımasız bir parçalanışın fırtınaları
Çiçekli tacımı dağıtmış-
Yapayalnız bir ıssızlık içindeyim
Sonumun gelmesini bekleyerek.

Ludwik'in arkasında kıpırdanan gölgeler, onu infaza hazırlanan kalkık baltalar. Bir ses daha. Sadece ses. Kim olabilir bu? Felix. Aynı şeyi tekrarlıyor durmadan: "Kendi halkımız... kendi halkımız... kendi halkımız..." Baltalar inmek üzere.

Lisa irkilerek uyandı, tren İsviçre'nin dağ köyü Finhaut'a doğru son düzlüğe girerken hafifçe sarsıldı. Lisa elleriyle yanaklarındaki ıslaklığa dokundu. Puşkin'in şiiri gerçekten garipti. Dokuz-on yaşındayken okulda öğrenmişti ve o günden

sonra bir kere bile okumuş değildi. İnsan belleğinin sürprizlerinden biri.

Felix yanında, başını pencereye dayamış uyuyordu. Lisa oğlunun saçlarını parmaklarıyla tarayıp dışarı baktı. İnsanı sersemleten bir görüntü; yaz görkemiyle Valais. Alp çiçekleri açmış. Çevresinin havasını içine çekerken bir an her şeyi unuttu.

Kompartıman genç Alman-İsviçreli gelin ile Fransız kocasının balayı öteberileri arasında getirdikleri güllerin keskin kokusuyla doluydu. Onlardan başka kimse yoktu.

Böyle görüntülere pek alışkın olmayan Felix, buketin boyu ve güzelliği karşısında şaşkına dönmüştü. Oğlanın yüzündeki sevinçten etkilenen gelin buketten çıkardığı bir gülü Felix'in yakasına iliştirmişti. Gül şimdi Felix'in göğsünde, sanki sahibini taklit ediyormuş gibi hafifçe onu sarmaktaydı.

Ludwik'in bir gece önce kararını bildirmesinden bu yana Lisa'nın korkudan dili tutulmuştu.

Ludwik yüzünde garip ve kederli bir gülümsemeyle, "Emekliye ayrılmaya karar verdim," demişti. "Bu kadar yeter. Haftaya Moskova'ya yazıp bildireceğim."

Lisa kocasına sarılmıştı, Ludwik onun gözlerinden korkudan taş kesildiğini okuyabiliyordu. İkisi de hayatta kalma şansının çok az olduğunu biliyorlardı. İstihbaratta en küçük bir memurun bile ciddi bir sorgulamadan geçmeden ayrılmasına izin verilmezdi. Onun Ludwik'ine ne yapacaklardı? Avrupa'nın ondan fazla ülkesinde casusluk ağı kurmuş olan Ludwik'e?

"Ne düşünüyorsun, anne?" Uyanmış ve dağların kokularıyla görüntüleri karşısında iyiden iyiye heyecanlanmış olan çocuk annesinin gözlerinin içine bakıyordu. Yeni evliler son uğradıkları istasyonda indiklerinden kompartımanda yine yalnızdılar ve tren ağır ağır Finhaut'a tırmanmaya devam ediyordu.

Lisa oğlunu kucakladı ama cevap vermedi. Felix henüz üç yaşındayken ve insanı sıkıntıya sokan sorular sormaya başladığında, Ludwik'le oğullarına yalan söylemektense susmanın daha doğru olacağına karar vermişlerdi. Çok özel durumlar dışında yani. Tek yol buydu. Aksi takdirde Ludwik'in işi gereği tümüyle yalan bir evren, gerçekdışı şeylerden bir krallık yaratmak gerekirdi, ki ne kendisi ne de Ludwik için böyle bir şeyi kabul etmeye yanaşırdı.

Felix ise asla cevap alamayacağı pek çok sorunun bulunduğu bu dünyayı kabullenmeyi öğrenmişti. Garip gelmekle birlikte bir yaşam biçimiydi, tıpkı çocukların yetişkinlerin kararlarını tartışmamayı öğrenmeleri gibi.

Tren istasyona girdi. Lisa ile Felix perona inip dağ havasını içlerine çektiler. Bir hamal valizlerini taşımaya yardım etti ve yarım saat sonra Ludwik'in dünyadan kaçacakları yer olarak seçtiği küçük eve vardılar. İkisi de onu düşünüyorlardı.

"Ne zaman gelecek?"

YİRMİ BEŞ

Ludwik Paris'te yalnızdı. Otel odasında çok az kalıyor, eskiden uğradığı yerler ve tanıdığı kişilerden uzak duruyordu. Bir geceyarısı oteline dönerken yabancı birinin sokaktan oteldeki odasını gözetlediğini gördü. Adam gidene kadar otele girmedi ve sabahın üçünde yine çevreyi kolaçan etmeye çıktı.

Ertesi gün Condé sokağındaki eski bir apartmanın en üst katındaki güvenli dairede uyandığında öğle olmuştu. Burasının varlığını dünyada kendisinden başka bilen yoktu. Lisa bile. Ludwik o gün saat ikiden sonra evden çıktı, en yakın kafede bir kahve içip çörek yedi ve önceden anlaştıkları gibi telefonla Livitsky'yi aradı. Livitsky yarım saat sonra kahveye gelmişti. Cebinden üç gün öncesinin *Izvestia*'sını çıkartıp

Ludwik'e uzattı. Daha tek kelime bile konuşmamışlardı.

"İzlenmediğinden emin misin, Schmelka?"

"Kesinlikle," dedi Livitsky.

Ludwik gazeteyi okurken yüzü öfkeyle kararmıştı. "Eski Bolşeviklerin katillerine madalya veriliyormuş! Artık devam edemeyiz, Schmelka. Bu kasap herkesi öldürüyor. Buharin'in dönmesine neden izin verdin ki? Kalıp Troçki'yle güçbirliği yapmalıydı."

"Korkuyordu. Troçki de öldürülecek. Spiegelglass şimdiden övünüyor bununla."

"Troçki'yi uyarmalıyız. Herhangi bir bağlantın var mı? Oğlu burada."

"Bize güvenir mi?"

"Daha fazla bekleyemem. Merkez Komitesi'ne yazacağım mektubun taslağını hazırladım, Kızıl Bayrak nişanımı geri vereceğim. Mektubu yarın Moskova'ya ve aynı zamanda kamuoyuna açıklanması talimatıyla Amsterdam ve Londra'daki arkadaşlara göndereceğim. Mektubum yayınlandıktan sonra Troçki'yle görüşüp kendisine bildiklerimizi anlatabiliriz. Bana neden öyle bakıyorsun?"

"Daha fazla yaşamak istemiyorsun, değil mi?"

"İstiyorum elbette. Bir oğlum var. Onun yetişkin bir insan olduğunu görmek istiyorum."

"Ama mektubun ölüme davetiye çıkarmaktır. Seni öldürecekler, Ludwik. Bunu sen benden iyi bilirsin."

"Bir risk var tabii, ama..."

"Aması maması yok, Ludwik. Bizi ancak İngiliz ve Amerikan istihbarat örgütleri koruyabilir."

"İngiltere olmaz," diye güldü Ludwik. "Orada bizimkilerden çok kişi var. Onları ben yerleştirdim ve şimdi kendilerinden korkuyorum. Her neyse, kendimizi asla burjuvaziye satmamalıyız. Ölmek daha iyi."

"Senin mektubunu belki benim de imzalamam iyi olur. İkimizin birden çekilmesi daha büyük etki yaratabilir."

"Aynı fikirde değilim. Bu işi yaygmlaştırmalıyız. Belki başkaları da bizi takip eder."

"Bana bir telefon numarası verecek misin?"

Ludwik bir kâğıt uzattı. Livitsky numarayı ezberleyip kâğıdı yırttı. İki adam tokalaştılar.

"Yıllar önce Pidvoçolesk'teyken her şeyin böyle sona ereceğini kim tahmin edebilirdi..."

Ludwik arkadaşını kucakladı, ayrıldılar. Livitsky korkuyordu. İçi boşalmıştı sanki. Ludwik'i bir daha görmeyeceğini biliyordu.

Ludwik sığınağına dönüp mektubunu yazmaya koyuldu.

Yazmayı bitirince içinde bir huzur hissetti. Yine özgürdü. Temiz hava girmesi için pencereyi açtı, aşağı sokaktaki insanlara baktı. Sonra gözlerini mavi gökyüzüne çevirip gülümsedi. O gün Paris'te hayat rahatça akıp gidiyordu. Leningrad'da bir daireden Nevsky Meydanı'na bakarken de aynı mutluluğu hissedebilseydi keşke.

Köşe başında askeri üniformalı birkaç genç gördü ama herhangi bir NKVD ajanı seçemedi. Daktilosunun başına geçip mektubunu temize çekmeye başladı.

16 TEMMUZ 1937
SSCB KOMÜNİST PARTİSİ MERKEZ KOMİTESİ'NE

Bu mektubu uzun zaman önce, hepsi de eski Bolşeviklerden olan On Altılar'ın "Halkın Babası"nın emriyle Lubyanka mahzenlerinde öldürüldükleri gün yazmalıydım.

O zaman sessiz kaldım ve sonraki cinayetlerde de sesimi çıkarmadım; bunun için büyük bir sorumluluk duyuyorum. Suçum ağır-

dır, ancak bunu onarmaya ve böylece vicdanımı rahatlatmaya çalışacağım.

Şu ana kadar hep yanı başınızda yürüdüm. Ama bundan böyle tek bir adım bile atmayacağım. Yollarımız ayrılıyor! Bundan sonra sesini çıkarmayan Stalin'in suç ortağı olur, işçi sınıfına ihanet eder, sosyalizme ihanet eder. Ben yirmi yaşımdan beri sosyalizm uğruna savaşıyorum. Şimdi kırk yaşımın eşiğindeyken NKVD'nin lütuflarıyla yaşamak istemiyorum. On altı yıldır yasadışı çalışmayı öğrendim. Sosyalizmi kurtarmak için her şeye yeniden başlayacak gücüm var.

Sizin kendinizi kutlamak için yükselen sesleriniz Lubyanka mahzenlerinde, Svobodnaya'da, Minsk'te, Kiev'de, Leningrad ve Tiflis'te işkenceye uğrayan kurbanlarınızın iniltileri ve çığlıklarını boğmayı başaramayacak. Başarılı olamayacaksınız. Sizler gibi yozlaşmış, ilkesiz, yalan ve kan deryasıyla dünyanın her tarafındaki işçi hareketlerini zehirleyen insanlar gerçeğin sesini sonsuza dek boğamazsınız...

Ludwik, Stalin'i kendisini alkışlayan kalabalıklar konusunda görünüşe aldanmaması için uyardı. Bu alkışların altında korkunç bir nefret yatıyordu. Sonra kendi siyasal değerlendirmesini ve Moskova'ya artık neden hizmet edemeyeceğini açıkladı. İmzasını 'Ludwik' diye attıktan sonra bir paragraf daha ekledi:

1928'de proleter devrime hizmetlerimden dolayı Kızıl Bayrak nişanıyla ödüllendirildim. Madalyamı geri gönderiyorum. Rusya'nın emekçi halkının en iyi unsurlarının cellatları olanlarının taktığı bir nişanı takmak benim onur anlayışıma yakışmaz. İzvestia*'da son iki haftadır bu nişanı yeni alanların adları yayınlanıyor. Ama neyi başardıklarından bahsedilmiyor; bu insanlar eski Bolşeviklerin öldürülmesi emirlerini uygulayan kişilerdir.*

Ludwik casus ağını kurarken, acil mektupların Moskova'ya yirmi dört saatte iletilmesini sağlayacak bir sistem de geliştirmişti. Eski patronlarına yazdığı mektubu kahverengi bir zarfa koyup üzerine, "Dördüncü Daire'nin Dikkatine –Acil" diye bir not düştü. Sonra Sovyet Büyükelçiliği'ne gidip zarfı özel posta kutusuna attı. Kendine gülümseyen ve gözünü kırpan kapıcı dışında kimseyle konuşmamıştı.

Ludwik dolambaçlı yollardan Condé sokağına döndü. Amirlerini gafil avlamıştı. Kendisini en son bekleyecekleri yer elçilikti. Mektup birkaç gün içinde Moskova'ya varana kadar güvenlikte olacağını tahmin ediyordu.

Ancak düşmanını küçümsemişti. Mektubun kutuya atılmasından bir-iki saat sonra Spiegelglass, yetkisini kullanarak zarfı açıp okumuş, en üst düzey ajanlarını toplantıya çağırmıştı.

"Ludwik bize ihanet edip Nazilerin safına geçti. Onun ve ailesinin bulunup öldürülmesini istiyorum. Hepsi bu kadar. Sorusu olan var mı? Güzel. Bu görevi tamamlayana kadar geri dönmeyin. Ve Livitsky'yi bana gönderin."

Livitsky içeri girdiğinde yüzü kül rengiydi.

"Arkadaşın Ludwik nerede?"

"Hiçbir fikrim yok."

"Hâlâ Paris'te mi?"

"Gerçekten bilmiyorum. Birkaç haftadır görüşmedik. Bildiğiniz gibi ben İngiltere'den dün döndüm."

"Sana güvenmiyorum, Livitsky. Siz kozmopolitler hep aynısınız. Biz ahırları temizlemeye başladık. Seni uyarıyorum. Eğer onu bulmamıza yardımcı olmazsan Moskova'ya gönderilecek ve Lubyanka'da sorguya çekileceksin."

Livitsky hafifçe gülümsedi. "Bana güvenine teşekkür ederim, yoldaş. Şimdi izin verirseniz karşı-devrimle mücadele olan gerçek görevime döneyim."

"Çık dışarı, Livitsky, sakın kuşkun olmasın: Ludwik bitti artık."

Livitsky kahveye gidip iki konyak ısmarladı. İkisini de içtikten sonra ellerinin titremesi geçmişti. Bara gidip Ludwik'e telefon açtı. İki kısa. Sonra üç kısa çalış. Mesaj basitti. Arkana bakmadan kaç. Keşfedildin. Görevini yaptıktan sonra evine döndü ve karşı kaldırımda kendisine normal bir hava vermeye çalışan NKVD ajanını gördü.

Ludwik, Livitsky'nin mesajıyla sarsılmıştı. Nasıl bu kadar hızlı olabilirlerdi? Sonra kendi kendine kızıp masaya bir yumruk indirdi. Spiegelglass mektubu açmış olmalıydı. Moskova'ya başka bir yoldan ulaşmayı denemediği için kendisine lanetler yağdırdı. Daktilosunu ve giysilerini alıp evden çıktı. Paris istasyonlarının birkaç gün boyunca güvenli olmayacağını biliyordu. Arabayı almaktan başka çaresi yoktu. Siyah Citroen'i kendisine bir-iki gün önce uyarı notunu veren yaşlı kadının evinin önünde park etmişti. Kadın kendisinin Paris'teki en güvenilir ve en eski posta kutusuydu. Veda etmek için evine gitmeyi düşündüyse de, yıllardan beri süregelen çelik disipliniyle bu içgüdüsünü bastırdı. Bu sefil meslekte duyguya yer yoktu.

Ara sokaklarda uzun uzun dolaşarak arabanın gözetlenmediğinden emin oldu. Gündüz epeyce sıcak olduğundan akşamın serinliğine sevinmişti, ceket giyip kravat takmak zorunda olmamayı isterdi. Gözetlenmediğinden kesinlikle emin olduktan sonra arabaya bindi.

Yarım saat sonra Paris'i geride bırakmış, Dijon'a doğru ilerliyordu. Yollar zifiri karanlık olduğundan arabayı çok yavaş sürüyordu. Üç saat boyunca yoldaki tek araba kendisiydi. Dijon'a vardığında sabah olmuştu. İstasyonu bulması güç olmadı. Arabayı terk edip bir işçi kahvesi buldu, kahvesinin yanında bir de konyak ısmarladı. İstasyonda talihi yaver git-

mişti. Lyon'a bir sabah treni vardı ve oradan Lozan trenine aktarma yapabilirdi.

Finhaut'a vardığında vakit ikindi olmuştu. Lisa'yla yıllar önce buradan geçmişler ve bu çok sevimli dağ köyünde bir otel ya da restoran olmamasına şaşmışlardı. Lisa belediye başkanının evine pansiyoner olarak yerleşmişti. Şimdiden Felix'le arkadaş olmuş olan köyün çocukları Ludwik'e evi gösterdiler.

Kendisini ilk gören Felix oldu. Oğlan yokuş aşağı koşarken olanca sesiyle bağırdı:

"Baba! Saçların bembeyaz olmuş!"

Ludwik oğlanı kucaklayıp öptü. Birlikte belediye başkanının evine gittiler. Lisa da pencereden geldiklerini görüp aşağı koşmuştu. O da saçlarının renginin değiştiğini fark etti, fakat bir şey söylemedi.

Üçü de aynı odada kaldıklarından iki yetişkin fazla konuşamadılar. Ludwik zaten çok yorgundu, biraz peynir ekmek yiyip bir bardak sıcak süt içtikten sonra hemen yattı. O gece Felix'ten çok önce uyudu.

Ludwik uyandığında diğerleri hâlâ uyuyordu. Pencereye gidip dışarıdaki sakin Alp manzarasına baktı. Bir uçurumun başında durduğunu biliyordu; ancak az önce kurtulduğu aynalar, maskeler ve işkenceler dünyasıyla kıyaslandığında uçurum bile çok çekiciydi.

Bütün yetişkin hayatı ölümle satranç oynayarak geçmişti. Ancak onun kuşağı ölüm düşüncesinden korkmazdı; ölümü kabul edilebilir yapan şey, insanın bir dava uğruna, iktidara giden devasa bir mücadele sırasında ölebileceğiydi.

Kendisinin de küçük bir rol oynadığı devrimin artık tanınmayacak derecede yozlaştığını, bir zamanlar emrinde çalışan insanların kendisini kovalamak üzere görevlendirileceğini biliyordu şimdi. Kendisini köşeye kıstırmaya çalışacak-

lar ve başarılı oldukları takdirde öldüreceklerdi. Her an omzu üzerinden celladın gelip gelmediğini anlamak için etrafına bakarak ne kadar dolaşabilirdi?

Gece gördüğü rüyayı hatırladı. Çocukluk anıları. Sisler arasından görünen bir mehtap, çamurlu yollar, ağaçlar arasından sızan güneş, babasının geceleri piyano çalması, Devrim'den bu yana görmediği ağabeyi. Yaşıyor muydu acaba? 1921'de Kızılordu'ya karşı Pilsudski'yle birlikte çarpışan dönek ağabeyi. Freddy Moskova'daki düşmanlarının kendisini gözden düşürmek için bu olayı kullanmaya çalıştıklarını söylemişti.

Lisa gelip kocasını arkadan kucakladı. "Buradaki hayat koşulları çok ilkel," diye fısıldadı. İkisi de gülmeye başladı.

Ludwik uyuyan çocuğu göstererek, "Şşşt!" dedi.

"Onun varlığı her şeye değer," dedi Lisa. "Bunca yıllık ıstırap ve sıkıntımızın ödülü."

"Bu dünyada her şeyden çok sevdiğim iki insana felaket getirmediğimi umarım. Belki de siz ikiniz gitseniz..."

"Hayır."

İlk hafta çok çabuk geçti. Ludwik'in gerginliği azalmaya başladı. Birlikte uzun yürüyüşlere çıktılar. Ludwik Felix'e devrim öncesi günlerden hikâyeler anlattı. Lisa'yla yalnız kaldıklarında da geleceği konuşuyorlardı. Ludwik Amsterdam'daki bir güvenilir arkadaşı, özellikle Hollandalı muhalif komünist Sneevliet'lle temasa geçmek, onun aracılığıyla hizmetlerini ve sistemin içyüzü hakkındaki geniş bilgilerini Troçki'ye sunmak istiyordu.

"Ludwik, bence artık mektubunu yayınlamalısın. Bunu yaptığın takdirde seni öldürmeleri daha güçleşir."

"Doğru, ama bu da Avrupa'daki bütün istihbarat servislerini uyarır ve hiçbir şeyin içinden çıkamaz bir duruma gelirim. Benim küçük işlerimi yapacak birine ihtiyacım var. Güvenebileceğim biri. Bu Gertrude olabilir mi?"

"Neden o? İngiltere olayından sonra ona hâlâ güveniyor musun?"

"Her şeyi itiraf etti. Bu adamlar fiziksel ihtiyaçlarını karşılıyorlar, ama onların zekâsına bir saygısı yok. Birkaç yıl önce intiharın eşiğine geldiğini hatırlarsın. Benim iz bırakmadan ortadan kaybolduğuma inanırsa korkarım yeniden denemeye kalkar."

"İkna olmadım," diyen Lisa kaşlarını çattı.

"Ondan hiç hoşlanmamıştın, değil mi?"

"Hayır."

Ludwik güldü.

YİRMİ ALTI

Karl, annenle konuşacak cesareti kendimde ancak 1992 yılının Kasım ayında bulabildim. Mutfakta oturmuş çay içiyordu. Bir gazetede falan okumasından önce ona söylemek zorundaydım. İkimiz de sonunda rejimi deviren harekette aktif bir rol oynuyorduk. 1989'da bir zamanlar bürokratların egemen olduğu binaların önünden koşup Duvar'ı aşarak öteki Berlin'e koşan kalabalığın arasında biz de vardık. Üstelik zaferimizi Hıristiyan Demokratlar'ın çaldığını görmüştük. Tam bir yıl sonra da işimi kaybetmiştim.

Korkudan boğazım daralmıştı. "Helge."

Sesimden ciddi bir şey olduğunu anlamıştı. "Birini mi öldürdün, Vlady?"

"Daha beter."

Sesi birden alçaldı. "Anlat."

Karşısına oturup her şeyi itiraf ettim. Ona söylemeden birkaç kere Winter'le görüştüğümü söyledim. Buna kaşlarını çattı ama KAD'nin Politbüro'ya gönderdiği son üç mektubun Winter'in elinden çıktığını söylediğimde kulaklarına inanamayarak yüzüme baktı. Ona asla isim vermediğimi söyledim. Asla. Winter'in Moskova'dan aldığı özel haberler ve bizim kendi Politbüro'muzu yakından tanıması beni ikna etmişti. Winter Gorbaçov'u destekliyordu, reformcu bir komünistti. Helge o noktada yine sözümü kesti.

"Vlady, bunları ilişkimizi sınamak için mi anlatıyorsun bana? Senin uydurduğun saçma sapan bir oyun mu bu?"

"Hayır. Sana gerçeği söyledim."

Helge yüzüme bir tokat indirdi, saçlarımı çekti, kafama bir bardak fırlattı.

"Bize ihanet ettin, namussuz. Senin ölmen gerek! Ölmelisin! Senden nefret ediyorum. Seni çok yanlış değerlendirmişim. Nasıl oldu da dürüst olabileceğini düşündüm."

"Bak, Helge. Lütfen, dinle beni. Winter beni tehdit etti. Kendisini görmeye gitmezsem Gertrude'un kendileri için çalıştığını açıklayacağını söyledi. Ona bir madalya vereceklerdi."

"Umarım, sen kendini astıktan sonra sana da bir madalya verirler."

"Helge, onlara hiçbir şey söylemedim. Her şeyi biliyorlardı."

"Sen ne diyorsun? Onlara bilgi vermediysen sana neden ihtiyaçları vardı, peki?"

"Sana Winter'i anlattım. Eski bir komünist. Yıkıntılar arasından bir şeyler kurtarmak istiyordu; bunu hepimiz kendi yöntemimizle yapmaya çalıştık. O parti önderliğine baskı

yapmak için bir örgüte ihtiyaç duyuyordu, biz de onun istediğini yaptık. Üyelerimizin üçte biri zaten aramıza istihbarat servisleri tarafından sokulmuştu."

"Baş ideologumuz da DAC'nin en yüksek istihbarat şefinden taktik alıyordu. Hiç utanmadın mı, Vlady?"

"Winter'in bizim saflarımızda olduğunu hissettim. Dünya politikası ve eski Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeleri yakından bilmesi bizim adımıza çok yararlıydı. O beni kullandığı kadar benim de onu kullandığını düşünüyorum. Gorbaçov'un Honecker'le konuşmasının tutanaklarını nereden aldım sanıyorsun? Bunun yarattığı etkiyi unuttun mu? Bize sokağa çıkma cesaretini vermişti. Moskova'nın 1953'te olduğu gibi tankları göndermeyeceğini biliyorduk."

"Her şey bu kadar masumsa neden Winter'le görüştüğünü bana söylemedin?"

"Seni bu kadar iyi tanıyor olmasaydım, söylerdim. Sen karşı çıkacak ve ahlaki olarak beni infaz edecektin. Sana ihtiyacım var, Helge."

"Yine yalan söylüyorsun, Vlady. Neden yaptığın işin yanlış olduğunu bildiğin için utandığını kabul etmiyorsun? Ahlaki olarak kesinlikle yanlış, üstelik o kadar da değil. Seninle birlikte ve senin için riske giren arkadaşlarına ihanet ettin. Genç yoldaşların konuştuğunda sana nasıl baktıklarını unuttun mu? Yüzlerinde umut vardı. Şimdi de söylediğin o sözlerin kendine ait olmadığını, elindeki metni Winter Yoldaş'ın yazdığını söylüyorsun. Aynada kendi suratına bak, şimdi."

Ona verecek cevabım yoktu. Vicdan azabından uyuşmuş ve çarpılmış bir halde kıpırdamadan oturuyordum. Helge bana acıma ve horgörüyle baktı.

"Bütün bunları şimdi neden söylüyorsun bana?"

Sesimi çıkarmadım.

"Winter'in ya da bir başkasının seni gammazlayacağından mı korktun? Olup biteni gazetelerde okuyacağımızdan mı korktun?"

Başımı salladım.

"Böyle bir ihtimal var mı?"

"Evet."

"Nereden biliyorsun?"

"Winter bir gazetecinin kendisine benim hakkımda sorular sorduğunu söyledi."

"Winter'le hâlâ görüşüyor musun?"

"DSP'de çok aktif, Helge. Hepimiz bir ara katılmayı düşünüyorduk, değil mi? Tanrı aşkına, Winter en iyilerinden biriydi."

Helge daha fazlasına dayanamadı. Öfkeyle evden fırladı. Kovulmuş bir köpek gibi arkasından koştum. Sonunda durup bana baktı.

"Vlady, artık seninle yaşayamam. Başka insanlarla olmam gerekiyor. Seni görmek bile midemi bulandırıyor. Gerçekten. Bundan sonra onların yüzüne nasıl bakacağım? Lütfen, arkamdan gelme artık."

"Nereye gideceksin?"

"Arkadaşlarıma. Bu gece hastanede kalabilirim. Yarın ise..."

Hayatımın hangi yöne gideceğini bilemeden eve döndüm. Her şeye sıfırdan başlayıp kendimi yenileyerek Helge'nin sevgisini, daha sonra da güvenini tekrar kazanabilir miydim? Yarım saatte bir hastanedeki odasını arıyordum. Ama hiç cevap alamadım. Sabahın üçünde uyuyakalmışım.

Ertesi sabah sen telefon ettin ve Helge'nin sana evi terk edip New York'a giderek tek başına yaşayacağını anlattığını, yalnız bunun için bir sebep göstermediğini söyledin. Ve benim ona sadık kalmadığımı düşündün. Durumu sana açıklamadım, oğlum. Başka bir şeye aklının yatmayacağını hissedi-

yordum. Senin kanında politikanın damlası bile yok. Yaşlı bir adamın budalaca gururunu bağışla; o zaman sana her şeyi anlatmalıydım.

Beni sersemleten şey Helge'nin New York'a gidişindeki hız oldu. Sırrımı itiraf etmemden çok önce beni terk etme planları yapmış olduğunu düşünerek çok kırılmıştım. Hatta bir sevgilisi olabileceğini ve birlikte kaçtıklarını bile düşündüm. Aylar sonra bir rastlantı sonunda hastanedeki bir meslektaşına New York'ta bir iş teklif edildiğini, ama o kadının annesi ağır hasta olduğu için gidemediğini öğrendim. Kadın Helge'yi tavsiye etmiş, o da gidip görüşmüş ve aynı gün işe alınmıştı.

Böylece senin esrarın çözülmüş oluyor, Karl. Bu yazdıklarım gerçek ve ayrılmamızın tek sebebi. Sence annen haklı mıydı? Bence haklıydı. Sık sık kendimi ona nasıl bağışlatacağımı düşünüyorum. Ona ihtiyacım var, oğlum.

YİRMİ YEDİ

Sao beni Murillo sokağındaki evinde yalnız bırakmış, kendisi Vietnamlı sevgilisiyle oğlunu Paris'e getirmek üzere Hanoi'ye gitmişti. Yalnızlıktan nefret ediyordum. Helge'nin yanımda olmasını istiyordum. Sao Moskova'dan bütün istediklerimi getirmişti. Yandaki çalışma odasındaydı her şey. Ama incelemeyi geciktiriyordum, Karl. Bir uçurumun kenarında hissediyordum kendimi. Lanet içgüdülerim orada beni olağanüstü bir şeyin beklediğini söylüyordu.

Kendime kahve yapıp Sao'nun çalışma odasına girdim. Ludwik'in giyecek eşyaları ve kitaplarıyla dolu valizi yerdeydi. Sao'nun getirdiği iki dosyadan birinin üzerinde "Gertrude Meyer", diğerinde "Ludwik" yazıyordu; bayat Rus si-

garası kokusu, paslı ataşların izlerini taşıyan tomar tomar belge ve Ludwik'in pasaportları.

Önce Ludwik'in, diğerine kıyasla çok daha şişkin olan dosyasını açtım ve bir fotoğraf koleksiyonuyla karşılaşınca şaşırdım. Fotoğraflardan çoğundakileri tanımıyordum, yalnız bazılarında hep benzer görüntüler vardı. Ludwik bir kadınla. Kadının güçlü bir yüzü var. Sonra fotoğraflarda bir çocuk görünmeye başladı. İçimi çektim. Sezgilerim beni fazla yanıltmamıştı.

Fotoğraftaki kadın Ludwik'in karısı veya dostu, zeki bakışlı çocuk da oğullarıydı. Bundan artık kuşku duyulamazdı; demek ki Gertrude ya bir hayali yaşıyordu ya da bana bilerek yalan söylemişti. Üçüncü seçenek, yani Ludwik'le kısa bir ilişki yaşaması ve benim bu ilişkinin ürünü olmam da pek mümkün görünmüyordu. Artık Ludwik'in babam olmadığından emindim. Ludwik'in Gertrude'la çekilmiş tek bir resmi yoktu.

Ludwik'in Merkez Komitesi'ne yazdığı ve annemin ezberden bana defalarca okuduğu ünlü mektubunun aslını da gördüm. Bir keresinde Ludwik'in bu mektubunun hikâyesini KAD toplantısında da anlatmıştı; hiç kuşkusuz bunun için Winter'den izin alarak ve kendi muhalif kimliğini desteklemek amacıyla.

Çoğu önemsiz ve ilginç olmayan belgeleri karıştırırken, üzeri yazılı bir zarfa rastladım:

BİRİNCİ DERECEDE ÖNCELİKLİ:
J.V. Stalin Yoldaş'ın özel dikkatine.
Baş Hain 'Ludwik'in İnfazı.

Daktiloda yazılı raporu zarftan çıkarırken ellerim titriyordu. Kâğıt solmuştu ve çok eskidiği için neredeyse dağılmak

üzereydi. Sayfaları tek tek dikkatle masaya yerleştirdim. Sonra her birinin fotokopisini çektim ve Sao'nun meşin koltuğuna oturup okumaya başladım.

Gönderen: H. Spiegelglass
6 Eylül 1937

Ludwik'le ilk karşılaştığımda çok zeki bir cani ve bir hainle karşı karşıya olduğumuzu anlamıştım. "Merkez Komite'ye Mektup" teslim edildikten sonra ajanlarımız hiç vakit geçirmeden peşine düştüler. Batılı istihbarat örgütleriyle ilişkide olduğunu biliyorduk. Berlin ya da Londra kendisini alabilirdi, ama çok geçmeden sanırım hangisinin daha çok para vereceğini anlamak üzere ikisini de oyalamakta olduğu anlaşıldı.

Bu adamın geçmişini ve karakterini yakından inceledikten sonra, onu zaman zaman arkadaşlık ile mesleği arasındaki sınırı karıştıran duygusallığı ve zayıflığının bizi bulunduğu yere götürebileceğini anladım. Bu yargım umduğumuzdan daha çabuk doğrulandı.

Ludwik'in Avrupa'da birçok kadın ajanı olduğunu biliyorduk. Bunlardan ikisiyle İngiltere'de ilişki kurmuştum. Almanya ve Avusturya'da başkaları da vardı. Bunlardan İngiltere'de rastladığım Alman komünisti G.M., Ludwik'e çok yakındı. Bu kadınla görüşmek üzere yanıma bir başka Alman ajanı olan K.W.'yi aldım.

K.W. bu yılın haziran ayında kadınla dostluğunu ilerletti. Çok geçmeden kendisinin bizim adımıza çalışan bir Alman komünisti olduğunu, hatta

kendisine âşık olduğunu açıkladı. G.M. gerçekten K.W.'nin cazibesine âşık olmuş ve çok yakınlaşmışlardı. K.W.'nin onunla nasıl sevişiğini gösteren raporlar ilişiktedir. Burada G.M.'nin çok uzun süredir yoksun kaldığı fiziki sevginin zaferimizde önemli bir rol oynadığı görülecektir. G.M.'nin Ludwik'e sadakati, ona duyduğu hayranlığa ve aşka dayanıyordu. Ludwik'in kendisiyle cinsel ilişkiye girmeyi reddetmesi, K.W.'nin raporundan da anlaşılacağı üzere, kadında bir kırgınlık yaratmıştı. Yejov Yoldaş, Stalin Yoldaş'ın ne kadar önemsiz ve küçük de olsa hiçbir şeyin atlanmadığı, ayrıntılı bir rapor istediğini söylediği için bunları yazıyorum.

K.W. güvenini kazandıktan sonra G.M.'ye Ludwik'in hareketimize ihanet ettiğini ve Berlin'in saflarına geçmeden yakalanıp infazının yapılması gerektiğini söyledi. Kadın itiraz ettiyse de, K.W., Ludwik Berlin'e kendi isteğiyle gitmediği takdirde Almanların onu bulup konuşturacaklarını anlattı. Bu durumda da Almanya operasyonumuzun geleceği tehlikeye girecekti.

G.M. bu noktada Ludwik'in kendisiyle temasa geçtiğini ve ailesiyle bulunduğu yere gideceğini itiraf etti. Bunun üzerine operasyonumuzu Fransa-İsviçre sınırına taşıdık. Ona bütün aile için bir kutu zehirli çikolata gönderdik. Bu işimizi çok kolaylaştıracaktı, ancak kadın Ludwik'in oğlu Felix'i görünce telaşa düştü ve çikolataları çocuğun elinden aldı. Davranışı garip olmakla birlikte Ludwik bir şeyden kuşkulanmadı. G.M. acelesi olduğunu söyleyerek birkaç gün sonrası için randevulaşarak oradan ayrıldı.

Bütün ajanlarımız alarm durumundaydı. Territet istasyonu yakınlarında bir kahvede buluştular. Yürüyüşe çıktıkları zaman arabamız yanlarında durdu. İkisini de zorla arabaya bindirdik. Ludwik kadının ihanet ettiğini anlayarak boğuşmaya başladı. Kadını saçlarından yakaladı, G.M. bağırmaya başladı. 1937 yılının 4 Eylül'üydü. Ekibimiz Lozan'a yakın olan Chamberlande yolundaydı. Tenha bir yerde durup Ludwik'i arabadan indirerek infaz ettik. Son ana kadar ihanetini sürdürdü. "Stalin'in sistemi terör üzerine kuruludur. Fazla devam edemeyecektir. Yaşasın Dünya Devrimi..." diye bağırdı.

O an bir seçim yapmak zorundaydık. Finhaut'a gidip hainin ailesini öldürmeli miydik? Ancak bu durumda yakalanma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktık. Telefonla bağlantı kurunca ekiple birlikte Paris'e dönmem emredildi.

Operasyonumuzun askeri bir düzen içerisinde yapılmış olması...

Daha fazla okuyamadım, Karl. Midem inanılmaz bir korkuyla burkuluyordu. Gertrude'dan Ludwik'in yakalanması hakkında öğrendiklerimde hiç ayrıntı yoktu. Onları Ludwik'e o mu götürmüştü? Bu... bu olabilir miydi? Sao'nun çatı katının penceresinden aşağı atlamak istiyordum.

Ondan sonra "Gertrude Meyer" yazılı dosyayı açtım. İçinden bir şeyler alınmamışsa burada ilgi çekecek bir şey yoktu. Sadakatini belirten sıkıcı bir daire içi rapor, Berlin'e geldiğini ve Almanya'daki Winter'in yönetiminde yeni bir bağlantı grubu oluşturduğunu bildiren bir not. Onun savaş sonrası suçlarının DAC arşivlerinde kayıtlı olacağını tahmin

ettim. Yine Ludwik'in dosyasına dönünce Lisa'dan Moskova'daki Freddy'ye yazılmış bir mektup buldum. Lisa ile Felix, Belçikalı arkadaşlarının yardımıyla ABD'ye gitmeden hemen önce yazılmıştı. Mektubu okuyunca ağladım, Karl. Senin nasıl bir tepki göstereceğini merak ettim. Ludwik, Lisa, Felix için ve bizler için ağlıyorum. Annem bir katildi. Ne diyorsun, oğlum?

Çok sevgili Freddy,

Bu mektubun eline geçip geçmeyeceğini bilemiyorum ama eski güvenli adresimize gönderiyorum. Önce Viyana'ya, sonra Prag'a gidecek ve sana Kiev'den gelecek. Bu mektup mutlaka eline geçmeli, Freddy.

Artık Ludwik'ten haber alamayacaksın. Ludwik öldü. Onu geçen hafta öldürdüler. Cesedi makineli tüfek ateşiyle delik deşik edilmiş olarak bulundu. Öldükten sonra bile ateş etmişler, tıpkı korkak avcıların gerçekten bir kaplan vurduklarına inanamadıkları için tekrar tekrar ateş ettikleri gibi.

Ludwik Hollandalı sosyalist lider Sneevliet'yle görüşmek üzere Rheims'e gidiyordu. Ama ondan önce Gertrude Meyer'le bir işi vardı. Onu hatırlıyor musun? Ludwik'i NKVD'ye o ihbar etti.

Cumartesi günü Territet'ten yanımda Ludwik olmadan döndüğümde Felix çok kaygılandı. İki gün süreyle babasını sorup durdu. Ben olayı pazartesi sabahı bir Lozan gazetesinde okudum. Birkaç saat sonra da Felix'e söyledim, birlikte bir yol kenarına oturup ağladık.

Ludwik kendisini uzun süre yaşatmayacaklarını biliyordu. Her sabah sanki 'bir gün daha yaşadım işte' der gibi acı acı gülümserdi. Her gün taze bir umut ve taze korkular getirirdi. Bir keresinde, "Şimdi Moskova'dakilerin neler çektiklerini anlıyorum," demişti.

Ludwik bağımsız düşünen sosyalistlerin desteğiyle dünyaya Stalin'in cinayetlerini anlatmak ve Troçki'ye özel bir birimin uzun süredir kendisine suikast yapmaya hazırlandığını bildirmek istiyordu.

Ludwik birlikte olduğumuz son hafta hayaller görmeye başlamıştı. Hepinizi görüyordu; trende kondüktörü sana benzetti. Otobüste sürücünün Larin'e benzediğini söyledi. Hayatında kendini hiç bu kadar yalnız, arkadaşları ve yoldaşlarından bu kadar kopuk hissetmemişti. Her zamankinden daha çok sıkıldığım bir gün Viyana'daki eski günlerden, sizlerden ve Krystina'dan konuşmaya başladık, derken anılar birbirini izledi. Sadece Pidvoçolesk'te sizlerden söz ederken gerçekten gülmüştü.

"Gençliğimizde Pidvocholesk'ten çıkmaya can atardık," dedi. "Hepimizin içinde dünyayı görmek, sırtımızı Galiçya'ya çevirmek için yanıp tutuşan bir arzu vardı. Oysa şimdi burada, bu şahane manzaranın ortasındayım ve annemin soğuk kış gecelerinde bize içirdiği sıcak sütü bir kere daha tatmak için vermeyeceğim şey yok. Annem sütü yulaf rengini alana kadar ısıtırdı."

Başka bir sefer bana Leviné'nin Münih'te mahkemede yaptığı konuşmayı hatırlattı: "Biz komünistler aslında izne çıkmış ölüleriz, ancak Kiev'deki Mişa gibi kendilerine komünist diyen ve Komünist Parti'nin emirlerini uygulayan insanlar tarafından avlanıp öldürüleceğimiz kimin aklına gelirdi?"

Geçen ay büyük Cenevre Gölü'nün yanında küçük bir kasaba olan Vevey'e gittik ve St. Martin kilisesini gezdik. Mezar taşları arasında dolaşırken iki İngiliz adına rastladık: Ludlow ve Broughton. Bu on yedinci yüzyıl İngilizleri kimdi? Kiliseye girip rahibe sorduk. Ludwik rahibin İngilizlerin hikâyesini baştan sona bildiğini duyunca çok şaşırdı. İngilizler devrimciymiş. Edmund Ludlow, I. Charles'ı yargılayan yargıçlardan biriymiş; Broughton da ölüm cezasını okumuş. Bir rastlantı sonunda Oliver Cromwell'in en yakın arkadaşlarından ikisinin mezarıyla karşılaşmıştık. Restorasyon'dan sonra buraya kaçmışlardı. Cromwell'in baş sekreteri Thurlow hayatlarının tehlikede olduğu konusunda kendilerini uyarmış.

Vevey'de kahraman olarak karşılanmışlar ve köylüler ondan sonra köylerine kuşkulu yabancıların girmelerine engel olmuş. Ge-

neral Edmund Ludlow'un evi tahkim edilmiş ve korunmuş; kıyıya yaklaşan her tekne dikkatle aranmış.

Vevey'e yaklaşan her serseri yakalanıp üstü başı aranırmış. Masum turistlere kuşkulu insanlar gözüyle bakılırmış. Ludlow'un odasındaki bir çan çalınırsa bütün köylüler silahlanıp İngiliz'in evine koşmakla yükümlüymüşler. İki adam orada evlenmişler ve ecelleriyle ölmüşler. Mezar taşlarında "vatanlarının özgürlüklerinin savunucuları" diye yazıyordu. Onların soyundan gelenler hâlâ İsviçre'deymiş.

Ludwik'le birbirimize şaşkın şaşkın baktık. İkimiz de aynı şeyi düşünüyorduk. Keşke üçümüz de bugünkü İsviçre köylüleri tarafından korunup huzur içinde yaşayabilseydik. Ludwik, "O bizimkinden daha uygar bir yüzyıldı," dedi. "Biz sadece yetim üretmeyi biliyoruz."

Felix de babasının 'bizimkiler' tarafından öldürüldüğünü biliyor. Sen Moskova'da onlardan böyle söz etmiştin, Freddy. Felix güç sorular soruyor ve haklı olarak cevap bekliyor. Dün bana şöyle dedi: "Anne, Stalin nereden çıktı öyleyse? Lenin'in çok yakınında değil miydi?"

Ludwik'in oğlunun asla profesyonel bir devrimci olacağını sanmıyorum. İçi babasını öldüren insanlara karşı nefretle dolu.

Burada olmanı isterdim, Freddy. Senin ve diğerlerinin. Size ihtiyacım var. Sizi özlüyorum. Sizler için korkuyorum. Ludwik'le çalışan kimse güvenlikte olamaz. Kaç, Freddy. Elinden geliyorsa kurtar kendini.

Lisa

Böylece bir büyükbaba kaybettin, bir büyükbaba kazandın, oğlum. Benim babam Winter olmalı. Stasi dosyalarında adımın olmamasını ancak bu açıklar. Bunu sağlamış olmalı. Öyle olduğunu bilseydim Helge'ye bir şey söylemezdim ve annen şimdi burada olur, ben de kendimi duygusal bakım-

dan darmadağınık hissetmezdim. Aptal ve korkaktım, ama büyükbaban ve babaannen gibi katil değildim. Başka zamanlarda olduğu gibi şimdi de, ama daha saplantılı bir ruh haliyle, kör bir güç beni Winter'le görüşmeye itiyordu.

YİRMİ SEKİZ

Temmuz 1945. Berlin güneş ışığıyla yıkanıyor. Her yanda savaş enkazı. Molozları temizleyen bir kadın ordusu. Altında binlerce ölü. İki gündür yağan yağmurdan sonra çıkan güneş, beraberinde çürüyen et kokusunu getirmiş.

Yeni gelen bir grup Amerikalı subay Ku-Damın boyunca yürürlerken biri kendisine seslenildiğini duydu.

"Felix! Felix!" Gelen ses yüksekti ve Rusça'ydı. "Sen misin? Gerçekten sen olabilir misin?"

Genç Amerikan subayı açık bir cipten kendisine seslenen, paramparça Kızılordu üniforması içindeki adama baktı. Felix geldiğinde bir Kızılordu subayının kendisini aradığı söylenmiş, ama o bunu duymak bile istememişti. Sovyet olan her şeyden nefret ediyordu.

Cip yaklaşınca Felix adamı tanıdı. Moskova günlerinden arkadaşıydı bu. Freddy Amca'nın oğlu Adam. Kızılorduda binbaşı olan Adam cipten atladı. İki genç adam kucaklaştılar.

Felix Adam'ı arkadaşlarına tanıştırdı, subaylar bu genç ve çekingen meslektaşlarının böyle bir ilişkisi olmasından pek etkilenmişlerdi. Felix onlarla daha sonra buluşacağını söyleyip Adam'ın cipine bindi, Adam da şoförüne cipi geçici kışlanın yanındaki yatakhaneye çekmesini söyledi.

Cipte fazla konuşmadılar. Şoföre gidip yiyecek içecek bir şeyler bulması ve bir saat sonra dönmesi emri verildi. Adam ile Felix kışlanın önünde derme çatma bir sıra buldular.

"Freddy Amca nasıl?"

"Öldü."

"Nasıl?"

"Babanı öldürmelerinden sonra artık her şey sadece bir zaman meselesiydi. Annenin mektubunu aldık. Freddy çocuklar gibi ağladı. Anneme kendisini asla sağ ele geçiremeyeceklerini söyledi. Tutuklamaya geldiklerinde odasının penceresinden atladı. Dördüncü Daire'nin en üst katında çalıştığını bilirsin."

"Ya annen?"

"O kurtuldu. Talihi varmış ki yıllar önce Freddy'den ayrılmıştı. Onu Freddy ve Ludwik hakkında sorguya çektiler. Bütün bildiklerini anlattı, ki zaten fazla bir şey bilmiyordu."

"Kırgınlık duymuyor musun, Adam?"

"Kırgınlık mı?" Adam acı acı güldü. "İçimi kavuran bir nefret desen daha iyi olur. Kızılordu'ya ilk katıldığımda hep Stalin'i öldürmeyi hayal etmiştim."

"Ya şimdi?"

"Savaş her şeyi değiştirdi. Çektiklerinizin bir kısmını bilirsin. Birliğimde kolektifleştirme kampanyaları sırasında ailelerinin tümünü kaybetmiş insanlar vardı. Becerilerine gerek duyulduğu için cezaevlerinden salınmış, aralarında bir de ge-

neral olan insanlar vardı. Bunlar Stalin'den de onun temsil ettiği her şeyden de nefret ederler. Benim gibi. Ama Nazilerden daha çok nefret ediyorduk. Benim bütün amcalarım ve yengelerim, büyükannem ve büyükbabam gibi bütün ailem Babi Yar katliamında öldürüldü. Yahudi kökenli yüzlerce kadın, erkek ve çocuk ormana götürüldüler, kendi mezarlarını kazmaya zorlandılar ve sonra kurşuna dizildiler. Almanlara göre bu bir atış talimiydi. Ateş edenler SS'ler değil, sıradan askerlerdi. İnsanlıklarından uzaklaştırılmış canavarlar. Almanlar bizim halkımıza hayvanlardan da beter davrandılar."

"O yüzden mi Berlin'i yağmalamalarına ve ırza geçmelere izin verdiniz?"

"*İzin vermek* mi? Emir en tepeden geldi. Stalin başkomutanlığa çetin bir savaş geçirmiş askerlerin 'biraz eğlenmeleri'ne izin vermelerini emretti. Kendi sözcükleri bunlar. Komutanlık ırza geçmelere son verilmesini emredince durdular. Ordumuz çok disiplinlidir. Mantık basitti: Onlar bize hayvanmışız gibi davranmıştı, biz de Berlin'de onlara hayvan olduğumuzu gösterdik. Kente girdiğimiz gün kızıl bayrak çeken evler vardı. Kadınlar Nazi yıllarında sakladıkları eski Komünist Parti kimlikleriyle sokaklara fırladılar. Birliklerimizi karşılarken ağlayarak gösterdiler bunları. Bir de Kızılordu askerleri tarafından tecavüze uğradıklarında yaşadıkları dehşeti düşün."

Bir süre ikisi de konuşmadılar. İkisi de babalarının savaşın her şeyi nasıl değiştireceğini konuştuklarını dinlemişlerdi. Var olan dağlar dümdüz edilecek, küçük tepeler yükselecekti. Bu savaşın kendisinden önceki gibi dünyayı daha iyi ve yaşanılır bir yer haline getireceğini sanmışlardı.

Yüzleri birbirlerine daha tanıdık gelmeye başlayıp eski hatıralar canlanınca konuşmaya devam ettiler. Felix, Ludwik'in öldürülmesinden sonra geldikleri Paris'te birkaç ay oturduklarını, sonra Paris'teki dostları aracılığıyla ABD'ye

gittiklerini anlattı. Lisa, Schmelka'yla buluştu, daha sonra Ludwik'le tanışmayı çok isteyen Troçki'nin oğlu Sedov'la görüştü. Yazar Victor Serge'yle de tanışmıştı. Amerika'ya gitmelerine hepsi yardımcı olmuştu.

Felix, Lisa'nın New York'ta istihbarat servisleri tarafından sorgulandığını anlattı sonra. Onlara Ludwik'in işleri hakkında bir şey bilmediğini, hele ajanlarını Batılı servislere nasıl sızdırdığını hiç duymadığını söylemişti. Adamlar tatmin olmuş gibiydi. Felix de okula gitmiş ve mezun olunca askere alınmıştı.

"Onlara Rusça, Almanca, Fransızca ve Lehçe konuştuğumu söyleyince, beni bizim Dördüncü Daire'ye benzeyen Özel Hizmetler birimine aldılar. Üst düzey komutanlara askeri ve politik istihbarat sağlıyoruz."

"Ya annen?"

"O da Fransa'ya dönüyor şu anda. Terhis olduktan sonra Paris'te oturmaya karar verdik. Ben matematik okudum ve savaştan sonra yine o alana dönmek istiyorum. Ya sen?"

"Savaş başladığında fizik okuyordum. Bütün bunlardan sonra Moskova Üniversitesi'ne dönüp her şeye baştan başlamak istiyorum. Sen bir daha Moskova'ya gelecek misin, Felix?"

"Hayır. Moskova benim gözümde cinayet demek, insanların sonbahar yapraklarıymış gibi süpürülmesi demek. Hayır, Moskova'ya gitmeyeceğim."

"Seni çok iyi anlıyorum. Bu savaşta boşu boşuna çok insan harcadık. Generallerimizden çoğunun insan hayatına saygısı yok. Jukov askerleri mayın detektörleri olarak kullandı. Fakat ben de Moskova'da yaşıyorum, Felix. Bizim gibi çok insan var orada. Başka yurdumuz yok. Hiç dönmeyecek misin? Kısa bir ziyaret için bile mi?"

Felix omuzlarını silkti. "Ludwik asla diye bir sözcük olmadığını ve yaşadığımız dünya gibi bizlerin de sürekli değiştiğimizi söylerdi."

Yemek gelmişti. Bayat kara ekmek, konserve balık ve bir şişe votkayla kendilerine ziyafet çektiler. Adam'ın dün gece yediği, sanki at gübresinden yapılmış bir tadı olan şalgamdan çok daha iyiydi bunlar.

Felix'e Moskova'ya son gidişini hatırlatan kara ekmek oldu. Ludwik'in her zamanki kadar sadık olduğunu kanıtlamak amacıyla Lisa'yla gitmişlerdi. Gözyaşlarını tutmaya çalıştı. Adam'ı görmek acı anıları canlandırmıştı. Anne babasıyla arkadaşları arasındaki konuşmaları hatırlıyordu. Konuşma sık sık Çar ile Stalin'e gelir, iki adamın baskılarını kıyaslarlardı. Çarlık döneminde insanlar birbirlerine yaklaşmıştı, bir topluluk ve dayanışma duygusu gelişmişti. Sibirya'ya gönderilen tutukluların ailelerinin aç kalmamalarına özen gösterilirdi. Sibirya'da da insanlar birbirlerine yardımcı oluyorlardı. Ama Stalinci terör insan dayanışmasının temel bağlarını ortadan kaldırmıştı. İnsanlar gölgelerinden korkar hale gelmişti. Bir boşluk içinde yaşamaya alışmışlardı.

Felix arkadaşına, "Freddy sana Ludwik'i kimin ele verdiğini söyledi mi?" diye sordu.

Adam başını salladı.

"Kadın şimdi Berlin'de. Bizim istihbarat ağımız sayesinde buldum. Adresi cebimde. Dün birkaç kere apartmanın önünden geçtim ama..."

"Ne?" diye öfkeyle yerinden fırladı Adam. "Ne bekliyoruz?" Felix'i cipin durduğu yere doğru sürükledi.

"Dur hele, çılgın adam. Nereye gidiyoruz?"

"Onu öldürmeye," dedi Adam. "Babalarımızın intikamını almaya. Bir Sovyet subayı olarak yetkim..."

"O zavallı bir kadın, dev bir cinayet makinesinin küçük bir dişlisi. Bir oğlu var. Ama benimle gel. Ona bazı sorular sormalıyım ve bir tanığa ihtiyacım var."

Normal zamanlarda Adam amirinden izin alırdı, ama Berlin'e varmak için çok çarpışmıştı ve Stalin'in iktidara gelişinden bu yana otoriteye duyulan inanç en düşük düzeydeydi. Üst düzey Sovyet subayları bu olguyu iyi bilir ve nadiren müdahale ederlerdi.

Felix arkadaşını apartmana götürdü. Kadın evde yalnızdı. Gertrude Felix'i görünce telaşlandı, başını öte yana çevirerek odanın köşesine geriledi. Elleri titremeye başladı. Sanki bir nöbet geçiriyordu. Felix kadına bakarken gözlerinin önünden sahneler birbiri ardından geçiyordu. Boğuluyormuş gibi bir süre sık sık soludu. Bir uçurumdan aşağı atlamış gibi hissediyordu kendini. Sadece çeneleri oynuyordu, dudakları kıpırtısız ve bembeyazdı. Kafası ıstıraplı bir çığlıkla ikiye ayrılmıştı. Uyuşmuştu. Kanı yüzünden çekilmişti. Adam arkadaşındaki değişikliği fark edince kolunu yakaladı.

"Felix. Ne oldu? Hasta mısın? Ona su ver."

Felix kendini toparladı ve kadının yüzündeki korkuyu gördü.

"Küçük bir oğlum var," diye inledi Gertrude.

"Bizim de sapasağlam babalarımız vardı," dedi Adam.

Kadın, "Ne yapacaksınız? Beni öldürecek misiniz?" diye sordu Felix'e.

"Sadece birkaç soru soracağım. Ama gerçeği istiyorum, Frau Meyer."

Adam söze karıştı. "Eğer yalan söylersen..."

Felix elini kaldırıp arkadaşını durdurdu.

"Frau Meyer, benim kim olduğumu biliyor musunuz? Güzel. Ludwik'i neden katillere ihbar ettiniz?"

Gertrude ağlamaya başladı.

"Beni tehdit ettiler. Ama işe yaramadı. Sonra annemi, babamı ve küçük kardeşim Heiny'yi Ravensbruck'tan çıkaracaklarını söylediler. Onlara inandım. Ludwik'in Gestapo aja-

nı olduğu palavralarına inanmasam da, ailemi kurtarabileceklerine inandım. Spiegelglass onların Hitler'in istediği bazı Almanlarla değiş tokuş yapılacağını söyledi."

"Oldu mu peki?" diye sordu Felix.

"Hayır. Beni kandırdılar."

Felix kadının gözlerinin içine bakarken, Gertrude başını çevirdi. "Küçük bir oğlum var, Felix. Eğer o olmasaydı kendimi öldürür ve seni bu zahmetten kurtarırdım. Ludwik'in ölümünden sonra intihar edecektim ama hamileydim..."

"Yeter," dedi Felix. "Frau Meyer, onu öldürmek kolay mıydı? Size bir şey söyledi mi? Saçlarınız elinde bulunmuş."

Kadın yine ağlamaya başladı.

"Konuş, orospu!" diyen Adam silahına davrandı. Bu kadın için hiçbir şey hissetmiyordu ve bir an düşünmeden vurabilirdi. Gertrude kendisini ancak Felix'in koruyabileceğini anlamıştı. Önünde diz çöktü.

"Ludwik'in o akşamki yüzünü ömrüm oldukça unutmayacağım. Bana güvendiği için kendisine çok kızmıştı. Onu öldü sanıp öpmek üzere eğildiğimde saçlarımı kavrayarak, 'Hain!' diye bağırdı. Sonra ötekilere döndü. 'Yaşasın Dünya Devrimi!' diye bağırdı. Bunun üzerine kendisini kurşun yağmuruna tuttular. Ben o anda bayılmışım."

Kadının bir daha yüzüne bakmadan evden çıktılar. Cipe girecekleri sırada küçük Vlady'nin Rus üniformalı iki Alman tarafından annesine götürüldüğünü gördüler. İki asker hazırola geçip Felix'le Adam'ı selamladı, Adam da kendilerine başıyla karşılık vererek motoru çalıştırdı.

Felix o gece Lisa'ya günün olaylarını anlatan uzun bir mektuba başladı.

Kadın kapıda durup asansöre yürürken arkamızdan baktı. Oturduğu apartmanda asansör gerçekten çalışıyordu. Adam'la bi-

nadan çıkarken oğlunu gördüm; o olduğundan emindim. Zavallı, acınacak bir kadın ve onun karşısında bir an bile intikam duygusu hissetmedim. Onu tekrar görmek korkunç bir şeydi, fakat yapılması gerekiyordu. Babama ihanet etmek için asıl sebebi neydi, kim bilir. Söyledikleri bana doğru gelmedi...

Günümüz henüz sona ermemişti. Adam'ın yerine dönüp cipi park ettiğimizde Kızılordu askerleri eşliğinde bir grup Alman tutsağı kışlanın ardındaki geçici cezaevi kampına getiriliyordu. Ara sokaklardaki molozları kaldırarak uzun bir gün geçirmişlerdi. Güneş hâlâ batmamıştı, tutsaklar birkaç dakikalığına çimenlerin üzerinde oturmak istediler. İzin verilince minnetle Ruslara baktılar. Ruslardan birinin kendilerine fırlattığı bir paket sigara hemen aralarında paylaşıldı.

Bu sahneyi sessizce izliyorduk. O sırada tutsaklardan biri ayağa kalkıp şaşkın bakışlarla bize döndü.

"Felix! Adam! Beni tanımadınız mı?"

Durup adlarımızı söyleyen adama baktık. Bir Luftwaffe pilotunun yırtık üniforması içindeki bu sakalı uzamış, sefil görünüşlü asker kim olabilirdi?

"Benim, Hans. Hatırladınız mı? Birkaç yıl önce Moskova'da satranç oynamıştık."

Adam'la birbirimize baktık. Önce ben koşup Hans'ı kucakladım. Adam da beni izledi. Askerler Adam'ı selamlamışlardı. Adam tutsağı hemen kendisine teslim etmelerini istedi. Bir not yazıp ellerine sıkıştırdı ve üçümüz oradan uzaklaştık. Garip bir görüntü oluşturuyorduk. Arkadaş oldukları belli, ama biri Alman olan üç ayrı üniformalı asker.

Adam odasına gitmemiz için ısrar etti. Orada biraz daha votka içtik. Hans'ın o saçma sakalını kesmesi için ısrar ettim, Adam da tıraş takımını getirdi. Tıraş olduktan sonra aynayı yüzüne tuttum. Hans ağlamaya başladı. Adam kendisini kucakladı.

"Artık hepimiz aynıyız, her şey yoluna girecek," dedi.

Hans sakinleştikten sonra bize hikâyesini anlattı: "Hitler-Stalin paktından sonra Moskova'daki onlarca Alman komünisti Nazilere teslim edildi. Annem hemen Ravensbruck'a gönderildi. Orada bir Nazi doktoru sırf eğlence olsun diye onu öldürdü. Ben Hitler Gençliği'nin doğal üyesi olduğumdan bir yetimevine verildim. Sonra Hava Kuvvetleri'ne seçtiler. İyi bir pilot olduğum için Moskova ve Leningrad bombardımanına gönderdiler; dönüşte bombalarımı hep boş tarlalara atardım. Moskova'yı asla Stalin'le özdeşleştirmedim. Öyle olsaydı kentleri bombalamak benim için çok kolay olurdu. Benim gözümde Moskova bizler ve bizler gibi olanlar demekti. Sık sık sizleri ve diğer arkadaşlarımı düşünürdüm. Sana ne oldu, Felix? Neden Amerikan üniforması içindesin?"

Adam ile ben ayrı ayrı hikâyelerimizi anlattık. Hepimiz de Hitler ve Stalin yüzünden birer büyüğümüzü kaybetmiştik. Eski günlerimizi düşünerek sessizce birbirimize baktık. Ondan sonra Adam Hans'ı cezaevi kampına götürdü. Ona özgürlüğünü kazandırmaya kararlıydık.

"Adam, sen başaramazsan ben bizim taraftan denerim," dedim.

"Sen merak etme," dedi Adam. "Generalim Freddy ve Ludwik'le birlikte Polonya partisindeydi. Hans'ın neden savaş tutsağı kalamayacağını anlayacaktır. Yalnız bana şunu söyle, Hans. Sen bölünmüş bir Almanya'da nerede yaşayacaksın?"

Hans bir an düşündü. "Almanya bombardımandan sersemlemiş bir fahişeye benziyor; odaya önce kimi ve nasıl alacağını şaşırmış. İlkin Hitler ve faşistler, şimdi de Müttefikler tarafından iğfal edilmiş, ihanete uğramış ve satılmış. Onların kazanmasını istiyordum ama işgal altındaki bir ülkede de yaşamak istemiyorum. Ailemin yaşadığı Dresden'e gidebilirim sanırım, fakat Stalin'in idaresi altında yaşamak da istemiyorum. Ayrıca Münih'te yaşayabileceğimi de düşünmüyorum."

"O zaman bizimle birlikte Paris'te yaşa," dedim. "Ciddi söylüyorum. Annem seni gördüğüne çok sevinecek."

Hans gülümsedi. "Benim Alman olduğumu unutma. Biz üzerimizde şeytanın damgasını taşıyoruz. Hırsların yatışması uzun sürer."

Umarım benimle aynı fikirdesin, anne. Senin kabul edeceğini biliyorum. Adam ve Hans'ı görmek bana kaybettiklerimizi hatırlattı. Ludwik, Freddy, Mişa, Paris'ten kaçtıktan sonra New York'taki otel odasında öldürülen Schmelka Amca. Galiçya'nın küçük Pidvoçolesk kasabasında birlikte büyüyen ve aynı kuyunun suyuyla zehirlenen beş genç çocuk.

Babamın ölümünden beri yaslı ve öfkeliyim. Adam benim tek başıma olmadığımı anlamama yardım etti. İnsanlığa olan inancımı tazeleyense Hans oldu. Babası Hitler tarafından öldürülen, annesiyse Stalin tarafından Hitler'e Ravensburck'ta öldürülmek üzere teslim edilen Hans. Hans Sovyet kentlerini bombalamayı reddetmiş bir havacı. Fark edilmiş olsaydı hiçbir törene gerek duyulmadan hemen öldürülürdü.

Hans bize içimizdeki iyinin asla ölmeyeceğini gösterdi. Eline bir silah verip tetiği çekmen için geçerli bir sebep gösterdiklerinde bile hâlâ hayır denebileceğini gösterdi. Ludwik'in çok sevdiği o şiiri hatırlıyor musun? "İncitmeye gücü olup da incitmeyenler..." *Adam ve ben bugün o sınavı başarıyla verdik sanıyorum.*

YİRMİ DOKUZ

Kurşuni bir nisan günü. Yağmur yağıyor. Bir pazar sabahı, saat dokuz. Berlin'in yarısı uykuda. Geç yattığı için gözleri tam açılmamış olan Vlady sendeleyerek pencereye gidip perdeleri açıyor. Kesinlikle bir bahar yağmuru değil. Havada öyle çok bulut var ki, sonbahar bile denebilir. İnsafsızca yağan yağmur ortalığa keder ve hüzün saçıyor.

"Artık hiçbir şeye uygun değilim," diye mırıldandı Vlady kendi kendine.

Tıraş olduktan sonra aynada kendini dikkatle inceledi ve on yıl öncekinden daha yaşlı görünmediğine ikna oldu.

"Gertrude Meyer" etiketli dosyayı okuduğundan beri kendini bir bataklığa gömülüyormuş gibi hissediyordu. Win-

ter'in açıklamalarından sonra annesi hakkında öğreneceği hiçbir şeyin kendisini şaşırtacağını sanmamıştı, yine de Ludwik'in öldürülmesinde doğrudan rol almış olması kendisini çok sarsmıştı. Eskiden sıkıntılı ve umutsuzken şimdi hüznünün kat kat arttığını hissediyordu. Her şeye yabancılaşıyormuş duygusu. Kimi zaman vahşi arzular doğuyordu içinde; bir şiddet eylemiyle hayatına son vermek istiyordu. Aksi ve içine kapanık, arkadaşlarının uzak durmaya başladığı bir insan haline gelmişti.

Kendisini en çok yaralayan da, oldum olası kuşkulandığı şeyin doğru çıkmasıydı. Ludwik gerçek babası değildi. Böyle bir sona hazırlıklıydı, ancak gerçek babasının bir NKVD tetikçisi olması, annesini sahte gülümsemeler ve ısınarlama spermlerle hamile bırakan, verilen talimata harfiyen uyan bir katil olması... İşte onu işkenceler içinde kıvrandıran buydu. Babası gerçekten Winter miydi?

Umutsuzluktan ne yapacağını bilemezken kendisini avutması için Evelyne'e dönmüştü. Ne var ki kadının öğrencilik günlerinde sahip olduğu yetenekler tamamen tükenmiş durumdaydı. Bencil bir sıradanlığı vardı şimdi, sadece kendisinden ve parlak filmlerinden söz edebilen, can sıkıcı biriydi.

Bir gece sevişmelerinden sonra -ki bu da ruhsuz bir alışkanlık olmuştu- Evelyne artık onu istemediğini söyledi. Bu kadar aşk yeterdi. Arkadaş olarak kalmalıydılar. Bu haber Vlady'yi neşelendirmişti. Öneriyi kabul etti ve yeni anlaşmalarını kutlamak üzere bir kafeye gittiler. Kreuzberg'li Leyla onları orada buldu. Kavga ettiklerini görünce onları yeni bir resimlerini yapmakla tehdit etti; bir tezgâh başında ellerinde birer kere ısırılmış yarımşar elmayla. Resme "Duvar'dan Sonra" adını verecekti. Leyla'nın esprilerine hep birlikte güldüler ve *Blade Runner* filminin makaslanmamış İngilizce kopyasını görmeye gittiler.

Vlady eve dönüğünde telesekreterinde iki mesaj buldu. Birincisi Winter'dendi; randevularını teyit ediyor ve Kreuzberg'de bir Fransız lokantasını öneriyordu. İkincisi Paris'teki Sao'dandı; o da çok acil bir durum için hemen kendisini aramasını istiyordu.

"Selam, Sao."

"Aradığına sevindim. Neredeydin?"

"*Blade Runner*"ı üçüncü kez seyrediyordum. O filmi görmüş müydün, Sao?"

"Elbette. Paranın çarçur edildiği Hollywood süprüntülerinden biri. Onda ne buluyorsun, bilemiyorum."

"Çürümekte olan otoriter ve çok dilli kapitalizm ile aynı derecede baskıcı olarak gösterilen devlet mekanizmasının görüntüleri. Demokrasi görüntüsünden bile vazgeçilmiş. Sistemin vahşi bir eleştirisi, Sao. Şu anda senin ülkeni işgal eden sistemin. Boeing, Citibank, Mobil, Delta, Marriott, IBM, Unilever. *Blade Runner* bir şaheser, Sao. Git, bir daha seyret."

"Umutsuz bir insan hiçlikte her şeyi okuyabilir. Bugünlerde moda bu, değil mi?"

"Ben postmodernist bir zombi değilim, Sao. Sanıyorsan ki..."

"Vlady, bırak bu saçmalıkları. Ben seni filmi tartışalım diye aramadım. Beni iyi dinle. Önemli bir şey oldu ve sana ihtiyacım var. Yalnız bu defa hayır dememelisin. Bir Amerikalı üçkâğıtçının bana borcu var, anlıyor musun?"

"Hayır," diye içini çekti Vlady.

"Pekâlâ anlıyorsun. Aramızdaki iş seni ilgilendirmez. Adamın Kuzey Amerika ve Avrupa'da bir yayınevi zinciri var. Alman adını hatırlamıyorum ama dinle. Bana borcuna karşılık yayın imparatorluğunu vermeyi önerdi. İşi zarardaymış gerçi, ama iyi bir yöneticiyle kâra geçirilebilirmiş. Şimdi, iyi dinle. Bu işi senin yönetmeni istiyorum. Parasal yönünü ben hallederim. Bana kitaplardan anlayan biri gerekli."

"Neden?"

"Neden de ne demek?"

"Sen bir imparatorluğu yönetmek için kitap okuyan birine ihtiyaç duymazsın. Bir silah satıcısı ya da muhasebeci tut. Kültürümüzün gidişatına bakılınca hangisi olacağı hiç fark etmez. Almanya hâlâ farklı sanırım, oysa Anglo-Sakson tarafı bir karabasandan farksız."

"Biliyorum, Vlady. Sana ihtiyacım var. Evet mi, hayır mı?"

"Hele bir düşüneyim. Seni yarın ararım. Sao, eğer kabul edersem nerede çalışacağım? Yani hangi kentte?"

"Zamanının büyük kısmını uçarak geçirirsin, Vlady. Sana Concorde'da çalışacak bir yer ayarlarım."

Vlady bu şakaya tepki gösterıneyince Sao hafif bir paniğe kapıldı. "İstediğin yerden idare edersin: New York, Paris veya Berlin. Kaç para alacağını bilmek ister misin?"

"Hayır."

Sao güldü. "İyi günler, Profesör Meyer. Linh selam söylüyor."

"Yerleşti mi?"

"Evet, ama yurdunu özlüyor. Şahane yemek yapıyor, Vlady."

"Eh, o zaman gerçekten mutlu olmalısın, Sao."

Sao güldü. "Yakınlarda gel de gör ve kararın ne olursa olsun sabah beni erkenden ara. Yayınevimize ne ad verdim biliyor musun?"

"Hayır."

"Beş Kaplan."

"*Au revoir*, Sao."

Yağmur dinmiş, Vlady'nin yatak odasını aydınlatan güneş ışığına bir başlangıç olarak gökyüzünde mavilikler belirmişti. Ruh hali birden değişivermişti. İçinde bir sevinç, bir heyecan

vardı. *Blade Runner* kendisine kültürün eleştirisiz şekillenmediğini hatırlatmıştı. Sao ona bir iş teklif etmişti. Yerinde duramıyordu. Duvarları artık çıplak olan evin içinde aşağı yukarı yürümeye başladı. Gertrude'la ilişkili her şeyi kaldırmıştı. Vlady Helge'yle konuşmak istiyordu, Gerhard'la konuşmak istiyordu, Evelyne dışında kim olursa olsun razıydı.

Bir-iki saat geçince çaresizlikten Sao'dan aldığı teklifi bildirmek için Karl'ı aradı.

"Ne diyorsun, Karl?"

"Bu çok iyi haber, Vlady. Sence doğru olanı yapmalısın."

"Annen ne tavsiye ederdi?"

Uzun bir sessizlik oldu.

"Karl?"

"Buradayım. Bilemiyorum. Seni daha sonra arayabilir miyim? Burada bir kriz var da. Parti Scharping'i bırakıp Lafontaine'i destekleyecek, ki bu bir felaket olabilir. O şimdiki havaya göre fazla solda..."

"Ben seninle aynı fikirde değilim. Elinizdekilerin en iyisi o. Ben onun demeçlerini yazmak zorunda kalabilirim, sen de Sao için çalışırsın. Karl? Orada mısın?"

"Yakında konuşacağız, Vlady. Seni yarın ararım. Söz."

Ne sıkıcı bir konuşma, diye düşündü Vlady. Yazdıklarını Karl'a göndermenin tam zamanıydı. Kendisi onunla tartışabilecek durumdayken okuması iyi olurdu. Kâğıtları güzelce paketleyip içine el yazısıyla bir not ekledi:

Seni Sao'nun teklif ettiği işi söylemek için aradığımda her zamanki gibi işkilliydin. Hayatlarımızı birbirimizden uzak yerlerde geçirmenin bir anlamı yok. Ben aile tarihçesini yazdım, Ludwik ile Gertrude'u araştırdım, benimle annen arasında olanları gözden geçirdim ve yazdıklarımı sana gönderip göndermemeyi çok düşündüm. Eğer geçmişi arkanda bırakmak işine daha çok gelecekse bu

paketi açma. Bu kararına karşı çıkmam. Ama açarsan sonuna kadar okuyacağına söz vermeni istiyorum. Burada yazılanlar hakkında konuşmak isteyeceğini umuyorum.

OTUZ

Vlady vakit öğleye yaklaşırken uyandığında kendisini bekleyen şoka hazırlıklı değildi. Önce gözlerine inanamadı. Rüyada olmalıydı. Başını battaniyeyle örttü ve hayalin kaybolduğundan emin olarak yine dışarı çıkardı.

Helge hâlâ en sevdiği koltukta oturuyordu. "Merhaba, Vlady. Seni uyandırmaya kıyamadım."

Vlady yataktan fırladı. "Neden haber vermedin?"

"Haber verseydim kaçabilirdin."

"Ben mi kaçardım? New York'ta aklını mı oynattın sen, Helge?"

Vlady yatağın kenarına ilişip karısına baktı. Gözleri yine yumuşaktı, son karşılaştıkları zamandaki o düşmanlık kay-

bolmuştu. Gergin ve bastırılmış öfke dolu sesi de normale dönmüştü. Yere, onun ayaklarının dibine oturup, başını kucağına gömdü.

Eski hatıralar birden sel gibi dolmuştu kafasına. Kendilerinden, Karl'dan, ayrılık süresindeki yaşantılarından söz ettiler. Helge 'Beyaz' olduğu için artık ABD'de yaşamaya tahammül edemediğini itiraf etti. 'Beyazlık'larını saklamak için bin bir türlü zahmete giren arkadaşlarını anlattı. İtalyanlar bile kendilerinden 'Zeytuni Millet' diye söz ediyorlardı. Bir psikanalist olan yakın bir arkadaşı güneydoğu Kentucky'ye dönmüş, Meluncanlar hakkında bir kitap yazıyordu.

Vlady şaşkınlıkla doğruldu. "Kimler hakkında?"

"Meluncanlar." Helge'ye göre, mitoloji Kentucky dağlarında herkesin İskoç veya İrlandalı asıllı olduğunu iddia etmesine rağmen, gerçek bu değildi. Meluncanlar kıtanın içlerine İngilizlerden önce gelmiş çeşitli etnik grupların soyundandı. Çoğu İspanya ve Portekiz'den gelmişti. Böylece arkadaşı şimdi Appalachia Dağları'nın 'Beyazlar'ı ile İspanyollar, Kuzey Afrika Arapları ve Yahudiler arasında genetik bir bağ olduğunu kanıtlamıştı. Hatta Türklerle bile.

Vlady çok şaşırmıştı. "Bu saplantı nereden çıktı ve niçin şimdi?" diye sordu.

Helge onun bu meraklı halini gülümseyerek karşıladı. Eski günlerde, onun dikkatinden tümüyle kaçmış psikanalitik bir keşiften söz ettiğinde de aynısını yapardı. "Amerika'nın güneyinde ve Appalachia'da kuzey Avrupa ırk temeline dayanan bir hegemonya fikrine karşı çıkmak istiyorlar sanırım," dedi.

"Meluncan arkadaşının kitabından bir tane de bize göndermesini sağla. Sanırım, senin için epey güç olmuştur. Senin soy geçmişin değişmez. Saksonya'dan beyaz bir Protestan. Ama seni geri getirdiği için buna sevinmedim diyemem."

"Sadece o değil, seni de özledim, Vlady."

Helge, sevişmelerinden sona Vlady'nin Karl'a gönderdiği yazıyı kendisinin de okuduğunu söyledi.

"Karl ne dedi?"

"Gertrude'un hikâyesi onu çok sarsmıştı. Ben de sarsıldım, Vlady. Zaten ben onu pek sevmezdim. Senin için katlanılmaz bir şey olmuştur. Karl yarın Berlin'e geliyor. Düşündüklerini sana kendisi söyleyecek. Bütün bunları yazdığına çok memnun oldum."

Helge eskiden gittikleri bir yerde yemek yemelerini önerince, Vlady Winter'le yemek randevusu olduğunu hatırladı. Helge ilk başta irkilmişti.

"Bir-iki küçük ve bir de büyük soru hâlâ cevaplanmadı, Helge. Sen de benimle gel. Lütfen."

Helge başını salladı. Berlin'e dönüşünün ilk gününde Vlady'nin Winter'le yemek yemesi birden havasını değiştirmişti. Vlady bunu fark ettiyse de, o gece birlikte gitmeyi kabul edene kadar ısrarını sürdürdü.

Vlady çok uzun zamandır bu kadar mutlu olmamıştı. Dışarı çıkarlarken karısının koluna girdi, saçlarını öptü. Sokak o sabaha kıyasla çok garip görünüyordu. Islak caddeler kurumuş, gökyüzü açılmıştı. Brandenburg kapısına doğru yürürlerken bir renk cümbüşü gördü. Bir grup eşcinsel bir günlük eğlenceden Doğu'ya dönüyor, Unter der Linden'den geçerlerken arabaların kornalarına aldırış etmiyorlardı. Pazar günlük giysileri içindeki yaşlı çiftler bu keyifli grubu görmezlikten gelmeye çalışmaktaydılar.

Vlady ile Helge birbirlerine bakıp gülümsediler. İkisinin de sevdiği Berlin buydu işte. Gökyüzü yine bulutlanmaya başlamıştı. Yağmurluklarını giymiş olduklarına sevinerek adımlarını hızlandırıp Kreuzberg otobüsüne yetiştiler. Lokantaya vardıklarında yağmur yine başlamıştı.

İçerisi bir pazar akşamı için şaşırtıcı derecede kalabalıktı. Winter köşede bir masada oturuyordu. Helge'yi gördüğüne şaşırmış olsa bile, duygularını başarıyla gizlemesini bilerek hemen komplimana başladı.

Sonra, "Burada henüz beni görmemiş bir adam var, ikinizi de uyarmak isterim," dedi. "Öteki köşede karısıyla oturuyor. Gelip de beni rahatsız etmeye kalkışırsa siz sakin olun ve müdahale etmeye kalkışmayın."

"Kim o, Klaus?"

"Önemsiz bir budala. Lanet olsun. Karısı beni gördü. Kemerini bağla dostum."

Solmuş yeşil elbiseli bir adam masalarına yaklaşıyordu. Winter'in yüzü taş kesilmişti.

"İyi akşamlar, Klaus. Görüşmeyeli kırk yıl oldu. Beni hâlâ bağışlamadın mı?"

Klaus Winter adama cevap vermedi

"Helge ve Vlady, siz mönüye bakın. Ne yemek istiyorsunuz? Bu rahatsızlık uzun sürmeyecek."

Yabancının gözleri hüzün doluydu. Israr etmedi, yerine dönerken omuzları sarkmıştı.

Vlady en kötü korkularının gerçekleşmesinden korkarak, "Klaus, bu adamdan söz etmediğin takdirde seninle hiçbir şey konuşmam, hatta kalkar giderim," dedi. "Bu adam seni ihbar eden eski bir ajan mı?"

"Daha beter, Vlady. Çok daha beter."

"Nasıl? Israr ediyorum, Klaus."

Sipariş verilip şarap şişesi açıldıktan sonra Winter yeşil elbiseli adamla ilişkisini anlattı.

"Adı Walter. Benim kuzenim, teyzemin oğlu. Benden bir yaş büyük, ama namussuz kendine çok daha iyi bakmış. Bundan kırk yıl önce kavga etmiştik."

Hikâyeye yavaş yavaş girdi. İki kuzen Wedding'de aynı evde oturuyorlardı ve iyi arkadaş olmuşlardı. Tek ayrılıkları Klaus'un sanat tarihi okumak üzere bir yıllığına İtalya'ya gittiği zamandı. Klaus Lucca'da bir pansiyonda kalmış ve orada yemek yapmasını öğrenmişti.

"Müthiş bir aşçı oldum. Yaptığım her şey kusursuz olmalıydı. Berlin'e dönünce Walter'e de herkese de yemek yaptım. Çok şaşırmakla birlikte yemeklerimi çok beğenmişlerdi. Walter'le bir kış İsviçre Alplerine kaymaya gittik. Ben bir gün yorgun olduğum için evde kalmıştım. Ona kendi icadım olan özel bir sos hazırlayacağımı, sakın geç kalmamasını, fazla piştiği takdirde bozulacağını söyledim. Walter bütün gün kaydıktan sonra döndüğünde yemek istedi. Beş-on dakika sonra hazır olacağını söyledim. 'Peki,' dedi. Ben de işime devam ettim. Sonra birden gizlice bir paket çikolata açıp yabani bir hayvan gibi yemekte olduğunu gördüm. O sırada makarnam ve sosum hazırdı. Ne var ki Walter'in iştahı kalmamıştı. Ben de çılgına döndüm, Vlady. Ve tekme tokat kapı dışarı attım. Daha önce kimse benim yemeklerime böyle bir hakarette bulunmamıştı. O günden beri bir daha konuşmadık."

"Bu hikâyeye inanmadım, Herr Winter," diye Helge adamın sözünü kesti. "Bunu şimdi uydurdunuz."

"Bu doğru mu, Klaus?"

"Seni uyarıyorum, Vlady. Bu konuda beni kışkırtma. İtalyan mutfağı üzerine bir kitap yazdığını biliyorsun. Şimdi eski Sovyetler Birliği mutfağı hakkında bir kitap hazırlıyorum. Ben yemeği çok ciddiye alırım, Helge. Walter bunu bilirdi. Benim yemeklerimi küçümsedi. Şimdi biraz da sizden söz edelim. Seni neden bir yıldır görmüyordum, ha?"

Vlady her şeyi anlattı. Gertrude'un Ludwik'in öldürülmesine yardım ettiğini, Winter'in olaya karıştığını ve bu nedenle kendisine bir-iki soru sormak istediğini.

Bu açıklamalar karşısında Winter'in yüzünde herhangi bir şaşkınlık belirtisi görülmedi.

"Gertrude'u biliyordum. Sonunda bizim için değil, Moskova için çalışıyordu. İkimizin de sarhoş olduğumuz bir gece bana bütün hikâyeyi anlattı. Çocuk gibi ağlıyordu, Vlady. Ben çok daha kötü şeyler yaptıysam da o olaya karışmadım. Bunu biliyorsun. O Ludwik'i seviyordu. Ne yazık ki Ludwik ona karşı aynı duyguları hissetmiyordu ve bu da Gertrude'un intikamı oldu. Eğer hamile kalmamış olsaydı kendini öldüreceğini söylemişti."

"Keşke öldürseydi. Ludwik'e sevgisini göstermek için garip bir yol doğrusu."

"Reddedilen bir kadının öfkesi cehennemin bütün işkencelerinden beterdir, Vlady. Herhalde bunu..."

"Siz ne kadar süreyle seviştiniz, Klaus? Ludwik'in öldürüldüğü yıl onu İngiltere'de ayarttığını biliyorum. İlişkiniz sürdü mü?"

Winter omuzlarını silkti, kaşları çatılır gibi oldu. "Ben senin baban değilim, Vlady."

"Babam kim öyleyse?"

"Gertrude babanın ben değil, İngiliz olduğundan emindi. Olga'yla evlenmeden önce annenin eski bir sevgilisiymiş. Bana bir gece yatağına geldiğini ve eski günleri yaşadıklarını anlatmıştı Gertrude. Daha sonraki adıyla Sir Christopher Brown'ın baban olduğundan emindi."

"O öldü mü, peki?"

"Evet. Bir süre İngiltere'nin Sovyetler Birliği elçiliği görevindeydi. Gertie'yle buna çok gülerdik."

"Yani, o da Olga da hiç ortaya çıkmadılar mı?"

"Elbette hayır. Biz onları hiç ifşa etmedik. Bizim tarafımızda olduklarını bilen tek İngiliz, Philby'ydi. Christopher ile

Philby'nin Moskova'da birkaç kere görüştüklerini tahmin ediyorum."

Helge masanın altından Vlady'nin elini tuttu. Bir süre hiçbiri konuşmadı.

Winter havayı yumuşatmaya çalıştı. "Babanın ben olmamı mı tercih ederdin, Vlady?"

"Hayır." Cevap kesin ve çabuktu. "Ludwik'i tercih ederdim, ama o olmadığına göre cinayete karışanlardan biri yerine Bay Brown'a razıyım. Gertrude'un da intihar etmiş olmasını isterdim."

"Yanılıyorsun, Vlady. Hem de çok yanılıyorsun. Tarih kötülük yapmaya devam ediyor diye pes etmemelisin."

"Tarihin kötülükleri, düşünen insanlar tarafından yapılıyor, değil mi Klaus? Senin gibi zeki ve kültürlü insanlar tarafından. Sen hep usta aşçıydın, değil mi? İnsan eti, hayvan eti senin hiç fark etmezdi, değil mi?"

"Sakin ol, Vlady," dedi Helge. Ama kocasının kızmış olmasından da memnundu.

"Soylu ideolojilere inandıklarını söyleyen insanlar," diye Vlady devam etti. "Bak bizi nereye getirdi. Her şey silindi yine."

"Saçma. Bizim zamanımız yine gelecek. Aynı şekilde değil kuşkusuz. Hepimiz acı dersler aldık, ama haritadan silinmiş değiliz. Dünyadaki gelişmeleri izlemiyor musun?"

"Hem de çok iyi. İtalyan hükümetinde faşistler var. Moskova'da caniler politikacıları yönetiyor..."

"Rüzgârda saman çöpleri, Vlady. Başka her yerde insanlar sürüye dönüyor. Büyük planlar peşinde değiller artık. Bütün istedikleri sosyal bir devlet ve bir derece eşitlik. Kim verecek bunu onlara? Sosyalistler her yerde bocalıyor. Komünizmsonrası kapitalizm silindir gibi önündeki her şeyi ezip geçiyor. Kapitalizmin komünizmin çözemediği sorunların üstesinden gelebilecek yeteneği var mı sanıyorsun? Sadece zafe-

re aç ideologlar, sefaletin ya da adalet susuzluğunun önemli olmadığını düşünebilir. Avrupa'da yönetenler ve zenginleşenler üçte iki çoğunlukta olabilir, ama küresel ölçekte insanların onda dokuzu öbür tarafta. Komünizm ölmüş olsa bile, küllerinden başka bir şey doğacak. Pes etmenin zamanı değil, Vlady. Senin bir partiye ihtiyacın var."

"Senin partinin işi bitti, Klaus. Bunu kabul et artık. O dünya ebediyen geçmişte kaldı.

Bak söyleyeyim: yolunu el yordamıyla bulan teorisyenin
Kötü ruhların çorak bir arazide
Kaçırdığı verimli çayırların yakınında
Dönüp durduğu bir hayvandan farksızdır."

Winter güldü. "Mefistofoles'ten Faust'a. Güzel. Bu da Winter'den Meyer'e: Her zamanki gibi, fazla acelecisin dostum. Kapitalizm gerçekten küresel ölçeğe yayıldığı zaman insanlar onun vahşetinden korunmak için yeni siyasal kurumlara ihtiyaç duyacak. Ben Pekin'den yeni döndüm. Partimin durumu orada hiç de fena sayılmaz. Doğu Avrupa ve Moskova'da yeniden yükselişe geçtik; biz iyi olduğumuzdan değil, şok tedaviciler daha kötü olduğundan. Mekân sınırlı. Ama işler yoluna giriyor. Burada da büyümeye başlıyoruz, DAC'nin ölü eli üzerimizden çekilince. Devletten önce çürüyüp gitmemelisin, Vlady?"

"Bunlar hayali politikalar, Klaus. Sence Sao'nun teklifini kabul etmeli miyim?"

"Elbette. Hemen. Bir an bile düşünmeden. Senin neyin var, Vlady? Küresel bir yayınevini yönetmen iyi olur. Kim bilir, sana anılarımı bile verebilirim!"

"Ben içinde olmadıkça kabul, Klaus. Bak, kuzenin gidiyor. Haydi barış onunla. Gerçekten canı sıkkın görünüyor. Eğer

bunu yaparsan DSP'ye katılmayı ciddi olarak düşünebilirim."

"Walter!"

Winter'in sesi lokantada çmlamıştı. Kuzeni kapıda durup arkasına baktı. Winter başını salladı. Walter masalarına koştu, iki adam kucaklaştılar.

"Sana dostum Vladimir Meyer ile karısı Helge'yi tanıştırayım. Walter Nürnberg."

"Bu olaya tanık olduğum için çok mutluyum, Herr Nürnberg. Biz de gidiyorduk. Yeniden kavuşmanızda size mutluluklar dilerim."

Vlady ile Helge hızlı adımlarla dışarı çıktılar. Hava yine açılmıştı. Durup kısa süre sonra yeni Reich'ın başkenti olarak yeniden inşa edilecek kentlerinin üzerindeki gökyüzüne baktılar.

Vlady, "Sen yokken kendimi rüzgâra kapılmış bir tohum gibi hissetmeye başlamıştım," diye fısıldadı.

Helge karşılık vermeden kocasının koluna girip onu eve doğru sürükledi.

Aşıklar hakikati bilmek ister, ama hiçbir zaman bunu dile getirmeye yanaşmazlar. Bazı solcuların komünizmle ilişkisi de böyledir. Uzun ve sarsıcı bir aşkın bitişi gibi, nihayet hakikati dile getirecek özgürlüğe kavuştuklarında da artık bunu duymak istemeyeceklerini anlamışlardır.

"Ayna Korkusu", Tarık Ali'nin 'bir Avrupa romanı' yazma girişimi diye nitelendirdiği ve 1920'lerden bugüne değin solun macerasını bütün yükseliş ve düşüşleriyle harmanlayan bir romandır. Yeni ve birleşik Almanya'da sosyalist inançlarından vazgeçmeyi kabul etmediği için işinden olan eski muhaliflerden Vlady, kendine yabancılaşmış oğlu Karl'a yazdığı mektuplarla, kendi ailesinin komünizmle uzun ve tutkulu ilişkisinin ne anlama geldiğini anlatmaya çalışır. Roman ilerledikçe Vlady, yirminci yüzyılın siyasal altüst oluşları içerisinde Bolşevik Devrimi'nin uyandırdığı umutları ortaya koyar ve komünizme ihanet edenlerin katlanılmaz gerçekliğini gözler önüne sermeye çalışır.

Bu aynı zamanda, devrime bütün bağlılıklarıyla Çeka'da görev yapmaya başlayan beş L'nin, bu beş L içinde yurt dışı istihbarat örgütünün şefi olup Kim Philby'yi örgütüne katan Ludwik'in ve Ludwik'e duyduğu aşk ancak komünist ideale bağlılığıyla eş tutulabilecek olan Vlady'nin annesi Gertrude'un hikâyesidir.

Derin bir siyasal kavrayış gücü ve duyarlılıkla da kaleme alınmış olan "Ayna Korkusu", orta ve bütün Avrupa'nın yirminci yüzyılı boydan boya kesen olağandışı tarihini, Soğuk Savaş'ı öteki taraftan yaşayanların perspektifinden anlatmasıyla da tam bir Avrupa romanı olma niteliği kazanmaktadır. Tarık Ali'nin bütün bu serüvenden çıkardığı düstur ise, "Tarih kötülük yapmaya devam etse bile, pes etmeyin," şeklindedir...

agora kitaplığı • 257
ISBN 978-605-103-05-17
9 786051 030517
dünya edebiyatı • 24
www.agorakitapligi.com